

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GEORG OG EDV. BRANDES

BREVVEKSLING
MED NORDISKE FORFATTERE
OG VIDENSKABSMÆND

VII

GYLDENDAL

**GEORG OG EDV. BRANDES
BREVVEKSLING**

Udgivet af
Det danske Sprog- og Litteraturselskab
Med Støtte af
Carlsbergfondet og
Overretssagfører L. Zeuthens
Mindelegat

GEORG OG EDV. BRANDES

BREVVEKSLING
MED NORDISKE FORFATTERE OG
VIDENSKABSMÆND

UDGIVET AF
MORTEN BORUP
UNDER MEDVIRKNING AF
FRANCIS BULL OG JOHN LANDQUIST

VII

KØBENHAVN 1942
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

**FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Indledning</i>	VII
Oscar Levertin til Georg Brandes.....	1
Oscar Levertin til Edvard Brandes.....	25
Verner von Heidenstam og Georg Brandes.....	97
Edvard Brandes til Verner von Heidenstam.....	107
Selma Lagerlöf til Georg Brandes.....	111
Gustaf Fröding og Georg Brandes.....	121
Ellen Key og Georg Brandes.....	135
Per Hallström og Georg Brandes.....	207
Hjalmar Söderberg og Georg Brandes.....	251
Werner Söderhjelm og Georg Brandes.....	263
Juhani Aho og Georg Brandes.....	309
Karl A. Tavaststjerna og Georg Brandes.....	315
Leo Mechelin og Georg Brandes.....	323
<i>Kommentar</i>	335

INLEDNING

Bröderna Brandes' brevväxling med svenska författare i denna volym företer i övervägande grad en annan bild än korrespondensen med de för åttiotalet representativa författarna i föregående del. Här råder icke längre samma idégemenskap och vapenbrödraskap för ett gemensamt mål, som sammanslöto 80-talets författare. Edv. Brandes' litterära roll var i det väsentligaste utspelad, och man ser icke längre upp till Georg Brandes som en ledare för den vardande litteraturen. Författarna bryta sig nya banor, som ofta icke överensstämmer med de riktlinjer Brandes utpekade, och växa till självständighet i åskådning, stil och ämnesval. Men de känslor av vördnad och anslutning, som flertalet av dessa författare i ungdomen hyst för Brandes, förflyktigas därmed icke till likgiltighet: de övergå till beundran och tacksamhet för vad han utfört. Man ser denna utveckling hos Oscar Levertin, som omsider starkt förnam sitt väsens olikhet mot Georg Brandes, men ännu i sitt sista år 1906 hyllade honom i ett tal med utropet: »Georg Brandes har varit vår mästare!» Man ser den hos Per Hallström, som i sin tidiga ungdom drömt att en gång få tillägna Brandes ett mästerverk och sedan som färdig författare förverkligade denna fantasi, då han tillägnade Brandes den danska upplagan av »En gammal historia» med sin »Taknemlighet og Beundring, saa stor som nogensinde før«, Fröding intar samma hållning av beundran och sympati för Brandes och uppträder som hans försvarare i Karlstadstidningen, men han sänder inte Brandes sina böcker, och det är tydligt, att Brandes' vänliga artiklar om hans diktsamling lämna honom tämligen oberörd: den tiden var förbi, då man mottog råd eller signaler för sitt skapande av Georg Brandes. För Heidenstams del blev förbindelsen med Brandes flyktig: några bestämmande intryck av Brandes hade Heidenstam, som tillbragt sina ungdomsår i Österlandet och södra Europa, icke mottagit. Selma Lagerlöf åter hyste, hur

fjärran än hennes diktnings källor ligga Brandes' idé- och känslövärld, från sin ungdom till sena år en avgjord uppskattning av Brandes som kritiker och kanske ännu mer som kämpe för humanitet och frihet, och hon bevarade i tacksamt minne den tjänst han gjort henne med sin artikel om »Gösta Berlings saga«. För den som skriver detta uttalade Selma Lagerlöf i början av 1920-talet, att Brandes vore en mycket lämplig kandidat till det litterära Nobelpriset. Från den allmänna regeln av 90-talsförfattarnas förhållande till Georg Brandes bildar emellertid Ellen Key ett undantag: här fanns i bådas radikala tänkesätt även en fortsatt idégemenskap.

OSCAR LEVERTIN (1862—1906) hade från tidiga år sett upp till Georg Brandes. Han hade i lika grad beundrat den kritiska författaren och frihetskämpen. Då han som gymnasist fick ett första pris i en litterär pristävlan, utvalde han som prisföremål Brandes' »Hovedstrømninger«. Om sin läsning av detta verk i gymnasiståren berättar han själv i sin anmälan 1890 av »Hovedstrømninger«s sista del: »Att komma från skolornas små litteraturhistoriska handböcker in i detta verk var som att förflyttas från en liten strängt indelad och begränsad trädgårdstappa till en underbart rik och oändlig park, i hvilkens alléer man med en rysning av välbehag gick vilse — det var en öfverväldigande känsla av det omätligt stora och oberäkneligt rika i mänsklighetens kulturarbete, en svindlande häpnad inför storheten och mångfalden i blott vårt eget århundrades andliga ansträngningar och andliga landvinningar«.

Levertin har utbildat sin essaykonst, en konst, vars första mästare han blev i Sverige, främst med Georg Brandes som förebild. I utförandet blev den visserligen mycket annorlunda än Brandes'. För egen del för-synt, för andras del beredd till deltagande och för de stora människorna och prestationerna till hänförelse, gav Levertin sina essayer en varmare, i ämnet mer omedelbart uppgående karakter, medan hos Brandes den personliga självständigheten bildar en mer betonad distans från föremålet. Även dominerade de estetiska och historiska intressena hos Levertin, då däremot den kulturpolitiska ställningen som individualismens banerförare ofta påverkar Brandes' värdesättningar. Trots dessa olik-

heter, som alltmer gjorde sig gällande, förblev Levertins uppskattning av Brandes i det väsentliga orubbad. I det hjärtliga tal han höll i Stockholm för Brandes i februari 1906 hyllade han honom som en af sin generations främsta ledare: »Vi svära icke på edra ord och meningar, — det har ni själv lärt oss att icke göra, även med de bästa auktoriteter, men i ert höga kall av kritiker och diktare, väckare, befriare, motsägare och ljusbringare är det vi på eder tacksamt tillämpa lärjungerolet i 'Mästersångarna': 'Herr Walther von der Vogelweide ist unser Meister gewesen': Georg Brandes har varit vår mästare!»

Levertins brev till Georg liksom till Edvard Brandes röja hans personliga blygsamhet. Hans brevstil talar vardagens språk i lågmält kultiverad ton och bryr sig inte om att briljera: den saknar de prydnader som eljes utmärka hans prosa. Det är betecknande hur ofta han använder ordet »liten« om sina alster. Den stora artikeln om »Hovedströmningar« blir »min lilla artikel« (s. 7), den bekanta Rydbergsstudien »min lilla Rydbergs-artikel« (s. 9). Den berömda Bellmansessayn presenteras som »en liten uppsats« (s. 8) och Lucretiusessayn omtalas ej annorlunda än som »en bit om Lucretius« (till Edv. Brandes, s. 78).

Liksom av denna korrespondens med de svenska författarna i övrigt framgår också ur Levertins brev hur bröderna Brandes betraktades som de mäktiga bundsförvanterna till den unga svenska litteraturen. Levertin framträder som sina vänners trogna vän. Han ber Brandes skriva i »Politiken« till försvar för Geijerstams »Erik Grane«, sedan romanen blivit nedgjord i »Aftonbladet« av Claes Lundin, och han anmodar Edvard Brandes om att göra honom »den stora tjänsten« att anmäla Hjalmar Söderbergs debutbok »Förvillelser« i »Politiken«, sedan den ur moralisk synpunkt angripits av Harald Molander i »Aftonbladet«. Själv skriver Levertin en stor artikel om Heidenstams »Vallfart och vandringsår« i »Politiken« och inleder därmed sin betydelsefulla allians med Heidenstam.

Levertins ökade självständighet som forskare och diktare medför i några senare brev en i bestämd ton hållen opposition mot vissa Brandes' omdömen om hans produktion. Brandes hade i en artikel 1901 »Elskov i det attende Aarhundrede« anmärkt att i de skandinaviska länderna

fann man sällan »nogen med Sans for Rococotidens Aand« och därvid som ett undantag framhävt Oscar Levertin, som han dock menade mer ha studerat den svensk-franska blandningsformen av rococon än denna själv i sitt franska original. När detta sinne för rococon »under Tiden forekommer i høj Grad udviklet i Sverig (f. Eks. hos Oscar Levertin), saa er det, som lokker ham, dog mere den fine Blandingsform af Kultur, som findes hos de svenske Efterlignere af Frankrigs Civilisation end denne selv«. Brandes hade säkerligen menat detta som en vänlighet och inte anat att han skulle stöta på opposition hos Levertin. Men Levertin, som vet sig vara en vida djupare kännare av rococon än Brandes, går inte utan skärpa til rätta med hans flyktiga omdöme. Icke blott finner han det vara »en smula orättvist« att säga att han icke studerat rococon i original, då han ägnat flera år av sitt liv däråt, men i synnerhet opponerar han mot Brandes av patriotiska skäl: den svenska rococon kan visserligen betraktas som rococo i original, då några svenska konstnärer tillhöra tidens yppersta, Bellman är hela rococotidens främsta skald och den svenska rococon t. o. m. ingripit i den franska rococodlingen (s. 18—19). Brevet visar specialistens granntyckthet och röjer intensiteten av Levertins inlevelse i och uppskattning av den svenska rococon.

Skillnaden mellan Brandes' och Levertins livskänsla framträdde i Brandes' kritik av Levertins »Kung Salomo och Morolf« och i Levertins brevvar svar därpå av 17/12 1905. Denna skillnad hade, de utvecklade karaktärerna frånsatt, en biologisk botten: Brandes var en frisk människa och Levertin en sjuk. Brandes var som en stridande och njutande, seg man hemma i livet, men genom Levertins hela diktning går en känsla av stundande uppbrott: jorden är en plats han snart skall lämna.

Denna känsla hos Levertin att vara en förbrinnande livslåga tog sig många uttryck i hans diktning och prosas ordval, föreställningskrets och stämning. Några av de ord han med förkärlek använde var »självförtäring« och »förbränning«; brandens symbolik står i centrum av hans diktning. Han kände nämligen att såväl arbete som njutning och hängivenhet, överhuvud livets koncentrerade akter, tärde på hans livslåga. Den friska känner det inte så. Det är inte utan att

Levertin förhårligar denna brand: den starka känslan och njutningen fingo i sig själva en karaktär av offer, som är den friska främmande. Då han låter Salomo i »Kung Salomo och Morolf« säga: »Mina drag nog skifta — att till övermått — jag som salamandern — livets eld haft kär«, så var denna mening, om den skulle tillämpas på skalden, också en oriktig tydning av hans problem: denna stora arbetare hade visserligen inte försvagat sig på njutningsliv. Men i denna delvis undergrävda och av sig själv förbrinnande organism bodde tillika en ande av utomordentlig energi, färdig till hängivenhet, till arbetsdåd och framför allt passionerat inriktad på kunskap och på att vidga sitt jags intellektuella gränser. Denna energi fanns där också oberoende av det särskilda tillflöde den fick av vetenskapen om dagens snara slut. Så var Levertin en i energi och trötthet tudelad person: den ena delen av hans jag längtade till mannens bragd, den andra till en djup oändlig vila. Denna disharmoni blev hans diktnings centrala patos. Dikt är alltid inspirerad av en spänning mellan motsatser i känslolivet; här rådde en mäktig spänning. Den har inspirerat några av de skönaste poemen redan i »Dikter« 1901. Alexander under solens och månens träd stannar icke under solträdet, i vars grenar han hör suset av sina segerrika år men hänger sin klinga i trädet till ett offer åt minnet:

Men under månträdet hjälmens band
löser du stilla från kinden,
sätter dig ned med hjälmen i hand,
håret fladdrar för vinden.
Kvalm blott tycks dagen med kamp och tal.
Här vill i kvällen du stanna.
Lätt är luften och dagg faller sval
över din bleknande panna.

Guldlyran slutar i solträdet topp
kvädet om bragden och äran,
blank lik lien för skövat hopp
står över månträdet skäran.
Törsten är släckt, o Philippos' son,
blekta bilderna bjärta —
långt längre bort än Babylon
bärer natten ditt hjärta.

Denna grundmelodi från Levertins senare år kulminerade med »Kung Salomo och Morolf» för att använda en versrad av Karlfeldt i »en sista härlig högsång». Levertin var då denna samling utkom blott 43 år gammal, alltså en ännu ung människa. Man bör betänka denna ålder för att förstå diktens patos. Dess skapare ägde ännu kvar sinnets glöd och mannens yppersta handlingskraft; å andra sidan kände han döden nalkas. En sådan sammanbrottnings mellan livskärlek och längtan till dödens ro är icke normal. Likväl finns konflikten för alla kvar, och Levertin har med en glans och en högtidsstämning, som hans sällsynta fall inspirerade, tolkat den för de friska i »Drömmen om mulden och vindarna».

Dock fanns det även något hektiskt och något för Levertins egen del otillräckligt i denna stora uppgörelse, Levertin ville ju, som dikten själv anger, i Salomos gestalt teckna sitt eget livs drama och patos. Men i ett par avseenden är hans teckning av Salomo ofullständig och blir därmed missvisande. Levertin har i hans gestalt utelämnat sjukdomsmomentet. Hans självförbränning, hans svärmoders glöd och hans längtan till ro bli därmed oförklarade. Detta gör hans patos delvis gåtfullt. Det bidrar till att dess heta och mörka uttryck kunna fränstötta friska människor, som ej känna dess anledning.

Brandes gör kritiska invändningar mot Levertins diktverk i två huvudpunkter. Han är för det första icke nöjd med teckningen av Salomos förhållande till de båda kvinnorna Sulamith och drottningen av Saba. »Salomos Nederlag överfor Sulamith lader mig kold». Drottningens yttrande i dialogen med Salomo att älskogsdryckens bottenfällning är »tår-fylld och giftfylld» ger honom anledning att anmärka, att detta »siger kun at hun selv føler Uvilje mod Salomo. Men den Mand, der ikke udfolder nogen Visdom i sit Forhold til Kvinder, han er overhovedet ikke vis.» Brandes synes härmed vilja säga, att kvinnans vänskap är mannens seger. Mer än en kritiker har gjort likartade invändningar mot de erotiska skildringarna i verket. Kärlekshistorien med den unga Sulamith är en episod av alltför tillfällig karaktär för att förklara Salomos patetiska resignation efter dess upplösning och icke heller uttrycker Salomos dialog med drottningen av Saba Levertins hela mening om förhållandet mellan man och kvinna. Dessa partier i cykeln äro resultat

av mer flyktiga stämningar, som i betydenhet icke stå i förhållande till verkets bärande patos.

Men Brandes opponerar därjämte mot resignationens och kontemplationens lära i diktverket och detta med en skärpa, som visar att han här stött på något för hans livskänsla antipatiskt. »Jeg foretrækker Sokrates's Visdom for Salomos, græsk Visdom for jødisk. Jeg vurderer en Levevisdom, der ikke skænker Døden mange Tanker og ikke gaar ud paa Forsagelse.« Man finner egendomligt, att Brandes här anför Sokrates' namn, vars största samtal hos Platon är om döden och inför döden.

Gentemot denna Brandes' kritik gör Levertin i sitt brev av 17/12 1905 denna anmärkning: »När jag läste Eder reservation mot Salomos resignation, tänkte jag på ett ställe i Er autobiografi, som just låg på mitt bord — stället, där Ni berättar, att Ni sedan ungdomen känt Er född under en 'lycklig stjärna'. Det är säkert sant. Men det har hvarken min Salomo eller dess författare gjort. Säkerligen har Ni heller aldrig känt som de för vilka 'lidelse' och 'passion' alltid bevarat sin grundbetydelse af smärta. Samma reflektion har jag mer än en gång också gjort för mig sjelf under läsning av Eder framställning av invärtes ifrån tärda människor. Så förstår jag nog att min dikts lifsnerv, förbrännin- gens och sjelföfvervinnelsens, varit Er så främmande«.

Levertin, denna försynta man, så villig från början att underordna sig och att beundra, har på sin levnads snabba och ständigt stigande bana i denna cykel nått en myndighet och ett patos, vari han kan ikläda sig en konungs och vismans, själva Salomos skepnad utan överansträngning och utan att väcka läsarens opposition. Så bjudande och högtidliga äro hans ord och så tungt praktmättade hans målningar. Diktcykeln är skriven uppe i de schweiziska fjällen: det är dess strålande och ensamma landskap, som omger »Salomos middagshymn«. Näst efter Nietzsche torde ingen diktare i så hög grad som Levertin hämtat inspiration, sinnesro och självkänsla ur fjällandskapet, där han, som han skriver i ett brev från denna tid, kunde sitta över växtvärldens gräns ensam med sol och himmel. Fjällandskapet med sin himmelsblånad blev honom en naturlig symbol för ensamhet, stillhet, tankens vidd:

Solskensdvala över dalen,
 himmelsblånad utan moln.
 Middagsglans i kungasalen,
 rosenrågad högtidsskåln.
 Sol, nu blir min själ din like,
 dränkt i samma djupa ro,
 mognat, strålfyllt sommarrike,
 visdomen hos Salomo.

— — — —

När ditt jag du helt förgätit
 all din plåga släckt du har.
 Då ambrosian du ätit,
 som en guds din blick blir klar.
 Intet önska, intet hoppas,
 — självet är blott kval och kiv —
 och din själ skall gro och knoppas
 med det helas stora liv.

Men Brandes var icke längre villig att följa med upp på dessa stigar: han icke ens nämner i sin artikel »Salomos middagshymn«.

*

Levertin kom i vida förtroligare förhållande till EDVARD BRANDES än till brodern. Hans brev till Edvard Brandes förstärka det intryck som Strindbergskorrespondensen i förra bandet ger, av den vänskapliga och kamratliga sidan i Edvard Brandes' väsen. Brandes' hem vid Dronningens Tværgade i Köpenhamn var för Levertin ett efterlängtat rastställe på hans resor mellan Sverige och kontinenten. Värme, vänskap, ro var atmosfären i denna samvaro. Man förnimmar det ombonadé hemmet och den vänskapliga tryggheten i ett brevuttalande av 6/10 1889: »Jag hade det så godt hos Er, att jag önskar jag vore någon gammal bronsgubbe, som i qvietistiskt lugn fick stå derinne och njuta af lugnet, värmen och trefnaden«.

De tidigare breven ge en rad små bilder från 80-talets litterära miljö i Stockholm. Det är mestadels en vinterlig grävådersstämning däröver. I detta landskap röra sig allehanda »reaktionärer«: enfaldiga recensenter,

sedlighetsivrare och protektionister. Men bakom de halvt obligata och av sällskapstonen fordrade klagomålen över allt detta märker man en livlig verksamhet av det unga Sverige: böcker skrivas, teaterpjäser uppföras, tidskrifter fyllas med radikala bidrag utan att det faller någon myndighet in att reflektera däröver. 1888 på hösten blir dock tillståndet särskilt fruktansvärt. Tullvännerna ha segrat och biskop Billing har blivit invald i riksdagen. »Överallt krypa dunkelmännerna fram, och här stunda dagar af ljusskygghet, värre än man kan tänka« (s. 51). I verkligheten är ju allt detta rena idyllen, jämfört med vår tids erfarenheter. Dessa klagomål äro lite vardagskink av ett med fred och frihet bortskämt släkte.

Man märker hur Levertin gradvis höjer sig över sin journalistiska och litterära omgivning. Historien lockar honom och driver honom uppöver nuet. Han börjar sin vandring mot sin lärdoms berg. Den tjugufyraårige gör följande anmärkningsvärda reflexion om sina kamrater: »I det hela taget har jag svårt att begripa dem, så god vän jag är med de flesta personligen. De skriva noveller, gå in i tidningar och fortsätta med novellerna. De hafva ingen utveckling eller bildningskamp. Gamla saker läsa de ej; ty de tro ej (som jag) på det estetiska som lifsmakt i världen« (s. 38). Alltjämt återkommer talet om studierna, som stundom fjärma honom från nutidslitteraturen och ej ge rum för eget litterärt skapande. Han har egendomliga föreställningar om vila: »Efter avslutande af min afhandling har jag måst hvila mig, — jag har gjort det med att studera litet tysk humanism, och har skrivit ihop en liten populär essay öfver Hutten« (s. 49). Det var en lärd och inspirerad essay, som professor Nyblom bl. a. återopade, då han i fakulteten i Uppsala 24 maj 1889 föreslog Levertin till docent. »Jag är med åren«, skriver Levertin 1900 (s. 81), »blefven nästan lika intresserad af alla historiska och filosofiska studier — det är bara sinnet för fiktion och novellistik, som tar af med ungdomen«. »Det är en tröst,« skriver han samma år (s. 82), »att när man börjar bli gammal och allt annat tar af, kunskapsbegäret ökas och blir allt mer lidelsefullt«.

Kontemplationen, som enligt »Salomos morgonhymn« skulle träda i stället för det erotiska livet, betydde således inte bara försakelse och

ersättning; dess vidgande av jagets gränser och dess erfarenheter om en märkvärdig och outtömlig värld voro framför allt själva hemlighetsfulla glädjeämnen.

Levertins brev till Georg och Edvard Brandes ha här återgivits med sina i hans yngre år på sina punkter egendomliga stavning och några språkliga inadvartenser. Det hände under Levertins levnad att egendomligheter av senare art fingo undanskymma hans språks och hans stils originala och vida mer väsentliga förtjänster. I själva verket är han en av språkets och stilens stora konstnärer. Hans dikt »Moderspråket« är den svenska poesiens mest inspirerade hymn till modersmålet, och hans egen gärning gav honom rätt att framföra denna hyllning.

*

I det brev, som VERNER VON HEIDENSTAM (1859—1940) 5/5 1888 skriver till Georg Brandes, har han såvitt känt för första gången nedtecknat huvuddragen av sin ungdoms historia. Brandes begagnade delvis ordagrant dessa upplysningar i en artikel följande år om Heidenstams roman »Endymion« (SS. III). I denna recension omtalade Brandes med sympati Heidenstams skildring av Österlandet och »dets simple Levevisdom, der ser Glæden som tilladelig, god og skøn«, men tillfogade därvid också en lätt reservation: »At ikke alt i Islam just er Sansefryd og lykkeligt Letsind — det gaar Heidenstam bevidst eller ubevidst udenom«. Heidenstam diskuterer denna anmärkning i sitt följande brev av 27/8 1889.

Med här meddelade brev avstannade förbindelsen mellan Brandes och Heidenstam. Sedermera skrev Brandes blott en gång en artikel om en bok av Heidenstam, nämligen om första delen av »Karolinerna«, som publicerades i »Svenska Dagbladet« 11/5 1897 (SS. III). I denna artikel anmärker Brandes, att »Hans Alienus« varit för honom en besvikelse på grund av verkets formlöshet. Däremot uppskattade han högt flera av novellerna i »Karolinerna«, framför allt »Högsommarleken«, som han kallar ett litet mästerverk.

I grunden var Heidenstams stil och patos främmande för Brandes. Hans kritiska inställning till Heidenstam framträder i flera brev till Ellen Key i denna samling: 5/1 1898 kallar han honom »den lange Pontifex Heidenstam«, som »evigt pontifiserer«. Han klagade över hans långa reflekterande artiklar och menade att reflexion alls icke passade Heidenstam. Heidenstam har senare icke offentligt uttalat sig om Brandes, men i en efterlämnad anteckning, offentliggjord i den postuma »Tankar och utkast« (1941) s. 55 f., skriver han: »Brandes hade ett nästan kvinnligt behov av att beundra och beundras. Han var till sin natur en i hög grad älskvärd, vänlig och välmenande människa och ej skapad att bära upp tragiska öden. Då han i någon grad stundom blev nödd därtill, sveko nerverna och saknades den manlighet, som då skulle ha gjort honom större«.

*

SELMA LAGERLÖF (1858—1940) bevarade genom hela sitt liv en trofast tacksamhet till Georg Brandes för det bistånd han givit henne genom sin artikel i »Politiken« om »Gösta Berlings saga«. Hon har ett par gånger offentligt uttryckt denna tacksamhet: framför allt vid det mest offentliga tillfälle som kunde ges, nämligen då hon 1909 mottog Nobelpriset. I det berömda tal hon därvid höll erinrade hon om »den stora danska kritikern, som vann mig vänner över hela sitt land bara med ett par ord«. Och i artikeln »Den öppnade dörren. Ett Brandesminne« (»Höst« 1933) har hon erinrat om de närmare omständigheterna vid denna recensions tillblivelse. Hon slutar denna artikel med att säga att Brandes' handtag öppnade framgångens dörr för henne inte bara i Danmark. »Det återverkade också på min ställning i Sverige, och det förskaffade mig min första tyska översättare. Skillnaden mellan tiden före och efter var i alla fall så tydlig, att jag alltid måste betrakta Georg Brandes såsom en av de förnämsta befrämjarna av min bana, och jag känner mig till honom stå i en tacksamhetsskuld, som jag aldrig skall kunna avbörd mig«. I brevet till Brandes av 11/12 1908 säger hon, att följderna av hans kritik gav henne mod att helt ägna sig åt författarbanan: »Ni skaffade mig den första verkliga framgången, och

sedan vågade jag slita mig lös från skolarbetet och leva helt och hållet för mitt författarskap».

Brandes' recension var också ägnad att väcka uppseende kring ett hittills okänt namn. Han inleder artikeln med att säga att i Sveriges litteratur »er der optraadt en Forfatterinde, hvis digteriske Evne er mærkværdigt ejendommelig og lødig« och fortsätter: »Med sit første Arbejde »Gösta Berlings Saga« har Frk. Selma Lagerlöf indtaget en Plads i Sverigs Literatur, anslaaet en ny og selvstændig Tone. Hendes Bog udmærker sig ved den sjældneste og den afgørende literære Egenkab, Stilens Oprindelighed«. Han påpekar arbetets episka förtjänster och anmärker därvid att framställningssättet är något påverkat av Carlyle. Han återvänder till stilen, som kännetecknas av »sin stærke Farve og sin sikre Ynde og sit undertiden nok saa dristige Sving«. Han finner den psykologiska teckningen icke tillräckligt ingående: »Forfatterinden forlader sine Personer, hvor hun passende kunde begynde at fordybe sig i dem«.

Brandes' intresse för Selma Lagerlöf blev dock icke särskilt starkt och varaktigt. Det inskränkte sig till en artikel i »Politiken« om första delen av »Jerusalem« och till ett intervjuuttalande 1908 i »Var 8 Dag« till hennes 50-årsdag, varvid han även uppehöll sig vid »Jerusalem«. I ett brev till Per Hallström 17/10 1898 (s. 237) gör han ett skarpt uttalande om »Antikrists Mirakler«. »Jeg fandt hendes Modeller allesammen nede i Taormina, men hvilken Mangel paa Sans for Sydens Væsen, hvilket nordisk Fantasteri, hvor var det alt ved Siden af det Rigtige! Hvilket Fejlgreb: et Fejlgreb der grunder sig i en Art Dumhed«. Ellen Key hade i detta avseende en annan mening, ty hon hade, berättar hon i brev till Brandes av 16/12 1897, läst Brandes' egna italienska folklivsstudier (»Filomena«) »med stort nøje, isynnerhet som Er syn på dessa människor alldeles smälte hop med Selma Lagerlöfs i Antikrists mirakler«.

Av intresse äro några Selma Lagerlöfs uttalanden i breven av 15/6 och 27/6 1902 om hennes erfarenheter av Jerusalem och Palestina efter hennes nyss avslutade resa till dessa trakter. Hon berör striden mellan sekterna i Jerusalem, som gör »luften het af religion« och finner det

»märkligt att råka på ett helt samhälle av fanatiker«. Hon synes alltså ha upplevat motsvarigheter till de sektstrider och de religiöst extatiska tillstånd, varom hon skulle berätta i andra delen av »Jerusalem«. Även omtalar hon den dåtida dåliga styrelsen i Palestina. »Allt är så nära färdigt för omstörtning, att man vet ej hvad som kunde hända. Jag tror inte på Sionismen, men inte skulle det vara omöjligt att i Palestina införa en klok, ärlig styrelse under europeiskt protektorat. Detta är redan skedt i Libanontrakten, och detta område är rikt och blomstrande och visar hvad detta välsignade land kunde vara«.

Selma Lagerlöfs sista brev av 13/2 1920 ger ett uttryck åt hennes nordiska sinnelag. Detta sinnelag vilade i henne i varm självklarhet. »Men varför jag skriver just nu, är därför att jag känner en så stor glädje över att ändock ett av de politiska mål, som Ni har kämpat för, har gått i uppfyllelse dessa dagar och det, som jag hoppas, utan att hos motparten efterlämna hat och ny irredentism. Jag vill lyckönska Er att ha fått uppleva Sönderjyllands återförening med Danmark. Vilken tillfredsställelse för en gammal kämpe för frihet och rättvisa, som aldrig har fruktat att sätta in sitt namn för de förtrycktas sak!«

*

Av alla svenska författare, som trätt i förbindelse med Georg Brandes, har ingen varit så föga intresserad av frågan om Brandes skulle skriva om deras böcker som GUSTAF FRÖDING (1860—1911). Fröding uppskattade högt Georg Brandes. Han hade särskilt fördjupat sig i »Hovedstrømninger« och vid flera tillfällen behandlat Brandes som journalist i »Karlstadstidningen«. Ruben Berg har i en studie »Gustaf Fröding och Georg Brandes« (»Vår Tid, samfundet De Nios årsbok« 1930) redogjort härför. Likväl sände han honom icke självmant sina diktsamlingar. Då hans redaktör Mauritz Hellberg uppmanade honom att skicka sin debutbok »Guitarr och dragharmonika« till Brandes, avböjde Fröding. »Han är,« skrev han i ett brev till Hellberg, »naturligtvis överlupen af unga versmakare som vilja ha hans vingars skugga att flyga i. Jag vill icke gärna uppträda bland supplikanternas mångfald, vare

sig det nu är af högmod eller skygghet« (Berg a. a. s. 182). Brandes köpte sig själv Frödings böcker.

Det var anspråkslöshet men innanför denna också självständighet, som avhöll Fröding att vädja till Brandes' kritik: Frödings indifferent för reklam och ynnestsökande var allsidig och undantagslös. Ett litet drag från den tidigare korrespondensen förråder Frödings försynthet. Fröding uttrycker i brevet av 24/10 1893 sin indignation över ett angrepp för vilket Brandes hade varit utsatt i »Revue des deux Mondes« av en fransman Jean Thorel och som varit återgivet i svenska tidningar. Men vad Fröding inte nämner, det är att han själv i en artikel i »Karlstadstidningen«, »Ett angrepp på Georg Brandes« (SS. XIV), vände sig mot denna uppsats och gjorde gällande att Brandes icke var partiman som kritiker. »Hans bok ger visserligen slängar här och där mot reaktionen, men ingen har som han förstätt att halvt sympatiskt uppfatta och skildra en riktning, som går emot hans egen, man läse t. ex. hans teckning av de Maistre och reaktionslitteraturen. Till och med för överlöparna mot liberalismen har han en djupt förstående blick — han betraktar de karaktärer han skildrar efter deras egenart och icke efter politiska och moraliska principer . . . Visst är att hans blick på alla företeelser i världen är högsinnad ock fri, icke minst i den på samma gång sympatiskt förstående och överlägset kritiska bok, som bär namnet Hovedstrømninger i det nittende Aarhundredes Literatur.« Brandes har säkerligen aldrig fått kännedom om denna artikel.

Brandes skrev ouppfordrad en artikel om »Guitarr och dragharmonika« i »Politiken«. Han påpekade här hur sällsynt Frödings folkviseartade och humoristiska lyrik var i samtidens diktning. »De store Landes yngre Lyrikere anslaar aldrig Folkevisens Tone. De franske, engelske og danske Lyrikere, der ser tilbage til Baudelaire som til deres aandelige Ophav, holder meget af Fornemhed, men afskyr Jævnhed. . . . Og alle disse Lyrikere fra de forskellige Lande enes i aldrig at trække paa Smilebaandet. De er ofte højtidelige, hyppigst melankolske, først og fremmest aldrig glade.« Men Frödings dragharmonikadikter voro »Folkeviser, saa ægte i Tonen som nogen, der er skrevet af en navnløs Digter, og saa personligt humoristiske som den virkelige Folkevise aldrig bliver.« Fröding

tackade 14/6 1893 för artikeln, dock utan debutantens devota entusiasm.

Då 1896 åtalet av »Stänk och flikar« kommit och tidningspolemiken härjade, skrev Brandes till Fröding och frågade om han önskade hans bistånd. Då skickar Fröding honom ett exemplar av diktsamlingen — som Brandes redan skaffat sig — men betonar samtidigt att han inte önskar något ensidigt beröm. »Naturligtvis kan en kritik i Politiken, rättvis åt båda hållen, göra sitt till att stödja mig. Jag vill just inte anses bättre än jag är och särskilt tycker jag inte om, när svenska tidningar af välmening höja upp rätt tarfliga saker till storartade skönheter. Jag sitter och skäms och tänker på Heidenstams stolta af lif strålande och af själ lysande dikter i den sista samlingen. Jag är tunn och torr och trött i jämförelse med honom« (16/10 1896).

Brandes' artikel om Fröding i »Verdens Gang« med anledning av »Stänk och flikar« utvecklar hur Frödings diktning stigit i betydighet för varje samling. Men den sista övergick långt båda de föregående. »Aldrig forinden havde han, selv i sine bedste Ting, naaet saa højt, og aldrig havde han spændt over saa udstrakt et Felt.« Brandes belyser dock ej närmare med exempel denna uppfattning; han nöjer sig med att hänvisa till »Härjarinnor« och »Bohemiska vers«. Artikelns huvudvikt ligger i protesten mot åtalet och mot beskyllningarna i svenska pressen mot Fröding att vara vare sig moraliskt sjunken eller otillräckelig. Brandes är icke nöjd med den åtalade dikten ur konstnärlig synpunkt. Han fann att här var »nogle Enkeltheder for meget«. I en dikt med detta ämne »maatte ingen Linje miste sin Poesi ved prosaisk og fysiologisk Tydelighed.« Han betonade slutligen enfalden och tarvligheten i angreppen på Fröding, »hvis Talent gør hans Fædreland den største Ære.« Den hastigt skrivna artikeln avsåg att vara ett polemiskt inlägg till Frödings försvar; som litterär kritik är den icke märklig och har ej heller omtryckts av Brandes. I sitt brev av 15/11 tackar Fröding för artikeln men ingår icke i övrigt på den: han har varit, som han också anmärker, sjuk och deprimerad. Men däremot har han blivit en smula förargad över Brandes' föregående brev. Det är uteslutande mot detta han vänder sig; artikeln hade icke innehållit någon kritik av »Bibliska fantasier« i den föregående diktsamlingen. Brandes' ogillande av dik-

terna på grund av deras ohistoriska karaktär var också rätt ovidkommande och självsvåldig. Man ger Fröding rätt i hans opposition. I övrigt bär brevet spår av det förstämde sinnet. Gentemot Brandes' påstående att »Stänk och flikar« inte står tillbaka för Heidenstams »Dikter« av 1895 försvarar Fröding sin position av den underlägsna poeten.

*

Brevväxlingen mellan Georg Brandes och ELLEN KEY (1849—1926) visar båda från en intagande sida. Knappast någonstades i hela korrespondensen med nordiska författare framträder Brandes' ansikte så levande i dess skiftande stämningar som i dessa brev.

Han har tydligen bevarat ett livligt minne av några sammanträffanden med Ellen Key i Stockholm 1889, eftersom han fyra år senare skriver till henne, då hon utgivit biografien över Anne Charlotte Leffler. Den härmed inledda korrespondensen antar nästan från början en oförbehållsamt vänskaplig karaktär. Den utvecklas till en vänskapens idyll. Brandes berömdes mycket i sin artikel i »Politiken« Lefflerboken för dess kritiska blick och psykologiska insikt. Han förklarade, att Ellen Key visste »paa en Prik, hvad Fru Leffler formaaede og ikke formaaede«. Han anför Ellen Keys ord, att Anne Charlotte var brødet och hennes vän Sonja Kovalevski vinet vid deras andliga gästabud, erinrar sig därvid Chr. Winthers vackra vers: »Du er som Brød, det grove, fine, hvoraf man aldrig bliver ked« och slutar med den charmerande komplimangen, att »i Frk. Keys Naturel fattes hverken Brødet eller Vinen«. Den ännu knappast i Danmark kände essayisten hade skäl att bli glad åt denna artikel.

1890-talet var av flera anledningar en tung tid för Georg Brandes. Han kände sig inte tillfredsställd som privatman. Han led bl. a., förklarar han 6/2 1894, av omöjligheten att utan andras bistånd förtjäna sitt bröd själv. Han klagar över den ringa avsättningen av hans böcker; det hade tagit 17 år, innan den andra upplagan av »Emigrantlitteraturen« på 1000 ex. blivit slutsåld (19/12 1894). Härtill kom under åren 1897—1899 den synnerligen prövande sjukdomen, som med flerfaldiga

recidiv tvang honom att tillbringa långa tider i sängen. Plågorna, stillaliggandet, den förlorade tiden gjorde honom retlig och desperat. Han blottar sitt svarta lynne för Ellen Key, och försäkrar att han ej låter sig tröstas. Ellen Key förblir likväl outröttlig i sådana försök, och Brandes har ej ogärna lyssnat på henne. Det gångna året, skriver han 22/12 1897, har intet bragt honom utom sjukdom och förminskade krafter, men det har dock »knyttet enkelte Hjerter fastere til mig og derfor er jeg disse Hjerter taknemmelig, deriblandt en vis Ellen Key's«. I föregående brev (27/11 97) hade han skrivit: »Til enhver af de mange Svenskere og Svenskerinder, som besøger mig, siger jeg, at jeg elsker Dem, men det lykkes mig vist desværre alligevel ikke at undergrave Deres Rygte.« Ellen Key svarar härpå med en lycklig replik: »Ni skrifver, att Ni till alla förklarar Er kärlek till mig, utan att kunna förstöra mitt rykte!! Och jag — jag förklarar för alla min kärlek till Er — utan att kunna upprätta Ert rykte!«

Skämtet är sålunda icke främmande för denna brevväxling. Ja, man kan sätta i fråga om icke trots den tillkännagivna melankolin det är det goda humöret, som framför allt kännetecknar dessa Brandes' brev. Brandes har i hög grad trivts med Ellen Key. De voro visserligen två mycket olika naturer, som han ofta påpekar. Hennes »Troskyldighed« kunde enligt hans ord irritera honom en smula. Han retas gärna med henne för hennes naivitet och oskuld. I grunden var han betagen av hennes värme och hennes idealitet. »Vi er vistnok begge umoralske, dog i forskjellig Grad og paa forskjellig Maade. Saavidt jeg kan skjønne er Deres Immoralitet mere theoretisk, min af mere praktisk Natur; ligemeget, den er et Baand imellem os, ligesom Røveres Ærlighed er et Baand imellem dem« (9/11 1896).

En del av klagomålen i Brandes' brev: de om överhopningen av arbete, brev, böcker, om människors ständiga besök och förslag voro icke så allvarligt menade: de förmå ofullständigt dölja hur i grunden Brandes trivdes därmed. Visserligen skriver han: »Jeg forekommer mig selv som en By der bombarderes; jeg bombarderes med Breve, med Plagerier, med Opfordringer, med Anmodninger om at gjøre Dit for en og Dat for en Anden, rejse til Tyskland, til England, til Amerika at

tale, repræsenterere saa èn Forening, saa en anden, være i Bestyrelse saa for èt Samfund, saa for et andet, arbejde og medarbejde og atter medarbejde — man faar en saadan Lede for det Monstrum, man kalder Næsten, derved, at man lukker sig inde i Stumhed og gaar under i Menneskeforagt« (25/4 1897). Denna motivering för människoförakt är icke övertygande, och det är snarare trevnaden, som anonymt dikterat denna långa uppräknig. I själva verket bryter det goda humöret av samma anledningar stundom omedelbart igenom: »Kom ej hertil før jeg i April er kommen tilbage fra Budapest og Wien, hvor jeg skal tale i Marts og opleve talløse Eventyr« (6/2 1900).

Men djupare än detta goda humör över livets mödor och äventyr låg ändock entusiasmen för frihet och kultur, den som band honom samman med Ellen Key. Vittnesbördet om denna gemenskap avlägger han själv i det sista brev han skrev till henne med anledning av hennes dedikation av biografien över Rahel Varnhagen till honom: »Vi har jo saa lidet tilfælles, du er troende, jeg en lidet troende, du tillidsfuld, jeg mere og mere udsat for at opædes af Menneskeforagt — men alligevel, èt har vi tilfælles, den hellige Ild og den hellige Krig (som Sultanen af Marokko ikke er værdig til at føre i Munden og ikke kan føre med Sværdet).«

Denna deklaration har sin sanningsvikt. Breven erinra om hur Brandes under åren 1897—1900 även från sjukdomsbädden aktivt deltog i pågående frihets- och rättsstrider: han skrev artiklar eller manifest rörande slesvigarnas utdrivning, i Dreyfussaken, om judeförföljelserna i Rumänien.

Icke mindre belysande äro dessa brev för Ellen Key. Hon yppar sig i hög klarhet sådan hon är: öppen, varm, patetisk, deltagande, föga lagd för det lättare skämtet men med förmåga av slagkraftig humor någon gång. Det är överflödigt att nämna några överord här och var. Hon har behandlat Brandes i sitt deltagande med finkänslighet och i sitt beröm såsom han bäst kunde önska det. Hon kan uttala välönsknningar i den charmerande och oförutsedda form, som visar deras uppriktighet: »Måtte Ni ha det gott, arbetslugnt; måtte Ni få någon oväntad glädje!« (8/6 1893). Sig själv i sin produktions blomningsstund har hon tecknat i dessa rader i brevet av 1/3 1899: »Jag går om morgnarna i

skogen: jag föreläser om 'franska revolutionens salonger' — framför allt M:me Staël — jag har många yngre och äldre att hjälpa och trösta; jag har ett vackert litet hem — ett rum med mycket sol, ett annat med många taflor och böcker — och jag känner mig nöjd, när icke mina vänner lida!»

*

Om den gemensamma livsåskådningen är vänskapens källa i Georg Brandes' och Ellen Keys förbindelse, så äro de konstnärliga intressena bandet mellan Georg Brandes och PER HALLSTRÖM (f. 1866). Deras korrespondens är en betydande litterär brevväxling.

Den ger från Per Hallströms sida ett mycket personligt vittnesbörd om Brandes' inflytande på honom; och det gäller här en författare av en yngre årgång än flertalet i denna brevsamling tillhöra. Det säger mycket när en så granntyckt personlighet som Per Hallström skriver till Brandes, sedan han sänt honom sina första böcker, att han vuxit till självständighet genom hans skrifter och har »få kärare önsknigar än att ge sin bästa tack till gengäld» (30/5 1895). Sin uppskattning av Brandes visade Hallström offentligt, då han tydligen även i demonstrativt syfte tillägnade Brandes »En gammal historia» i den danska översättningen.

Ett tecken på hur djupt Per Hallström levat sig in i Brandes' stil är hans fråga till honom i brev av 2/11 1896, om han icke också skrivit lyrik. »Apropos detta, har jag ofta undrat, om icke Ni sjelf har herrlig lyrik liggandes, att Ni kunde skriva den, om Ni hade tid och lust, har jag sett på många håll i er produktion.» Få frågor kunde vara mer angenäma för Brandes. Han svarar att med undantag av Paul Heyse har Hallström varit den enda människa, som av Brandes' prosa förstått att han hela sitt liv igenom »har været en Smule forfalden til at skrive Vers.» Han har verkligen några band medelmåttig lyrik liggande i en låda, men de komma att där kvarstanna. Kanske har Hallströms uppmuntran medverkat till att Brandes likväl två år senare utgav sina »Ungdomsvers».

Brandes återgäldar Hallströms uppskattning av hans prosa med att

omtala att hans litterära ambition innerst varit av konstnärlig art. »Det eneste jeg selv egentlig bryder mig om i mine Bøger og som tilfredsstiller mig, naar jeg tager dem i Haanden, er — frasets adskillige ret sindrige Paralleler — Sprogets Musik, som underlig nok aldrig nævnes i nogen Anmeldelse og som gjør at jeg lige saa lidt som nogen lyrisk Digter eksisterer i fremmede Sprog« (s. 220).

Ett intressant vittnesbörd om träffsäkerheten och fördomsfriheten i Per Hallströms kritiska omdöme ger den höga uppskattning han uttrycker för Fröding och hans diktbok »Stänk och flikar« vid en tidpunkt då Frödings poetiska rang ännu icke var befäst och hans namn var som svårast omstritt. Man läser hans omdömen om Fröding i de två märkliga breven från oktober 1896. Han skriver att Fröding gett ut en diktsamling, »i mycket så storartadt skön, att det tycks mig han derigenom fått första platsen bland våra skalder på långa tider« och fortsätter: »Med de bästa sakerna i denna bok tycks mig Fröding nu ha goda utsigter att nämnas närmast efter Bellman i vår poesi, han är vår enda 'sångare' nu, och hans formbehandling är så mästerligt fulländad, der den lyckas, att han står utan motstycke«. Den samtida opinionen om Fröding ger han denna träffande karakteristik: »Landet i dess helhet har väl varit för Fröding, men det har talt genom dålig tidningsprosa, den tongifvande literära meningen i Stockholm har ständigt satt honom för lågt, och han sjelf har följt efter.«

Hallströms kvickhet får i breven även sitt rum såsom i denna glada anmärkning om Strindbergs guldmakeri: »Strindberg gör guld i minimala mängder och lär ha blifvit teosof, antagligen i kolossal skala — jag skulle önska för hans och vår skull, att kvantiteterna vore ombytta.«

Unionens upplösning och därmed skandinavismens nya nederlag bildar ämnet för Per Hallströms sista brev till Brandes. Hallström hörde till de alltför få svenskar, som kände att unionens misslyckande var en olycka. Hans satiriska teckning av händelserna kan måhända synas mer träffande för en senare eftervärld än den skulle ha synt under tidigare lugna år. »Förargade voro vi på goda skäl, ty naturligtvis var det en politisk dumhet som gjordes, men omedelbart vunno vi, och knappast norrmännen. De hade ett så förträffligt dramatiskt motiv — idel

konstruktion visserligen men av Ibsensk verkningsfullhet — och spelade onekligen med talang. Hos oss på andra sidan rampen, gräto många av rörelse, och ute i den stora världen tyckte man, att det var en liten utomordentligt tidsenlig teater.« Även lyssnar man till Per Hallströms sista ord med en psykologisk antydning, som går på djupet: »Det var nog skada, att vi ej kommo med i Schlesvigstriden. Vi hade delat nederlaget, men vi hade vunnit ett stycke skandinavisk historia att stå på tillsammans. Norrmännen hade då kanske aldrig blivit hysteriska, och kanske hade de tre folken kunnat hålla ihop.«

Brandes hadde med förströdda ögon betraktat unionsupplösningen — märkvärdigt nog, ty tidigare hade även han genomfarits av en känsla av kommande ofärd inför det norsk-svenska grälet. Han skrev 5/6 1899 till Ellen Key: »Denne Provins-Selvstændighed er dog blot latterlig. Der har endnu aldrig noget Menneske kunnet angive anden Forskjel paa en Nordmand og en Svensker end den at Nordmanden hedder Peterssen med ét t' og to ss'er, men Svenskeren Petterson med to tt'er og et s. Der er en anderledes Forskjel paa en Tyroler og en Hamburger eller paa en Turiner og en Sicilianer. Og endda er de ét. Derfor lever de, mens Skandinavien gaar til Grunde og efter min faste Tro 1950 er halvvejs en tysk og halvvejs en russisk Provins. Saa vil man indse det Komiske i Striden om 'egne Konsuler' etc.«

*

HJALMAR SÖDERBERG (1869—1941) är den siste av svenska författare, med vilken Georg Brandes knutit en närmare förbindelse. Brandes skrev redan vid mitten av 1890-talet ett nu förkommet brev till Hjalmar Söderberg rörande hans förstlingsbok »Förvillelser«. Vid Brandes' vistelse i Stockholm i februari 1906 gjorde han personlig bekantskap med Hjalmar Söderberg och sände honom därefter till tack för böcker, Söderberg förärat honom, »Skikkelser og Tanker« II med en dedikation: »disse Bagateller som ringe Tak for saa værdifulde Bøger, Diomedes' Gave til Glaukos. Georg Brandes.« Det är på denna tilläggen Söderberg svarar i sitt första brev. I juni 1906 begav sig Söderberg vid upp-

lösningen av sitt första äktenskap till Köpenhamn och kom sedermera att stanna där. Denna bosättning medförde ett umgänge med Georg Brandes, som småningom fick en mer intim karaktär. Brandes skrev 1909 tydligen *con amore* och med god kännedom om författaren en artikel om hans bok »Hjärtats oro» (inf. i »Fugleperspektiv» 1913). Han kallar den »en i de nordiske Sprog ved skødesløs Gratie ret enestaaende Bog, tilsyneladende formløs, i Virkeligheden formfast, selvstændig i sin Tone, original i sin Holdning, fuld af Humor, Ironi og Selvironi i sin Stil.»

Vid en vänfest för Hjalmar Söderberg 2/7 1919 i Köpenhamns Tivoli med anledning av hans 50årsdag höll Brandes ett spirituellt tal till Söderberg, återgivet i tidskriften »Litteraturen, Nordens kritiske Revue» (1919). Han säger här bl. a. a. om Hjalmar Söderberg:

»De er som Fredmans Sanger et svensk Snille uden Patos og uden Superlativer. De er gennemtrængt af Metternichs ord: *Le superlatif est le cachet des sots*. De kommer til os fra Vasariddernes og Nordstjerne-riddernes og Serafimerriddernes og Akademikernes ridderlige og akademiske Land.

Men Deres aandelige Forfædre er ikke alle svenske. Deres Musa har romansk Blod i sine Aarer. Deres Stamfader er Montaigne, den mest franske af alle Franskmænd, hvis Moder ikke desmindre var en Jødeinde. Den Egenskab har han imidlertid tilfælles med selve Frelseren.

De er som Montaigne aldrig ilter. Deres Væsen er den guddommelige Flegma, sindrig Skalkagtighed, stille, dyb Sympati.»

*

WERNER SÖDERHJELM (1859—1931) hade råkat Georg Brandes 1887 i Köpenhamn, och några enstaka brev ha under de följande åren växlats mellan dem. I maj 1900 besökte Georg Brandes Helsingfors på en föredragsresa. Från denna tid daterar sig deras närmare bekantskap. Söderhjelm värmdes av det ståtliga tal för Finland, som Brandes höll 20 juni 1900 i Köpenhamn för de finska sångarna (SS. XII). Han uppehöll sig där vid Finlands rätts- och frihetskamp gentemot den 1898

inledda ryska inkorporeringspolitiken. »Finland er Rettens Land. Finlands Folk er som hin Leontes i Runebergs 'Kongerne på Salamis', som hver Morgen ofrer til Dike, Retfærdighedens Gudinde. Thi fremmest blandt de Himmelske træder hun for hans Tanke, naar den hæver sig til dem. Og da hans Fader spørger ham, om da ikke Zevs, Alherskeren, staar fremmest blandt Guderne, svarer han: Hans Magt er størst, men Mennesket nærmest er bestandig den, til hvis Støtte han i alle Forhold trænger mest.« Det goda hade åtminstone, fortsatte Brandes, olyckan medfört, att ingen längre komme att tala om bara de tre nordiska brödrafolken. Ingen skulle längre överhoppa Finland. »De nordiske Folkeaaender er truede; de angribes østfra og sydfra. Som et faatalligt Troppekorps, der trues af et talrigt Rytteri, finder sin Frelse ved at danne Carré, lad saaledes de fire Folk, aandeligt forbundne, danne Carré mod Alt, hvad der truer, og blive uovervindelige derved.«

Detta tal har inspirerat Söderhjelm till hans öppenhjärtiga brev av 28/6 1900 om förhållandena i hans hemland. Hur utsiktslös framtiden kunde te sig, vet han likväl att det finska folket icke kunde kuvas. Han avger därom i juninatten på landet denna varma och mäktiga bekännelse: »Detta land kunna de icke taga från oss — så härligt som det nu ligger framför mig i den ljusröda sommarnatten skola vi älska det tiodubbelt mera och krama oss fast vid det, om de så skulle ha gendarmer i nacken på oss hvar och en! Det är omöjligt att förryska detta folk. Ni skulle se dessa långsamma och fåordiga gubbar, som ju aldrig lidit något men eller knapt komma att göra det genom dessa åtgärder, Ni skulle se och höra dem resonnera om ryssen och om lagen och om det finska folket! Det är där som 'vår vapenlösa trygghet' sitter, nu, när lagen icke mera gäller. Och förrän de få denna klippa att vackla, komma nog åtskilliga tiotal Bobrikoffar att hafva klöst naglarna blodiga på sig.«

Brandes hyste en naturlig sympati för Finland. Han uppehöll sig i landet vid tre föredragsresor, 1887, 1900 och 1908, och har även någon gång eljes besökt det. Då Söderhjelm 1908 bjöd honom dit, kom han gärna: »Jeg har saa stor Kjærlighed til Finland, at jeg gjerne en Gang vil komme til Dem« (27/1 1908). Om denna sympati vittna också de tal han hållit för Finland: de tillhöra hans mest inspirerade. Icke minst

gäller detta om det tal han höll i Helsingfors 1908 (SS. XVIII). Han började där med att mana finnarna att icke tränga det svenska språket tillbaka både för det övriga Nordens skull, som icke gärna kunde undvara det stora tillskottet från Finland, och för sin egen skull, då därmed den nordiska kulturkällan skulle igenläggas för dem och detta även »let kunde føre til en aandelig Afhængighed af den store Nabo i Syd«. Han hyllade därefter Finlands självständighetssträvan och nationella enighet och slutade: »Der er et Fugleskrig, en vild Musik, som skriger fra Deres Digtning og klinger gennem Deres Handlinger, det er Kærlighed til Fædrelandet. Der er en Genius, som har kysset denne kolde Jord og frugtbjergjort den. Det er Frihedens vaarlyse Genius.«

Söderhjems brev ger en bild av hans vetenskapligt, litterärt och politiskt verksamhetsfyllda liv; för rikssvenska läsare är särskilt av intresse vad han berättar om Levertin.

*

Förbindelsen mellan JUHANI AHO (1861—1921) och Georg Brandes stannade vid här återgivna brev, som huvudsakligen beröra romanen »Ensam«. Brandes kom icke att skriva om något av hans arbeten men nämner honom i artikeln »Finland« (1900, SS. XI): »Stor og frisk, sund og rødmusset er Juhani Aho i dette Øjeblik den rene Finskheds ypperste literære Repræsentant, vel egnet til nu at være sit Lands Talsmand under vanskelige Forhold.«

Närmare bekant blev Brandes med KARL AUGUST TAVAST-STJERNA (1860—98), som flera gånger råkade honom i Köpenhamn. Första gången hade Tavaststjerna sammanträffat med Brandes under sin vistelse vintern 1888 i Köpenhamn. Brandes hade då läst hans förstlingsroman »Barndomsvänner« (1886), som han berömt, men enligt Söderhjelm (»Karl August Tavaststjerna«, uppl. 2, s. 151) »tagit fram några svagt motiverade ställen och låtit Tavaststjerna muntligen fylla i det felande«. Tavaststjerna fick under denna vistelse stark sympati för Brandes. Härom vittnar också hans första brev till Brandes, skrivet med anledning av festen för Brandes 25/10 1891. Brandes gengäldade denna

sympati. Han uppskattade i hög grad Tavaststjernas främsta roman »Hårda tider«, varom han skriver i brevet av 21/12 1891. Brandes recenserade hans roman »En patriot utan fosterland« i »Svenska Dagbladet« 16/5 1897. En vacker karakteristik gav han av Tavaststjerna i den nämnda artikeln »Finland«: »Tavaststjerna var visselig en af det unge Finlands fineste og mest omfattende Aander. Ingen havde givet saa store Løfter som han, ingen stod saa højt i lyrisk Evne og i Lune, ingen var paa en Gang saa kraftigt finsk og saa moderne europæisk. Store Evner havde han, Mesterskabets Klang og Pragt i sine Vers, og dog var han dæmpet, stilfærdig, stilfuld og velopdragen som en ægte Finne.«

*

LEO MECHELIN (1839—1914), den under ofärdsåren ledande finska statsmannen, hade i juli 1904, såsom framgår av hans brev 13/9 till Brandes, rest till Köpenhamn för att anmoda Brandes att medverka till åstadkommande av en nordisk universitetsprotest mot den svåra kränkning av Helsingfors universitet, som de ryska myndigheterna i samma månad begått. 4—7 juli 1904 hade nämligen ett flertal professorer vid universitetet häktats och bortförts till Ryssland som en hämdeakt för Eugen Schaumans dödande skott mot Bobrikov 16 juni. I anmärkningarna redogöres närmare för dessa och följande händelser, som ledde till att protesten inställdes. Brandes har, som synes av hans brev av 22/7, först åtagit sig det praktiska arbetet att samla protester. Sedan skrev han en artikel »Finland« i »Politiken« (i SS. XVII). Han yrkade här på att den studerande ungdomen och lärarna vid de tre nordiska ländernas universitet skulle uttala sin medkänsla med studenter och lärare vid universitetet i Helsingfors och inlägga sin protest mot det våld och den misshandel som förövades mot dem. Det vore då att hoppas, att rörelsen sprede sig vidare till andra länders universitet: »Det er en Opgave at bringe den russiske Regering til at føle sig isoleret.«

Brandes' uppträdande i denna fråga ger ännu ett vittnesbörd om oföränderligheten av hans sinnelag och handlingsberedskap, då det gällde att försvara de svagas frihet och de förfördelades rätt. Mechelins

brev av 4/11 1904 ger även ett märkligt bidrag till dennes karakteristik. Han uttalar sig om den politiska klokheten: »Under en långvarig bana, som omfattat äfven statsmänna värf och diplomatiska uppdrag, har jag så ofta mött denna återhållsamma kyla, denna beräknande passivitet, hvilka inför genomsnittsmänniskor gälla såsom bevis för politisk klokhet. Jag har därvid funnit, att dessa egenskaper nästan alltid varit endast ett yttre skal öfver politisk tarflighet. . . . Den ena är rädd att stöta sig med förnäma herrar. Den andra fruktar att anses för entusiast. Den tredje kan ej fatta betydelsen af talet om alla rättänkandes solidaritet. O. s. v. Och så finna de alla, att man bör ställa sig bakom den s. k. politiska klokhetens sköld hellre än att öppet träda fram bland dem som kämpa för rätten och frihetens sak.«

Även utanför de omnämmanden, vartill dessa brev givit anledning, har Brandes vid flera tillfällen behandlat finska ämnen. Han ledde 1901 uppmärksamheten på Mikael Lybeck med anledning av dennes roman »Den starkare« (SS. XVII); romanens ämne föranledde honom till ett angrepp på den ortodoxa kristendomsundervisningen i de nordiska länderna. Han skrev 1905 en vacker dödsruna över Albert Edelfelt (SS. XVII), som han personligen kände från dennes vistelser i Köpenhamn. Han var, säger han här om Edelfelt, »statelig og meget smuk; han havde Anstand og Imødekommen, var aristokratisk velopdragen og paa en yndefuld Maade høflig; han var helt frisindet og frigjort, Kunstner indtil Marven, rastløst stræbende i sin Kunst og dog selvbeherket, tilsyneladende en smidig Verdensmand, hjemmevant i Saloner og ved Hoffer, dog følelsesfuld, dybt medynksom, og som Finne granitfast af Karakter.« Vid en Runebergsfest i Paris 5 febr. 1909 höll han ett inspirerat tal till Runebergs minne (SS. XVIII).

Brandes uppger flerstädes i denna volyms brev, att han icke lämpar sig för den högre vältaligheten: han skriver till Ellen Key (s. 163), att han icke kan uttala sig »med den Værdighed og stille Højtidelighed«, som enligt honom finnes i magisterpromotionernas land, och till Werner Söderhjelm (s. 278), att han förvånar sig över den vältalighet, som utvecklas i Finland, »en Veltalenhed der har Stil, mens jeg selv altid for-

falder til hvad man i Frankrig kalder *la causerie parisienne*«. Runebergstalet jämte några andra tal för Finland vederlägger denna mening: det synes framför allt ha varit finska ämnen, som inspirerat Brandes till ett levande och stilfullt patos. En väsentligt bidragande orsak därtill var givetvis Brandes' deltagande för Finland i dess tappra oavhängighetsstrid och överhuvud hans intresse för den nordiska kulturens bevarande; men därtill kommo de djupa intryck han mottagit av finsk litteratur och konst, framför allt Runebergs och Edelfelts, och den trivsel han alltid erfarit i Finland under sina vistelser där. Runebergstalet ger ett vittnesbörd om hans kännedom om Runeberg. Det finnes, slutar han talet, rika andar, vilkas prestationer erinrar om ett fyrverkeri, Musset eller Heine, andra, som väcka tanken på ett fyrtorn, Henrik Ibsen, andra åter, vilkas eld är en altareld, Miltons eller Shelleys. Men Runebergs eld är icke av dessas art:

»Hans Ild er Arnens. Hans Aand er selve Finlands Arne. Slægtled igennem har allerede Millioner hentet Ild fra denne Arne, tændt deres Begejstrings, deres Heroismes Ild ved dens Glød. . .

Han indprenter simple store Grundfølelser: Kærlighed til det Naturlige, Ringeagt for Affektation og Kunstleri, Kærlighed til Ret, til Frihed, til Uafhængighed, Kærlighed til Fædrelandet, dets Natur og dets store Minder, Foragt for Frafald og Forræderi (Digtet »Sveaborg«).

Alt dette lærer han roligt. Hvad der i Musiken kaldes Harmoni, det er i Plastiken Ligevægt. Han var musikalsk og plastisk, har derfor Ligevægt som Harmoni.

Han har væsentligt kun henvendt sig til Nordens 12 Millioner Mennesker. Men for hvert Slægtled, der gaar, forøges Tallet af dem, hvis Følemaade han har bestemt. Og alt som Tiderne rinder og Slægterne forsvinder, bliver han staaende: enkelt, klassisk, monumental. Personliggørelsen af et Folk.«

John Landquist.

OSCAR LEVERTIN TILL
GEORG BRANDES
1883-1906

1. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

Stockholm

Herr Dr Georg Brandes!

Dec. 3. 83

Redan i våras, då min första bok — en liten studiesamling från Rivieran — höll på att tryckas, glädde jag mig vid tanken på, att jag med den skulle kunna skicka Er ett uppriktigt tack för allt det myckna, Ni med Edra böcker skänkt mig. Men då boken väl blef färdigtryckt, fann jag den alt för obetydlig. Så har det ockå gått denna gång, och dock vågar jag nu sända Er den, emedan det förefaller mig, som vore det mig en kär pligt att, så godt jag kan, visa den djupa erkänsla, jag för Er hyser. I hopp därför, att Ni betraktar mina små skisser blott och bart som en tacksägelse från en af de många, hvilka genom Er fått sin sträfvan klarare och sin synkrets vidare, tecknar jag högakningsfullt

Oscar Levertin.

15 2. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

Stockholm

H. Herr Dr. Georg Brandes!

12 Maj [1885]

Härmed tager jag mig friheten att sända Er mitt sista opus, och vore det mig mycket kärt, om Ni fann något deri hafva en kraftigare och energiskare fysionomi än de förra novellerna. Särskildt har jag hoppats, att Ni skulle finna min lilla hedniska studie »Evoi« pas-sabel, och jag ber Er icke tro, att den lilla noten på inlednings-sidan är en pedantisk dumhet af mig. Det är förläggaren som i denna usla tid af literär kastratanda nödgat mig att infoga den. Det är här hemma en olidlig reaktion efter »Giftas«, som vill påtvinga alt skrifveri här hemma en formlig vattusiktig karakter. Jag hade 25 alltid inbillat mig, att Ni om nästa år skulle komma hit upp till

Stockholm, och vore det i sanning välsignadt, om Ni då kunde stämma ån i bäcken och afvärja den federationsanda, som bemäktigat sig litteraturen i Bellmans gamla land. — En hjertlig helsning från
eder tillgifna

Oscar Levertin. 5

3. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

Stockholm

H. Herr doktor Brandes!

11 nov. [1885].

I det jag nu på grund af en särskild omständighet tager mig friheten att tillskrifva Er några ord, är det mig i första rummet en kär pligt att få tacka Er för det vänliga intresse och det välvilliga 10 deltagande, Ni egnade mig under mitt besök i Köpenhamn i våras. Och var förvissad om, att jag redan för längesedan skulle hafva betygat Er min erkänsla och tillgifvenhet, om jag icke fruktat att besvära Er.

Nu har jag emellertid ett särskildt ändamål med mina rader. 15 Jag ville nämligen fråga Er, om Ni icke ville göra oss alla unga häruppe den stora tjensten att skrifva en anmälan, om aldrig så kort och aforistisk, till *Aftonbladet* om Gustaf Geijerstams »Erik Grane«.

Saken är den, att den har blifvit från alla håll nersablade från 20 de mest oliterära och bornerade synpunkter, och nu är måttet rågad, derigenom att Claës Lundin under professor Retzius' fränvaro listat sig bakom Geijerstams rygg och i *Aftonbladet* smugglat in en lika perfid som pundhufvad kritik, och detta i *Aftonbladet*, der Geijerstam sjelf är medarbetare. 25

Frånsedt det minst sagdt taktlösa att icke fästa afseende vid den häftiga och personliga polemik, Lundin fört med Geijerstam om Lindberg, visar det, hur man i Sverge aktar litteratur, när man tillochmed från ett håll som vill gälla för att vara liberalt, kan lemna ett så pass alvarligt arbete som Erik Grane i händerna på 30 Lundin, en farcör, hvilkens hela lifsuppgift varit att i litteraturen

införa den mest själlösa supéjargon. — Härhemma fins ingen opartisk person med tillräcklig literär auktoritet för att kunna uppträda i saken, Ni torde därför inte finna det alt för underligt, att vi vända oss till Er.

- 5 Med alla sina brister är dock »Erik Grane« en bok, som är betydelsefull för oss alla unga, så mycket af allas vår uppväxt-historia finnes i den, och Ni inser då lätt nog, hur tyngande ett yttrande från Er skulle vara för oss alla.

Till sist vill jag uttala den förhoppningen, att Ni icke tycker illa
10 vara, att vi så här våga bedja Er inblanda Er i våra förhållanden. Men Ni har sjelf skämt bort oss med Er vänlighet — och vi hafva å vår sida alltid känt oss som Era lärjungar; och det är därför vi så här våga vända oss till Er.

Blott en half spalt med namnet Georg Brandes under skulle gifva
15 hela »Unga Sverige« ett verkligt handtag.

Med ännu ett tack för sist och en hjertlig helsning till Er broder
Eder förbundne

Oscar Levertin.

4. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

Upsala Götgatan 1
[1888]

20 H. Herr Dr. Georg Brandes!

Jag har tagit mig friheten att tillsända Er min gradualafhandling. Den är resultatet af ett långt arbete, och det skulle därför vara mig synnerligt kärt att snart nog få höra Ert omdöme deröfver. Den synes här — väl af åtskilliga hopstämmande orsaker — röna
25 föga erkännande. Ni har sjelf genom det välvilliga intresse, med hvilket Ni följt det lilla jag utgifvit, gjort mig modig att vända mig till Er. Mätte Ni då ej finna det påträngande, om jag beder Er, så fort Er tid tillåter det, sända mig några ord om min undersökning. Edra ord skulle vara mig både till tröst och nytta — och
30 Ni vet sjelf, hur vi alla härhemma lida brist på all kritik, som med något förstånd bedömer hvad man gör. —

Har Ni desideradt bestämt Er att ej komma hit upp och hålla några föreläsningar? Jag hade så mycket gladt mig deråt, och många med mig bland de friskare viljorna häruppe. Jag kan ej hjälpa, att jag ännu har litet hopp att få se Er häruppe i den »eviga ungdomens« Upsala, det gamla, grå Upsala, som så väl behöfde en 5 uppruskning.

Med utmärkt högaktning

Er förbundne

Oscar Levertin.

5. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

Stockholm

27 Maj [1889] 10

Kära Brandes!

Redan för längesedan skulle jag hafva besvarat Ert bref. Det hade varit min pligt, så mycket mer som det var en ton af deltagande och intresse deri, som väckte min lifliga tacksamhet. Men det har tagit så emot för mig att skrifva, att ni nog ursäktar mitt dröjsmål — och göromål af olika art hafva dessutom upptagit 15 min tid.

Låt mig nu först och främst säga Er, att jag är både glad och stolt öfver den vänliga handtryckning Ni sände mig. Uppriktigt taladt hade Ni redan dessförinnan på ett märkvärdigt vis förknipats med mitt lif. Edra föredrag och tankar gånfvos samtals åt mig 20 och henne under de sista veckorna af min lycka, och de sista gångerna jag såg henne ung och glad stodo i sammanhang med Er. Derför måste Ni för all framtid — med eller mot Er vilja — blifva något annat för mig än blott författarn, som jag hållit kär, sedan jag först börjat tänka sjelf. 25

Eljes skall jag icke trötta Er med att tala om mig sjelf. Alting har blifvit så upp och ner för mig, som det blott kan blifva för en människa, hvilken plötsligt mister, hvad som hållit samman ens existens, alt sedan man slutat skolan.

I sommar kommer jag att ligga dels till mediet af juli samman 30 med mina föräldrar uppe i skogen vid Södertelje (adr. Södertelje,

Saltskog) och sedan far jag öfver till vestkusten för att bada salta bad och segla. Min afsigt vore att söka skrifva något skönliterärt för att fördrifva tiden. Olyckligtvis hade jag en idé något snarlik Tschandala (= förföljelsemani), men jag tror dock, jag försöker 5 mig på den, då jag ville skrifva en reaktionsnovell med mera verklig bakgrund än i Strindbergs fantasteri, huru genialt det delvis än är. Blir det något af, tar jag nog Edra vänliga löften i anspråk och sänder den ner till Er.

Härmed följer min länge bebådade afhandling om Gustaf III's 10 Teater. Genom vänners energiska bistånd har den kunnat tryckas färdig. Roligt vore, om något enstaka deri kunde förnöja Er. Bokens enda merit är att hafva använt temligen nytt material.

Det vore snällt, om Ni någon gång ville skrifva ett ord till mig. Sjelf skall jag låta höra af mig, om mitt arbete avancerar. Helsa 15 Er bror, och ännu en gång ett uppriktigt tack för Ert vänliga bref.

Er tillgifna

Oscar Levertin.

6. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

Davos am Pl.

Dr Georg Brandes

13/12 90

20 Kära Brandes!

Hjertlig tack för de så vänliga orden — när min lilla artikel kom föreföll den mig bra knapp och torftig mot alt det stora nöje och all den rika insikt Ert arbete skänkt mig under alla dessa år. Jag hade också velat göra något bättre, något vidlyftigare och 25 ordentligt genomarbetadt, men den Kochska ympningen kom emellan och gjorde mig olustig och oförmögen till arbete; ehuru jag icke haft några våldsamma suiteer, håller den mig altjemt i schack. —

Det gör mig så innerligt ondt att höra, att Ni förlorat Er lilla 30 dotter — jag mins sen gammalt, hur djupt fästad Ni är vid Edra små flickor. Men mot förluster som den fins ingen tröst, ty den

tomhet och den slöhet, som tiden bjuder på — den är kanske än värre än den första våldsamma smärta, i hvilken man ännu känner sig ega det som sedan på oförklarligt vis skall dag för dag plånas ut ur ens sinne.

Så kan jag intet önska Er men bara i tyst medkänsla be att få 5 trycka Er hand.

Er tacksamma och tillgifna

Oscar Levertin.

7. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

Stockholm

Bästa Dr. Georg Brandes!

2/2 95.

10

Sjukdom först och sedan ett öfverhängande arbete med en essay öfver Bellman till årsdagen d. 11 dennes (en liten uppsats, som jag gläder mig åt att få nöjet sända Er) har hindrat mig från att med skrift göra hvad jag i tankarne ofta gjort under dessa veckor — tackat för den vänliga och vackra gåfvan. Ni vet, hvilken entu- 15 siastisk vän, beundrare och elev, »Hufvudströmningarne« ega i mig, — det går knappast en dag, som jag ej med tacksamhet konsulterar dem, och få böcker är det mig en sådan glädje att ega »med mästarrens namnteckning« som just den. Låt mig ännu en gång tacka för vänlig hågkomst. 20

Jag vågar tillfoga till dessa tacksamhetens ord ett hopp, att Ni känner Er nöjd och frisk, färdig till nya verk—jag önskar det egoistiskt för mig och för oss alla. Häruppe i Sverge ser för ögonblicket i fråga om andlig frihet dystrare ut än under hela min tid — det är väl, att man med åren lär en smula af *Candides* resignation. 25 Jag för min del poetiserar och håller på med gustaviansk litteraturhistoria — jag har nyligen gifvit ut om Gustaf III som dramatiker en undersökning, och drömmer om att göra en stor och hel kulturhistoria af svensk rococo och svensk upplysningstid — och på samma vis odla vi alla med vexlande tur våra täppor med kål! 30

Jag ber än en gång att få hjärtligen tacka Er för boken, och i hopp

att någon gång åter personligen få glädje af att sammanträffa med Er, ber jag att med gammal vänskap och beundran få förblifva

Er tacksamme

Oscar Levertin.

5

Edv. Br. är väl, hoppas jag, utom all fara!

8. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[1895?]

Bästa Herr Doktor!

Jag har två så vänliga bref att tacka för — först för de vänliga
 10 raderna om min lilla Rydbergs-artickel, och kan Ni nog förstå, hur glad det gjorde mig, att Ni tyckte om den — och för det andra och än mer för de sista raderna med dess i alla afseenden så frestande och hedrande förslag. Hvad det var snällt af Er att tänka på mig — jag är både smickrad och stolt deröfver; också ville jag
 15 så gerna svara ja, — hvilken literaturhistoriker och kritiker upp-tager ej med entusiasm ett anbud att få samarbeta med Er — dock beror det tyvärr för mig på en kardinalpunkt nämligen — när skall manuskriptet lemnas? — Saken är nämligen den, att jag har gräsligt mycket att göra — med mina två föreläsning-
 20 gar i veckan är jag — då jag ändock försöker göra nya källforsknin-gar — jäktad som en hund — och har dessutom en afhandling (just öfver slutet af frihetstiden) i görningen, som nu skall börja tryckas. Jag kan därför ej lofva lämna manuskriptet förr än i juni à juli månad 96, helst ville jag lemna det i augusti. Jag skulle
 25 väl kunna under vinterns lopp utarbета ett à två kapitel (1700 talet) och sända Er dem för att underställa Er dem — någon lik-formighet skulle väl vara i uppställningen —, men mer vågar jag ej lofva före vårterminens slut 96. Blir det för sent? Förlåt, att jag besvärar med bön om ett svar derom!

30 Sjelfklart är, att jag gränslöst gerna ville göra saken — men huru mycket jag dessa år genomforskat svenska literaturhistorian, be-

höfver jag, då det gäller att leverera en sådan genomskrifven öfversikt, en ro, som jag ej får under läsåret. Men får jag blott tid på mig, tror jag — utan skryt — att jag bättre än någon annan härhemma skulle fylla just den uppgift, som jag tänker här föreligger.

I hvarje fall skall jag aldrig glömma det förtroende och den 5 vänliga tilltro till min förmåga, som Ni visat genom Ert förslag — lika litet som den stora vänlighet Ni vid alla tillfällen visat mig.

Låt mig tacksamt och hjärtligt få trycka Er hand och med beundran och tillgifvenhet

förblifva Er vän 10

Oscar Levertin.

9. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[1896]

Kära Dr. Brandes!

Det slår mig, att jag bort med några ord besvara Edra sista vänliga rader — förlåt min tanklöshet, beroende på jäktadt arbete. 15 Jag antager då med tacksamhet det gifna anbudet, och är glad att det kunde blifva verklighet; måtte jag nu blott kunna göra mig värd hedern att få uppträda inför utländsk publik samman med en man som Ni — jag skall försöka mitt bästa, och vore bra glad, om jag under vårmånadernas lopp finge öfversända Er ett 20 par kapitel till prof, för att höra, om jag rätt förstått uppgiften.

I dessa dagar skall jag sända Er en liten essay från 1700-talet, och bra snällt vore det, om Ni under någon ledig stund ville kasta ner ett par rader, för att säga mig, hur Ni tänkt Er utförandet af litteraturhistorien. Naturligtvis skall man ej hafva noter — men 25 kanske förteckning på källor efter kapitlen eller det helas slut. Får man använda två stilar — för att vinna plats att göra redogörelse etc. med smärre stil — eller skall det hela vara glatt utarbetadt utan spår af apparat?

Förlåt frågorna, det brådskar ju ej med deras besvarande, men 30 jag ville gerna höra Er åsikt för att det skulle få någon likformighet.

Än ett tack, att Ni tänkte på mig och vill visa mig den verkliga äran att få en gång samarbeta med den kritiker, som jag alt sen jag börjat tänka altid respekterat som il maëstro.

Er tillgifna vän

5

Oscar Levertin.

Hvilken vacker bok G. af Geijerstam skrifvit! Annars är här tyst, le calme plat i literaturen.

10. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[1896]

Bästa Dr. Brandes!

10 Ni har orsak att blifva mycket ledsen på mig, när jag nu i dag måste skrifva och fråga Er, om ej den skandinaviska literaturhistorien, i hvilken Ni varit nog vänlig att vilja hafva mig till medarbetare, kunde få uppskof till år 97. Det är altid illa att ej hålla ord, och det är med verkligt samvetskval, som jag gör denna
15 hemställan till Er. Men Ni skall sjelf se, att förhållandena tvinga mig, och att jag är oskyldig.

Saken är nämligen den, att Nyblom, som varit klen i vinter beslutat sig att afgå som nästa vår (97) — det blir då mitt stora slag skall ske (jag har tyvärr ej andra framtidsutsikter än att få
20 vara glad att blifva professor i en svensk småstad) — jag skall söka, men som professuren heter i »Literatur och Konsthistoria« — det är absurdt, men så är det — måste jag för att kunna komma i fråga hafva till april 97 författat något konsthistoriskt arbete. Det skall jag också nu göra — en monografi öfver Lafrensen (Lav-
25 reince), den svensk-franska rococomålarn, men det kommer att taga all min tid, och under så brydsamma förhållanden kan jag ej åtaga mig att skrifva den begärda framställningen af den svenska literaturen, ty jag vill allra minst göra det journalistiskt och kompiloriskt, när jag skulle få hedern att uppträda i sådant säll-
30 skap.

Nu ville jag fråga: kunde jag ej i stället få det hela uppskjutet

på ett år, till augusti—september 97? Är det fräckt att göra ett sådant förslag? Jag gör det naturligtvis blott under förutsättning, att det skulle vara Er likgiltigt, om det dröjde. Det är klart, att i annat fall jag ej det ringaste anspråk kan hafva på, att saken skall uppskjutas. Men då jag ej hört ett ord ifrån Er, har jag 5 tänkt, att det kanske ej bråskade. — Tyck nu ej, att jag är en stackare, som bryter aftal, men för mig gäller det mycket, och neurasthenisk som jag är, vågar jag ej åtaga mig mycket. —

— Annars fins härifrån intet att berätta. Jag är ensam, och min otrogna Pylad har rest till Turkiet för att få stämning af Bender, 10 och sen till Pultava. Sjelf har jag varit daglönare och ej hunnit något öfver föreläsningar och kurser — ej ens, något som jag dock så längtar till — mer än hunnit titta i Er ståtliga bok öfver Shakespeare, — men alla härhemma tala med en mun om densamma med hänförd värma. 15

I mediet eller så af maj passerar jag Köpenhamn på väg till Paris för att studera rococo-måleri och hoppas, att då få nöjet att uppvakta Er.

Med en bön om tillgift för ett tråkigt bref, och hopp, att Ni ursäktar mig, ber jag att med beundran och tillgifvenhet få teckna 20

Er förbundna

Oscar Levertin.

11. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[1897]

Bästa dr. Brandes!

Det hade varit min skyldighet att långt för längesedan skrifva 25 och tacka för de vänliga raderna om min bok. Om jag ej gjort det, beror det dock icke blott på de mångahanda göromål, som jåkta mina dagar, men äfven på en särskild omständighet. Sedan januari hafva vi, Heidenstam, jag och några andra vänner, varit sysselsatta att grunda en ny tidning, hvilken verkligen också nu 30 blifvit realitet och skall starta d. 15 maj. Det blir en daglig tid-

ning, framstegstidning med stark kulturell tendens. Dess namn blir Sverige, redaktör dr. Helmer Key, politisk redaktör Steffen, känd genom sina sociala studier från England, literaturkritiken sköter jag, konsten Tor Hedberg — Heidenstam är i direktionen. En särskild
5 plats i tidningen skall gifvas åt korta »essays« — och det vore vår bön att få hedern af Eder medverkan. Vi betala 15 öre raden, och äro mycket tacksamma för kortare små uppsatser om särskildt modernt kulturlif.

Det vore mycket snällt, om Dr Brandes gäfvade oss tillåtelse att
10 få annonsera Er som eventuel medarbetare, och ville göra oss glädje af att få publicera några originaluppsatser.

Med tacksam hälsning från min syster och mig för den angenäma samvaron i Paris, och hopp om en snar rad till svar, ber jag att få allt fortfarande vara innesluten i Eder välvilliga hågkomst
15 tillgifna vännen

Oscar Levertin.

12. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[27/4 1897]

Kära Dr Brandes!

Tack för vänliga löftet att få annonsera Ert namn — och jag
20 hoppas, att Ni ej låter det stanna därvid, men när lusten faller på sänder något till oss. Vi börja i kring d. 3 maj — planen är endast så till vida modifierad som att vi inköpt en gammal tidning Svenska Dagbladet för att få lättare det praktiska i gång, tryckeri etc., och vi komma att behålla titeln, men helt förändra uppställ-
25 ning, tendens och redaktion. Jag skall hafva nöjet sända Er, om Ni tillåter, nummer däraf — bland annat begynna vi med en längre novell af Hallström.

Hur mår Er bror — det var nu så länge sedan, jag hörde af honom?

30 I hopp att snart få glädjen att besörja någon uppsats af Er

till trycket, och med många vänliga hälsningar från min syster
och mig, tecknar jag

tacksamma vännen

Oscar Levertin.

Har Ni läst »Karolinerna»? Här är allmänna meningen, att det 5
är en ny Fänrik Ståls Sägner!

13. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[11/6 1897]

Bästa dr. Brandes!

Först och främst låt mig få uttrycka min förhoppning, att den
svåra sjukdom, som nu fångslar Er vid sjukrummet, snart och 10
utan några följder skall vara häfd, och att sommaren sen lite
ger de förlorade krafterna åter. —

Det lilla vresiga brevet skulle gjort mig ledsen, om ej jag dels
känt mig så oskyldig till de gifna förebråelserna, dels också till-
skrifvit dess irriterade ton en sjukdoms förstämning. 15

Med undantag af, att honoraret för den andra artickeln ej kom-
mit Er tillhanda — ett slarf af vårt kontor, för hvilket jag vörd-
samt ber om ursäkt och som jag i dag ordnat om, skall jag lätt
visa, att Sv. Dagbladet intet har på sitt samvete. — Ty hvad pla-
ceringen angår, har den berott på en osäkerhet i det helas upp- 20
ställning, som drabbat alla articklar och låtit oss nu försöka utan
streck — om Heidenstams-kritiken sattes som tidningens första ar-
tikel beror det på, att ju den rörde en bok, som stod på dag-
ordningen, ja var säsongens litterära händelse, medan Tavast-
stjernas bok redan i julas behandlats och diskuterats. Af samma 25
rent praktiska skäl har det också kommit sig, att den tredje upp-
satsen ännu ej hunnit in, och att det ännu kan dröja en fem, sex
dagar innan den kommer, ehuru den för längesedan öfversatts
och satts upp.

Som Ni vet hafva vi nu här en utställning, som nyss öppnats, 30

förra veckan var stora konstnärsmötet, denna, nordiska musikfesten, i slutet af nästa begynner journalistkongressen, under sådana vilkor förstår Ni nog, att utrymmet varit begränsadt, och de par uppsatser, som flutit in, hafva legat ännu längre än kritiken öfver Rode
5 och väntat. På detta beror det — naturligtvis äro vi förtjusta att kunna få Edra uppsatser, men en redaktör har nästan lika svårt som en teaterdirektör att åstadkomma riktigt logisk ordning, tyckes det. Att det aldrig fallit oss in att vilja undertrycka uppsatsen om »den danska« författaren, synes mig så själfklart, att det ej ens be-
10 höfver sägas.

Om jag så här utförligt i ett tråkigt bref — hälst till en sjukling, tagit upp anmärkningarne, är det, därför att det ligger mig själf om hjärtat att fritvä mig från hvarje skymt af en misstanke att ej hafva velat så mycket som möjligt visat mig tacksam för Er väl-
15 vilja att öfverhufvud taget — för så — som Ni sjelf med all rätt skrifver — anspråkslösa honorar, som vi kunna bjuda, hafva sändt Sv. Dagbladet några bidrag. Hur illa skulle det ej anstått mig, med all vänlighet Ni visat mig, och all den beundran jag sedan gammalt känt för Georg Brandes!

20 Jag ber Er behålla i vänlig hågkomst både vår tidning, men framför allt den som skrifver dessa rader,

Er tacksamma och tillgifna

Oscar Levertin.

14. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[17/6 1900]

25 Bästa dr. Brandes!

Bortvaro från Stockholm har försinkat svaret på det så vänliga bref Ni sändt mig, och som af många skäl djupt rört mig — men låt mig nu med ett par rader tacka därför och för dess bara allt för vänliga ord om min bok, ord, som fått dubbelt värde för mig
30 genom den omedelbara impuls, som tycks hafva dikterat dem. Hvilkens omdöme kan altså vara mer dyrbart för mig än den

mans, som jag alltid satt och alltid sätter som nordens enda stora kritiker.

Hvad mina berättelser angår, är det den judiska Kalonymos, som egentligen är mig kär. Jag vidrör detta, därför att det erinrar mig alltid om ett samtal jag haft med Er om judendom för många 5 år sedan. Ni har säkert glömt det, men jag mins det väl, som jag nog mins alt hvad Ni sagt under de korta gånger jag haft glädjen att få vara samman med Er. Ni uppmanade mig redan då att skrifva något därom. Men jag kom mig ej för förr än under Dreyfus-året och blott i aflägsen mask, ty det är för svårt att röra 10 vid direkt. Man vill ej låta folk veta, hur gränslöst allvarsamt man tar detta eländiga bakslag, som man måst upplefva mot toleransens enklaste idé. Men ju mer man blir äldre — det är åtminstone min känsla — dess starkare blir med känslan af blodsbandet dock äfven tron, att judendomen rider denna storm ut, som så många 15 andra —

Men hvarför tala så mycket om mig och mitt? Det djupaste och på samma gång sorgligaste i Ert bref var vemodsintrycket af Er sjuklighet, och ehuru det kanske kan vara indiskret af mig att röra därvid, vill jag dock som gammal sjukling sjelf uttala den 20 säkra förhoppningen, att Ni nog kommer att öfvervinna sjukdomen. Jag tror så blindt på själens energi att segra och hvem har visat den med så [stor] uthållighet som Ni.

Kära doktor Brandes; det händer numera så sällan, att jag skrifver till Er, att Ni nog ej misstyper mina reflektioner och min 25 rättframhet, och att jag ej släpper Er hand utan att sluta med att uttala den beundran och tacksamhet jag känner för Er. De hafva bara växt med åren, och jag vore glad och stolt, om Ni också för framtiden gaf mig ett rum i Er hågkomst

vördsamt och tacksamt 30

Oscar Levertin.

Min syster hälsar innerligt!

15. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[30/12 1900]

Bästa dr. Brandes!

Tacksam för det vänliga förtroendet med uppsatsen, ber jag nu att få meddela, att uppsatsen inkommer i tidskriften *Varia*. Efter 5 åtskilligt öfvervägande fann jag denna tidskrift vara det bästa språkrör. Den är populär och börjar blifva mycket spridd; emot att lemna den till denna tidskrift talade endast den omständigheten, att den är van att öfversätta och att ej betala särskildt för dylika bidrag. Men det tycktes mig framgå af brevet, att Ni ej 10 brydde Er därom. Däremot ber jag att få fråga, om Ni tillåter, att det uppläses som föredrag i en liten judisk diskussionsförening — den brukar betala 50 kr. pr. föredrag, det är ju en bagatell, men jag har sjelf föreläst där för samma belopp, och dess finanser äro rätt anspråkslösa. Jag kan ej neka till, att det plågar mig, att 15 jag ej kunnat åstadkomma bättre honorar för den vackra uppsatsen. Sjelf ville jag gärna hafva haft den i tidningen (*Sv. Dagbl.*), men redaktörerna trodde den vara för lång för ett dagligt blad.

Däremot tillåta de sig en vördsam förfrågan, huruvida Ni ej skulle hafva håg att för *Sv. Dagbl.* nerskrifva någon liten uppsats 20 om någon svensk författare — jag föreslår exempelvis Selma Lagerlöf eller Hallström. Det skulle vara oss en stor glädje, och skulle tidningen be att få honorera denna uppsats efter sin högsta måttstock 20 öre pr rad.

Efter alla dessa affärsfrågor ber jag att få tacka för den vackra 25 uppsatsen. Ni vet huru innerligt jag känner dessa judiska saker, och jag kan ej säga, hur mycket jag beundrar det rättvisans patos, som bär denna artikkel af Er hand, likaså som så många föregående. Det måtte vara härligt att kunna känna så och kunna tala så, när man vet, att ens stämman når så långt. Under hvilken 30 enastående konstellation af vågens och lyrans stjernbilder, rättfärdighetens och diktens, är Ni ej född, kära dr. Brandes, och hvilken stolt förnimmelse måtte det icke vara, att hela lifvet vara

främst i slaget mot dunkelmännerna och barbarerna, alltid marschalk »Vorwärts«.

Låt mig till sist framföra en trofast lärjunges och beundrares lyckönskningar till det nya året, och hoppas att det i rikt mått skänker stadgad hälsa och verkningskraft. 5

Samtidigt skrifver jag och ber Bojesen om auktorisationsrätt för öfversättningen, som blott befordrar saken utan att i minsta mån tillskynda någon ekonomisk fördel.

Med gammal beundran och tillgifvenhet

Oscar Levertin. 10

16. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[1901]

H. Herr Dr. Georg Brandes!

Svenska Dagbladets redaktion ber mig att påminna om den bön tidningen riktade till Er, herr doktor, att om möjligt få en artickel till årets julnummer, rörande helst något ämne om »de olika 15 nationella dragen hos de tre nordiska folken« eller dylikt. Det skulle vara oss en stor heder att erhålla en sådan, och jag tänker att Tor Hedberg redan talat om de praktiska förhållandena. Jag menar honoraret.

Samtidigt jag skrifver dessa rader, ber jag att få tacka för det 20 vänliga omnämmandet i artickeln om madame du Deffand; om jag härtill fogar ett par anmärkningar, misstycker Ni mig det ej, bästa doktor Brandes. Något orättvist synes det vara att säga, att jag ej sökt studera rococons kultur, »hvor den har sit ursprung«. Jag har en tre, fyra år af mitt lif så godt som uteslutande studerat 25 rococon, och jag vågar säga, att det fins ej en brefsamling, memoir eller roman från tiden, utgifven i Frankrike, som jag ej åtminstone tagit flyktigare kännedom om. Om jag sjelf sedan ej skrifvit mycket om franska rococon, beror det på, att det synt mig onödigt. En nordbo skall alltid göra det sämre än en fransman, och det är 30

värdefullare att söka belysa sitt eget lands kultur. Men jag försäkrar, att jag studerat min rococo vid källorna och jag skulle när som helst kunna skriva den franska rococons konst- och litteraturhistoria. Det är bara lusten som fattas. A quoi bon? Och
5 man ledsnar med tiden också på rococon sjelf. Jag är glad att åter nu lefva min mesta tid i Dantes närhet. — Men hvad som rör mig, betyder intet. Men det grämer mig onekligen att läsa det omdöme Ni, herr doktor, gör om den svenska rococon. Dessa »svenska-franska menniskor« äro originellare än man tror — på
10 sätt och vis kan man säga att Bellman hör till dem. Han är i min tanke rococons aldra största poet i verldslitteraturen. Af de rent franska typerna är en svensk som Hall säkert rococons yppersta miniatyrmålare. Tessin betraktas af rococoartisterna i Frankrike sjelf som en af de yppersta känningar af tidens konst, Creutz kallas
15 af Marmontel (i hans memoarer) den mest intagande af Frankrikes verldsmän, Fersen hör till franska hofvets mest representativa män under Ludvig XVI o. s. v. — Den svenska rococon är så rik, at den till och med ingripit i den franska rococo-odlingen. —

Se där ett par vänskapliga anmärkningar af en f. d. rococo-
20 entusiast!

Under mitt besök i Köpenhamn sist hade jag ej glädjen att få råka Er, herr doktor, men hörde af Edvard Brandes, att Ni var frisk och kry igen. De ypperliga articklarna i Politiken skulle om
ej annat vittna därom, och det är med en känsla af ständig tack-
25 samhet jag läser dem liksom allt det beundransvärda af Er hand.

Med utmärkt högaktning

Oscar Levertin.

17. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[1902]

Bästa dr. Brandes!

30 Låt mig blott med ett par rader hjärtligt tacka för det vänliga brevet. Jag har svårt att tro, att min lilla skrivelse i höstas an-

gående den välsignade rococon verkligen röjt någon misstämning. Jag mins därom allenast, att jag hade ett behof att en smula försvara mig. De långa år jag nästan uteslutande sysslat med 1700-talet — och som jag nu bra gärna hellre ville hafva ägnat åt en större tid — göra mig kanske en smula sensible i den punkten. 5 Men hur skulle ett sådant litet uttalande af Eder ens för en kort stund kunna försvaga den sedan ungdomen rotfasta tacksamhet och beundran, jag känt för Er, och som blott ökats, sedan jag också fått en smula af Er vänskap?

Jag tackar för det vänliga intresset för mina »Dikter«. De hafva 10 haft dålig tur. På grund af min strid mot Akademien och för Tolstoy har jag blifvit anfallen i ett otal tidningar från Haparanda till Ystad, och Sverige är långt. Och de retade tidningsmännen hafva tagit repressalier på de oskyldiga verserna och efter årtal af smicker plötsligt upptäckt, att jag ej kan skrifva vers. — Det 15 är gammal känd taktik i den fria pressen — denna intelligensens vargklyfta — och intet att göra däråt.

Med risk att öka bokflödet på Edert bord sänder jag samtidigt med detta bref en liten monografi från rococon som ett — lyckligtvis ej behöfligt — försoningsoffer, och ber att få för framtiden 20 som tillförne vara innesluten i vänlig hägkomst som

tillgifna vännen och beundraren

Oscar Levertin.

18. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[1903?]

Bästa professor Brandes!

25

Jag har nyss erhållit ett cirkulär från Bard, Marquardt & Co, Berlin angående en serie literaturhistoriska monografier, som under Eder redaktion skall utkomma. Jag har skrifvit och erbjudit dem min studie öfver Selma Lagerlöf, hvilken jag då skulle förse med

ett par biografiska data. En del af den har visserligen förut tryckts i Neue Freie Presse och Die Zeit, men det gör väl ingenting. Selma är ju utan fråga den mest kända svenska författaren i Tyskland.

Senare skulle jag gärna vilja skrifva öfver François Villon och
5 Margareta af Navarra. —

Nu var det bra längesedan jag hade nöjet att råka Eder — jag hoppas, att Ni är frisk och arbetsmunter till glädje för de många, som alltid med oförminskadt intresse och hängifvenhet lyssna till Edra ord.

10 Jag ber Eder, herr doktor, mottaga en vänlig hälsning från en gammal beundrare

Eder alltid värdsamt tillgifna

Oscar Levertin.

19. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

17/12 05

15 Bästa herr Professor!

Karlaplan 2.

Göromål af olika slag hafva fördröjt den tacksägelse det var min lust och plikt att redan förut sända Eder för granskningen af min »Salomo och Morolf«. Att få en anmälan af Georg Brandes är ju hvar nordisk författares ärelystnad, och jag är glad att hafva
20 skrivit ett verk, som åtminstone i någon mån intresserat Er. Det är ju alltid en stor glädje att veta, att ens tankar och bilder syssel-satt en sådan vittherhetsdomarnes domare som Ni, för hvilken kritik min beundran ju står fast sedan ungdomen.

En annan sak är ett och annat i sjelfva uppfattningen af dikt-
25 verket. Där står känsla mot känsla, och man mot man. När jag läste Eder reservation mot Salomos resignation, tänkte jag på ett ställe i Er autobiografi, som just låg på mitt bord — stället, där Ni berättar, att Ni sedan ungdomen känt Er född under en »lycklig stjärna«. Det är säkert sant. Men det har hvarken min Salomo
30 eller dess författare gjort. Säkerligen har Ni heller aldrig känt som

de, för hvilka »lidelse» och »passion» alltid bevarat sin grundbetydelse af smärta. Samma reflektion har jag mer än en gång också gjort för mig sjelf under läsning af Eder framställning af invärtes ifrån tärda människor. — Så förstår jag nog att min dikts lifsnerv, förbränningens och sjelföfvervinnelsens, varit Er så främmande. 5

Låt mig än en gång få tacka för den vackra artickeln.

Eder sedan gammalt förbundna och tacksamma

Oscar Levertin.

20. *Oscar Levertin till Georg Brandes.*

[febr. 1906]

Bästa professor Brandes!

10

Hjärtligt tack för bref och telegram!

Vi glädja oss sålunda åt att få hedern att se Eder i vårt hem lördagen d. 17., då vi gärna ville låta Er träffa en liten, men trefflig krets, och de litterära nog d. 16. äro på Duse. Alltså hjärtligt välkommen 17. kl. 6 e. m. 15

Samtidigt har jag fått i uppdrag att inbjuda Eder till en enkel souper efter Eder föreläsning om onsdag d. 14. Inbjudare äro Carl Lindhagen, Stockholms borgmästare, De Geer, Stockholms Högskolas rektor, professorerna där Leche och Bendixson, författarne Tor Hedberg, P. Hallström, A. Karlfeldt, författarföreningens ord- 20 förande K. Warburg, målarna Richard Bergh och Nordström, bokförläggaren K. O. Bonnier, jur. kand. T. Forssner. Det är namnen på inbjudarne till festen och hoppas vi och veta, att hvad Stockholm har af representanter för konst och vetenskap icke vilja låta tillfället gå sig ur händerna att få hylla Georg Brandes. Det vore 25 snällt om Ni fortast möjligt och kanske per telegram svarade på inbjudningen. Sjelf vet jag, hur mycket gamla beundrare, bekanta från fordom och nya okända vänner önska att få se Eder i sin ring.

Angående den andra föreläsningen ligger svårigheten säkert mer 30 i att skaffa lokal än att skaffa folk. I hvarje fall skall jag därom

resonera med Forssner. Men den andra föreläsningen skulle då anonseras först vid Er hitkomst — om man blott kan få lokal, ty i denna concerternas tid är hvarje sal upptingad.

Onsdag förmiddag ber jag att få söka Eder på Edert hotell, om jag kan stå till tjenst med något — och så än en gång hjärtligt välkommen till oss alla — och först och sist

Till Eder tacksamma

Oscar Levertin.

OSCAR LEVERTIN TILL
EDVARD BRANDES
1885-1905

1. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[Våren 1885]

H. Herr Dr. E. Brandes!

I hopp, att Ni ursäktar min dristighet, tager jag mig friheten att nedsända till Er en liten novell till benäget påseende. Novellen in-
5 går i den nya samling, som utkommer i maj, och vore det mig mycket kärt, om den dessförinnan kunde tryckas i »Politiken».

Skulle Ni deremot finna den olämplig, torde jag kanske få bedja Er att återsända manuskriptet till mig under adr: Levertin & Sjöstedt, Stockholm.

10

Med utmärkt högaktning

Oscar Levertin.

2. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Varberg [sensommaren 1885]

Goda dr Brandes!

Redan för längesedan skulle jag hafva tillskrifvit Er några ord
15 för att tacka Er för det välvilliga deltagande och det vänliga tillmötesgående Ni visade mig under mitt korta Köpenhamnsbesök. Men Ni känner, hur det i röt månadsvärmen går med de goda föresatser — jag har skjutit upp saken med de obotfärdigas förhinder, men i dag skall jag äntligen realisera min föresats och sända Er
20 några rader. —

Först ville jag fråga Er, hur det går med öfversättningen af »Konflikter» i Politiken — jag har glatt mig så mycket åt det, och hoppas därför att intet mellankommande hinder inträffat, helst som jag gjort notis om saken i tidningarne. Som Ni kanske sett har

boken härhemma blifvit mycket nersablad i synnerhet af sedlighets-hänsyn — och det var därför en så kär motvigt att veta, att Ni och andra i Köpenhamn hyste intresse för den — så mycket mer som jag sjelf, altsedan jag börjat tänka på egen hand, känt mig stå i så stor tacksamhetsskuld — till Brandesianismen. — 5

Sommarn har gått här under ett riktigt lättinglif men det har varit skönt att få restaurera sig litet. Jag hade verkligen skrivit så mycket smörja i tidningar förra vintern, att jag började se bottensky-lan af min intelligens — och det är icke treffligt att så der känna sig sjelf lik ett utspeladt positiv. Nej nästa vinter kommer jag blott 10 och bart att studera och taga studier men intet producera. —

Några nyheter af betydelse häruppifrån vet jag ej, utom det att G af G fulländat sin Upsalaroman. Eljes är alt stiltje — våra tidningar äro stora sandöknar — och jag förfriskar mig dagligen med att läsa danska »Socialdemokraten«. Märkvärdigt är att de unga danska 15 förf. så mycket syssla med miniatyrkonsten, oaktadt de hafva sådana väldiga sociala rörelser för ögonen. — Jag hoppas, att Ni ej uppgifvit Er föresats, att komma till Stockholm i höst. Det vore roligt, att få vara cicerone för Er derhemma, — ty min stockholmska lokal-patriotism är betydligt starkare än min svenskhet. I alla fall vän- 20 tar jag några ord från Er (adress Levertin & Sjöstedt, Stockholm) och — porträttet, som Ni lofvade mig. —

Nu farväl, må så väl och ännu ett uppriktigt och vänfast tack för sist från Er förbundne

Oscar Levertin. 25

Jag ber om min vördsamma helsning till Er bror!

Helsa äfven Peter Nansen — han är skyldig mig bref.

Kunna icke de båda konstutställningarne i Shm jemte »Vildanden« och »Over Evne« locka Er till oss?

3. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[10/9 1885]

Bästa Brandes!

Hjertligt tack såväl för Ert vänliga bref som för porträttet! Och ett uppriktigt tack också, därför att »Konflikter« presenterar sig i en
5 så soignerad kostym. Jag finner öfversättningen af hvad jag fått riktigt god, och är nästan nyfiken på fortsättningen. Hvad »Mazér-gubbar« beträffar, undrar jag icke på, att ingen begrep, hvad som menades — Mazér var en hedersman, som stiftade ett kvartett-sällskap för kammarmusik, och till det sällskapet, som ännu flo-
10 rerar, höra alla Stockholms musikvurmar inclusive undertecknad, och der fågnas ens öra företrädesvis med Scarlatti, Boccherini, Haydn och andra stångpisktidens kompositörer. —

Till »Politikens« julnummer vill jag gerna skrifva — när skola bidragen insändas? — och skall jag försöka mitt bästa, för att ej
15 blott och bart använda »de näst bästa ordens« konst. Man gifver förresten — skämt å sido — H. Bang rätt i att våra literär-tekniska resurser äro primitiva i förhållande till Era alla dernere i det literaturintresserade Köpenhamn. — Har Ni läst »Utopier« — som vanligt hos Strindberg denna eviga blandning af godt och dåligt —
20 det gör, tycker jag, ett så genomgående tragiskt intryck att se ett sådant geni som Strindbergs slitas ut i samhällsförbättringens Ixionskamp. Stackars Strindberg, klen är han, knapt om utkomsten har han; och nervös och utarbetad som han är, får man vara så ytterst skonsam i kritik emot honom. —

25 Gustaf Geijerstams Upsalabok är nog delvis litet skematisk, torr och gammal men som målning från punschens och d. s. k. ungdomsglädjens stad nog i ovanlig grad sann och kristallinisk, ehuru jag nog förstår, att den just på grund av sin lokalkarakter med det myckna studentikosa förefaller en främling monoton. — Några saker
30 äro dock — synes det mig — både ypperliga, dristiga och djupsinniga.

Eljes är här intet nytt. Vi ha blott en utställning af akademister,

som är sammanrafsad med lock och pock — snart sagdt i ett fall med stöld — men skrupler af hederlighet äro just icke karakteristiska för vår kl. konstakademis ledare. Emellertid har den stora skalden och vältalaren Oscar Fredrik Bernadotte offentligt förklarat, att akademins konst är idealismens — blanc-manger stycken, histo- 5
riska regissördukar om tio qvadratrev, och nikotinfärgade Dysseldorfer-fabrikat. —

Skulle Ni vilja uppgifva mig Lie's adress? — Nansen kunde ju skrifva den, jag väntar ändock några ord ifrån honom.

Nej farväl nu, ännu ett tack för all Er välvilja och förekommande 10
vänlighet! Jag ber om en helsning till Er bror, till Esmann och Nansen, och vågar sända Er sjelf en vänfast handtryckning. Må så väl

önskar Er

Oscar Levertin. 15

4. Oscar Levertin till Edvard Brandes.

[14/11 1885]

Kära Brandes!

Tack för Ert bref! Det förargar mig, att jag ej kan anvisa Er några bättre hjälpkällor för öfversättningar, men vår inhemska lexicografi är ännu högst bristfällig. Hvad Er sista fråga beträffar, så 20
är »skära» bolster = lyseröde bolster (dyne). —

Tänker »Politiken» använda »Elfte timman»? —

Här uppe är det vinter och kyla, tomt och tråkigt — och det enda Stockholm piggar upp sig med för närvarande är att — applådera fru Edgrens »Hur man gör godt» — ett ypperligt agitations- 25
stycke, men eljes skrällande som ostämd janitscharmusik.

Ni har kanske hört, att jag häromdagen skref till Er bror för att fresta honom att sända in några ord till Aftonbladet om »Erik Grane». Ni vore rysligt snäll, om Ni ville skrifva ett ord till mig, om hvad han tyckte derom. Jag skref brevet till honom strax efter 30
Lundins recension i en upprörd sinnesstämning — och nu är jag

så ängslig, att han skulle kunna tycka illavara och anse, att det var på något vis påträngande af mig att bedja honom derom. Men för mig såväl som för alla de unga är »Erik Grane« en kär och märklig bok med så mycket af vår egen ungdom i, och det gör
5 mig så ondt, att ingen förståndig menniska ännu bedömt den. Här hemma fins ju ingen kritik — bara recenserande hamnbusar eller beskedliga dumhufvuden, af hvilka man icka kan draga någon lärdom. Och just vis à vis en sådan bok som Geijerstams sista skulle ett ord af en man, som Er bror, vara värdt hvad som helst — och
10 ett varnande exempel för våra usla murflar, att betänka sig litet innan de smörjde ihop sina infamier. —

Vågar jag till sist bedja Er om en tjänst? Jag har icke fått nummer 22—6 af »Konflikter« — men vill gerna hafva novellen komplett. Det är mig en så angenäm nyhet detta att se mig sjelf öfversatt . . .
15 Farväl så, kära Brandes, ursäkta det besvär jag vållar Er och tag emot dessa hastigt hopskrifna kråkfötter blott som en vänfast och tacksam handtryckning från Er

Oscar Levertin.

Min helsning till Nansen!

20 Lundegård och Ola Hansson helsa!

5. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[23/11 1885]

Kära Brandes!

Tack för Ert bref! Det är så rysligt hyggligt af Er, att ta våra intressen litet om hand. Och det blir ju också bäst, att Er bror
25 skrifer om Grane i »Politiken«, vi skola nog laga, att det blir öfversatt i någon Stockholmstidning. Jag är verkligen nyfiken att se, hvad Georg Brandes skall säga om boken, det numret skulle jag bedja Er sända mig, om jag icke skämdes för att besvara Er så ofta som jag gör. —

30 »Elfte timman« får Ni naturligtvis så gerna taga i »Politiken« — det gläder mig om jag i min lilla mån skulle kunna göra något

för tidningen. Bidraget till julnumret skall jag i dessa dagar nedskrifva — bara det blir något stil på det — jag har legat så från alt skrifveri på sista tiden. —

Här uppe är eljes tyst och stilla. Inga händelser — om icke, att just i dag en af våra större privatbanker ramlat. Det är en storm- 5 fogel för en kris, fruktar jag, särskilt inom vårt samhälle, der byggnads- och tomtspekulationen på sista tiden antagit nästan fantastiska proportioner. Det är underliga år, som stunda. Fan vet, hvad som kan hända — man avancerar väl icke förgäfves upp mot 89.

Med en vördsam helsning till Er bror och en cordial dito till 10 vännen Nansen,

Er uppriktigt tillgifne

Oscar Levertin.

Lundegård helsar!

6. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[4/12 1885] 15

Kära Brandes!

Härmed den lilla begärda skissen för »Politikens« julnummer — tyvärr är den trist och tråkig. Men jag har varit olustig och illamående nu en lång tid och icke fått kraft eller lust att göra något ordentligt. Skrif i alla fall, när Ni fått den, om Ni tycker, att den 20 passar! Jag sänder två manuskript (original och kopi) i händelse något ord skulle vara svårläst. — Dessvärre har jag icke i hastigheten kunnat få någon bättre renskrift. Eljes är intet nytt härifrån — tråkigt och kusligt. Jullitteraturen är mager — bäst väl Hanssons »själfulla lyrik«, »Notturmo«. Töväder, slask, ordenshumbug och kro- 25 nisk snufva, voilà Stockholm denna melankoliska december det nådens år 85. Det är ingen annan råd än att använda Merimée's recept för Panizzi under koleratiden — att stänga in sig och läsa Ariosto.

Farväl, må så väl och tag icke illa upp, att jag ej sändt »Politiken« 30 något piggare.

Med en vänlig helsning till Nansen och ett handslag till Er sjelf från

Er vän

Oscar Levertin.

5 *) Kamrer = gammal, pensionerad embetsman här i novellen.

Skulle Ni finna biten absolut omöjlig, kan jag möjligen sända ett poem, om Ni skrifver pr. omgående.

7. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[28/12 1885]

Bästa Brandes!

10 Roligt, att Ni tyckte om lilla biten till julnumret, och är jag nyfiken att se, hur den gör sig på danska. Jag hoppas också, att Ni snart sänder såväl de båda julnumren som de nummer, der »Elfte Timman« står. —

Hur står det till eljes nere i Köpenhamn. Det var en hel liten
15 evighet, sedan jag hörde något ifrån Er. Häruppe lefva vi nu i familjetillställningarnes och julglädjens magförderfvande period. Julklapparne och julskinkorna hafva trängt in äfven hos Israels barn, och hota nu — jemte de blandade äktenskapen att i grund utplåna den lilla resterande judendomen häruppe.

20 Nyårsdagen gifver Josephson »Over Evne« — med Lindberg som Sang, Hillberg som Bratt. Snart derpå kommer väl en »Förlofvelse«. Det är verkligen synd, att Ni icke tycks ha tid eller håg att slå Er lös för att se på stycket (och på »Et Brud« å Kgl. og Hillbergs Repholt på nya) — synd för oss häruppe, som så gerna ville agera
25 värdar och bjuda till med hvad Stockholmskt vinterlif förmår. —

Af andra nyheter är blott att nämna, att Retzius' »Aftonblad« nu går in i sitt andra år — försämradt och förbleknadt. Retzius — som egentligen närmast erinrar om en väderflöjel — har brutit med alla af det unga Sverge utom G af G (som är der tills vidare)
30 och har nu fått i stället idel juste milieu, folk som hr Runström — en storhet från Göteborg — och — pardon — den talangfulla harskramlan Claes Lundin.

Ja detta om detta! Hufvudanledningen till detta bref var dock en annan. Jag ville sända Er några ord till tack för alt tillmötesgående under det gångna året, som bland sina bästa egenskaper hade den — att göra mig bekant med Er, och jag vill vidare önska Er ett riktigt bekymmersfritt och godt nytt år. Må så väl och en 5 trefflig 86.

Er tillgifna

Oscar Levertin.

8. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Stockholm 10/2 86.

Kära Brandes!

10

Det är en ren skandal, att jag låtit så stor tid gå utan att besvara Ert sista, så vänliga bref. Men Ni måste ursäkt mig. Jag har denna välsignade Januari varit så uppslukad af sällskapslifvets offerkräfvande demon, och dessutom så öfverlupen af göromål af alla slag, att jag ej haft någon tid för mig sjelf. Men nu börjar det hela ordna sig 15 litet igen, och jag får en sådan lust att prata med Er litet, och främst bedja Er förlåta mitt sölmakeri.

Nåväl då, tack för brefvet och honoraret — får jag blott något andrum till att kasta ner någon skiss på papperet, skall jag snart höra af mig — det är mig så kärt att få skrifva i »Politiken«, ty jag 20 vet ju, att den besitter en läsekrets, som har vida mera resonans för hvad man skrifver än någon häruppe.

I Stockholm går alt sin trygga och enahanda gång. Och man sträfvär efter ringa krafter att få så mycket reaktion, religion och skyddstullar som möjligt. I literaturen är det stilla — häromdagen 25 var premiére på fru Agrells tvänne nya stycken »En lektion« och »Ensam« — det förra ett proverb för bourgeois, som spela sällskapspektakel, det längre deremot nog fruns bästa produkt, ehuru plågende teoretiskt och Ibsenskt, i synnerhet i afslutningen. Alla menniskor bryta med hvarandra och gå ifrån hvarandra — jag för min 30 del är nu så uttråkad på den der absoluta moralen, som nu våra fruntimmersförfattare lärdt af Ibsen —; och emedan de icke äro

just kritiska, tagit sig an med en orimlig emfas. Hela det der personlighetsfänerit blir snart lika dogmatiskt och eländigt som den gamla surdegen.

Af nyheter vet jag blott Molander, som gjort färdigt ett drama —
5 Beatrice — med ett italienskt motiv. Dessutom förberedes en revy
1886 — lik den Gustaf G. gaf ut förra året. Eljes ligger det hela i
träde. —

— Sjelf hinner jag intet skrifva. Jag har gräft ner mig i »les chan-
sons de geste«, och det är verkligen en njutning af den mest raffi-
10 nerade art att i den absolut vända dagens elände ryggen. Jag för-
står nu såväl, hvarför Strindberg en lång tid blott låg och läste
chinesiska. —

Gustaf af G. helsar — han är knubbig och gladlynt som vanligt
och blir i rappet välbestäld pappa — en värdighet som han nog
15 kommer att taga lika bekymmerslöst och gemütligt som alt annat . . .

Till sist en fråga, som jag blefve Er ytterst tacksam, om Ni snart
ville besvara. Har Ni någon reda på en viss herr de Binzer i Berlin?
En för mig obekant figur, som vill öfversätta af mig!

Jag hoppas, att Ni nu är kry och icke slagit ur hågen Er plan
20 att komma hit upp.

Hur mår Nansen? Jag skäms, att jag ej skrifvit och tackat honom
för det finkänsliga och eleganta sätt, hvarpå han öfversatt min lilla
bagatell i »Tilskueren«.

Helsa honom från mig, och tag sjelf emot en tacksam och vän-
25 fast helsning

från Er tillgifne

Oscar Levertin.

9. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

29 Mars [1886]

Kära Brandes!

Stm.

30 Jag blygs verkligen öfver ej förr hafva besvarat Ert sista vänliga
bref, men jag har varit och är fortfarande nergräfd i studier af
gamla saker, och intet har händt häruppe, egnadt att hvässa ens

slöa uppsåt. Men idag har vårvädret gjort mig botfärdig, och jag kommer att tänka på att jag ännu ej tackat Er för den präktiga artickeln om Ola Hansson. Den var aftryckt i öfversättning i en af våra Norrlandstidningar, och jag hoppas, att den gör nytta i någon knut. 5

Här är det verkligen ynkligt, som Ni skref. Gustaf G skall sluta hos Retzius i vår — detta entre nous, såvida han ej sjelf skrivit derom. Så då äro vi alla lösa och lediga — få se om ej nästa säsong kan erbjuda något för oss. —

Litteraturen erbjuder intet för ögonblicket. Men till våren väntas 10 fru Edgrens Sommarsaga — en lifshistoria — en ny följd av Giftas af store August, som jag i parentes ej hört af på rysligt länge, och Gustaf G. gifver ut en ny del av Revy — 1886, i hvilken finnes åtskilligt som är ganska pigt — Ernst Josephson, Lindgren, Hj. Branting bidraga. Sjelf har jag der en liten polemisk aforistisk upp- 15 sats. Det vore roligt, om det i den vore något, som Ni tyckte om, och »Politiken» kunde trycka af. Tyvärr skäms den af de många truismmer, som man här måste upprepa gång för gång i hvarje liten kortare utredning. Det är som att läsa aritmetik med barn, som aldrig komma längre än till och med quattuor species. — Man 20 får aldrig komma in på djupare frågor . . .

Hvad Garborg i »Politiken» skref om Hans Jægers konfiskerade bok, synes mig väl sympatiskt. Jag har nyss slutat den — Fra Kristiania-Bohêmen — och finner den trots enstaka präktiga sidor dålig. Det är något så utomordentligt plebejiskt öfver den, som måste 25 pina hvar och en människa med finare nerver. Det är icke dylikt, som vållar någon sorts reformer — därför är författaren för mycket förstads-Faublas.

Nu börjar det våras här — och jag tänker på Ert löfte att komma hit. Ni kan icke tro, hvad Stockholm är gudomligt i vårväder 30 med sol öfver alla sina glittrande vatten.

Helsa vänligen Nansen — han är skyldig mig sitt porträtt, och

det är något, som man verkligen tycker är hårdt, när man tänker på hans ansigte.

Och nu farväl, må såväl och skrif någon gång till

Er tillgifna vän

5

Oscar Levertin.

10. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Vermdö

(Stockh. Skärgård)

[6/7 1886]

Kära Brandes!

Jag har en så stor lust att språka litet med Er i dag. Och jag tar
 10 mig därför friheten att ringa på och göra Er liten visit. Det var en
 hel evighet, sedan jag hörde något ifrån Er. Sjelf har jag de sista
 månaderna läst för brinnande lifvet, men nu har jag det litet lug-
 nare, medan jag sysslar med min doktorsafhandling. Den kommer
 att behandla franska farsen mellan Jodelle och Molière d. v. s. fram-
 15 ställa dels commedia dell arte's influens på franska literaturen denna
 tid och historik af de kringresande italienska trupperna, dels också
 behandla qvarlevorna af medeltidens folkliga skådespel vid mark-
 nader, Pont-Neuf i Paris etc. och sedan visa, hur Molière fotade
 sin lustspelsdiktning på dessa båda element. Ämnet roar mig —
 20 det är mycket litet behandladt. Konsten är blott att få hjälpmedlen.
 Tryter det för mycket här hemma — får jag väl i höst fara öfver
 till Paris. Skulle biblioteket i Köpenhamn händelsevis kunna hafva
 någon rikedom på 15 och 16 talets façetiösa tryck? . . .

Hvad tycker Ni om »Tjensteqvinnans son« — början fin, slutet
 25 klent, tycker jag. Häruppe går folk i helig indignation öfver hans
 porträtterande af hela sin familj, som här och der kunnat gjorts
 litet mer nobelt, tycker också jag. Boken sväfvar också på ett olyck-
 ligt vis mellan autobiografi och roman, men delar äro härliga, char-
 manta. Fru Anne Charlottes sista har jag ej läst — den anses — detta
 30 entre nous — vara svag och smaka litet följetong. I det hela har
 jag sjelf legat så ifrån det literära, och när jag nu, ensam och för-

djupad i annan literatur som jag är, betraktar »Unga Sverge« fattas jag af en underlig scepsis. Hvad tror Ni sjelf om oss? Det är alt svagt! Strindberg är den enda, som gjort något bestående, fru Edgren har kanske redan passerat kulmen, fru Agrell och fr. Roos hafva aldrig haft något kulmen att bestiga. Af vår krets tror jag 5 blott två hafva framtid. G. af Geijerstam — tack vare sitt temperaments sundhet och bredd kommer han nog att skrifva goda och folkliga saker — samt Tor Hedberg, som blir nästa decenniets författare, ty han har, Hedberg, ett djup och en lidelsefullhet, som jag känner aningsvis. Han är min vän, men förbehållsam som han 10 är måste man tvinga ur honom hans idéer, och häpnar då åt den märkligt individuella lifsåskådning som denna människoskygga misanthrop har. Hellen Lindgren är ett geni, men för sjuk och svag för att kunna helt slå igenom. Alla de andra äro underordnade, i min tanke — Bangs förtjusning över Nordling kan jag ej dela. Mig 15 förekommer han blott som en faiseur . . . I det hela taget har jag svårt att begripa dem, så god vän jag är med de flesta personligen. De skrifva noveller, gå in i tidningar och fortsätta med novellerna. De hafva ingen utveckling eller bildningskamp. Gamla saker läsa de ej; ty de tro ej (som jag) på det estetiska som lifsmakt 20 i verlden. Men de studera ej heller sociala frågor eller lifvet. Allt löper ut i kafé-diskussioner, och det blir en mager och blodlös literatur, som har sin basis i dem. —

Förlåt denna långa jeremiad, men dessa tankar ha legat mig på sinnet så länge, och jag har ingen att skrifva dem till — utom till 25 Er. Mina egna kära kolleger i »Unga Sverge« har jag ej lust att dekouragera. De ta sig sakerna lätt. — Men Ni, som skrifer så snällt om våra saker, hvad tror Ni om detta? Är det jag som börjar bli nerdammad af gamla böcker kanske? — Är det något nytt literärt hos Er. Hur går det med J. P. Jacobsens efterlemnade ting? 30 Det testamentet längtar jag efter. — Sjelf skrifer jag intet, har hvarken lust eller förmåga, fruktar jag? . . .

Ni kom aldrig till Stockholm. Kom i nästa vecka i stället och se på alla våra utställningar, landtbruksutställningar, hundutställningar etc. etc. Det vore roligt att få råkas — jag skulle — om jag finge — föra Er kring här i våra härliga omgifningar. Eller om Ni
5 ej far sjelf, sänd upp Nansen och låt honom skrifva till Politiken om alt lif, som nu blir i vår goda hufvudstad. Jag lofvar, att han skulle blifva mottagen med varma servietter. Helsa honom! . . .

Nej, farväl nu kära Brandes, tack så mycket för alt vänligt omnämmande af revyn och kom upp hit och gif oss litet elektricitet.
10 — Med en vördsam helsning till Er bror

från tillgifna vännen

Oscar Levertin.

Jag har sådan lust att sända något till »Politiken« — under sommarens lopp skall jag väl låta höra af mig. Förlåt mitt långa bref
15 — lägg det ad acta och skrif någon gång, när lusten faller på till

D. S.

11. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Upsala 16/9 [1886]

Kära Brandes!

Det hade varit min ovilkorliga skyldighet att redan för längesedan
20 hafva besvarat Ert sista vänliga bref, men Ni måste ursäkt mig, så mycket mer som jag stått på resande fot ända till dess jag nu för några månader hamnat häruppe i Upsala.

Era anmärkningar öfver min obetydliga artickel är jag blott tacksam för. Det är snält af Er att så uppriktigt skrifva dem. Men hvad
25 särskildt Richepin beträffar, måste jag erkänna en viss förkärlek för honom. Skulle jag vara aldeles dupe, när jag sökte förklara denna penchant, ur den större naturbotten, jag inbillat mig, att La Mer's skald eger? Häruppe är alt stilla. Man väntar på att saisonen skall börja. Literärt kommer den väl blott att medföra obetydligt. Tor
30 Hedbergs »En lifsfråga« skall snart gifvas med Hillberg och fröken Björkegren i hufvudpartierna. Jag önskade så innerligt, att det blefve

succés, men hoppas ej för mycket derpå. Hedberg skall snart också få ut en sorts roman eller psykologisk berättelse om ingen mer eller mindre än Judas Iskariot. Jag är nyfiken att se, hur han gått i land med den uppgiften. Han har något egendomligt hårdnackadt och intnst hos sig, Hedberg; G. af G. sänder ut en knippa noveller, 5 som förut publicerats här och der, och Strindberg skänker ju två stora delar till af »Tjenstevinnans son«, en del om Upsala och en om »Röda rummet«. Han lär bland annat komma att skälla på vår halfgud Bellman, och det gör vännen August dumt i, för det är dock den enda stora skald, Sverige haft. — Sedan tager dampro- 10 duktionen vid, jag vet ej, hur mycket men tänker, att det nog blir ett talrikt accouchement af fröken Roos och konsorter. —

Hvad mig beträffar, har jag ej skrivit på så länge, att jag har en ångest af samma sort som en sångare, hvilken efter någon vacancetid bäfvar för att hafva förlorat rösten. Bara läser gamla böcker, 15 men jag skall väl en gång få någon rastetid, hoppas jag. Eljes intet att berätta, och jag undrar icke på om Ni skakar på hufvudet öfver Er långtråkiga korrespondent, som har så litet pikant att tala om för sin vän dernere i Köpenhamn. Men mina rader vilja blott gifva Er en liten erinran om en viss Oscar Levertin, som så gerna vill 20 vara hågkommen af Er, och låt mig ersätta bristen på nyheter med de varmaste helsningar till Er och vännerna i »Politiken«.

Er tillgifna

Oscar Levertin.

12. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Upsala 25

Kära Brandes!

14/1 87

Redan för längesedan hade jag bort skriva några ord till Er och tackat för det gångna och lyckönskat Er till det kommande året. Men jag har varit så öfverhopad med nödvändig läsning, att jag måst försumma alla mina trefliga pligter. Men nu vill jag göra det, 30 och lika varmt, fast det är något »post festum«. Särskildt är det en

sak, som jag många gånger denna höst velat tacka Er för — det är för alla uppsatser om svensk literatur i »Politiken«. Dessa ha blifvit för oss häruppe som en god högre instans, dit vi lyckligtvis kunna vädja ifrån våra egna recenserande puttelkrämares snattrande
5 domslut. Ni skulle bara sett t. ex., hur Tor Hedbergs Judas behandlats af våra press-fiskaler — det är både ynkligt och löjligt. — Tack för det, såväl för alt intresse Ni i råd och dåd visat oss!

Det är just ej mycket nytt att tala om härifrån. Jag har ej sett någon af de skrifvande annonsera något. Den literära saisonen har
10 varit så mager, att damerna (fruarne Edgren, Agrell) med Karl Warburg och andra moraliska Cerberusnaturer på flyglarne fört sedligt oväsen om en stackars liten klen novell af Stella Kleve i »Framåt« (Pyrrhussegrar, har Ni sett den?). Det är en storm i ett ämbar, som verkligen karakteriserar Sverges literära Skråköpingslif. —
15 Hvad mig sjelf beträffar, blygs jag verkligen öfver att ej kunna berätta Er, att jag är sysselsatt med ett eller annat skönliterärt. Jag skrifver absolut intet — blott läser, gammal fransk och italiensk literatur, och har en känsla af samma art som sångare, hvilka äro osäkra att längre hafva röst. Men blir jag väl en gång i ordning
20 igen, skall jag väl än en gång försöka. Nu ligger Upsalaatmosferen tung på bröstet på mig. —

Hur står det till med Er? Det vore så rart af Er, om Ni ville skrifva några ord till mig, när Ni hade tid. Jag har intet hört från Köpenhamn på så länge, och Ni kom ju heller ej upp för att se Er pjes?
25 — som jag skall resa ner och åse i dagarne.

Nu farväl, kära Brandes, må så väl, och betrakta mig ej som ointresserad, därför att jag är så stum af mig, men gläd snart med några ord

Er tillgifna

Oscar Levertin.

30

Helsningar till Nansen!

13. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[23/7 1887]

Kära Brandes!

Nu är det år och dag sedan jag sist lät höra af mig, fruktar jag. Men till min ursäkt må lända, att jag först i början af juni afslutade min examen, och dessförinnan hade orimligt mycket att göra. Nu sedan jag hvilat upp mig, läst det skönliterärt nya, med ett ord återfått min vanliga nervus rerum, får jag en sådan lust att tillskrifva Er ett ord för att berätta något om mig och af Er få höra litet dernerifrån. Jag har just i dessa dagar fått en ytterligare eggelse dertill — det är läsningen af Er sista pjes och Georg Brandes' tvänne ypperliga artiklar i sedlighets-saken. Här i landet, der nu mer snart sagdt hvarje literär produkt visar rädsla för boycottande sedlighetsvederdöpare blifva sådana arbeten som Edra dubbelt kära för den ensamma, som har närslägtad uppfattning. — Hur långt sedlighets-raseriet för närvarande går här hemma är nästan svårt att göra begripligt. Det är en kastratmoralisk digerdöd öfver landet. Vår-litteraturen är svag så långt jag gittat följa den — men jag bekänner uppriktigt, att jag ej orkat med fruntimmersnovellerna. »Fru Marianne« ligger ännu på mitt bord — men den har här gjort en oförneklig succés och berömmes äfven af folk med omdöme. — Af nyheter har jag läst i manuskript en liten samling af Ola Hansson, rent utmärkt i fråga om smidig prosa, men för monoton och dogmatiskt pessimistisk till idégången, tycker jag. G. af G. ligger i villegiatura i skärgården, något som är liktydigt med, att han skrifver, skrifver mycket. —

25

Nu litet om mig sjelf! Jag skall gifta mig i början af Augusti och reser sedan med min fru till Paris, der jag skall på biblioteken läsa igenom en del arbeten — mest plaquettes och småtryck — i och för min afhandling. På utvägen far jag direkt öfver Holland, men på hemvägen i början af oktober — Ni är väl vid den tiden i Köpenhamn? — hoppas jag få råka Er. Jag har än i godt minne våra treffiga samspråk under min titt i Köpenhamn häromåret, och det vore roligt att få förnya dem.

Hvad mina literära planer beträffar, kan jag berätta — men som en hemlighet ännu — att jag verkligen tagit i tu med något större. Det är en roman, en »passionshistoria« som Tor Hedberg säger men från våra dar, en trist historia i små kapitel. Få se, när den blir 5 färdig — ej förr än nästa vår i alla händelser.

Och nu farväl, må så väl och skrif, när lusten faller på, några rader till mig. Mina hjertliga helsningar till Nansen och Er bror! Får jag sluta med ett au revoir — till ett långt samtal i Köpenhamn, frågar

10

Er tillgifna

Oscar Levertin.

14. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.* Torsdag [omkring slutet av juli 1887?]

Bästa Brandes!

Mycken tack för två vänliga bref — och ursäkta att en dag för- 15 gått, innan jag besvarade det sista, men jag rådde ej därför, ty jag var borta i går, när brefvet kom.

Först och främst skall jag besvara frågorna, så godt jag kan.

1) Något svenskt-svenskt lexikon à la Littré's med förklarande hänvisningar till författarne finnes ej — det enda i denna väg är 20 A. F. Dalins »Svensk-svenska lexikon i två volymer; men det är antiqueradt och af underordnad betydelse.

2) Mest nytta torde Ni hafva af Berndtsons svensk-franska lexikon.

3) Sundéns: Svensk Språklära (stora uppl).

25 4) sandjägare är, tror jag, det samma som sandlöpare — (Calidris) — koppla register d. v. s. sätta till ett eller flera register till (den danska terminus technicus härför känner jag ej, men om jag efter att hafva anslagit t. ex. ett c vill hafva den tonen en octav djupare i basen, kopplar jag en stämman till och får det så utan att behöfva 30 flytta handen) — jag hoppas Ni förstår min förklaring! —

Eljes kan jag just ej berätta något för Er. — Ni fick väl Svenska

dagbladet, som haft goda referater af olyckshändelsen, men på det hela taget är en tjuftidning.

Jag är rädd, att jag kommer Era vänliga förhoppningar om min roman på skam, ither, att jag ännu ej lagt två strån i kors för den, men det kommer väl, när jag tagit min doktorgrad, ty för när- 5 varande är jag, om också icke hvad Palmær skref om Atterbom — »en af munklegenden förtorkad mullvad« — så dock försvarligen nergräfd i 1600 och 1700s franska literatur. Och när jag vill friska upp mig, läser jag om Flauberts Tentation de St. Antoine — en bok, som alltid har på mig den lugnande verkan, att jag förlorar 10 smaken att skrifva sjelf. Ty den boken är verdens åttonde underverk, tycker Ni inte?

Nej det är mer än nog om mig, men Er vänlighet i brefven frestar mig att sitta och göra bekännelser så der!

Farväl nu, må så väl och framför min vördsamma helsning till 15 Er bror och min cordiala dito till Nansen.

Vänligast

Oscar Levertin.

Ni vore rysligt snäll, om Ni hädanefter ville adressera bref och tidningar till

Oscar Levertin

Clara Bergs-gatan 72

Stockholm

20

Min far drar sig nämligen nu ifrån sin affär — han är sjuklig och djupt inne i femti-talet. 25

Ännu en handtryckning från

D. S.

15. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Paris 27. Sept. [1887]

Kära Brandes!

Blott ett litet ord för att förkunna, att jag efter all sannolikhet 30 kommer till Köpenhamn fredagqväll i denna vecka och tar in

på »Dagmar«. Och jag skrifver det så här på förhand, därför att jag skulle anse min Köpenhamnstitt misslyckad, om jag ej finge råka Er lördagen och söndagen, då jag tyvärr ej kan dröja längre i Köpenhamn, alldenstund jag måste vara hemma den 4de oktober.

5 Jag gläder mig också så grufligt att få vara samman med Er — det blir en ljuspunkt i min trista hemfärd, trist ty när blir en afresa från Paris annat. Min fru och jag ha åtminstone trifts här utmärkt, och jag kommer för min del att känna som en stor och djup tomhet efter alt storstadsbullret ikring, hvilket dessa fattiga sex, sju veckor

10 redan skämt bort mig med som ett fortgående accompanjemang till ens tankar.

Men mer härom och om alt annat tills vi träffas! Till ett riktigt trefligt möte i slutet af denna vecka eller hur?

Och så farväl och må så väl.

15

Vännen

Oscar Levertin.

16. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[Brevkort:]

Kära Brandes!

Upsala

23. 10. 87

20 Redan för längesedan skulle jag skrifvit och tackat Er och Er fru för vänligheten mot oss under vårt sista Köpenhamns besök. Men jag har stått i flyttning och bråk och ej förr än nu kommit i ordning. Tack nu emellertid så hjertligt för den trefliga dag, vi tillbrakte i Ert hem, och det är min önskan, att det ej måtte dröja alt för länge,

25 innan vi på nytt få råkas! —

Här hemma är alt sig likt. Sedlighetskäbbel, tull och literaturen nere — så när som på damerna, hvilka alla skola snart ha ut nya saker. Jag för min del är helt upptagen af min afhandling; — Låt mig få höra af Er! och än ett tack för sist från min hustru och

30

Er tillgifna vän

Oscar Levertin.

17. Oscar Levertin till Edvard Brandes.

Upsala

5 Dec [1887]

Kära Brandes!

Åter har på min förskyllan ett af dessa långa tomrum uppstått i vår brefvexling, som jag sjelf är ledsen öfver. Men jag har dessa månader varit dagligdags hetsad af tryckeripojkar, hungriga på 5 manuskript, men nu börjar min afhandling att närma sig slutet, ehuru den dock icke torde blifva ventilerad förr än i Januari. Och jag är ej litet glad öfver att en gång få tid att realisera andra planer — om jag nu mer blott kan det! — Eljes mår jag bra som gammal äktaman häruppe i den lilla tysta universitetsstaden. Det är ett 10 så lugnt arbetslif för sig, som man kan föra deruppe — och när jag längtar ner till hufvudstaden, reser jag ner och känner mig som en Londonerbo, som kommer in i City.

Hur står det till med Er? Bra hoppas jag, alltid i strid och rörelse, och det gör mig så godt att vid mitt kaffe läsa alla »Politikens« ar- 15 ticklar om litteratur och sedlighet — det är en motsats mot alla våra i långa kjolar och högt lif framkryssande tidningsorganer.

Stockholms-nyheter? Det är väl knappast värdt att orda om, när G. af G. ligger hos Er — han har målföre och kan berätta. Hans nya bok, har Ni läst den? Den berömmes mycket häruppe — sjelf 20 har jag blott hunnit ögna i den — och funnit den — detta i strängaste entre nous — oerhördt vårdslösad i stilen. Ni kan aldrig tro, hur slamsigt och karakterslöst han behandlar svenskan; sjelfva idén är matt och kient utförd också. Äfven om boken blir succés-ting, måste jag sörja, ty jag vill ej att han skall tjuta med ulfvarne 25 genom att skrifva s. k. »ledigt« (= okonstnärligt) språk. Eljes lär damnovellistiken denna jul representera en 25 arbeten ungefär — den hedersmannen Caligula hade sina goda idéer, och hvem vill ej vara bödel mot alla dessa all litteratur förderfvande damer. —

Nej nu har jag pratat på en hel hoper; Ni är helt trött derpå, 30 slår jag vad. Men jag har ej numer många att meddela mig med. Farväl, kära Brandes, helsa min gamla vän Gustaf, som jag hop-

pats förtjenat pengar lika mycket som han väckt sedlighets indignation, helsa också den hederliga Bazarow-miniaturen Lundegård, och Ola Hansson. Alla våra tyckas draga sig ner till Köpenhamn. Det är blott jag som håller ut högt uppe i »Ultima Thule«.

- 5 Farväl, skrif när Ni har lust och tid till mig, och öfverbringa till Er hustru från mig och min fru en tacksam helsning

Er

Oscar Levertin.

18. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Upsala
9/2 88.

10 Kära Brandes!

Redan för längesedan skulle jag låtit höra af mig på det nya året, men jag har varit öfverhopad med göromål. Nu äntligen har jag fått min afhandling färdig. Den skall ventileras den 11 dennes och jag tar mig friheten att med omgående sända Er den. Trots
15 det långvariga arbete jag egnat den, är jag föga nöjd med den, som den föreligger, men den är också skrifven under ogynsamma förhållanden under ständig kamp för att få tag om också blott bråkdelar af det nödvändiga materialet. Min vistelse i Paris var också för kort för att jag skulle kunna läsa, hvad jag behöfde. — Men
20 enfin, jag är nöjd öfver att jag kommit till slutet, och får nöja mig med resultatet. — Om Ni tittar litet i boken, är jag tacksam; att bedja Er läsa den helt igenom vore draga för stor vexel på Er vänskap till mig, fruktar jag? — Eljes är häruppifrån föga att berätta. Tullar och reaktion — och den sista ej ens konsekvent, eggande,
25 oppositionsväckande, men varsam, sakta förslöande, förderfvande dyrbara år med en ändlös rad små kompromisser. Nej, erkebiskopen skulle hafva blifvit statsminister med våra riktiga säds- och själsprotektionister i kring sig, då kunde väl också i detta slöa land några eldgnistor brunnit fram, men nu — intet! I literaturen intet utom
30 Hemsöborna (hvarför har »Politiken« ej talat om den — ett mästerverk!) och Pelle Staaffs fars Sveas Fana, som gjort stor furor och

betraktats som en dräpande kritik mot radikalismen. H. Majestät har sjelf ledt aplåderna till stycket! — Hedberg lär vara sysselsatt med en roman — och jag skall väl också söka uppfriska mig nu med att skriva något, ehuru jag ej har stora förhoppningar om, att det är många, som bry sig derom. Hvad säger Ni nu om fru Edgrens 5 parallella dramer, som aldrig i evighet kunna råkas? En löjlig ide af en författarinna, som pikerar sig af att vara determinist!

Det var tråkigt, att Er bror ej vill fara upp hit. Jag formligen längtade efter, att han skulle komma och många andra med mig! Och hvarför vill han ej? Häruppe fins dock en smula ungdom, 10 som skulle hafva nytta att höra honom. Rent praktiskt sedt, synes mig äfven hans framgång var stäld öfver alt tvifvel.

Nej nu måste jag sluta med att bedja Er till Er fru från mig och min hustru framföra en helsning. Och så en bön: låt det ej dröja alt för länge innan Ni skrifer några rader till Er 15

tillgifne

Oscar Levertin.

19. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Upsala [1888]

Kära Brandes!

Härmed följer, som Ni ser, en liten recension öfver en diktsam- 20 ling af en debutant. Hr Verner von Heidenstam. Jag hoppas den lilla uppsatsen skall passa »Politiken»; den ifrågavarande diktsamlingen är i min tanke ej blott vårens enda literära händelse hemma, men ett stort löfte för framtiden. Ni skall läsa den — der är visserligen mycket stortaligt med liten mening i, åtskillig 25 falsk djupsinnighet etc. men man blir tagen af friskheten och värman i mannens kolorit och temperament. — Om, som jag hoppas, min bit kommer in i »Politiken«, låt mig få ett par exemplar, så jag kan sända ett till förf. — Det var affärerna, nu till något annat! Först och främst ber jag att få lyckönska Er för den nya pjesen. 30 Jag är så intagen i den, och intrycket af den var så äkta i sin tunga

bitterhet. Ja vet Ni, när jag ser, hur mycket och godt Ni hinner producera trots Edra alla vexlande göromål, känner jag, som aldrig hinner något, både beundran och en smula afundsjuke mot Er. Jag är lösningen på den gamla gåtan »hvad är det, som går och 5 går och aldrig kommer till dörrn«. — Efter afslutande af min afhandling har jag måst hvila mig — jag har gjort det med att studera litet tysk humanism, och har skrivit ihop en liten populär essay öfver Hutten, som, när den blir tryckt, jag skall bedja få sända Er. — Eljes petar jag med min bok (som snart tar karakteren av Ekdals lifslögn, så litet framskrider den) samt med förarbeten 10 till en ny afhandling om vårt svenska lustspel under Gustaf III. — Om de andra literära gossarne härhemma, intet att berätta. G. af G.s svärfar når snart sin 50de representation, samma teater spelar ännu en liten af honom, och Gud vet, hur många han har 15 färdiga. Tor Hedberg skall snart gifva ut en berättelse. — A propos, Ni, som ser Strindberg på nära håll, hur är det med den stackars mannen? Han måste vara i förfärlig misère — han säljer sina gamla originalmanuskript och jag — detta *entre nous* har stält till en liten insamling för att kunna skänka det (Röda Rummet) till Kgl 20 Biblioteket, men under tiden får jag genom Strindbergs bror de ynkeligaste skildringar af hans fattigdom. Är det verkligen så illa? Att svenskarne intet göra eller gjort för ett geni som han, det är dock upprörande! Nu skall han in till Köpenhamn och vill komma på kontor eller i bank (!), skrifver han; kasta ett öga på honom i 25 Köpenhamn — men det vet jag, att Ni gör. Och måtte icke med honom nu någon kris komma!

Förlåt mitt långa bref! Ni skrifver så sällan till mig, men jag känner Edra många göromål. Så jag skrifver oförfäradt på, för att åtminstone jag skall få nöjet att prata med Er. Men nu, när sommar- 30 ferierna komma, väntar jag ett ord.

Med helsningar till Er fru och Eder bror från Er tillgifna vän

Oscar Levertin.

B. B. har varit här och dundrat sedlighet på stora pukan som en annan Jupiter tonans. Det är dock ett sämre *métier* för en äldre herre att vara vinkelpredikant och dygdig *Commis voyageur*!

20. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Stockholms Skärgård

Kära Brandes!

[12/7 1888]

5

Hjertlig tack för Ert vänliga bref! — Det gläder mig, att min lilla bit införts i »Politiken«, sjelf har jag dock ej sett den, enär jag dragit mig ut i skärgården, dit den europeiska civilisationen har svårt att nå fram. Jag vore Er därför mycket tacksam, om Ni sände mig ett exemplar samt om jag får en fyrk för det, pr adress Horns- 10 gatan 30, Stockholm. Ursäkta alt besvär!

Härute på landet lefver jag stilleben med påbörjade manuskript och studium af gammal, fransk dramatik. — Hvad den nordiska förnöjelseliteraturen angår, är den verkeligen klenare än vanligt denna vårsång (undantag Garborgs härliga stycke). Att Ni läser 15 Ernst Lundqvist, förtjenade belönas med någon medalj »att i blått band om halsen bäras« — han är den mest helgjutne personifikation af den gyllene medelmåttan, man kan råka. I vår har han utgifvit några noveller »Profiler«, der han sitter i skjortan på titelbladet, men olik många andra Adams söner är han lika tråkig som vanligt 20 i negligé. — Det enda af betydelse hos oss är Heidenstams. Han sjelf är en ovanligt älskvärd och intressant menniska — en lycklig ost, rik och oberoende har han tillbringat de närmaste sju åren utrikes och reser visst till hösten åter till Orienten. — Att Tor Hedberg dramatiserar Judas, synes mig vara ett vågstycke! Från G. af G. 25 kan jag helsa — han förfärdigar för ögonblicket ett drama, som skall levereras i början av augusti — det föregår i Köpenhamn och ficktjufvar, haschischrökning etc. äro de komiska ingredienserna. — Jag har tröstat mig från vår inhemska misér med Verga och Barbey D'Aurévilly, hvilkens »Ce qui ne meurt pas« jag nyss lyktat — ett 30 mäktigt verk med en storhet i lidelsen, som erinrar om de »största«. —

Hvad Ni skrifver om Strindberg, är ledsamt. Det är en olycklig stjärna öfver honom, och mitt kära fosterland har gjort alt för att lägga sten på bördan — det kan göra en förtviflad att tänka på. Sjelf har jag intet varit i stånd att göra för honom; märkvärdigt 5 är, att han kan producera i alt sitt betryck.

Nej farväl nu, käre vän, en glad sommar med alt godt önskas af
tillgifne

Oscar Levertin.

21. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

27 Sept. 1888

Upsala

Götgatan no. 1

Kära Brandes!

Efter att nu icke på länge hafva låtit höra af mig, vill jag gerna sända några ord till Er för att få nöjet att så en smula samspråka med Er. Nu är tyvärr min sommarfrihet slut och jag sitter åter upp 15 i vårt gamla ortodoxa och intoleranta mullvadsbo — Upsala, ofta grämmande mig öfver att ej i Stockholm kunna upptäcka något hål, der jag kunde tränga mig fram. Men sämre tid för literaturen än nu hemma har knappast varit på år och dag. Reaktionen grasserar väldeligt öfver nejderna — i går valdes så biskop Billing, landets 20 största notoriska obscurant, till riksdagsman — öfveralt krypa dunkelmännerna fram, och här stunda dagar af ljusskygghet, värre än man kan tänka. Och ingen opposition! Intet radikalt blad. De mest frisinnade, Wall och gamle Hedlund, röra sig inom de snäfvaste sfärer, i en beständig hjertebäfvan för att stöta från sig några abon-

25 nenter. Allt går upp i små skärsmyslingar, i personligt gurgel och små lumpier och under tiden draga protektionister (publikaner) och prelater (fariséer) i broderlig sämja skygglapparna djupt ner för ögonen på det »fria, hugstora, svenska folket«! Det är bara slutet af september — och tänk hvilken vinter som stundar!

30 Men det hjälper ej att skrifva jeremiader och man förlorar sin talan när man ej verkar mer än jag. — Under sommaren har jag

skrifvit ett par noveller (en publiceras just nu i *Illust. Tidning*, den andra skall till *Bonniers Svea*) samt några kapitel på min planlagda roman som skrider framåt tyvärr med — tuffjät. Jag måste i alla händelser berätta detta, för att visa, att jag ej ligger alldeles för fäfot. Eljes håller jag nu på med en liten afhandling om svenska 5 teatern under G III, rolig att skriva, då den mest grundar sig på otryckt material! — Af literära nyheter blott ett monstrum med en monstruös titel: *Excelsior* af B. Meijer, en autobiografi af minutiös sanning, men — med undantag av några detaljer — lika platt som minutiös, intressant likväl som uttryck för en lindrig stor- 10 hetsjuka. Nya arbeten väntas af Hedberg, Heidenstam. — Hur mår Ni sjelf efter utställningssommaren? Låt mig höra det! Jag hade en helsning från Er genom min vän David Bergström, han är en af dem, vi hoppas på, själen i alla konspirationer mot våra gubbstrutar, redan hjertligt hatad af mycket folk, men en oförskräckt 15 och energisk agitatorstalang utaf rang.

Till sist vill jag bedja Er ej mistycka, att jag ber Er om en liten tjänst. På några lediga och slöa stunder har jag öfversatt Paul af Hennique men skulle gerna vilja jemföra den med danska öfversättningen i Politiken — kunde jag få den? 20

Med en helsning till Er och er bror, att Ni någon gång skänker mig några rader, förblir jag

Er tillgifne vän

Oscar Levertin.

P. S. Hafva vi intet hopp om ett besök af Er? Bergström sade, 25 att Er bror möjligen skulle hålla föreläsningar här — det skulle vara en ren vederqvickelse i den nuvarande stiltjen!

22. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Upsala

[Brevkort:]

20 Dec 88.

Kära Brandes!

30

Jag vill blott sända Er en önskan om rolig jul och ett godt nytt år — en helsning. Få se, hvad det stora åminnelseåret kan hafva i sitt sköte!

Hvad mig beträffar skall jag i Februari som jag hoppas gifva ut en studie öfver »teatern under Gustaf III«. Sen hoppas jag få tid med något skönliterärt — olyckligtvis har jag lofvat skrifva en folkskrift öfver Rousseau — det kommer att taga mycken tid! Nu, 5 hvad sägs om vår julliteratur — hvilken ström från Strindbergs »Fröken Julie« — till fruntimmernas fredliga husmanskost. Heidenstams dikt »Tiveden« i Julkvällen skall Ni icke försumma att läsa. — Nej nu farväl, ännu en välgångsönskan från

Er vän

Oscar Levertin.

10

23. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Upsala 13 Mars 89

Kära Brandes!

Jag känner mig som en riktig syndare, som icke förr besvarat Ert så vänliga bref, men saken är den, att jag dessa månader känt 15 mig så tråkig och nerdammad till mods, att jag icke vågat besvara någon af mina vänner med mitt trista prat. Men nu har jag blifvit litet smula mera människa igen, och orsaken dertill är i sig sjelf en ytterligare maning för mig att skrifva till Er och tacka för, att Ni behåller mig i vänlig hågkomst. Ni kan icke tro, hvad Er brors 20 föreläsningar hade för uppväckande verkan på mig — jag hörde honom först i Stockholm och sedan här uppe — jag, som aldrig förr hört honom, blef alldeles ryckt med, som jag aldrig blifvit af någon föreläsare på sådant vis. Af Stockholmstidningarne har Ni kanske sett, att hans uppträdande varit stor succés. Häruppe i Up- 25 sala hade han tyvärr en mera intresserad än fulltalig publik — studenterna hafva här en sorts loj och stupid indifferentism för alting utom examina, som fyller en med afsmak. Verdandisternas lilla hop var deremot rysligt intagen i honom, och när vi i söndagsmiddag följde honom ner till tåget, och han for, efter att hafva gifvit oss 30 en mer innehållsrik vecka än vi äro vanda vid, kändes det mer än vanligt grått och tungt att vandra i den gamla universitetshålan vid Fyris.

Hvad mig beträffar, har jag dessa månader i det närmaste afslutat min afhandling. Den kommer att tryckas i april; som jag hoppas, blir den ej alldeles utan intresse äfven för lekmän, då den gifver åtskilliga kulturhistoriska bidrag till Gustaf IIIs tid. Dess egentliga förtjenst är att hafva till godo gjort sig nytt material ur 5 arkiven. Men jag måste tillstå, att det nu kliar i fingrarne på mig att göra något skönliterärt, och i sommar har jag beslutat att helt egna mig åt la gaya scienza. Jag tänker skrifva en längre berättelse, som jag skulle kunnat kalla med Er präktiga sista titel Öfvermakt; en reaktionshistoria om det politiska trycket, tillagad på mitt 10 eget manér.

Om andra literära ting har jag icke mycket att förtälja. Af Tor Hedberg tryckes en ny längre novell, men jag tror, att den är ett mellanstick utan större intresse. Mera väntar jag af Heidenstams roman Endymion från Damascus, blott han icke vore så svag för 15 att säga kvickheter, om honom gäller den gamla satsen, »L'esprit qu'on veut avoir gête celui qu'on a«. —

Eljes är alt slött och stilla, och jag tänker, att Er bror icke har några vidare rosenfärgade intryck af det intellektuella lifvet i Sverge, nådens år 1889. 20

Nej, nu farväl, kära Brandes, tyck icke, att jag är en otacksam best utan lefnadsvett, som icke på så länge låtit höra af mig, och skrif någon gång ett ord till

Er tillgifna vän

Oscar Levertin. 25

24. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Bästa Brandes!

Varberg [31 7 1889]
adr. Dr Alfred Levertin

Jag hoppas, att Ni ej misstycker, om jag skrifver och frågar Er, huruvida min sista bok om Teatern under Gustaf III kommit Er tillhanda. Saken är den, att jag sände den både till Er bror och Eder 30

under adress till Politiken, men då jag ej hört något derom, är jag en smula betänksam, om paketet kommit rätt fram. Och uppriktigt taladt skulle jag intet hafva emot att få höra ett ord ifrån Er. Icke för bokens skull — den är ett aktningsvärdt stycke arbete utan
5 några mer entusiasmerande egenskaper af någon art — men för att få ett ord igen ifrån Er sjelf. Jag hör till de trofasta i landena, som gerna behåller en smula klockarkärlek, som vi svenskar säga, till dem, hvilka liksom Ni bevisat mig ett vänskapsfullt intresse. Kunde därför mina ord fresta Er till några rader utan att besvära,
10 vore jag rätt tacksam.

Om mig sjelf har jag intet annat att berätta, än att jag sökt döda tiden och trösta mig denna sommar med att skriva en längre berättelse. Den skrider långsamt framåt, då all arbetskraft hos mig är nersatt till något minimalt, men när den blir färdig, kanske jag
15 sänder den i manuskript ner, om jag får. Det skulle vara något mot partieväsendet och all dess lifsförbittrande och tomma hat, men hufvudsaken är en kärlekshistoria, med ett patologiskt bimotoiv. —

Af de gemensamma bekanta kan jag helsa från G. af G., som håller på med en ny samling »Fattigt Folk«. Äfven Heidenstam —
20 hvilkens Endymion jag, hur öfverdådigt den är gjord, dock tyckte, Ni berömde en smula för mycket, håller på med något nytt. Är det icke prat detta lifsglädje-väsen! Mig förefaller det som ett rhetorstema, bakom hvilket jag icke känner lifvets intensitet. — Men det kan också vara, att jag icke vid min sinnesstämning rätt förstår
25 boken. Strindberg håller också på med något nytt, om en fiskerintendent, fullt af naturkunnighet!

Skrif till mig, hur Ni och Er bror må. Sjelf ligger jag här och söker med salta bad och segling restaurera mig. Farväl, tyck icke att det är illa af mig att vilja propsa mig till ett svar af Er. Men
30 det är icke många jag bryr mig om att få höra af. Ni är en af dem.

Er tillgifna vän

Oscar Levertin.

25. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Södertelje, Saltskog.
Onsdag [4/9 1889]

Kära Brandes!

Det var bra tråkigt för mig att vara så usel just när Ni kom till Stockholm, jag som så mycket gladt mig åt i tankarne att få drifva med Er genom Stockholm och samspråka med Er. Men nöden har ingen lag, och jag får lof att nöja mig med att blott en gång få prata och skaka hand med Er. Jag kommer nämligen till Stockholm om lördag för att konsultera min läkare och tänkte då besöka Er på Grand Hotel vid $\frac{1}{2}$ 11 tiden på förmiddagen, och gläder jag mig åt att få samtala en timma med Er. — Skulle Ni vilja uppoffra någon tid för att helsa på mig i min landtliga ensamhet, vore det naturligtvis mycket snällt. Det vore mig i så fall ytterst kärt, att torsdag eller fredag få se Er och Er hustru på en enkel landtmiddag. I så fall skulle Ni resa med tåget, som går 2,45 från Stockholm, och fara hem 6 eller 8 e. m. och möter jag Er då vid Södertelje station. Men om Ni vill komma ut till mig, kanske jag får besvara Er att sända ett svar pr telegram.

Med hopp om ett snart »au revoir« ber jag om min värdsamma helsning till Er fru

Er tillgifna vän
Oscar Levertin.

26. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Curhaus - Davos - Platz
6 oct. [1889]

Kära Brandes!

Redan under resan hade jag bort låta höra af mig och tacka Er och Er hustru för den treffiga, sköna dagen i Ert hem. Jag hade det så godt hos Er, att jag önskar jag vore någon gammal bronsgubbe, som i qvietistiskt lugn fick stå derinne och njuta af lugnet, värmen och trefnaden. Men skämt å sido, kan jag icke utan stor saknad tänka på all den vänlighet, Ni visade mig.

Resan hit ner har gått sin lugna gång, men sjelf var jag alt för

apathisk och trött för att få några intryck af någon art. Det rhenska vinet (oförbätterlig!) och litet gammal målad kristendom — Wohlgemut och Dürer — voro det enda, som skakade mig en smula, och nu är jag lyckligt och väl uppkommen till min vinterbostad
5 efter sju timmars diligensfart genom ett härligt berglandskap.

Ännu har jag min far hos mig, men när han far, fruktar jag, det kommer att kännas en smula ödsligt häruppe, 5000 fot öfver hafvet med höga bergsryggar rundt i kring i det cosmopolitiska Babylon, der jag tagit in och jemte mig bo ett par hundra andra hostande
10 och hektiska individer. Jag väntar på glädjen med Heidenstam, han, som skrifver lifsglädjeprogram, borde hafva skyldighet att munttra upp sin trista och grå medbroder och collega. Eljes går Davos och väntar på snön, det är först, när alt är snöhvitt från topparna till hotelltrapporna, som stället har sin rätta prägel och sin rätta
15 luft!

— Ännu ett tacksamt ord har jag att sända Er, det är för Er bok, som jag läst ut på vägen. Den är i hög grad intresserande, liflig och aktuell, en främling har kanske blott en smula svårt att mäta vidden af bokens satir. Jag är särskildt förtjust i frieriet, der åter-
20 finner jag den Edvard Brandes, som alltid tagit mig helt och hållet, den fina, varsamma blandningen af ömhet och ironi. —

Nej, nu har jag icke mer att skrifva om och lofvar att skrifva ett kryare bref, när hull och humör tagit upp sig. Jag ber Er tacka Er fru för det vänliga intresse, hon visade mig, och jag har kommit
25 till den idén, att det kanske skulle roa henne att ega ett porträtt af den döda, om hvilken hon talade med mig med sådan ton af sympati. Jag vet icke rätt hvarför, men jag har alltid en sådan lust att gifva bort kort af henne till alla dem, som hafva något intresse för mig. Jag tror, att det är en åtrå att säga, att hon har gjort det
30 lilla, som är något bevändt med och något att hålla af hos mig. —

Nej adjö nu, min vän, jag har skrifvit som jag ännu suttit kvar i Ert hem och talat och känt, att jag varit förstådd. Farväl, må

väl, och tänk på en öfvergifven författare bland snöbergen när »Politiken« har något upplifvande och literärt och sänd mig det.

Många helsningar

från tillgifna vännen

Oscar Levertin. 5

P. S. Jag gjorde en stor dumhet hos Er, nämligen att ej helsa till den hyggliga fru Benzon med hennes släkting, gör det en annan gång och be om ursäkt för min förströddhet, som berodde på trötthet.

27. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Stor-Lien 17/8 90.

Kära Brandes!

10

Du tycker väl, att jag icke blott är en otacksam krabat men också saknar vanligt folkvett, som icke på så lång tid skrivit och tackat dig för all den vänlighet, som du visade mig vid mitt sista Köpenhamnsbesök — den dagen, jag tillbragte ute i din familj, står kär för mitt minne och fyller mig med tacksamhet för den hjertliga och 15 öfverseende vänskapsfullhet du då och alltid visat mig. Men min tystnad har verkligen en psykologisk förklaring. Jag har nämligen haft för mig, att jag alt för mycket besvärat dig med trista och tråkiga bref och ville därför denna gång skriva något kavat och gladt och helst kunna få omtala, att jag skrivit något färdigt. Olyck- 20 ligtvis hafva hvarken humöret eller nerverna mått så synnerligen godt i sommar. — Först fann jag Stockholm så tråkigt och liflöst, och alla mina vänner hade fetmat och förekommo mig så plågsamt satta och rangerade. Pelle Staaff hade ytterligare ökat på sin restaurantsempoint och mer än någonsin blifvit Fredriksons slaf, 25 och G. af G., som hade ett horn i sidan till mig, föreföll — jag kan ej hjälpa det — en smula komisk som ekonomie direktör hos Lindberg. Ensamt Tor Hedberg var drömmare som vanligt. Du skall icke tro, att jag kommit på tvären med dem på något vis — tvärtom, men jag hade en misstanke om, att de sågo på mig en smula 30 mer främmande än vanligt — och denna kanske helt och hållet

ogrundade förmodan har mycket pinat mig. — Jag for också fort min väg upp till våra fjällorter i Jemtland, men har der — troligen därför att jag börjat skriva en smula — svårt plågats af sömnlöshet och all slags nervöst otyg. Först nu, sedan jag rest ända hit upp
5 till gränsen mellan Sverge och Norge — till dvergbjörkarnes och fjällpilarnes region känner jag mig kry igen — bergsluften är nu en gång min helsa. Här har jag också skrivit en smula på min lilla roman, men ehuru snart fullbordad, torde den dock ej blifva i ordning förr än till våren. —

10 Hvar har du varit i sommar? Kanske också bland fjällen, någonstädes i Norge! Är du nu i Köpenhamn, skulle jag vilja göra dig den propos'en att resa till Heidenstam. Jag far till honom kr. d. 25. i denna månad — tänk hvad det vore roligt att råkas. Det skulle blifva ett trekejsarmöte och skulle vi dekretera literaturen för de
15 tre nordiska rikena och göra många afrättningar in effigie! Men skämt å sido, tänk på detta — svenska landsbygden är så härlig i Augusti. —

Heidenstam har hela sommaren varit nedstämd och klen efter operationen i våras, men arbetar friskt undan på sin stora bok, som
20 blir ett unicum af fantastisk rikedom! Eljes få vi ju en hel uppsjö literatur till hösten — nyfiken är jag på Strindbergs och Tor Hedbergs romaner — mindre på G. af G.s Ölandsmordhistorier. Att alla fruarna komma att producera sig, antar jag för säkert. Fru Agrell har rest här uppe i Jemtland och studerat bönder (oh le sot
25 métier!) och jag darrade för att råka henne — men det prydligaste är dock fröken Roos, som skall behandla aposteln Paulus — och det i sin vanliga Stockholms brack-jargong. —

Få se, hur det går med mig till vintern. Det står i min lifmedicus' hand — vill han jag skall ut än ett år, reser jag i october till Schweiz
30 igen, annars blir jag väl i Stockholm (ev. Upsala). För att tala uppriktigt reste jag helst ut (man slår ihjäl tiden behagligast så och det börjar bli alt tråkigare här hemma, tycker jag), men man har

gunås en s. k. framtid att sörja för, och det talar för att bli förständig och odla sin kål hemma. — Kommer jag att resa, skall jag låta höra af mig, om icke förr på mitt vanliga närgångna vis — genom att en vacker dag falla ner som en bomb i hemmet på Drottningens Tværgade och samvetslöst prata bort din dyrbara tid. Det 5 är med din vän Oscar Levertin, som med fan i vårt svenska ordstäf, räcker man honom ett finger, tar han hela handen, — och du och din fru ha nu så skämt bort mig med vänlighet! —

Ja, farväl nu, kära Brandes, var icke förtretad på mig för min tystnad och låt mig någon gång höra af dig. Helsa din fru hjert- 10 ligen och be henne ursäkta min oartighet, helsa likaledes din bror — det fylde mig på en gång med glädje och vemod att läsa, att sista delen af Hovedstrømninger nu snart skall komma ut — glädje öfver att snart få boken i min hand, men vemod öfver att verket nu är färdigt — jag kunde säga, att den boken är hela min ung- 15 dom, ty det var den första, som lärde mig älska den verkliga moderna literaturen och hvar del som kommit har anslagit en ny sida af mitt väsen! — Men sjelf sänder jag dig de bästa helsningarne och beder dig för framtiden också tänka på mig med det vänskapliga intresse, för hvilket jag känner mig så djupt tacksam. 20

Din tillgifna

Oscar Levertin.

28. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Davos 17 Nov. 90.

Kära vän!

Sedan jag nu väl kommit en smula i ro häruppe i Davos, vill 25 jag än en gång knacka på hos Dig för att hjertligast tacka för sist och för all den beständiga vänlighet Du visar mig. Framför också till Din fru mina hjertliga och tacksamma helsningar — det är så snällt af Er, att jag får känna mig riktigt hemma hos Er. — Mycken tack skall Du också hafva för ditt godhetsfulla löfte att läsa och 30 se åt, hvad det kan göras med min historia. Jag har skrivit till Alb. Bonnier om en copia — så med tiden kommer väl luntan ned-

dimpande hos dig. Det starkt kvietistiska draget kommer att plåga dig, men kanske du kan hafva glädje af annat deri. Det vore bra roligt; det var dock Du, som skref den enda recension af Konflikter, som gjorde mig glad. — —

5 Resan neröfver var förfärlig, kallt ute, kalla rum och kalla sängar — jag telegraferade och bråkade och lyckades dock ej undgå en ordentlig förkylning, särskildt var det gement i Prag, dit jag for för att känna en smula Ghetto och judendom. Men här uppe i Davos är luften lika lätt och skön som vanligt, man blir vegeoterande
10 och lätt till mods. Det vore något för dina sjuka nerver. Hur mår du? Och hur håller Du ut höstruset —

Eljes är jag en smula förtretad, att jag ej bidade någon vecka till hemma och först for till Koch. I dag har »Lymfen« kommit hit, och det är intressant att se, hvilket intryck den gör här i Davos.
15 Läkarna äro förargade öfver att nödgas gå från sina gamla konster, hotellvärdarne rädda att kurortens ruin stundar och därför fogliga, patienterna äro som barn, som vänta sina julgåfvor. —

Jag vill nu först se, hur några af mina medsjuklingar må; men om en tre veckor eller så flyttar jag nog upp till ett Sanatorium och
20 genomgår persen. Det är emellertid osäkert, om den kan kureras mig; då jag kanske mindre har tuberkulos än svaga lungor. — —

Men dessa sjukdomshistorier kunna ej roa dig — och stort annat har jag ej att berätta. Så ber jag då, att än en gång få trycka din hand och tacka för all vänskap, all gästfrihet och alt intresse. Med
25 många helsningar till Din fru, från

tillgifna vännen

P. S. Härmed några dikter!

Oscar Levertin.

29. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Davos 7/1 91
Curhaus

Kära vän!

30 Hjertligt tack för ditt vänliga bref och ditt vänliga intresse för min bok. Naturligtvis antager jag gerna Cammermeyers förslag, och har jag redan skrivit derom till Bonnier. Jag skulle redan för

längesedan hafva tillskrifvit dig om saken, men först en allvarsam förkylning och sedan festdagarne hafva hindrat mig. Så låt mig då, fast det kommer en smula post festum, önska dig och alla de dina en god fortsättning på det nya året!

Sjelf är jag ganska kry nu, sedan jag slutat med Kochska experimen- 5
tenter, slutat dels på min svenska läkares uppmaning, dels der-
för att undersökningar af sputum ej visa tuberkelbaciller; så nu är
jag uteslutande »luftgäst« och går ut och solar mig i bergen. —

Har du läst något af den svenska jullitteraturen? Strindbergs bok
har ju granna sidor, men också en otillätlig förkonstling och alexan- 10
drinism, finner jag. Men bra nyfiken är jag att höra din dom om
Tor Hedbergs sista — den har stora förtjenster, en egendomlig fin
anda af humanitet, af inbunden och tungsint känsla, och en bril-
jant (men en smula monoton) prosa, men jag kan icke hjälpa, att
den gör ett litet tråkigt och här och der egendomligt provinsie 15
intryck med sina tre friare kring en liten ointressant landtfröken!
Eljes har svenska bokmarknaden ej bjudit just [något] af intresse
till julen — mina poemer särskildt ett par du nog ej sett i ett par
illustrerade tidningar hafva blifvit mycket berömda, och det har
nästan aldrig händt mig med några af mina vittra försök. 20

Angående Hedda delar jag din mening — men det är dock in-
tressant i högsta grad i jemförelse med hvad man annars läser. Det är
också den enda hemifrån Norden, som tillochmed invånarne på det
kosmopolitiska Curhaus Davos [satsens fortsättning uteglömd]

Har du sett i Aftonbladet 31 dec. 90 — den ypperliga recen- 25
sionen öfver sista delen af Hovedstr. Den är af en god vän till
mig, Hellen Lindgren, en af de finast uppfattande och finast bildade
jag råkat; olyckligtvis har en hel serie tråkiga omständigheter, så-
som svår sjuklighet, underliga familjeförhållanden (den tråkiga dam-
författarinnan Amanda Kerfstedt är hans mamma) hindrat honom 30
från att blifva så mycket som hans naturell ämnat honom till. Ehuru
jag är oenig med honom särskilt i fråga om Heine, finner jag hans

uppsats mycket god. — Vis à vis Heine finner jag förresten, att Georg Brandes alt för litet betonat juden, hur spec. judisk han är — blir mig dagligen klarare — Det är oerhördt, hvad han lärt af judiskt-spanska poeter — hos Jehuda Halevi finns Nordsjöbil-
 5 dernas hela grepp. — Jag roar mig just med att studera judisk literaturhistoria, och de ryska gemenheterna låta mig känna juden i mig starkare än vanligt, och försöker jag göra litet vers därom.

Nej, nu skall jag icke trötta dig mera med mitt prat, men taga farväl, tillönskande dig sjelf god helsa och godt humör under det
 10 stundande året och bedjande dig till din fru framföra mina helse-ningar.

Din tillgivna och tacksamma

Oscar Levertin.

30. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

1/3 91.

15 Kära vän!

Curhaus Davos am Pl.

Med anledning af ett par ord i det bref, din fru hade den stora vänligheten att tillskrifva mig, och för hvilket jag ber dig framföra mitt hjertliga tack, vill jag sända dig ett par ord angående öfversättning af mitt nya opusculum. Skall jag sjelf skrifva till Cammer-
 20 meyer (och i sådant fall hvad heter mannen?) eller kan jag icke gifva dig eller Nansen carte blanche på att göra upp saken med honom, i fall ni skulle vilja vara af den vänligheten att åtaga Er bestyret dermed. Något honorar skall han väl betala för ordningens skull — hvad säger du om 200 à 150 kr — men som sagdt blir
 25 jag nöjd med hvad han föreslår. Mitt hopp är, att Nansen skulle vilja åtaga sig öfversättningen, då alt ligger i formen. Snart nog komma de första rentryckta arken dig tillhanda — och är jag bra nyfiken på hvad du skall tycka om den. Medan jag här läst korrekturen, ha bokens alla brister sprungit mig i ögonen; sjelfva hand-
 30 lingens motiv är olyckligtvis ej så lyckadt, verkar nog ledsamt och underligt. Novellens konstitutiva delar — början och slutet äro också skrifna under den tyngsta tid jag upplefvat och lida med an-

ledning deraf, fruktar jag, af sentimentalitet, af personliga ting, som pressat sig fram — kanske på ämnets bekostnad. Och dock trots alla dessa ting, som jag sjelf märker bäst, hoppas jag dock, att boken skall hafva en smula lifskraft genom sin lyrik och sin stilbehandling. Få nu se hvad du tycker? Det skall bli kärt att höra det — och om 5 du saknar mycket af det, som lät dig se med så vänliga och öfver-seende ögon på Konflikter, fins der kanske ett och annat nytt, som du kan tycka om och som är bra personligt för din vän författaren från de nådens år 1889—90! — Förlåt denna långa historia om min »bouquin«, men den har dessa sista veckor mycket sysselsatt mig. 10

Eljes kan jag just ej berätta mycket nytt. Min helsa är ganska god, och vi hafva också haft en februari utan like, bara soldagar och sommarvärme, öfver snön. Ännu kommer jag väl att dröja här en månad, och sedan tillbringa april annorstädes — jag vet ännu ej rätt hvar, — Bellagio eller Glion — troligen. Och i maj reser jag 15 hemåt och hoppas att som vanligt få komma och våldgästa dig!

Hur mår du sjelf? Du skulle ryckt dig lös en månad och rest hit. I går åkte jag upp till ett hospiz på gränsen till Engadine, som ligger 8000 fot öfver hafvet, bara snö, berg och himmel — der glömmes man besvär och allt annat — en dag där är föryngrande! 20

Nej, nu skall jag icke trötta dig längre med mitt prat, men skaka din hand och bedja dig än en gång innerligt tacka din fru för hennes älskvärda bref, hvilkets alla vänliga ord gjorde mig mycken glädje här i min ensamhet.

Farväl, lef väl, och om du tycker, att jag sjelf bör skrifva till 25 Cammermeyer, så sänd mig mannens namn och adress på ett brefkort — hvad penningsidan angår, är den ju sekundär, och är jag nöjd med hvad han föreslår.

Förlåt att jag alltid gör dig besvär, och lät mig vara insluten i vänlig hågkomst

din tillgifna vän

Oscar Levertin.

31. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Berlin, Lördag. [1891]

[Brevkort:]

Kära vän!

I morgon afton kommer jag till Köpenhamn och tänker hem-
5 söka dig på måndag (andagpingst) men vill blott bedja dig, om
du är utflyttad på landet, att skrifva ett ord på ett brevkort adres-
seradt på »Dagmar«.

Jag gläder mig så rysligt att få råka dig, och hoppas jag, att du
ej är förhindrad, men att jag hänsynslöst kan få prata bort din dag.
10 Många helsningar till din fru

tillgifna vännen

Oscar Levertin.

32. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Upsala 13 nov 91.

Kära vän!

15 Vid den här tiden ungefär har jag de gångna åren haft den gläd-
jen att få personligen hemsöka Dig och känt mig nöjd och tack-
sam öfver den vänlighet Du alltid visat mig. Denna höst kan jag
tyvärr blott komma in effigie d. v. s. i form af mina dikter, som
nyss utkommit och jag med omgående tillsänder Dig. Och hur
20 glad blefve jag, om du gäfvde dem något af det vänskapsfulla in-
tresse, Du alltid varit hyggelig att egna mig.

Kära vän, eljes skäms jag öfver att ej hafva låtit höra af mig på
så länge, helst som jag under vår korta samvaro sist ute vid sundet
(tack för dess trefiga timmar!) hade en känsla af, att Du tyckte
25 mig hafva blifvit en smula reaktionär. Det är ej så farligt, och hur
indifferent jag mer och mer blifver utom hvad som gäller böcker
och artisteri, ett är dock säkert: att jag djupt sankterar och beun-
drar den ensamma frihetsrörelse, Ni två bröder fört, och hade tid
och hälsa tillåtit hade jag bra gerna varit bland de trogna, som på
30 festen sist samlat sig kring Georg Brandes — Men nog derom.

Annars har tiden gått med svensk enformighet och händelselöshet.

Efter en fjorton-dagars vistelse hos Heidenstam, som mer och mer blir mitt alter ego, låg jag hemma i en skogstrakt och ordnade min diktbok. Beslöt mig att stanna hemma öfver vintern, då min läkare trodde det kunde gå, och jag tyvärr nu måste börja tänka på karrier och pengar. Då var Upsala gifvet, enär literatörlifvet à la 5 G. af G. och P. Staaff synes mig vara det sämsta af det sämre; och får jag behålla hälsan och hafva krafter att skriva mycket lärda och tråkiga böcker under dessa närmaste år, kanske min ställning ej är så oäfvnen. Men ännu är det en ren framtidssak, och man får »draga åt svängremmen«, som bönderna säga, medan man väntar. 10 Emellertid spelar jag för tiden »privatdocent« och föreläser inför ett ganska godt auditorium efter Upsalaförhållanden om 1500 talets franska litteratur, hvilket är roligt, men arbetsamt. Lefver ensam och isolerad i den tristaste af alla trista städer. Men ännu så länge, går det och Du vet, tant va la cruche! 15

Nu har jag pratat om mig och hur det för öfrigt står till i mig, kan Du se af verserna! Låt mig nu också höra, hur Du mår och har det, Du och de dina? — Hur fann Du Tor Hedberg, trög och omöjlig som vanligt, tänker jag, bland främmande. Måtte han utomrikes glömma all sin provinsiella psyko- 20 logi! — Heidenstam är som vanligt i Norge, i Tönset och skriver på sin ändlösa bok, stort och grant, rikt och varmt är det i den boken hvart man tittar — blott han ej bråkar för mycket med den. — För öfrigt komma till julen en liten roman och en diktsamling af den, som dock är vår enda lefvande klassiker V. Ryd- 25 berg — han vinner, när man blir äldre. — Den öfriga literaturen vill jag ej tala om, då jag upphört att läsa den. Står Du ut med utkommande realistiska romaner af norska naturalister eller svenska damer? Till och med bland de franska hur sällan, något roligt! Tacka vet jag Agrippa D'Aubigné!! 30

— Nej nu godnatt kära vän, förlåt mitt långa bref och löna det med ett svar. Jag är så rysligt nyfiken, hvad Du tycker om mina

dikter, det är mitt hjertas bok, mer än alt annat jag skrivit. — Skulle Du få håg, att skriva en rad om den i Politiken, sänd mig recensionen — här i Upsala är en utländsk tidning en rara avis. —

Helsa din fru så värdsamt — jag hoppas ditt hem är nu fritt
5 från all slags influensa — och Du har det godt bland de dina. Det är dock det enda, som gäller. Alt annat är blague, och man borde aldrig vara surmulen, när man har det. Lef väl

Tillgifna vännen

Oscar Levertin.

10 33. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Upsala 7/12 91.

Kära vän!

Det är en ren skam, att jag icke genast besvarade ett så varmt och kärkommet bref, som ditt sista, men det har gått mig som skolbarnen — jag har fått så mycket att göra till terminens slut, att
15 jag bokstafiligen haft hvar stund upptagen. Låt mig då i kväll hjärtligt tacka dig för dina så vänliga ord om mina verser och der-till för ditt vackra skådespel, som synes mig vara bland ditt alra bästa, i slägt med det stycke af dig närmast, som altid varit mitt favoritstycke Et Brud, så enkelt till uppslaget och dock så djupt
20 till tankegången och så starkt till sin verkan, att när jag läst det här om aftnarne, har jag tyckt mig höra din egen stämma. Det är också, tycker jag, ett af de få nöjen man har af sina böcker, att man med dem sänder de två, tre menniskor, man håller af och som man vet förstå en, budskap om sig sjelf, budskap, som ofta
25 säga mer än många bref och samtal. — Än ett tack för din fina pjes och för all din vänlighet mot mig. —

Eljes vill jag blott skriva ett ord om mina dikters öden. De torde hafva gjort större lycka än något jag förut skrivit — men kritiken har ej varit synnerligen rik på uppfattning, om också på beröm —
30 tutti quanti hafva talat om »sjuklighet«, »osundhet« och »St. Antonius«, men nästan alla våra literära kritici (hur karakteristiskt är

det icke för Norden?) äro viri uxorii och hafva med anledning deraf en sorts egendomlig luthersk äktenskapspoetik! Sist har Karl Warburg, som ju intar det svenska kritiska högsätet, konstaterat, att »O. Levertin är en verklig individ«, så nu får jag väl vara nöjd. —

Den lyriska renaissance, vi talade om i Pepita, tycks nu hafva 5
begynt — ty det har väl kommit en åtta, tio diktsamlingar i dessa
veckor, tyvärr är det altsammans den renaste impotens deri, det
vågar jag skriva utan att misstänkas för någon »jalousie de métier«. Den stora nykterhetsaposteln och politikern, f. d. Aftonbladsred.
Beckman har särskildt slungat ut en större samling frihandels- och 10
demagoglyrik, som Staaff sagt snarare vara inspirerade af Apollinaris än af Apollo. — Men den som prostituerat sig värst är Olga Björkegrens man, Fåhraeus, det är det rena Blödsinn. — Rydbergs
dikter hafva ännu ej kommit — de äro naturligen »hors de concours«. — 15

Det är alt, hvad jag har att berätta. Och så vill jag sluta med att önska, att influensan, som jag af tidningen ser åter vara i Köpenhamn skall förskona ditt hus, och du och din fru få en god jul och ett godt årsskifte. — Med många varma helsningar till din fru och din broder (jag ville så fasligt gerna höra, hvad han tyckte om 20
mina dikter) förblir jag

din gamla tillgifna vän

Oscar Levertin.

Skrifver du något om mina Visor, så sänd detta till mig (Min adress mellan 15 dec. och 10 januari Stockholm, Engelbrekts- 25
gatan 14).

34. Oscar Levertin till Edvard Brandes.

Valborgsmessafton [1892]

Kära vän!

Upsala

Jag har ofta dessa sista månader tänkt skriva till Dig ett litet ord för att få höra, hur du mår och har det, och sjelf äfven berätta 30
litet om mig. I dag har jag fått en särskild anledning dertill, deri-

genom att två af mina närmaste Upsalavänner — fysiologen docenten Öhrwall och sanskritmannen licentiaten Brandell för att representera Verdandi i Köpenhamn vid studentfesten just nu afresa. Helt säkert komma de äfven att uppvakta Dig, och jag vill
15 då blott omtala, att det är riktigt präktiga och begåfvade karlar, som du helt säkert ej skall ångra att hafva pratat bort en stund med, och de skola säkert också vara Dig tacksamma, om Du skänker dem något af din tid —

Hur befinner Du dig? Och låt mig få lyckönska Dig till återvalet,
10 om också det lär kännas bittert att komma till riksdagen utan dina partivänner, är det ju alltid ett klart erkännande af ditt eget arbete, detta, att Du trots all agitation med så stor röstöfvervigt återvalts. Erik Thyselius, som helsar dig, talade just nyligen med mig om saken. —

15 — Hvad mig angår, har jag orsak nog att vara nöjd med vintern. Frånsett smärre förkylningar har jag hållit mig tapper och kunnat både arbeta och roa mig en smula. Och veckorna hafva gått, medan jag småningom i mina föreläsningar nått upp till Corneille, och för öfrigt sysslat med ett arbete öfver Gustaf IIIs författarskap, som
20 roar mig ganska mycket. Det är en minutiös literaturhistorisk undersökning. Deremot har jag ej hunnit producera just något skönlitterärt, men lefver på mina lagrar för »Legender och Visor« — hvilka för öfrigt gjort stor lycka — de hafva nästan gått ut, och det är väl första gången något af mig slagit sig en smula igenom.

25 Af andra litterära nyheter, kan jag meddela, att Heidenstams stora idéroman på vers och prosa — Hans Alienus kommer i dessa dagar — den ligger just bredvid mig på mitt skrifbord, och jag sysslar med att skrifva en »vän-artikkel« om den. Det är ett enormt verk, för stort och rikt blott, nästan labyrinthisk — men det
30 finnes knappast i svensk litteratur så vacker prosa och så vackra vers. —

Eljes är alt tomt och tyst i litteraturen. Hvad skall du göra i

sommar? Jag skall i juni ligga hos Heidenstam och sedan resa till någon norsk fjällort för att hvila ut mig till nästa vinterkampanj. — Det vore bra roligt att få råka dig — det var frågan om, att jag skulle för Verdandi hafva rest ner till Köpenhamn, men både göromål och andra saker gjorde det olämpligt. Nu få mina vänner 5 till dig framföra mina hjärtliga helsningar; framför min vörndnad till din fru, och skrif någon gång till mig, beder

tacksamma och tillgifna vännen

Oscar Levertin.

35. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Olshammar 10
Askersund
[Juli 1892]

Kära vän!

Jag skäms öfver, att jag låtit flera veckor gå utan att besvara ditt så vänliga bref med dess hjärtliga inbjudning till sommaren, men hela våren har jag varit öfverhopad med göromål, och hvad värre 15 är upptagen af privata bekymmer — ända till dess jag strax före midsommar — utledsen och nervös rymde från alt sammans ut till Verner v. H., från hvilken jag nu skrifer Dig dessa rader.

Då först och främst en uppriktig tacksägelse för dina rader — jag var ett tag också nästan bestämd att som i Augusti fara ner till 20 Köpenhamn, och då hade det varit bra ljufligt att få gästa dig och vara samman och samspråka vid sundet — nu fruktar jag, det ej kan blifva af, då jag i nästa vecka far upp till norska fjällen — Maristuen i toppen af Valdres midt mot Jotun tror jag — för att bli frisk till vintern igen. I slutet af augusti måste jag åter vara 25 tillbaks i Upsala för att bereda mig till terminen — jag skall troligen stå i spetsen för ett literaturhistoriskt seminarium, som efter tyskt mönster skall upprättas i Upsala. —

Som du sjelf skrifer, har jag all orsak att vara nöjd med min vinter. Mina dikter hafva gjort mycken lycka, och jag har också 30 häfdat min plats vid universitetet. Olyckligtvis är det ondt om pro-

fessorsplatser i ämnet — först om en 5 år blir det omsättning, och till dess får man — som björnen under vintern — lefva på hullet. Men man slår sig igenom, och det är ju hufvudsaken. Eljes är jag djupt försänkt som vanligt i gustavianska studier, och skall under 5 nästa vinter gifva ut en stor bok om Gustaf III som författare, som roat mig att skrifva. Värst är det, att jag knappast ej har någon tid att producera skönliteratur, har aldrig tid, och det grämer en alltid sjelf, om också det ej är så stor skada för andra. —

Heidenstam vore nog nyfiken att höra något nämnt om din och 10 din broders uppfattning af Hans Alienus. Här har boken nog gjort lycka, om också ej i förhållande till ansträngningen och arbetets stora karakter. Min recension lät jag sända dig — du fick väl den? Annars ingen litteratur hemma — Ola Hansson har kastat ut några forcerade noveller och en oklar broschyr — annars är alt öde. Till 15 julen väntar man pjeser af Strindberg och politiska verser mot Ryssland (!) af G. af G. —

Hur mår du och de dina? Jag hoppas godt, att Ni alla hafva en god och skön sommar i lugn och lycka samman. Ännu har jag ej helt slagit ur hågen hoppet att i sommar få råka dig, men der- 20 med må blifva, som omständigheterna foga det — haf tack för din vänliga afsikt — och framför till din hustru min tacksamma helsning.

Lef väl, glöm ej alldeles bort utan skrif någon gång till
din tillgifna vän

25 Heidenstam ber om sin helsning. Oscar Levertin.

36. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Lund 1 oct 93

Kära vän!

Du blir väl öfverraskad af dateringen, och det hade nog också varit min afsikt att få sjelf komma öfver och tacka för sist hos dig, 30 då jag är så nära. Olyckligtvis ser det ej ut, som jag skulle få tid dertill — jag är här nere på ett par dagar för affärer, och skall

redan om torsdag åter föreläsa i Stockholm. — Men i stället för mig, som denna gång måste försaka nöjet att se dig, kommer min alter ego Verner v. Heidenstam i dessa dagar öfver till Köpenhamn och har då med sig hela famnen med helsningar från mig till Dig och Din hustru. Heidenstam kommer ner till Köpenhamn för att 5 skilja sig från sin hustru — jag vill gerna skriva dig det för att bespara honom obehaget att tala om det. Kanske ber han Dig gå med till svenska konsuln för att bestyrka hans identitet, och då är Du nog snäll att taga litet hand om honom — Ehuruväl det är en sak, som jag länge förutsett, är det ju alltid pinsamt medan det sker, 10 och han sjelf i en nervös och orolig sinnesförfattning.

— Dessa rader skrifer jag i flygande fläng, och blott jag kommer upp till Stockholm igen, skall Du få ett förnuftigare bref ifrån mig. — Och så än ett tack för sist, för all vänlighet Du och Din fru visade mig. Det är så underligt, tycker jag med våra samman- 15 träffanden. Jag längtar alltid så mycket till dem, och sedan när jag far från Dig, tycker jag ändock, att jag ej fått utsagdt alt jag hade på sinnet. Så mycket känner Du, att jag är riktigt Din och Din frus tillgifna vän

Oscar Levertin. 20

P. S. Tänk Lundegård, som fått sin förtjusande miss och så skrivit en tjock roman på 500 sidor med titeln Prometeus — man nekar sig ingenting!

Hvad det skulle hafva varit roligt att få vara en dag ute hos Dig, men jag har blifvit en sådan slaf, som aldrig har någon ledig tid. — 25 Med många helsningar till alla på Villa Gefion!

37. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Stockholm 19/12 93

Kära Brandes!

Liljansplan 4.

Som vanligt har tiden rusat i väg utan att jag kommit mig före att skriva Dig till, ehuru väl jag ofta tänkt derpå. Låt mig nu 30 då i denna eftermiddag helsa på Dig och tacka för all vänlighet

under mitt sommarbesök i Danmark, och önska Dig sjelf och de Dina allasammans en god jul och ett gladt årsskifte!

— Genom Verner v. H. hörde jag från Dig och Er alla. Sedan han kom tillbaka har allt gått i gamla gängor. Jag har föreläst fram
5 mot Corneille och då och då poetiserat på lediga timmar — och Heidenstam har också skrivit både på ett och annat — egentligen dramatiskt, få se, hvad som blir deraf!

Annars har litteraturen i höst varit äfven för svenska förhållanden tunn och tom. Lundegårds långa sötvattensbok Prometeus har
10 gjort en stor lycka bland de 1000 damer, som läsa böckerna här hemma — de finna den ljuflig, och den konkurrerar segerrikt med Stockholms stora konditor, Oscar Berg. Nordensvan, som eljes är så frömsint, hade morskat upp sig och skrivit en briljant artikkel om den, der han särskildt fint och indirekt skojade ihjel honom för
15 hans dumma vrångbild af Din broder — Han är verkligen de stora männens parasit — Titania lefde på Heidenstam, Prometeus på Georg Brandes . . .

— Tor Hedberg har skrivit en liten pjes med godt uppslag, men som utförts i Gustaf Geijerstams manér, och G. af G. har skrivit
20 en vers om mig som affällingen, som svikit alla ungdomens heliga eder — Se der, vår literära julmarknad! Dock »Svea« julkalendern innehåller ett och annat godt — särskildt af Heidenstam några utmärkta vers — Af egen fatatur medsänder jag ett par partier, af hvilka no 2 är mig kär som mycket personlig, och som därför kanske
25 också kan få intresse för Dig, som alltid varit så hyggelig mot dess förf.

Jag ber Dig til Din fru framföra mina hjärtliga lyckönskningar, jag hoppas att Din familjekrets ej störts af något som kan grumla julnöjet, och ber att alt fortfarande få behålla min gamla vrå i Din vänskap

30

Din tillgifna

Oscar Levertin.

Många helsningar till Nansen!

Min syster ber om sin helsning till hela familjen Brandes!

38. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Engelbrektsgatan 31 A
Stockholm 15/12 94

Bästa Brandes!

Har Du fått de båda böcker, jag sändt dig utan annan adress än Kristiania — de skulle vara en helsning och ett tack för gammal god vänskap, för alltid sist den gångna sommaren visad välvilja. — Monografien öfver Gustav III är kanske en smula ked och i följd däraf behöfver den här och där åberopa sig på den gamla klassiska ursäkten »ett arbetes grundlighet bevisas af dess tråkighet«. Men jag tror, att det är uttömmande, och värderingen i karaktéristiken just. Dikterna äro de sista tio årens högtidslif för mig — och jag är bra nyfiken att höra hur Du tycker om dem. Kan jag aldrig skriva något, som kunde fresta Dig att anmäla? Här hemma äro alla våra kritici — det samma som Heines tyska Censorer voro i verlden — och det är en ren sinkadus, om en bok gör lycka eller kommer under isen. Med mina tycks det gå bra emellertid!

Annars kan jag blott omtala, att jag föreläser öfver Gustavianska tiden — och det skall blifva grundritningen till en gustaviansk kulturhistoria, som jag drömmer om, men nog ej får färdig på flera år. Annars har julen ej bragt mycket af literärt värde här hemma — Verner v. Heidenstam har blott i sammelverk låtit höra af sig — men med utmärkta dikter (han mår för öfrigt rätt bra och har många järn i elden) — Du kan se en af hans nya poemer i den svenska författarkalendern *Vintergatan*, för öfrigt en ren lyx och tillfällighets skrift utan värde. De andra tiga utom G. af G. — hvilken landpjeser visats för litet erkännande enligt mina vänners ord — sjelf har jag ej läst dem.

— Och Du sjelf? Här har jag sladrat på om mig och oss, det vore bra snällt, om Du i någon ledig stund skrefve en rad och berättade en smula om Dig och hur det käns att bo i Kristiania, helst denna gråvinter, som man verkligen behöft spänstighet att bära.

Med många önskningar om rolig jul och allt godt till Dig och
Din hustru, ber jag, att Du ej alldeles förgäter din
gamla svenska vän
Oscar Levertin.

5 39. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[1895]

Käre vän!

Tack, ett varmt och riktigt tack, för att Du ej glömt en gammal
vän. Det var snällt att sända mig bref och bok, och vet Du ej, hvilket
nöje båda beredt mig. Stycket har mycket intresserat mig — om
10 också kanske mest som studie öfver Muhammeds karaktär af en man,
hvilken är så inne i hans lif som Du — och jag tycker, att juden
och hans dotter, båda äro ypperliga — man tänker på Nathan och
hus, utan att dina därför alls influerats af dem, och särskildt håller
jag så mycket af Panonas figur och ord — jag vet ej, men det är en
15 riktigt egen fläkt af judisk kärlek och hemlycka öfver hennes gestalt.

Jag kan förstå, att Du är isolerad bland de norska plebejerna.
Sjelf har jag smålett åt dina ord om en optimistisk Oscar Levertin,
ty utom att jag i månadtals varit så öfverhopad med arbete, att
mitt nervsystem är lindrigt vansinnigt, har jag haft både ett och
20 annat, som slitit upp mig. Men allt reder sig, säger min gamla
mamma — frågan är bara hur! —

Jag har denna termin hållit en timmas föreläsning i veckan öfver
1700 talets sentimentala litteratur i Stockholm och en timma svensk
lärdomshistoria i Upsala. Så trycker jag en literaturhistorisk studie
25 öfver en gammal rådman — gubben har ej skrivit en rad af högre
fläkt, men är ganska karakteristisk — och har lärt mig mycket
om vardagsmänniskorna och basen för den allmänna bildningen i
den Gustavianska period, som jag skall skriva en stor bok om —
fast Gud vet när. — Jag sänder ett par verser, och har i »Vintergatan»
30 ännu ett par skrifna högt upp i Schweiz, vid foten av Titlis
denna sommar. —

Af literära nyheter, kan jag berätta, att vi glatt oss åt, att två gamla pennfäktare, som varit länge nere, gjort lycka och förtjent lycka. Tor Hedberg med ett litet lustspel — som har en viss klassicitet och något varmare än hvad han brukar åstadkomma. G. af G. sedan med Medusas Hufvud, en bok, för lång, men som ju har 5 präktiga sidor eller hur? —

Äntligen är det en ny debutant-bok, som jag gerna vill du skulle göra mig den stora tjensten att nämna i Politiken, om också blott med ett par ord. Det är Förvillelser af Hj. Söderberg. Förhållandet är det, att den gamla suggan H. Molander, i Aftonbladet 10 förklarar den vara gräsligt osedlig — en »bok som borde säljas i försegladt omslag« — (Molander vill tjena sig till en plats hos fru Retzius, som är federations-dito) — nu boycottas den unge mannen på alla håll, och alla apor korsa sig öfver hans bok. Läs den — han har sändt Dig den! — och döm sjelf. Jag finner boken mycket ta- 15 langfull — det är den bästa Stockholmskildring efter Strindberg i fråga om exteriör och ton — det är klart att den unge mannen eljes som person ännu är outvecklad och för slapp och intresselös för mina vilkor, men prosan är utomordentligt artistiskt och kräsen, och det är skandalöst, att en gammal förolyckad och andfädd tapet- 20 serare — och något annat än en scenisk möbelhandlare har ju Molander aldrig varit — skall ega rätt att uppträda så mot en ung man, som blott har artistiska ändamål. Läs boken, den är dessutom ganska rolig — och skrif ett par tum om den och några vänligheter, som kan trösta hans hjerta, är Du snäll. 25

Förlåt, att jag besvärar med slikt och vill locka Dig ej in i vår uselhet — som ej hvart af de små länderna häruppe hade nog för egen del, men vi kunna ju ej göra något då vi ej ega något organ — och betrakta också »Politiken« som en högre instans för oss.

— Helsa Din fru från Din och hennes

varmt tillgifna

O. Levertin.

P. S. Kom hit och hälsa på oss nu i december—januari. Då ha

menniskorna — jag tänker härmed på mig — ferier, andrum, och vi skulle bulla opp hvad Stockholm hade af lustiga hufvuden och söta damer. Det fins ju ett och annat exemplar här af båda sorterna.

40. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[mars 1898]

5 Bäste Brandes!

I dagarne kommer en artickel af mig öfver din sista roman i Svenska Dagbladet. Det utgöres till en del af ett för öfrigt naturligtvis alldeles vänskapligt räsønnemang om din lifsuppfattning, där jag gör mina små inkast som den oförbätterliga sentimentaliker jag
10 nu en gång är — jag hoppas, att detta ej kan göra något missförstånd mellan oss, och det synes mig så mycket mindre möjligt som det måste framgå af artickeln både den djupa beundran jag har för sjelfva diktverket, liksom för Dina äldre saker, och jag tror äfven, man i artikkelns ton kan känna en fläkt af den vänskap och tack-
15 samhet, som jag ständigt skall hysa emot dig, med minnet om så mycken välvilja och så mycket intresse. —

En annan sak är att artickeln nog är svagt stilerad. Jag är öfveranstängd och öfvertrött och har så många järn i elden, att några måste brännas — föreläsningar, tidningsuppsatser, två konsthistoriska monografier under arbete för specimen till en professur, som
20 jag måste önska att få, hur litet roligt det är att deporteras till Lund.

I sommar skall jag helt visst åter till Paris och London, och passerar då Köpenhamn. Det vore bra roligt att få skaka hand och prata om nytt och gammalt. Ty du kan ju aldrig lockas hit, — med många
25 hälsningar till Georg Brandes

Din tillgifna vän

Oscar Levertin.

41. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[hösten 1898]

Kära vän!

30 Långt för längesedan hade jag bort skriva till Dig och tacka både för den treffliga aftonen sist i Köpenhamn, då jag kom nerdimpande utan vidare öfver dig och du tog så snält emot mig, som för din

vackra bok. Men ett helvete af göromål väntade mig, när jag kom tillbaka och först nu har jag fått en ledig timma för att läsa igenom dina stycken. Några af dem voro mig välbekanta förut ur Tilskueren och Politiken och de andra roliga och kvicka, starka i sin säkerhet och sin skärpa, som alltid dina saker, och med samma fria, 5 starka och intellektuella luft öfver sig. Det första proverbet är af en utomordentlig modernitet, fint och glimmande, och som gammal rococokännare vågar jag berömma Cytherefantasiën, som, fast du väl knappast tänkt därpå, ger något alldeles specifikt för pudertidens kärlekstragikomedi! Det är en vacker och rolig samling, för- 10 näm och fantasifull på en gång. Tor Hedberg, som ämnar göra en liten revy öfver en del danska nya arbeten, ville skriva om boken i Sv. Dgb., och jag tänker, att det kan roa dig mer att höra hans omdöme än mitt, hvilkens natur du så väl känner — han har dessutom skrivit så i kapp mig och förbi mig denna höst, att jag är 15 helt skamsen. Hans artikkel om Damaskus var förtjusande och skämtet med fru Malling blodigt roligt! — Jag har haft en tung litterär höst. Aldrig har jag haft sådant besvär, som att kunna få något skapligt ur Lundegårds släta Struensee, där den onekligen präktiga språkbehandlingen är det enda som är verkligt godt. Men 20 — detta i strängt entre nous — hans position hade absolut ej tålt en »four«. Däremot har jag sagt sanningen om G. af G., som mer och mer blir en prest för äkta folk. — Jag är nyfiken på, hvad du kan tycka om min essaysamling, som jag gläder mig åt att snart få sända dig. Den inledes med en bit om Lucretius, och innehåller 25 åtskilligt nytt, och det tryckta omarbetadt i de flesta fall. —

Af V. v. H.m kommer snart en liten resonnerande broschyr. I denna vecka har jag mången gång tänkt på dig, och hur väl det varit för vår Avis, om den haft en sådan direktör. Den är nu i en kris, som jag dock hoppas skall få en god utgång. — 30

Tänker du aldrig fara hit? Det var så roligt och kändes så godt att prata sist! Kom hit ett tag emot våren. Då är här vackert —

april eller maj. Senast i slutet af januari hoppas jag få resa bort på en 5 à 6 veckor — antagligen till Florens, så vida jag ej af gemen öfveransträngning (det ser nästan så ut) i stället får helt simpelt ligga och sofva och promenera tiden i Holmenkollen.

5 Helsa Nansen hjärtligt — hvad hans Judith var bra — och låt mig alltid få vara din tillgifna och tacksamma

gamla vän

Oscar Levertin.

42. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Siena

10 Kära vän!

18 juni. 99

Redan för längesedan hade det varit min plikt att tacka dig för vänliga lyckönskningar och hågkomsten med din sista bok. Men en mängd händelser och sysselsättningar hafva kommit emellan och hindrat. Att på en gång lägga sista handen vid en stor bok och
15 ordna för giftermål, är saker, som jag efter denna vårs erfarenheter vill afråda äfven den mest energiska att förena. Strax jag gifte mig, reste jag omedelbart till Italien och har varit där framför allt i Florens nu cirka sex veckor. Se där orsaken till min tystnad! Tack emellertid hjärtligen för dina vänliga välgångsönskningar och för
20 boken, som jag blott hann bläddra i hemma och ej läsa, och ej tagit med, då jag denna korta italienska tid måste läsa konsthistoria hvar stund jag läser. I höst hoppas jag få närmare komma in i boken och se, om jag tycker lika mycket om den som om den förra!

— Blott ofullständigt har jag kunnat följa med notiserna om den
25 enfaldiga och skandalösa processen mot romanen, men kan ej tänka annat än, att den slutar med fiasko för de erkedumma censorerna.

Jag hoppas, att en stor konsthistorisk bok, som jag gifvit order att tillsända dig, också kommit dig tillhanda. Jag har arbetat mycket på den, men kanske dragit in för mycket saker i dess ram.

30 Här i Italien har jag njutit obeskrifligt af en mängd af det goda och gamla och skulle gärna dröja sommaren ut, men hettan börjar

bli besvärlig. Öfver Padua och Venedig far jag i juli till Schweiz (Engstlen Alp bei Meiringen) för att i början på augusti vända hem. Kanske passerar jag då Köpenhamn och vore det bra roligt att då få råkas, och ha en lång pratkväll samman, och min fru ville jag också gärna skulle råka dig. Få se, hur dermed kan gå! 5

Med många hälsningar till Georg Brandes, som jag nu hoppas vara kryare ber jag att få sluta,

Altid din tillgifna vän

Oscar Levertin.

43. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[1900] 10

Kära Vän!

Jag måste hjärtligt tacka för din så älskvärda anmälan af mina noveller, och särskildt har det gladt mig, att du tyckte om Kalonymos (namnet ej så sällsynt i medeltida judendom), ty i den historien ligger mycket af mig sjelf och mycket händt under Dreyfus-året 99. 15

En smickrande verkan för dig sjelf såväl som för mig af din recension är att det dessa dagar formligt rägnat öfversättningsproposer, och Bojesen kommer att taga den, sedan en half öfverenskomelse mellan mig och Nansen-Gyldendal gått tillbaka. Jag nämner detta, därför att jag vore ledsn, om Nansen i detta hänseende 20 missförstode mig. Men jag har haft det bestämda intrycket, att det var hans gamla vänskap för mig och icke tron på bokens framgång, som låtit honom genomdrifva dess antagande, och det var penibelt och skulle kännas ännu mer, om det misslyckades. Bojesen har ju däremot sjelfmant och på spekulation tagit saken. — 25

— Tack än en gång för din anmälan. I ditt skämt om Brunetièrè hör jag ett eko af gamla samtal, som är mig kärt. Mannen sjelf har mycket försämrats, och hans sista artikkel om århundradets diktning syntes mig usel. (i Rev. d. d. M.).

Hur mår du? Dock därom behöfver jag näppeligen fråga. Din 30 vackra artikkel om Ibsens nya verkade så starkt ungdomlighet och personlig lycka!

Sjelf har jag som vanligt läst och studerat »de omnibus rebus et nonnullis aliis« med gammal italiensk litteratur och konsthistoria till hufvudkvarter. Alla mina dylika bestyr gör min hjärna till en slags andlig olla podrida af allt möjligt, och faran af diletterantism är här
5 nära. Men que faire? Jag är med åren blefven nästan lika intresserad af alla historiska och filosofiska studier — det är bara sinnet för fiktion och novellistik, som tar af med ungdomen. —

Om vi en gång åter råkades, skulle jag ha tusen saker att rasonera om och minst af allt — Brunetière!

10 Eljes må vi alla bra. Verner v H har köpt en vacker villa på Djursholm (utanför Stockholm) att bo vinter och sommar i, alla äro vi gifta utom Tor Hedberg, som sköter litteraturen i societeten, medan Strindberg oppträder som ultrasvensk med blågul flagga som kråsnål och dramatiserar hela historien en gros.

15 Kom upp och se på oss — också här fins kvinnor, eros, whisky och gammal vänskap!

Din tillgifna

Oscar Levertin.

44. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[1900]

20 Kära vän!

Jag har varit sjuk, se där orsaken, hvarför jag ej förr än nu skrifvit och tackat dig för din anmälan af Rococonovellernas danska upplaga. Om något är den förnyade uppmärksamhet du ägnade dem, en väntjänst. Det var förfärligt hyggligt! Tack. Mer än jag kan säga,
25 har jag rörts af den vänskapliga trofasthet, som ligger bakom dina ord!

— Hur har din vinter gått? Min har varit arbetsam, och nu kom den dumma influensan med feber och slog sig en smula på lungorna — som ej ju är lämpligt, när man förut haft dem sönder. Jag far
30 väl därför om ett par dar till landet, men hoppas åter i början af

juni kunna vara i Stockholm och skriva en längre novell, hvars ämne länge intrigerat mig. — Sedan får jag kring 10 juli till någon norsk högluftsort. Jag skrifer detta så noga, därför att jag tycker, du gärna kunde hälsa på oss — mig och V. v. H. och de andra en gång, och juni månad är så vacker i Stockholm. — 5

Annars har jag föreläst gammal italiensk litteratur, och därför också läst mycket om »den antika världens undergång«. Känner du Otto Seeck Gesch. d. Untergang d. Ant. Welt — det är en pigg och rolig bok — men en karl, som imponerat mig kolossalt är Adolf Harnack — dock hans Dogm Geschichte känner du antagligen re- 10 dan. Läs den eljes. Det är första klass. —

Ja, det är roligare att läsa än att skriva, och det är en tröst, att när man börjar bli gammal och allt annat tar af, kunskapsbegäret ökas och blir allt mer lidelsefullt. Jag börjar tycka, att alla ämnen äro lika intressanta — nästan. 15

Här skrifer jag som jag pratar; jag hoppas att vi i ej allt för aflägsen framtid få råkås. Till dess tack än en gång för all vänskap och sök läsa mellan raderna på detta bref all den respekt och tillgifvenhet jag hyser för den enastående uthållliga, starka och stolta 20 själ, som du är.

Din gamla vän

Oscar Levertin.

45. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Stockholm

Kära Brandes!

2 juni. [1900]

En liten rekreationsresa först och sedan obestämdheten, hvart jag 25 skulle hän i Norge, då jag så gärna ville, att vi om möjligt kunde råkås ett slag i sommar, har hindrat mig att förr än nu besvara ditt vänliga, snälla bref. Nu är det afgjordt, att min fru och jag mellan d. 15 juli och 15 aug. äro i Norge. Stället heter Tuddal och ligger i Telemarken ej långt från Skeen och Bolkesjö. Antagligen 30

är väl du i en annan trakt af verlden, men kanske också tänker fara hemåt i mediet af augusti. Då kunde vi kanske råkas i Kristiania kring 12 aug? Jag hoppas, att något sådant blir möjligt.

Tack för brevet än en gång. Att du ser bittert på sakerna, är ju
5 sjelfklart. Skamlösare agitation än den mot dig i vintras mins jag ej. Men var viss på, att de bästa efter det äro med dig — och så har jag en känsla af, att du är starkare och oböjdare än dem alle-sammans. Förlåt att jag rör härvid — men jag kan ej låta bli det, när du sjelf litet ordat därom.

10 Jag är fortfarande en smula deprimerad efter min influensa, men i fart med att skrifva en liten fredlig svensk berättelse, som Bojesen och Bonnier häruppe skola gifva ut i förening. Gud vet, hvad det blir af det hela.

Våren har eljes varit rätt tom på nyheter. Det enda har varit
15 Verner v. H.s Göran och Draken, som jag beundrar oerhördt, om också den asketiska tendensen är mycket disputabel. Men i saklig kraft och stilens storhet synes mig den stå på toppen af hans alstring. Du har visst aldrig skrifvit öfver Troels Lunds sista del? Det är litet af encyklopedistisk anda öfver den, men hvilken rolig och stor
20 konstruktion!

Nej, kära vän, nu måste jag gå ner på biblioteket och gno en smula — från och med d. 15 juli kan du med bref nå mig på Tud-dal — och vore jag bra glad, om vi finge en lång pratdag eller par samman. Georg Brandes har nyligen skrifvit mig ett så vänligt, men
25 ack så vemodigt bref. Hur är det egentligen med hans hälsa — måtte han öfvervinna sin sjuklighet. Intellectuell öfverlägsenhet med semitisk seghet vill jag gärna tilltro äfven kroppslig triumf, och hvilken känsla af att den stora fyrmästarn i Norden mot verldshafvet vore borta, skulle det ej vara, om han kallades ifrån oss.

30 En hjärtlig handtryckning

från tacksamma vännen

Oscar Levertin.

46. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Kära Brandes!

Tuddal,
1 aug. 1900.

Ditt bref fick jag i går afton, och är jag bra ledsen, att vårt möte också denna gång ej vill gå i lås. Förhållandet är det, att jag blef försinkad i Stockholm längre än jag trodde. Jag har nu blott varit 5 i Tuddal litet öfver två veckor, och lär vara här ett par veckor till minst, om vi skola hafva någon behållning af kuren. Först kring d. 15 augusti skulle jag då inträffa i Xiania och då är du naturligtvis rest. En sådan otur! Hälst, det ej är mera som skiljer oss åt! När få vi nu ses? Att tala om Stockholm är väl ej lönt, ty du tycks 10 rakt ej hafva håg att komma upp till oss. Och jag kommer nog ej förr än i maj ut ur mitt arbetside. Men då passerar jag kanske Köpenhamn, ty om det går som vi planera, skulle min fru och jag då söka komma ner ett slag söderut. — Men hvad kan ej allt hända till maj? 15

Så tråkigt! Det hade varit godt att få sitta i ro en dag och prata riktigt. Men allt blir så underligt slitet och omöjligt, när man blir gammal, och man hinner aldrig mer än balancera dagens bekymmer.

Jag hoppas, du är kry och rask. Sjelf har jag varit sömnlös och 20 nervös men känner mig som vanligt i mitt element i fjällen. Jag slutar just nu en liten berättelse på ett par hundra sidor, som kommer i jul hos Bonnier och Bojesen. (Som fröken Lagerlöfs Herrgårds-sägen i samma samling). Det är en mycket svensk liten skildring. Jag gläder mig åt att få sända dig den. 25

— Eljes skall jag i vinter föreläsa om det du kallat »den gudomliga tråkighetens komedi». Men om detta och så mycket annat skulle varit så trefligt prata. Nu får jag blott tacka dig för din vänlighet att ihågkomma mitt förslag och att vilja råka mig. Gömdt är icke glömdt, säger ett svenskt ordspråk, på hvilket jag hoppas. Farväl, 30 förlåt detta illa skrifna bref (jag får ej fatt i linieradt papper), hälsa

Nansen från mig, och en god vinter med glädje och arbetslycka, önskar dig, din tillgifna och tacksamma vän

Oscar Levertin.

— Jag hör väl efter dig i alla händelser i Christiania, om du af
5 en slump skulle hafva fördröjts!

47. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Karlaplan 2.

Kära vän!

[decbr. 1900]

Mycket göromål har hindrat mig att förr än nu skrifva och tacka för den vänliga anmälan i Politiken af mina »magistrar«. Naturligtvis var sjelfva »intrigen« litet gammal i boken, men den var endast
10 kitt för att hålla hop det hela. Hufvudsaken var för mig typerna, som traditionella svenska figurer; det historiska skulle genomskimra alt sammans och berättelsen sålunda blifva en liten kråkvinkel-resumé af svensk odlingshistoria. — Tack i alla händelser för de
15 vänliga raderna, genom hvilka jag såg som vanligt ditt vänfasta intresse för alt mitt. Eljes har du säkert rätt i dina anmärkningar. Boken har gjort en stor lycka; 5000 exemp. utgått på en månad, och nu trycker förläggaren ett par tusen till. Det är naturligtvis »svenskheten«, som gjort succés till $\frac{2}{3}$ delar.

20 Jag hoppas att du är kry och rask. Tyvärr har jag mist all norsk »fjällfriskhet«. Jag lefver under vintrarne i en sorts kronisk öfveranstängning, som till sist måste ta också på min sega kropp. Det är föredrag, tidningskäfteri och annat utan ända — men det är så, när man grundar »sitt kök på sin penna«. —

25 Eljes har jag roat mig med Dante och är djupt inne i skolastik. Det är lugnt och skönt och psykologien ungefär lika så god som våra dagars, tänker jag ibland.

Annars uppehålles jag mest af en projekterad Italienresa till våren. Jag mår fullkomligt illa af längtan dit ner, när jag ser på
30 fotografierna från Uffizierna. — Kanske kunna vi råkas då? Om jag passerar Köpenhamn? Sjelf har du aldrig lust att komma hit!

Kom och se den store August Strindbergs ledsamma pjäser, om det skall vara yttre anledning, och låt oss få festa litet för dig, det vore roligt.

Jag sänder dig en samling bref jag gaf ut med ett register, som är min stolthet. Den som icke vet hvilken triumf det är att identi- 5
fiera en obekant kryddkrämare från 1700 talet och upptäcka hans obekanta födelse- och dödsår, har icke smakat historiens innersta njutning.

Kära vän, riktigt godt nytt år med hvad du sjelf önskar bäst och låt mig skaka hand med dig, riktigt. 10

Din egen tacksamma vän

Oscar Levertin.

48. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Roma [april 1901]
Via Babuino 79 III

Kära Brandes!

Af Sv. Dagbladet, som just nyss kom mig tillhanda, ser jag till 15
min stora öfverraskning, att du nu gästar Stockholm. Och du kan tro, att jag känner mig riktigt ledsen däröfver att vara borta, när du en gång är oppe hos oss. Om jag haft en aning om din tanke att komma, hade jag skrivvit och hört, om du ej kunnat komma senare eller förut. Helt visst, ingen är outhärlig, och jag hoppas, 20
att du och din fru hafva mycket trefnad i Stockholm. Men för mig är det bra hårdt att ej i mitt eget hem få hafva dig till gäst och tacka för så mycken vänlighet och vänskap, som du alla de gångna åren visat mig. Hvarför skref du ej ett ord därom till mig? Jag har ej hört ett ord af dig, sedan ett bref jag skref till dig i julas 25
och därför ej heller skrivvit något om min resa. Så har det blifvit så här tokigt, ty det måste jag kalla, att ej den, som nog känner varmast för dig af oss skriblerer uppe i Stockholm, ej fått glädjen att sällskapa med dig och hälsa dig välkommen hemma!

Jag reste första april till Italien och har efter ett besök i Ravenna 30
varit hela tiden i Rom, där jag stannar till 15 maj, reser sedan

öfver Neapel-Florens till Paris. Mot norden kommer jag först kring 20 juli. Om jag visste, att du då vore hemma i Köpenhamn (eller på ditt ställe i sundet), skulle jag gärna i stället komma till dig?

Nu kan jag bara bedja dig och din hustru, att ej förglömma mig 5 bland dem du möter däruppe och än en gång uttrycka min riktiga saknad att ej få se Er i mitt eget hem och min egna stad.

Din tacksamma och tillgifna vän

Oscar Levertin.

Med min vördnad till din hustru och alla goda önskningsar!

10 49. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

Hospenthal Über Goeschenen [juli 1901]

Kära Brandes!

Först nu häruppe i närheten af St Gotthard sätter jag mig ner för att tacka för och besvara ditt vänliga bref på Rom, ty först nu 15 kan jag säga något om, när jag skall inträffa i Köpenhamn. Det blir mellan 20—22 augusti, och vare sig du ännu bor kvar ute vid Helsingör eller redan inflyttat till Köpenhamn, hoppas jag, att du har tid att skänka mig en dag. Jag gläder mig så däråt.

Min italienska resa, som eljes var härlig — jag kom så långt som 20 till Paestum — slutade så till vida tråkigt, so mjag fick en allvarlig lungkatarr — förvärfvad i Vatikanen — med envis feber. Så fick jag lof att resa upp i bergen för att kureras mig och har legat i Engelberg och är nu här högt upp på vägen till Furka. Jag har också blifvit mycket bättre och hoppas tack vare de utomordentliga fjällen, 25 utan hvilka jag ej kunde existera, komma hem frisk. —

När jag skrifver i dag har jag också en egoistisk anledning. Jag ville nämligen bedja dig om en liten tjänst och hoppas du ej blir ledsen på mig däröfver. Saken är den, att min brors hustru — fru Anna Levertin — är sångerska, fast hon som gift ej uppträdt mycket. 30 Nu har hon på uppmuntran af svenska och danska vänner beslutat att just i dagarne hålla ett par concerter i Klampenborg, Skods-

borg etc. Med henne följer ingen mindre än Wilhelm Stenhammar, han är ju kapellmästare vid operan och den bästa af alla våra unga komponister, och det är ju också en borgen för hennes kapacitet. Nu skulle jag vara rysligt tacksam, om någon i Politiken fick skrifva en liten vänlig notis om henne — recensioner om henne, 5 data och porträtt äro visst redan sända till tidningen. Hon är elev af Bax i Paris, sjunger smakfullt och är söt att se på — Du blir väl ej ledsen på mig, att jag midt i dina många göromål vågar bedja dig om denna lilla tjänst. —

Ytterst nyfiken är jag att höra ditt omdöme om den stora system- 10 förändringen i Danmark. I hvarje fall bör det vara en stor triumf för dig personligen som så mycket gjort för att åvägabringa densamma. Och luft och rörelse skall det väl medföra på alla kanter.

När jag kan bestämma dagen för min ankomst precis, skrifer jag ett brefkort, så att intet hinder må uppstå för det så länge 15 beramade mötet. Med än en ursäkt för att jag besvarar dig ifråga om min svägerska, ber jag att alltid få vara

din tacksamma vän

Oscar Levertin.

50. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

1 januari 1902 20

Kära vän!

På årets första dag vill jag blott sända dig en kort lyckönskan och ett hjärtligt och uppriktigt tack för all vänlighet under det gångna året.

Du gjorde mig en stor glädje med din vackra, blott allt för be- 25 römmande artikkel. Men ehuru jag måste säga mig, att den såg min tyvärr allt för splittrade verksamhet i den vänskapliga tillgifvenhetens couleur de rose, gjorde det mig likväl just denna gång så godt att få läsa dina varma ord. På grund af akademie striden och af personliga grunder hafva dikterna från flera håll nersatts 30 — jag vågar säga på ett alldeles orättvist sätt. Så mycket mera

glädje gjorde du mig med din vackra artikkel, som var mig till verklig nytta. — Tusen tack!

Och så ett riktigt godt nytt år med all trefnad — och framför till din fru min välgångsönskan.

5 Hvad du alltid varit god emot mig!

Låtom oss hoppas, att också på detta år åtminstone någon gång få råkäs.

Din tillgifna och tacksamma

Oscar Levertin.

10 Jag är nyfiken på ditt omdöme om Henrik Schücks judiska litteraturhistoria!

51. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

25/2 1902

Karlaplan 2

Kära vän!

Jag har nyss läst ditt vackra tal vid Hörups jordfästning och har
15 ett behof att tillskrifva dig en rad, då jag af det kan förstå, hvilken utmärkt och trofast vapenbroder du förlorat. Af egen kär erfarenhet och af all din vänlighet mot mig sjelf vet jag, hur allvarligt och djupt du tager ett vänskapsband. Hur tungt skall det då icke hafva varit att mista den kanske närmaste vännen och bästa strids-
20 kamraten. Det är väl, att du sjelf är en stålmänniska som den döde och kan fullgöra och fortsätta hans verksamhet i den rätta andan.

För oss häruppe är det något så sällsamt och äfven afundsvärdt att se litteraturens man egna en politiker ett sådant kärleksfullt förtroende. En politiker med stora ideala vyer och som kunde samla
25 äfven allt det andliga frisinnets kring sig har i hela min tid icke funnits inom vår klass- och intressepolitik.

Jag sände häromdagen några rader som jag skrifvit om ditt fina stycke. Du får ej blifva ledsen på mig, att det ej blef något bättre. Öfverarbetad, utsliten och jäktad till det otroliga har jag varit den
30 sista månaden — nästa gång skall jag göra något bättre och mer genomgående.

Jag hoppas, att du är kry och rask och ber dig framföra min
vördnad till din hustru samt också behålla mig i din hågkomst

Hasteligen, din tillgifna vän

Oscar Levertin.

52. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[1902] 5

Kära vän!

Du samlar glödande kol på mitt hufvud, och jag skäms verkligen som icke för längesedan skrifvit och tackat för din ståtliga öfversättning af Jesaja, som är riktigt grann, och som skänkt mig både nöje och njutning. Hade jag de minsta kunskaper på området, hur gärna 10 hade jag icke skrifvit om den, men nu har jag icke vågat. Hvad jag beundrar din uthållighet och din ungdomskraft — det slår mig alltid, när jag läser dina saker, och har än en gång berört mig starkt, när jag nu sist i dessa dar läste din sista pjes, där lidelsens och den unga känslans sak talas med en styrka och en energi, som de flesta 15 unga kunna afundas dig. Och hvilket intryck af vilja och sanning meddelar icke »Udenfor Loven«! Det stora samtalet mellan Arden och Rese är i alla afseenden mästerligt; det griper genom en manlighet och en klarhet, som stå absolut ensamma! Sista akten förefaller mig kanske något teoretisk och kall. Man vet, att dramat de 20 facto redan är utspeladt — dock det är möjligt, att scenens verkan här kan vara helt annorlunda. Det har jag nog ringa sinne för! — I det hela göra båda dina sista böcker emellertid en impression af andlig öfverlägsenhet och vigör, som äro utomordentligt. Tack för dem båda två! Och du är lycklig som gör hvad du vill, det 25 håller väl själen rak — vi andra måste göra, hvad vi måste och det åldrar i förhand. —

— Orsaken att jag ej hörs af, är det gamla vanliga. Mycket, öfvermåktigt mycket arbete, helst för en hälsa, som är ömtålig. Det enda jag hunnit färdigt är den lilla monografien öfver Lundberg, 30 som jag häromdagen sände, samt därjämte en brefsamling, som jag

gifver ut i veckan. Det är Elis Schröderheims bref, och har kostat mig en otrolig massa besvär, som ej stå i proportion till sakens värde! Du får boken snart.

För öfrigt articklar och föreläsningar! Hvad jag är trött på båda-
5 dera! Har jag någon frist, studerar jag konsthistoria, jag funderar på att möjligen gå öfver och söka i stället få professur i det ämnet — det roar mig nästan mera, men detta är ännu ett projekt, *entre nous*. Jag håller därför också på med en monografi öfver Callot; få se när den blir klar! — Här i litteraturen är rätt magert. Den
10 stora succèsen blir — säkert med rätta — Selma Lagerlöfs Jerusalem. Dock du bryr dig ej om henne? Det är orätt. Första delen, som kom förra julen, var ett mästerverk — den nya ligger på mitt bord, men är ännu ej uppskuren.

Den sorgliga nyheten om Pelle Staaff har kanske nått Er därnere.
15 Han har fått en ansats av mycket hög nevrastheni — för att ej säga själssjukdom och vårdas på ett sjukhem. Vi önska alla, att det är »delirium tremens« — det svenska snilletts yrkessjukdom — whiskyn är farlig en gros — och ej den andra sortens sjukdom. Ty då är den väl obotlig! —

20 En ung man David Sprengel, som besökte Politiken i somras och uppvaktade dig har bedt mig skriva till dig om en sak. Han har i dagarne gjort en gruflig dumhet, han har öfversatt Bangs »Det hvita och det grå Hus«, och nu blifvit öfverfallen i pressen för sin öfversättning, som också är otillåtligt slarfvig. Nu har han
25 bedt mig gifva dig del af samma förtroende, som han gjort mig — nämligen att han låtit en annan person öfversätta en del af boken (det brådska) och där äro felen. Detta kan ju ej försvaras, då han satt sitt namn på titelbladet, men han har bedt mig, att meddela dig det »confidentielt«. Saken är nämligen den, att han
30 darrar för att »Politiken« möjligen skulle röra vid frågan, och det skulle vara så mycket farligare för honom, som han på nyåret ämnar komma till Köpenhamn för att skriva en bok om »det nya

Danmark«, som han redan kontrakterat om. Pojken är eljes alls ej dum och var nu så ångerköpt! Han tiggde och bad, att jag skulle skrifva detta — för att ej »Politiken« skulle röra vid ämnet. Förlåt därför, att jag uppehållit dig med denna ledsamma historia.

Skola vi aldrig få se dig och din fru här? Hvad det vore roligt! 5
— Jag hoppas, att ni båda äro krya och raska och jag ber dig tro, att jag tacksamt tänker på din vänskap mot mig, — och det långt oftare, än som gifves vid handen af mina få meddelanden. Böckerna växa till en skog rundt omkring mig — snart hittar jag hvarken ut eller in. 10

Din gamla tillgifna vän

Oscar Levertin.

53. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[1903]

Kära vän!

Den unga mannen, om hvilken jag skrifvit till dig ett par gånger, 15 David Sprengel, kommer nu ner till Köpenhamn. Bonnier har bestält af honom ett arbete om »det moderna Danmark«, och han skall nu studera därnere åtminstone ett halft år. Han har redan en gång sökt dig, och nu skrifer jag detta, icke för att bedja dig sjelf befatta dig med honom — det kan du icke ha tid eller nöje 20 af — men för att du skulle vara hygglig att visa honom till några solida ungdomar, icke asfaltmenniskor, men några af de arbetande, ty han behöfver väl uträtta något. Detta är naturligtvis entre nous!

Jag hoppas, att du är frisk och nöjd med din verld. Hit kommer du tydligen ej, och här är också rätt slött och tråkigt. På tiden före 25 jul var jag rätt mjältsjuk och sökte trösta mig med en ny vetenskap — numismatik. Du skall om ett par veckor få en uppsats om några gamla svenska medaljer! Visserligen skulle man tycka, att här mer än annars gälde det gamla ordet —

Grau, mein Freund, sind alle Theorien
grün nur goldener Baum des Lebens

30

men de gamla medaljerna gifva en välsignad frid, när man sitter och väger dem i sin hand. —

Nu skall jag använda våren till en bok öfver Callot — det är gamla planer, som jag vill realisera, och jag har tagit mig fri från 5 journalistiken för att läsa konsthistoria i frid.

— Låt höra af dig någon gång, lef väl, och glöm icke din gamla tillgifna vän

Oscar Levertin.

54. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[31/12 1904]

10 Kära Brandes!

Jag vill ej låta nyårsafton gå utan att sända dig en välgångsönskan till kommande året och ett tack för det gångna. Telegrammet i dag att du från och med nästa års början frånträder redaktörsposten i »Politiken» har verkligen gripit mig. Lifligt har jag ihågkommit 15 först och främst allt intresse och vänlighet du visat mig, ända från det jag kom med mina första gröna böcker, och du, som redan var färdig människa, tog dig an mina ungdomliga försök. Men tacksamheten är icke endast vännens mot en sällsynt säker vän, men 20 gäller också allt hvad du gjort i Danmark för svensk litteratur, som du var den första af de moderna att läsa och fästa uppmärksamhet på. Jag glömmer aldrig, hur du berättade för mig, att du infört vår ungdomsmästare häroppe, Strindberg!

Om din verksamhet i Danmark, Politiken, tillkommer det icke mig att dömma. Men så mycket är säkert, att den fåra du dragit, 25 är djupare och mer fruktbarande än du kanske sjelf i pessimistiska ögonblick tror och säger. Ett så intelligent och modigt arbete med alltid hvassa och blanka vapen för alla former af fri lifsåskådning har näppeligen någon af dina samtida bakom sig och du kan vara viss på, att det icke varit förgäfves, och att det också skall erkännas, 30 när larmet för ögonblicket lagt sig.

Emellertid önskar jag dig nu all glädje, som du kan hafva af att

fritt få dela din tid mellan Thalia och Clio — som det hette i gamla dar —. Det är icke underligt, att du tröttnat på dagsgörat i tidningen.

Bland annat antager jag, att du nu också kommer att resa mer än förr. Det blir naturligtvis söderut. Men skulle du hafva någon 5 tanke på Stockholm, så vänta tills efter d. 10 februari. Mellan 12 januari—10 februari skulle jag göra en liten tournée som resande diva i Finland. Jag gör det högst ogärna, men lockad af de välsignade penningarne. Sedan är jag här kvar ända till mediet af juni. Kom du blefve det stor glädje, och du skulle se, att du hade okända 10 vänner häroppe bland Hyperboreerna.

Jag vill sluta med att tacka för Sprengels del för omnämmandet af hans bok, som är honom af stort värde i hans existensstrid.

— Så än ett godt nytt år och en handtryckning för allt gammalt, och jag ber dig till din fru framföra vördnaden från din gamla 15 vän

Oscar Levertin.

55. *Oscar Levertin till Edvard Brandes.*

[1905]

Kära vän!

Hjärtligt tack för den ståtliga öfversättningen af Davids Salmer. 20 Jag har ännu blott hastigt genomläst boken, skall sedan läsa den ordentligare, men har redan känt den starka fläkt af sträng, biblisk poesi som också fans i din Jesaja. Bibeln blir jo kärare, ju äldre man blir. Det är åtminstone fallet med mig. Jag bara lider af att alls icke känna till den moderna kritiken och så sakna alla möjlig- 25 heter till en grundlig uppfattning och en historisk syn. Dina båda böcker ha lärt mig mycket, och den nya synes mig ännu kraftfullare och mäktigare än Jesaja, af en förvånande rytmisk rikedom och ofta fullkomligt monumental. — Sjelf har jag skickat dig en bok, min sista diktcykel »Kung Salomo och Morolf« — bibel, Spiel- 30 mannsbuch och egna sorger och tankar i ett konglomerat. Jag talar

därom, blott därför, att jag är rädd, att den kanske icke kommit dig tillhanda. Adress hade jag ej. Har du blott fått boken, är det bra, och du skall intet vidare säga om saken. Minst af allt vill jag tvinga dig till något omdöme. Men å andra sidan ville jag gärna, 5 att en så gammal vän som du skulle läsa detta sannolikt mitt poetiska valet. Dikten har för öfrigt fått ett mycket varmt mottagande, och hur gammal filosof man är, är man ej okänslig därför.

Eljes har vintern tecknat sig rätt tung för mig. Dikten skref jag hela sommaren i Berner Oberland i absolut isolering och kom ner- 10 vös hem och det har blott blifvit värre. Jag har måst taga tjänstledighet och är än ej kry.

Nu är det min afsikt att göra hvad du en gång kallade en vetenskaplig caprice — en liten bok om Linné till jubiléet 1907. Jag sitter djupt nere i vetenskapernas historia och naturfilosofi — men det 15 är svårt, när man är oskolad i naturvetenskap från början. Det skulle blifva en litterär-filosofisk essay med diverse om »naturlag«, »teleologi« och dylikt. Blott hjärnan står bi — jag afundas dig din kraft. Det sista jag hörde om dig var i ett bref från Sprengel (»malheureux de sa nature«), i ett bref från Davos, där han nu är. Han 20 skildrade dig som genomnöjd och lycklig i ditt vackra hus och med din älskvärda fru. Jag hoppas, att det är godt för Er båda, och trycker din hand.

Lef riktigt väl

Din tillgifna vän

Oscar Levertin.

VERNER VON HEIDENSTAM OCH
GEORG BRANDES
1888-1889

1. *Georg Brandes till Verner von Heidenstam.*

Kjøbenhavn

Højstærede!

2 Mai 88

Jeg takker Dem mange Gange for den mig tilsendte Digtsamling, som er lige interessant ved sine Æmners Nyhed og Behandlingens
5 Originalitet. Da jeg ikke tidligere har hørt Deres Navn, vilde det fornøje mig, ifald De i nogle Linjer vilde meddele mig noget om Dem.

Med megen Agtelse

Georg Brandes.

10 2. *Verner von Heidenstam till Georg Brandes.*

Stockholm, Karlavägen 7

Till

den 5 maj 1888.

Skriftställaren Georg Brandes.

Många Tack för den vänliga skrifvelsen och det glädjande om-
dömet. Min ringa person är ej mycket att säga om, men efter Ni
15 är nog välvillig att önska några meddelanden om mig sjelf, är det mig en heder att uppfylla er begäran.

Jag föddes i Sverige 1859. Föräldrarna förmögna. Fadren öfverste-
löjtnant. Enda barnet. Måste för min helsas skull redan i mitt 17de
år afbryta skolstudierna och resa till Egypten och Grekland. Mig
20 unnades den sällsynta, den Byronska lyckan att beträda Athens Akropolis med en sjuttonårings mottagliga sinne. Större delen af mitt adertonde år tillbragte jag i Palæstina, Syrien och Egypten, tidvis ensam utan någon äldre följeslagare. Min barndom hade varit melankolisk och trist, och jag tog nu skadan igen genom att njuta
25 livvets glädje i ungdomligt öfvermod. Jag förälskade mig i Öster-

landet som man förälskar sig i en kvinna. Färgspelet tjusade ögat — och så blef jag målare. Jag lade upp mycket stora dukar, hvilka jag dock snart, då den fullt berättigade sjelfkritiken vaknade, slog i stycken med yxa.

Två år studerade jag figurmålning i Rom, ett år i Paris utan att dock någonsin uppträda ofentligen med något af mina fuskverk. Men jag längtade alltid hem från ateliern till min bokhylla. Det handtverksmessiga i målarekonsten kom mig slutligen att kasta penseln för all tid.

Emellertid hade jag rest hem för att vid nyss fyllda 21 år gifta mig. Såväl mina som min bruds anhöriga motsatte sig partit, emedan jag ansågs för ung, för orolig och för hetsig. Brytningar inträffade. Min far och jag blefvo fullständigt brouillerade. På vår bröllopsafton lemnade min hustru och jag Sverige och vår bröllopsresa varade i mer än 7 år. Vi uppehöll oss mest i Schweiz och Italien. Jag fördjupade mig i studier. Jag blef en enstöring, en eremit, men en gift eremit, en eremit som skötte sin askes med stor nonchalance. Nästan dagligen skrefs vers, men dikterna voro mycket våldsamma, snarare dock skämtsamt spelfulla än grofva. Ena gången var det t. ex. om Kristus som blef förälskad i Martha. Andra gången var det om Olympens glada gudar, som bjödo Gehova på bankett. Då han kom skäggig, orenlig, gammal, med stor krokig näsa och brytande på judedialekt, häpnade de andra gudarna och frågade, hur han, som var så afskräckande, kunnat förföra Maria. Nu måste han berätta. Gudarnas skratt rullade som tordön. Under tiden drucko de honom så död full, att han slutligen måste bäras ut under pumpen.

Inseende det omöjliga i att publicera dessa hänsynslösa hädelser, inseende att begabberit och brutaliteten redan kulminerat i Paris och att intet mer vore att tillägga utan att det sjonke till efterklang, offrade jag lugnt dessa ungdomsdikter åt lågorna.

Emellertid blef min far sistlidne vår dödssjuk. Jag skyndade hem

för att försonas med honom. Trött af outsägliga plågor och af att efter ett verksamt lif nu ligga andra till last, gaf han sig döden med ett revolverskott. Hur skulle jag någonsin kunna glömma den tidiga junimorgon, då jag kom upp till honom, der han, med sitt
5 hvita hår rödt af blod, låg just i den fyrkant som morgonsolen tecknade upp på golfvet! Enligt önskan blef han likförbränd och jag hopsamlade sjelf hans ännu varma aska.

Det kan tyckas att detta ej hör hit, men det gör det, ty den kommande förintelsen och det närvarande ögonblickets värde trängde
10 sig på mig som aldrig förr. Under inflytelsen deraf ordnade jag och fullbordade det vacklande och i mycket helt säkert högst bristfälliga debutarbete, som jag fördristade mig att skicka Eder.

Det var icke min mening att bli så tröttande omständig. Jag ber om förlåtelse. Men det ena meddelandet framtvingar det andra,
15 hur betydelselös min ringa person också är. Missförstå mig alltså icke.

Vörndadsfullt

Verner von Heidenstam.

3. *Verner von Heidenstam till Georg Brandes.* Olshammar den 27. aug. 1889
20 Doktor Georg Brandes. (Askersund)

Jag vill endast i korthet sända mitt upprigtigaste och allra varmaste tack för det förord, med hvilket Ni, mig ovetande, haft den stora vänligheten att hedra »Endymion«. Fru Juel-Hansen har nyligen låtit mig läsa det. En bättre presentation kan arbetet ju icke
25 få. Det som härvidlag dock glädde mig mest var, att Ni erkände och gillade, åtminstone i hufvudsak, bokens polemik mot den moderna (= den nu till skola förstenade) gråvåderstämningen. Här hemma finnas nemligen åtskilliga, äfven bland mina vänner, som ej riktigt vilja dela min uppfattning härvidlag.

30 Hvad särskildt vörndaden för lidandet angår, påstå några, att det

konstverk, som framställer lidandet, har mer utsigt att bli långlivadt än det som framställer glädjen. Jag tror att det är det ursprungliga, det personliga som lefver längst, antingen skildringen rör sig om lyckan eller sorgen. Men som gråvädertämningen börjat öfvergå till mode, börjar den också sakna ursprunglighet och kommer därför snart att falla i glömska som allt skolarbete.

Mitt förbigående af Islams mörkare sidor var icke omedvetet, men kanske var det mindre välbetäckt. Boken hade måhända vunnit i kraft, om dessa mörkare sidor icke förbigåtts med tystnad. Jag kan nemligen aldrig få i mitt hufvud att österländingens lynne innehåller så mycket svårmod, som åtskilliga orientkännare förmena. Det synes mig, att man i allmänhet fäster sig allt för mycket vid de svåra fantastiska och rätt dystra religiösa skrifterna samt vid de döda, reglementerade andaktsöfningarna. Österländingen är icke munter, det är sant, men han gör i hvardags intryck af att vara harmonisk och lycklig och han eger mycken skalkaktighet. En race med en så verldslig, kokett, lekande arkitektur som araberne kan ej ha ett sorgbundet lynne. Och hur småler ej såväl turkarnes som persernes och arabernes skönlitteratur. Det går nästan en glimt af rococo genom den. Ej sant? Idel kärlekshistorier, med fyndiga älskande och en »dupe«. Och i nio fall af tio slutar allt väl. En mindre tragisk litteratur får man väl leta efter. Männe nu emellertid folk med en sådan litteratur verkligan äro så lagda åt svårmodigt grubbel som några skildrare låtit förstå. Nej, helt säkert icke. Men att, som Ni just anför, icke allt inom Islam är glädje, det kan ju naturligtvis ej bestridas.

Tack emellertid ännu en gång. Tro icke att min tacksamhet härvidlag blott är en höflighetsfras. Den är så uppriktig och verklig som den någonsin kan vara.

Eder vördnadsfullt tillgifne

Verner von Heidenstam.

4. *Verner von Heidenstam till Georg Brandes.*

Adr. Olshammar Askersund Sverige

Doktor Georg Brandes.

D 25/9 1889

Jag har bedt fru Juel-Hansen att hos Eder söka utverka rätt för
 5 fru M. Prager i Wien och för miss Harriet Abrahamson att medtaga
 edert förord i deras öfversättningar till tyska och engelska. Emeller-
 tid erhöll jag i dag bref från fru Prager, som ber mig att skynd-
 samt skaffa eder auktorisation, ty Endymion skall redan i slutet
 af denna måned införas i Deutsche Zeitung i Wien. Jag ser mig
 10 därför tvungen att i egen person besvara Eder och fråga, om Ni
 skulle vilja ha den stora godheten att meddela mig en dylik auk-
 torisation och i så fall snarast möjliga.

Eder vördnadsfullt tillgifne

Verner von Heidenstam.

15 5. *Georg Brandes till Verner von Heidenstam.*

Paris 7. Oct. 89

Kjære Hr. Heidenstam!

Jeg giver med Fornøjelse den ønskede Autorisation.

Deres hengivne

Georg Brandes.

20 6. *Verner von Heidenstam till Georg Brandes.*

D. 13. okt. 89.

Herr Doktor G. Brandes.

Olshammar, Askersund.

På samma gång jag tackar för auktorisationen ber jag få bifoga
 några ord om en kort ströskrift, »Renässans«, som jag i dagarne
 tagit mig friheten sända Eder. Min mening var egentligen först att
 25 dedicera den till Eder, men så tänkte jag att Ni kunde finna det
 löjligt att få Edert namn på detta tunna lilla utkast och beslöt att
 lugna mig. Hvad jag nu emellertid vill säga är, att det skulle pina
 mig mycket, om Ni på något sätt missförstode uppsatsens innehåll
 och uppfattade den som någon protest mot Eder och den af Eder
 30 öppnade vägen. Jag kan, ärligt taladt, icke tänka mig, hur det

skulle se ut här hemma, om icke Ni hade varit. Än mindre är min ströskrift någon manöver för att vinna popularitet från ett håll, der jag intet behöfver vinna. Men jag känner den mest okufliga åtrå efter sjelfständighet och jag kan ej lida att mina vänner här hemma gå och titta efter i t. ex. en bok af Kielland, hur man skall 5 skriva en roman. Norrmännen äro ett bondefolk med utpregladt demokratiskt skaplygne; i vårt skaplygne deremot framlyser ett hjert renässansdrag. Hvarför icke försöka att sjelfständigt göra något af detta drag? Just vår tids åsigter kunna bra inpassas i ett sådant skaplygne, om det vill lägga bort efterhärming. Dertill kommer, 10 att fortsätta vi ännu några år att skriva romaner och pjäser efter norsk modell, så blir här fullständig andlig reaktion i hela Sverige. Det lefver en pathos, en inbillningskraft inom oss, som en naturalistisk efterklang utan geni ej förmår tillfredsställa. Ingen kan mer beundra den store, väldige Zola än just jag, men den släta, geni- 15 lösa, plebejiska godtköpsnaturalismen hemma hos oss synes mig outhärdlig. Det är den jag måttar åt i min ströskrift. En renässansartad strömning skulle entusiasmera. Hvarför stå vi nu som oduglingar utan att komma ur fläcken? Jo, just därför att den stora allmänheten är utan all entusiasm för de moderna idéerna. Nästa gång människorna 20 bli entusiaster faller framtidsrepubliken från himmelen.

Ni har gifvit oss en klar blick öfver så många olika nationers litteratur, att vi sannerligen borde veta, att det fins fler framställningsätt än norrmännens — dessa må i öfrigt vara aldrig så ypperliga författare. Naturen bör vara grunden för all konst, det ämnar visst 25 icke jag förneka, men den skall uppfattas sjelfständigt och med stora ögon. Jag är radikal i alla åsigter, men jag kan ej därför — eller kanske just därför ej dricka brorskål med en matt efterklang, en handtverksmessig, talanglös skomakarrealism, som nedsjunkit till ett mod för dagen. 30

Hvarken vännen Strindberg eller vännen Geijerstam är ju någon skomakarrealist, om jag också gerna ville hafva den senare en

smula mer — hur skall jag säga — renässansaktig. Men se i vår årliga jullitteratur! Se i våra fruntimmersromaner! Hedberg vacklar ibland, men är ju annars rätt originell och har faktiskt talang.

Måtte nu min korta ströskrift ej leda till missförstånd eller väcka
5 Edert ogillande. Min innersta öfvertygelse är naturligtvis bergfast, men det skulle vara mig i högsta grad smärtsamt, om den mot min vilja råkade i konflikt med Eder.

Ni finner det väl underligt eller måhända rent av fegt att jag så här helt apropos kommenterar mitt utkast, men det är ej för att
10 göra afbön, endast för att söka förebygga ett missförstånd.

Eder värnadsfullt tillgifne

Verner von Heidenstam.

Min hustru ber om sin aktningsfulla helsning.

EDVARD BRANDES
TILL VERNER VON HEIDENSTAM
1890

Edvard Brandes till Verner von Heidenstam.

Charlottenlund pr. Kbhvn.

Kære Heidenstam!

Tirsdag d. 12. Aug. 90.

Jeg lader Dem idag sende et Eksempplar af »Politiken«, hvor jeg har nævnt Deres Navn i en Polemik med Garborg. Maaske har
5 De nemlig set Erik Skrams Omtale af Dem i »Tilskueren«, og saa vilde jeg, at De ogsaa skulde kende Modstykket.

»Glädje« og »Pepitas bröllop« har jeg begge anmeldt i Sommer. Naar jeg ikke har sendt Artiklerne, saa er Hovedgrunden den, at de var kedelige og daarlige, ingenlunde kunde kaldes »kvicka re-
10 censioner«, og man vil dog gjerne fortjene sit epitheton ornans. Jeg er jo heller ikke helt enig med Dem, skönt Himlen maa vide, at de norske Virkelighedsbøger kan falde en sagtmødig Læser tungt for Brystet. Jeg skændtes med Levertin derom, dengang han besøgte mig paa Gennemrejsen hjem. Han saa' da meget bedre ud og var
15 utroligt elskelig og fin. Gid han maatte leve! Men han synes selv træt af at være til.

Han fortalte, at De havde været syg og var kommen godt derfra. Maaske De vil være saa venlig at pleje Dem godt og lægge Dem i Bomuld. For vi trænger til noget Frit og Aabent, som forhaabent-
20 ligt den næste Bog bliver, om hvilken Levertin talte med en mystisk Glæde som en Brahman, der har øjnet Apsarasernes Dans.

Kommer De ikke snart en Svip til Kjøbenhavn? Jeg syntes, det var en saare god Dag, da vi havde Dem og Deres elskværdige Frue til Gæst. Nu har jeg i den sidste Tid læst en Mængde Arabisk, saa

jeg er i Stand til at tiltale Dem i Deres eget Sprog, naar De kommer. Jeg læser flittigt i Koranen og finder megen Stil men svagt Indhold.

Min Kone beder mig takke for nogle skønne Roser. Hun vilde skrevet i Vinter, om vi havde vidst Adressen.

Deres hengivne 5

Edvard Brandes.

SELMA LAGERLÖF TILL
GEORG BRANDES
1891-1920

1. *Selma Lagerlöf till Georg Brandes.*

Landskrona
21 Dec. 1891.

Doktor Georg Brandes!

Köpenhamn.

Vill Ni förlåta en stackars nybörjare, som lefver i rätt stor undran
5 och oro för närvarande, att hon vänder sig till Er med en vördsam
anhållan, att Ni ville ägna någon liten uppmärksamhet åt en nyut-
kommen bok, Gösta Berlings Saga, som jag har tagit mig friheten
att sända Er. Ni vet nog hur den, som ännu står frågande och
sökande så inför sin egen begåfning som inför sättet att göra den
10 gällande, måste längta efter den vägledning, som ett ord af en
verklig kritiker kunde vara.

Beröm och klander har jag redan fått från många håll, men de
omdömen jag hört äro ytterst motsägende, och jag känner mig ej
kunna lita på dem. Jag behöfde ett uttalande af Er bäst af allt, och
15 väl vore det, om min bok vore sådan att Ni funne den värd ett
dylikt.

Med utmärkt högaktning

Selma Lagerlöf.

2. *Selma Lagerlöf till Georg Brandes.*

Landskrona
25/1 93.

20 Doktor Georg Brandes!

Nu måste jag genast på det hjärtligaste tacka Er för det bref, som
jag först idag erhöll från Er. Jag tror jag är glad öfver det, trots all
upptuktelse. Ni vet ju, att jag hittills alltid famlat mig fram på egen
hand. Nog har jag hört hundratals olika omdömen om mina ar-
25 beten, men högst få af någon, på hvars kompetens jag litat och tror.
Och så förstår Ni ju lätt att intrycket af obehag öfver att hafva

misslyckats uppväges däraf att Ni har tillräckligt intresse af mitt författarskap för att hålla mig värd rättelser och råd.

Hela hösten har jag varit inne i ett beskrifningsraseri, som jag nästan varit rädd för själf, men som jag ej kunnat motstå, och framförallt har jag experimenterat med att skildra ansikten. Nu tror jag att jag erfarit att det är omöjligt, och jag är nöjd med att hafva blifvit uppryckt ur dessa försök i ordmåleri. Jag fruktade hela tiden att det var något osundt däri. Ni har rätt i att det varit bättre om ej berättelsen kommit ut, men däri är jag nästan oskyldig. Ord och Bild hade brådtom, och jag måste sända af den samma dag som den afslutats, naturligtvis hade jag då ej något klart begrepp om dess värde, men bad utgifvaren att förfara mycket kritiskt med den i mitt ställe. Han införde den utan någon betänklighet, och jag trodde den var rätt god, tills jag kom att läsa den högt, då jag fann den tung och öfverlastad af prydnader.

Nu ville jag bra gärna, att Ni skulle läsa en annan berättelse af mig, som jag själf tror på. Den är åtminstone sann, om den än ej är mönstergill den håller. Den är införd i Svea, en julkalender, som jag idag skall sända Er.

Nu vill jag ock begagna tillfället att tacka Er för den stora vänlighet Ni visat mig vid vårt för mig så intressanta och lärorika sammanträffande samt för den utmärkta artikeln i Politiken. Och jag ber Er tro att jag är lika tacksam för tadel som beröm då det kommer från Er.

Med utmärkt högaktning

Selma Lagerlöf.

3. *Selma Lagerlöf till Georg Brandes.*

Käre Doktor Brandes!

Falun

15 Juni 1902.

Ni har än en gång ökat på den stora tacksamhetsskuld hvori jag står till Er genom det bref, som jag fick för ett par dagar sedan. Jag vet ej hur jag skall tacka Er nog för att Ni midt under allt annat, som tar Er tid, har funnit tillfälle att läsa min bok och för att Ni

lät mig veta Er mening om den. Jag tänker nog, att Ni tror mig, då jag säger Er, att intet uttalande därom har gjort mig större glädje. Framför allt är jag glad åt, att Ni finner denna bok vara ett framsteg. Jag har arbetat en god del, och jag är glad åt att det har burit frukt.

5 Hvad nu Er enda anmärkning beträffar, så är jag denna gång temligen oskyldig. Jag kände rätt stark frestelse att berätta ett par ganska skandalösa historier, men jag vågade ej, därför att människorna ännu lefde och kunde komma att läsa boken. Jag var rädd för att de skulle ta sig det så när, att de blefvo tokiga, jag tordes
10 verkligen ej.

Det var nog på vår sida skuffelsen var störst öfver att ej kunna få göra Er ett besök vid vår hemkomst till Köpenhamn. Men fru Elkan fick just då underrättelse om att en af hennes släktingar hade dött och måste skynda hem till begrafningen. Vi hunno endast be-
15 sörja litet förläggaraffärer.

Men vet Ni, att Ni borde se Jerusalem. Jag skulle unna Er att stå på den gamla tempelplatsen, den är så schön och storartad, att man med ens tror allt, som berättas om templets härlighet och det lilla folkets storhet. Och så Jerusalem, där luften är så het af religion,
20 där alla människor hafva upplefvat underverk, där de lugnaste människor bli fanatiska, från sina sinnen under striden mellan alla de olika sekterna. Det är ingen behaglig stad, men det är dock märkligt att råka på ett helt samhälle af fanatiker.

Ja, nu får jag sluta med att än en gång uttrycka min stora tack-
25 samhet.

Med tillgifvenhet och beundran

Er

Selma Lagerlöf.

4. *Selma Lagerlöf till Georg Brandes.*

Marstrand

30 Käre Doktor Brandes!

27. Juni 1902.

Så många tacksägelser för Ert vänliga bref med dess intressanta innehåll och för det sända numret af Politiken. Jag känner mig

mycket lycklig och stolt öfver det omnämmande, som Ni där gjorde af min bok. Det har nog gått mig på samma sätt som Era egna landsmän, att jag tror på Ert omdöme mer än på någon annans, och jag känner mig ej säker på värdet af ett arbete, som jag ej hört Er bedöma. 5

Med största intresse har jag läst det vackra tal Ni höll vid Samfundets besök i Sorö. Och jag tror ej, att folkhögskolorna hafva skada af en smula kritik. Det arbete, som de utföra, är ju i högsta grad beundransvärdt, och nog skulle vi hos oss vara mycket stolta, om vi egde en sådan landtbefolkning som Danmark, men jag tror som 10 sagdt att brytningen med folk af en vidare lifssyn och högre bildning ej kan göra dem annat än gott.

Jag missförstod nog en smula Er anmärkning. Jag trodde, att Ni syftade på det rätt egendomliga sedliga tillståndet på Sveriges landsbygd och att en folklifsskildring ej var sann eller fullständig 15 utan att beröra detta. Jag tyckte, att Ni hade rätt redan häri, och då jag nu fullt förstår hvad Ni menar, så tycker jag detta ännu mycket mer.

Jag förstår nog att så många människor komma och säga till Er att Ni borde resa dit eller dit, göra detta eller detta, jag vill nu bara 20 säga att det skulle vara en stor sak om någon kunde locka Er till Österlandet. Grekland är ju det skönaste land som finns, i synnerhet om våren, då snön ligger kvar på bergen, men det har redan sin frihet, men Palestina och hela Syrien, som ligga tyranniserade, där allt hämmas af en dålig styrelses orättvisa och dumhet, dessa här- 25 liga länders tillstånd skulle inspirera Er till en bok, som skulle skaka en smula på förhållandena därnere. Allt är så nära färdigt för omstörtning att man ej vet hvad som kunde hända. Jag tror inte på Sionismen, men inte skulle det vara omöjligt att i Palestina införa en klok, ärlig styrelse under europeiskt protektorat. Detta är redan 30 skedt i Libanontrakten, och detta område är rikt och blomstrande och visar hvad hela detta välsignade land kunde vara.

Och nu må Ni förlåta mig att jag på detta sätt låter pennan löpa och än en gång mottaga varma försäkringar om min stora erkänningsamhet.

Er tillgifna

5

Selma Lagerlöf.

5. *Selma Lagerlöf till Georg Brandes.*

Falun

Käre Professor Brandes!

24 Nov. 1902.

Då Ni i våras skref till mig ett så vänligt bref angående första delen af min bok, Jerusalem, hade jag just börjat utarbета den andra, som
10 nu är färdig, och som jag nu tar mig friheten sända Er. Men jag vill ej sända af den, utan att på samma gång säga Er hvilken uppmuntran och hjälp jag haft af Ert bref. Jag kände mig just då mycket tveksam, om det skulle vara möjligt att behandla Österlandet i samma tvära och korta sagostil som det öfriga, men just då kom
15 Ert bref, och jag kände mig som en resande den där är osäker om hvilken väg han skall följa och så får höra ett tillrop: »Du går på rätt väg, behöver bara vandra rakt på!»

Nå, af detta följer nu visst inte, att jag lyckats. Jag vill blott säga Er hvilken lycka det under arbetet varit för mig att känna mig ledd
20 af Er stora auktoritet.

Då jag nog känner hvilken flod af böcker, som dagligen strömmar öfver Er, vet jag knappt om jag törs bedja Er läsa min. Jag vill bara säga, att detta skulle göra mig mycket stolt och att hvarje Ert omdöme har för mig en afgörande betydelse.

25

Med beundran och tacksamhet

Selma Lagerlöf.

6. *Selma Lagerlöf till Georg Brandes.*

Falun

Käre Professor Brandes!

1 Dec. 1904.

Det är en stor ära och glädje att ännu en gång få bref från Er,
30 och jag ber Er tro, att Ni inte skulle ha behöft bedja mig förgäfves om något, som står i min makt att uppfylla.

Då Herr Bard i våras skref och bad att få anteckna mig som medarbetare i »Die Litteratur« trodde jag, att det var fråga om en vanlig tidskrift och svarade därför endast, att jag aldrig brukade skriva litterära uppsatser. Om jag hade vetat, att biografierna skulle komma ut i bokform, hade jag däremot måst svara att jag har för- 5 bundit mig att lämna alla mina böcker till Langens förlag, så att jag har inte rätt att lämna något som helst till en annan förläggare. Jag tror inte att jag med allra bästa vilja kan åvägabringa någon ändring härvidlag, utan jag måste vidmakthålla mitt nekande trots att Ni ber mig och trots att jag är både Er och honom mycket tack- 10 sam, därför att Levertins essay fick ingå i samlingen.

Jag såg professor Heibergs tal endast i ett mycket förkortadt och förvanskadt tidningsreferat, så att jag kunde inte rätt förstå i hvad sammanhang han nämnde mitt namn. Jag har en smula svårt att tro att han ansåg det betydelsefullt för Er att Ni var den, som pre- 15 senterade mig för den danska publiken. Jag skulle då i stället vilja vända om saken och säga, att det var för mig det blef af den allra största betydelse att jag blef rekommenderad till allmänheten af Er. Säkert har Ni gjort många större och märkvärdigare ting än den anmälan Ni skref öfver mig, men för mig har ingen anmälare gjort 20 något så stort. Ni gjorde ju, att jag kom att lefva det lif, som jag alltid hade längtat efter.

Jag är mycket anspråkslöst representerad i jul af en liten spökhistoria, men den kommer med några vackra illustrationer af Edel- 25 felt, så jag vill gärna sända Er den för deras skull.

Hallström har skrivit en utmärkt bok, en riktig vild bok och min vän, fru Elkan, har kommit med en god historisk roman. De två böckerna är det bästa, som hösten ännu har bragt.

Jag hoppas, att Ni haft en hänförande tid i Paris!

Jag förblir Er tacksamt tillgifna

Selma Lagerlöf. 30

7. *Selma Lagerlöf till Georg Brandes.*

Falun

11. 12. 1908.

Käre Professor Brandes!

Jag vet inte vem som hade inspirerat redaktören i Hvar 8 Dag till att få ett uttalande från Er om min diktning, visst är, att intet kunde
5 vara mig kärare än de vänliga ord, som Ni sålunda sände mig och som jag nu på det hjärtligaste tackar för.

Jag sänder Er samtidigt ett litet häfte noveller och det skulle göra mig en stor glädje om Ni ville läsa den första berättelsen, En saga om en saga. Jag tror, att om Ni läser den, skall Ni riktigt förstå
10 vilken god gärning Ni gjorde, då Ni skrev Er anmälan över Gösta Berling vid jultiden 1893. Tänk Er då, den boken, som hade blivit skriven med så stora förväntningar och i sådan iver, och så mötte den mest motstånd, då den kom i Sverige. Den fick nog många välkomstord också, men motståndet var mäktigast. Det var ingen seger,
15 utan jag måste gå tillbaka till min lärarinnegärning. Men så kom den danska översättningen, och då Ni hade sagt Ert mäktiga ord om den, vågade människor tycka om den. Ni skaffade mig den första verkliga framgången, och sedan vågade jag slita mig lös från skolarbetet och leva helt och hållet för mitt författarskap.

20 Ni har nog så många gånger hjälpt en kämpande författare till rätta, så att Ni räknar inte en gång mer eller mindre för något, men för mig kom det att betyda så oändligt mycket. Nå, om jag en gång kommer att fortsätta Gösta Berlings sagas historia skall jag skriva det bättre än här.

25 Nu må jag sluta med en tacksam helsning från

Er tillgivna

Selma Lagerlöf.

8. *Selma Lagerlöf till Georg Brandes.*

Mårbacka, Sunne i Sverige.

Professor Georg Brandes!

13. 2. 1920.

30 Mitt egentliga ärende är ju att säga Er ett varmt tack för den starka och modiga bok, som Ni gjorde mig den äran att skicka mig

på nyåret. Inte annat än jag kan förstå, har Ni rätt i allt vad Ni säger, och väl vore det om europeisk politik kunde länkas i den riktning, som Ni önskar.

Men varför jag skriver just nu, är därför att jag känner en så stor glädje över att ändock ett av de politiska mål, som Ni har kämpat för, har gått i uppfyllelse dessa dagar och det, som jag hoppas, utan att hos motparten efterlämna hat och ny irredentism. Jag vill lyckönska Er att ha fått uppleva Sönderjyllands återförening med Danmark. Vilken tillfredsställelse för en gammal kämpe för frihet och rättvisa, som aldrig har fruktat att sätta in sitt namn för de förtrycktas sak!

Med sann beundran

Er tillgivna

Selma Lagerlöf.

GUSTAF FRÖDING OCH
GEORG BRANDES
1893-1896

1. *Gustaf Fröding till Georg Brandes.*

Karlstad, Sverige, 2 jan. 1893

Herr Doktor!

Ni har säkert icke den aflägsnaste aning om hvem under-
tecknad är och jag vill därför presentera mig sjelf — Gustaf Frö-
5 ding, en rabulistisk svensk versmakare och tidningsman, hvars enda
förtjänst är att vara en varm beundrare af »Hovedstrømningerne«.

Jag har af Grefve Birger Mörner fått i uppdrag att biträda honom
vid redigeringen af »Boken om Strindberg«, i hvilken en uppsats af
Er hand äfven skulle inflyta. Den är emellertid skrifven på tyska
10 och eftersom vi tänkt oss att de danska och norska uppsatserna
borde tala sitt modersmål i likhet med de svenska, under det att
de icke skandinaviska skulle öfversättas — ville jag härmed fram-
ställa förfrågan, om Ni vore villig att öfverflytta eller låta öfver-
flytta Er uppsats på danska och derefter hitsända den under of-
15 vanstående adress. Jag vet väl att er tid är strängt upptagen, men
jag känner också Ert varma intresse för den misskände, af sina lands-
män illa behandlade författaren, som saken rör.

Boken kommer att tryckas här i Karlstad, en liten stad i Värm-
land, emedan man här kunnat finna lämpligare vilkor för tryck-
20 ningen än annorstädes. Vårt tryckeri är emellertid tidsenligt nog
och det torde icke vara svårt att sedan finna distributörer i huf-
vudstäderna, så att man icke behöfver frukta att det oansenliga
namnet på utgifningsorten behöfver invärka synnerligen menligt på
bokens spridning.

2. *Georg Brandes till Gustaf Fröding.*

Kbhavn 12 Februar 93

Hr. Gustav Fröding

Undskyld det sene Svar. Men jeg kan aldeles ikke overkomme at svare paa mine Breve.

Med megen Møje har jeg fundet den gamle tyske Artikel De sig- 5
ter til. Jeg troede Projektet med Strindberg-Bogen forlængst op-
givet. Det forstaar sig, at jeg aldrig vilde give et nordisk Foretagende
en Artikel paa Tysk. At skrive den paa Dansk vilde ogsaa kun
volde forholdsviis ringe Ulejlighed men Ulykken er at den duer ej
for de Læsere, De tænker Dem. Den var beregnet paa at forklare 10
Tyskerne Strindberg. At skrive om ham for Nordboer er en helt
forskjellig Ting. Jeg har visselig undertiden skrevet Artikler om ham
paa Dansk men har dem ikke engang, og de vilde være forældede nu.

Principielt vil jeg gjerne være med til at støtte Strindberg; det
behøver jeg vel ej at sige. Men jeg har saa daarligt Tid og i Øje- 15
blikket saa meget andet for.

Sig mig da først om det denne Gang er virkelig Alvor med Planen,
og naar De vil have Bogen ud, saa maa jeg jo se at anvende hvad
jeg formaar af den gamle Artikel og omarbejde den lidt.

De behøvede ej at forestille Dem. Jeg kjendte Deres Navn. Jeg 20
læste nylig et Par vakre Smaadigte af Dem i Svea.

Deres forbundne

Georg Brandes.

3. *Gustaf Fröding till Georg Brandes.*

Karlstad 16 febr. 1893.

Herr Doktor!

25

Naturligtvis fattar jag fullkomligt, hur upptagen er tid måste vara,
och jag skulle icke ytterligare påyrka er medverkan i Strindbergs-
boken, om den inte syntes mig så absolut nödvändig. Företaget är
egentligen så vanskligt att jag skulle afrådt det, om jag haft något
att säga när planen kom till stånd. Emellertid hafva redan en del 30
författare mödat sig ganska mycket med sina bidrag — Garborg

t. ex. har skrifvit en utförlig och särdeles djupgående karaktäristik — Strindberg själf hoppas så mycket af företaget, han tycks betrakta det som ett slags upprättelse för all den chikan han lidit i Sverige. När därtill kom, att man hade svårt att få en oegennyttig förläggare
5 på annat ställe än här och Mörner var hindrad af studier att fullfölja bokens redaktion, tyckte jag att jag icke kunde neka att öfvertaga det ännu återstående arbetet. Att utgifvandet så länge blifvit fördröjdt beror till stor del på hr Ola Hansson, som behöll manuskripten ett helt år utan att göra något för saken — han hade näm-
10 ligen åtagit sig att ombesörja redigeringen.

Nu är det emellertid allvar med utgifningen — vi ha redan börjat sätta. De bidragande äro, utom Garborg, Drachmann (med en dikt), Hamsun, Björnson, Lie, Anton Nyström — dessutom ha vi öfversatt ett par uppsatser ur utländska tidskrifter (tysken Servaes
15 och britten M'Carthy). Finnen Adolf Paul har också sändt ett bidrag, men det är så omoget och på sina ställen rent bombastiskt, att jag icke törs ta det med. Deremot kommer kanske en uppsats af en ung svensk författare, Bengt Lidforss, att inflyta — Strindberg lär ha sysslat med en del naturvetenskapliga studier och Lid-
20 forss har funnit dem så märkliga att de kunna förtjäna en särskild afhandling i »Boken om Strindberg«.

Jag är rädd att innehållet i denna bok kommer att se litet oformligt ut — alla dessa uppsatser om samma ämne måste här och hvar komma att tyngas af omsägningar. Hufvudintresset blir i alla fall
25 icke ämnets fullständiga behandling — hvad som skulle kunna ge boken värde för en större allmänhet är att man där finner omdömen af åtskilliga framstående och allmänt kända literära personligheter. De andra äro emellertid icke kritiker i egentlig mening och det tycks mig därför att ert bidrag skulle liksom ge ryggrad åt det andra.
30 Dessutom tror jag att ert literära anseende nu brutit ned alla skrankor äfven hos de konservativaste här i landet (naturligtvis med undantag af den ohjälplige Wirsén och hans anhang) och er uppskatt-

ning af Strindbergs diktarvärde skulle göra mer än allt annat för att undanrödja fördommarne mot honom — den öfvermodiga ringaktningen, den abderitiska »sedliga harmen« o. s. v.

Ifall Ni alltså kunde gifva företaget stödet af ert namn, skulle helt säkert dess framgång vara vissare. 5

Tack för de vänliga orden om visorna — jag trodde att de voro litet för vermländska.

Med utmärkt högaktning
Gustaf Fröding.

4. *Gustaf Fröding till Georg Brandes.*

Karlstad, April, 1893. 10

Herr Doktor!

Förlåt mig att jag ännu en gång kommer med min eviga visa om bidraget till Strindbergsboken! Vi äro nu midt inne i sättningen, men måste göra paus, emedan vi icke veta, hur vi skola bete oss med det möjliga bidraget från Er. Det går icke an att sätta det i slutet och därför måste vi låta hela arbetet stanna för en tid. Jag är därför tvungen att ånyo fråga Er, om vi kunna påräkna något från er penna eller om Ni icke anser Er ha tid och tillfälle därtill.

Boken börjar nu annars bli alltmer onödig, eftersom Strindberg tycks utan hjälp kunna tvinga fram ett erkännande. Emellertid måste man ju söka drifva ett påbörjadt verk igenom och därför måste jag med eller mot min vilja vara envis. 20

Med utmärkt högaktning
Gustaf Fröding.

5. *Georg Brandes till Gustaf Fröding.*

13 April [1893] 25

Hr. Gustaf Fröding.

Det er ganske naturligt at De taber Taalmodigheden.

Jeg er optaget indtil Løverdag; men saa skal jeg tage Artiklen for mig og jeg haaber Mandag at kunne sende Dem den, altsaa d. 17de.

Indlagt en smuk Sonet af den danske Digter og Forf. Adolf Hansen (Oversætter af Byron og Shelley). Det er alt mere end et Aar siden at han sendte mig Sonetten til Bogen om Strindberg.

Med Højagtelse

5

Deres
Georg Brandes.

6. *Georg Brandes till Gustaf Fröding.*

27 April 93.

Undskyld Forsinkelsen, Hr. Fröding. Jeg afsender Manuskriptet imorgen. Det bliver 18 Foliosider. Tør jeg bede Dem bemærke at Teg-
10 net ~~men~~ betyder Cursiv, ikke spærret, som jeg aldrig bruger, og tør jeg udbede mig en Anden-Korrektur, hvori de værste Bogstavfejl er rettede.

Deres forbundne

Georg Brandes.

15 7. *Gustaf Fröding till Georg Brandes.*

Karlstad 14 juni 1893.

Herr Doktor!

Hjärtligt tack för det Ni sagt om mig i »Politiken«. I all synnerhet är jag glad öfver att Ni tyckte om »Den höga visan«, hvilken de svenske anmälarne rynkade näsan åt. Det är ju också en sådan
20 underlig blandning af själfironi, dum älskog, som ändå erinras med välbehag, värmländskt landskap och bibliska reminiscenser m. m. m. m.

Den vänliga vinken på slutet om improduktivitet är fullt befogad men jag fruktar själfupprepning och manierism och så länge jag
25 icke känner något nytt växa upp i mig är jag skygg för att skrifva — jag skrifer litet då och då när man kräfver bidrag och jag tycker alltid att det låter som efterklang af mig själf. Dessutom har jag läst Nietzsche och Taine på sista tiden och de ha bägge väckt en mängd tvifvel i mig angående allt mellan himmel och jord. Naive-

teten, som är så nödvändig i lyriken, är jag rädd att jag aldrig mera når.

Strindbergsboken går långsamt fram, Lidforss är icke färdig med sin uppsats och Strindberg vill nödvändigt ha en del tyska uppsatser med. Han har visst nu gjort någon grufflig faute igän med 5 en ny bok, har jag sett. Det är den obändigaste människa, som någonsin lefvat.

Jag skall sända de begärda särtrycken med det första. Mätte bara inte vår korrekturläsning vara för bristfällig!

Med utmärkt högaktning 10
Gustaf Fröding

8. *Georg Brandes till Gustaf Fröding.* Wettiner Hof — Bad Elster.
Kjære Hr. Fröding! D. 29 Juli 1893.

Vær saa god at sende mig til ovenstaaende Adresse et Korrektur-Aftryk eller et Særtryk af min Artikel om Strindberg, da jeg behøver 15 den for en tysk Udgave af en Række Essays, som er under Trykken og hvori jeg vilde optage Artiklen med de Forandringer, jeg i sin Tid gjorde i den. Hvis De kan, maa De helst sende den omgaaende.

Deres
Georg Brandes. 20

9. *Georg Brandes till Gustaf Fröding.* Kbhvn. d. 23 Oct 93.

Tillad mig, Hr. Fröding, da Bogen om Aug. Str. jo endnu ikke er udkommen, at gjøre Dem opmærksom paa en meget grov Trykfejl der har indsneget sig i mit Essay. Den Linje, der skulde staa 25 øverst Side 88 er udeladt og anbragt som 11te Linje for neden Side 89.

Var det ikke muligt ved Omtrykning af de Par Sider at raade Bod derpaa?

Deres forbundne
Georg Brandes. 30

10. *Gustaf Fröding till Georg Brandes.*

Karlstad 24 okt. 93.

Hr Doktor!

Det ifrågavarande ombrytningsfelet är redan rättadt. Det blef lyckligtvis upptäckt i tid, fastän det lätteligen kunnat få stå kvar, 5 åftersom det ej fanns i korrekturet. Boken blir visst aldrig färdig, ty Strindberg kommer alltjämt med nya tillägg ur utländska tidsskrifter. Förläggaren är nu emellertid trött på detta och ämnar ge ut det som är tryckt, om också samlingen icke blir så fullständig som man skulle önskat.

Med utmärkt högaktning

10

Gustaf Fröding.

Hr Thorels vanvettiga angrepp på Er har varit intaget så fullständigt som möjligt i vår officiella tidning »Posttidningen«, ett bevis på den lumpenhet och okunnighet som ännu regerar däruppe i de 15 stockholmska embetskretsarna.

11. *Georg Brandes till Gustaf Fröding.*

[1896]

Hvilken troløs Mand De er, Herr Fröding. For en tre fire Aar siden vexlede vi nogle Breve. Jeg søgte engang — det var vist i 1892 — at gjøre Folk henede opmærksom paa Deres første Digte. 20 Men aldrig sendte De mig 2den eller 3die Samling, som jeg selv har kjøbt mig.

Nu ser jeg af en dansk Avis, at De er kommen i Forlegenhed i Anledning af et Digt med et Par uforsigtige Linjer i. Er dette nogen alvorlig Modgang for Dem eller er det blind Allarm? Med andre 25 Ord: Trænger De til mig?

Ærbødigst

Georg Brandes.

12. *Gustaf Fröding till Georg Brandes.*

Upsala, 16 okt. 1896.

Hr Doktor!

30 Det föreföll mig icke sannolikt att Ni kunde hysa något annat intresse för mina dikter än ett förbigående, oaktadt de vänliga orden

i Er anmälan, hvilka redan brukats som en sorts etikettintyg på min boks förträfflighet. Jag tänkte därför icke att Ni hade någon lust att se mina fortsatta icke särdeles lyckade försök att göra vackra och nya vers — likväl måste jag erkänna att jag en gång — det var till andra samlingen — skref en tillägnan till Er, hvilken i tid 5 blef förhindrad. Det var något dumt, men välment om Waldemar på Gurre bro samt om Rolands horn vid Ronceval — sådant som folk hört förr och som därför var onödigt.

Jag sänder ett exemplar af »Stänk och Flikar«. Det anklagade stycket är n:o V af »En morgondröm«. Jag anser själf att det este- 10 tiskt sedt icke är fullödigt, fantasien har icke varit lifsfrisk nog att göra bilden rik och skön. Men jag har haft ett alldeles bestämdt syfte att angripa en fördom — den att man icke har rätt att skildra äfven ett könsumgänge lika väl som ögonblicken före och äfter ett sådant. Knappast en enda af mina bedömmare tycks ha gissat detta 15 utan trott att det varit en sjuk och obetvinglig fantasi förvillelse — en sorts utbrott af erotomani, i stället för ett med beräkning riktadt slag mot fördöjljeseden. För öfrigt är samlingen en frimärkes-samling af olika stämningar och infall, hvilken icke skulle utkommit i så osofradt skick, om jag icke för utkomstens skull varit nöd- 20 sakad att utgifva de färdiga och halffärdiga saker jag hade liggande. Mycket förefaller mig själf krystadt och oäkta — men jag har varit tvungen att följa regeln: »bättre något än intet« — i stället för »allt äller intet«, hvilken senare väl är något tvifvelaktigt riktig.

Troligtvis kan jag icke fällas — tryckfrihetslagen talar om att 25 »åsyfta utbredandet af en last«, ett könsumgänge kan ju icke betraktas som en last — hur skulle annars äktenskapet undgå lastens brännmärke — och någon utbredning kan man icke påvisa att jag åsyftat, ehuru det ju äljest kan vara något önskvärdt möjligen i Jehovahs befallning till människorna: föröker eder och uppfyller 30 jorden!

En del af pressen har behandlat mig hårdt — somliga ha betraktat

5 mig som »djupt sjunken« och »moraliskt rutten«, andra som otill-
ræknelig, men sådant är man ju van vid — Wicksell och Strind-
berg ha väl på sin tid fått höra liknande. Jag kommer möjligen
framdeles att skriva »Själfbekännelse och Själfkritik«. Möjligen får
stormen gå sin gång och stillna af sig själf — Goldschmidts Neme-
sis brukar ställa till rätta i alla fall med straff och upprättelse, förr
äller senare.

Naturligtvis kan en kritik i Politiken, rättvis åt båda hållen, göra
sitt till att stödja mig. Jag vill just inte anses bättre än jag är och
10 särskildt tycker jag icke om, när svenska tidningar af välmening
höja upp rätt tarfliga saker till storartade skönheter. Jag sitter och
skäms och tänker på Heidenstams stolta af lif strålande och af själ
lysande dikter i den sista samlingen. Jag är tunn och torr och trött i
jämförelse med honom och dessutom här och hvar rent småsjukig
15 — för framtiden vill jag bättra mig, i den sista samlingen »Stänk
och Flikar« är jag ännu icke frigjord.

Tack för den vänliga hälsningen, hvilken visar att Ni icke vill
lämna de öfvergifna poeterna i sticket när fienden anfallit dem,
trots det Ni säkert måtte vara tillräckligt omhvärfd själf af filistéer-
20 folket.

Tillgifnast

Gustaf Fröding.

13. *Georg Brandes till Gustaf Fröding.*

Kbh. d. 21 October 96.

Kjære Hr. Fröding.

25 De havde ej behøvet at sende mig et Exemplar af Deres Bog.
Jeg havde kjøbt og læst den. Og jeg havde vurderet den og glædet mig
over den. Saa højt jeg end sætter Heidenstams sidste Digte, jeg finder
ikke at Deres Bog staar tilbage for hans. De er meget mere Sanger
end han — og i Sang er dog det Hovedsagen. Han har aldrig gjort
30 noget saa morsomt klingende som De i Strofe 1, 2, 4 af Et bergtroll;
men det er en Skam at De ikke har kunnet holde den herlige Rytme

hele Digtet igjennem. Og intet hos ham synger som Deres Upsala-flicka.

Der har alt været en Artikel om Digtene i Politiken. Men da det forekom mig, jeg af Deres Linjer kunde spore, at en Udtalelse fra mig muligt kunde være Dem til nogen Gavn under Processen, har 5 jeg nu strax iaften skrevet et Stykke om Dem til »Verdens Gang«. Saa gaar det nok over i nogle svenske Blade, da jeg har sat mit fulde Navn derpaa.

De er en stor Skjelm; De vil indbilde mig, at De havde villet tilegne mig en Digtsamling, men lod være. De havde naturligtvis saa 10 sporløst glemt mig, at De ej engang sendte mig Digtene.

I Nya Dikter holder jeg ej meget af at De i Deres Bibliska fantasier er i den Grad Kulsvier, at De troer paa David som Hyrde-dreng, troer at Salomo er Elskeren i Højsangen, og horrible dictu! troer at Salomo er Kohélet som De endnu kalder med den 15 idiotiske Lutherske Terminus Predikaren. De kan selv være en Prædiker; ingen paa Jorden var mindre Prædiker end han. — Men dejlig er »Hosiannah!« for det mærkværdige Cantabile, der er ogsaa deri.

I den sidste Samling er det aller Meste godt. Hvad jeg nu vilde ønske var at De samlede Dem saa godt og helt, at De ret vidste, 20 hvad De mente, troede paa og vilde. Da vore Veje sidst skiltes, sad De og stirrede paa Taines Konservatisme og Nietzsches Synderlighed. Kom De helskindet ud paa den anden Side? Nu véd jeg ej ret eller nøje, hvor De aandeligt holder. Muligt véd De det ikke selv. Imidlertid — De er lykkeligvis ikke bleven Occultist og Mysti- 25 ker! ikke von Bergen eller Przebyszewski endnu, ser med Deres Øjne og ikke med Deres Navle.

I de 3—4 Aar, hvor jeg ej har hørt fra Dem, har jeg for min Del oplevet en hel Række Begivenheder og gjort mange Rejser, jeg har ikke skrevet stort andet end en temmelig tyk Bog om den gamle 30 Shakespeare, som helst skulde ligne ham, men vist desværre ligner mig fuldt saa meget.

Jeg vil nu slutte med det Ønske, at De maa være tilfreds med min Artikel, og med det mere betydende om end desværre lidet virkningsfulde, at det nærværende Spektakel om Deres Navn maa virke godt og æggende paa Dem, give Dem nyt Mod og større Kraft.

5 Det er uhyre nyttigt at blive til Gavns udskjældt og fortrædiget. Man lærer ved den Lejlighed Sider af sig selv at kjende, som er En nye.

Deres hengivne

Georg Brandes.

10 14. *Gustaf Fröding till Georg Brandes.*

Upsala, 15 nov. 1896

Hr Doktor!

Tack för brevet och artikeln, jag har varit för usel att skriva förrän nu.

Men hvarför kan jag inte få ha Konung Salomo sådan som jag
 15 tänkt mig honom — skald och kvinnoälskare och grubblare, med något af Heines drag och något af mina egna. Kan icke den store konungen skriva en herdedikt till sin älskarinna — skildrande sig själf som herde för att ställa sig jämbördig med herdinnan? Och kan icke den berömde vise den ena stunden vara försjunken i sorg
 20 öfver allts fäfänglighet, fastän han ögonblicket äfteråt lockas att le öfver sin visa förtviflan, när herdebarnets naiva ögon möta hans? Jag medger att min konung Salomo blifvit mindre än han borde genom det Heineska gäckeriet, men jag förstod väl icke bättre, när jag skref min dikt. Man måste vara stor själf när man skildrar det
 25 stora och jag var för liten.

»Hosiannah«, som Ni berömmar, var egäntligen också en Salomodikt och skulle ursprungligen skildra den unga herdeflickans intåg i Jerusalem som drottning. Olyckligtvis lät jag förleda mig att göra om dikten till en sång om Kristus — jag fruktar att den blifvit
 30 mindre äkta äfter ändringen. Det är så mycket förfalskadt elände i alla värs jag skrifver — gudarne må veta, om jag någonsin vinner

frihet och styrka att skriva som jag ville och borde. Jag har verkligen »skranten samvittighet«.

Occultism och mysticism kan man verkligen inte undvika i dessa dagar. Jag vill helst se med mina ögon och vara så verkligt mänsklig som möjligt, men jag kan inte hjälpa att jag har visioner och 5 lider af telepati, tankeläsning och annan bedröfvelse. Nietzsche (jag lär mig aldrig att stafva namnet) har jag inte helt öfvergifvit ännu, fastän jag icke riktigt minns, hvad som stod i »Zarathustra«, den enda bok jag läst af Nietzsche. Den där tanken om det suveräna jaget som samlar i sitt väsen de underlägsna jagen — jag är för trött att 10 uttrycka mig riktigt — är i alla fall en tanke att tänka på.

Er bok om Shakespeare läste jag under en af mina svåraste sjukdomsperioder och fick därför icke riktigt fatt på innehållet, men det är visst mycket vackert och stiligt i den boken. Jag tror inte allt som står där men önskar att det vore så som det står. Annars 15 lutar jag litet åt lord Bacon, fastän jag inte begriper den där chifferskriften i värsen, som inleder upplagan af 1626 — ifall det var 1626.

Att jag kan se ut som en »sångare« kan väl hända, men det är icke omöjligt att man misstar sig, när man tror mig vara född till sångare. Jag tror snarare att jag är en sådan som lurat ut konsten 20 äfter andra, medvetet eller omedvetet lärt mig greppen och tekniken genom studium, och utfört mina stycken utan gehör och känsla, men med rätt stor inlärd virtuositet. Heidenstam är nästan inte alls virtuos, men en stor konstnär, en född och boren poet. Hans släktskap med lord Byron är icke bara tillkommen genom 25 påverkan, den är uppkommen af verklig själsfrändskap och af liknande öden — i en egenskap är han olik Byron och det är i sin egenskap af målare, man ser taflor i allt hvad Heidenstam skriver, han berättar aldrig.

Jag är ännu så dålig att jag inte kan skriva annat än dåliga bref. 30

Er tillgifne

Gustaf Fröding.

ELLEN KEY OCH GEORG BRANDES

1893-1908

1. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kbhavn
28 Mai 93

Kjære Frøken Key

Da jeg nys var i Christiania, modtog jeg med Posten Deres Bog om Anne Charlotte Leffler og skjønt Bogen ingen Paaskrift indeholdt, 5 antager jeg, den kom fra Dem. I ethvert Tilfælde beder jeg Dem modtage min bedste Tak.

Jeg havde stor Lyst at tale lidt med Dem i Anledning af denne fortræffelige Bog, hvori De har lagt saa stor og sikker en Evne til Karakteristik for Dagen. Da det er umuligt, skriver jeg disse Linjer. 10 Vi saas jo nogle Gange i Stockholm i Begyndelsen af 89, og jeg modtog et meget levende Indtryk af Deres Væsen. Jeg følte megen Sympathi for Dem, hvorvel vore Meninger vist vare temmelig ulige. Jeg husker, De drillende sagde om nogle store Støvler, jeg havde med, at de var »Aristokratstøvler«. Men Meninger er saa ringe en Del af 15 vort Væsen, og jeg syntes den Gang vi paa en eller anden Maade hørte sammen alligevel.

Fire Aar er gaaede siden da og vi have tabt hinanden af Syne. Nu har jeg læst denne gode Bog af Dem og kjender Dem bedre end før, ser, hvor fordomsfri De er.

20 Jeg skylder Dem Tak for at De et Par Gange venligt har nævnet mit Navn. Dog gjør De mig lidt Uret, hvis De troer, jeg stiller mig »indifferent« til Kvindesagen (Side 113). Det er ingenlunde saa. De ved maaske, at jeg selv først har bragt den paa Bane her i Norden, og troer jeg end ikke nu saa fast som da paa Kvindens Ligestillethed 25 med Manden i Evner, saa er jeg urokket og urokkelig i min Overbevisning om Skjændigheden af at udespærre hende fra Virksomheder, hvortil hun føler Kald. Min Frihedskjærlighed vil ikke dø før

jeg selv dør. Derimod tilstaaer jeg, at jeg ikke venter at komme til at opleve synderligt Udbytte af Kvindens Frigjørelse.

Hvad der har givet Anledning til den Misforstaaelse, at jeg stod ligegyldig overfor Kvindernes Stræben, er kun den latterlige Konflikt, hvori jeg i 1887 blev indviklet med nogle meget ubegavede 5 danske Damer, hvem Bjørnsons »Hanske« havde gjort stridbare.

Fru Leffers Bog om Sonja Kovalevski og Deres om hende selv have bragt mig til at beklage det Ubekjendtskab med begge der er faldet i mit Lod. Begges Existens har tangeret min, men den flygtige Berøring efterlod paa mig ikke ringeste Indtryk. Øjensynligt har jeg 10 ikke heller gjort noget synderligt sympathivækkende Indtryk paa nogen af dem, skjønt begge have søgt mig og Fru Edgren vist endog har været gjentagne Gange hos mig. Der knyttedes ikke den svageste Traad imellem os. Det blev ved den bare Høflighed. Fru Edgren syntes mig stiv og kold, Fru Kovalevski talte i en halv Time med mig 15 paa 4 Sprog, saa jeg var tilmode som havde jeg bladet i 4 Ollendorfer. Ingen af dem sagde et Ord, som gik mig til Hjertet. Saadan streifer man hinanden uden at forstaa eller forstaas.

Strax den første Berøring med Fru Edgren var mig lidt pinlig. Hun sendte mig som Dokumentation af sin Identitet til Berlin et gammelt 20 Brev, jeg efter hendes Ønske havde skrevet om et af hendes Skuespil til Elof Tegnér i 1876, og dette Brev var kritisk gennemgaaet med et blaat Blyant og forsynet med Understregninger og satiriske Udraabstegn (maaske ej af hende men af Tegnér, men det var dog underligt at sende mig det) — og det paa samme Tid som hun sendte mig en 25 hel Pakke Manuskript til Berlin og udbad sig min Dom. Ikke desmindre kom vi altid godt ud af det med hinanden, og en eneste Gang, til allersidst, fik jeg et overraskende varmt Brev fra hende, en Lykønskning i Anledning af en Fest man gav mig i Kbhavn i Slutningen af 1891. Jeg blev forbauset derover fordi jeg altid havde havt For- 30 nemmelsen af at hun i Grunden ikke kunde lide mig eller i ethvert Tilfælde ingensomhelst Berøringspunkter havde med mig.

De har med sandt Mesterskab tegnet hendes Skikkelse, og Deres Kritik over hendes Skrifter er baade streng og kjærlig. De sætter dem vist lidt højere end jeg formaaer. Hun havde saa lidt Forstand paa virkelige Mennesker. Er det ikke betegnende at til Helten i Sommer-
 5 sagaen, som dog ret skulde være Mønster paa mandig Kraft, brugte hun som Modeller Danskeren Adam Hauch og Nordmanden Ullmann som (deres øvrige Dyder ufortalt — og Hauch især har saadanne —) er de to største Ordgydere og Frasemagere i disse Lande. Hun stod som Kvinde ikke for den Mandighed, der bralrer op.
 10 Hvad jeg i Deres Bog beundrer mest, er Sammenligningen mellem de to store Veninder. Den er fin og skarp og Forstaaelsen dyb.

Deres ærbødige

Georg Brandes.

2. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Sthm, 15 Valhallavägen

15 Bäste doktor Brandes!

30/5 1893

Det var med den största öfverraskning och glädje jag mottog Edert bref! Boken var från mig, men genom förläggaren, ty jag vågade icke synas påträngande, genom att sända Er den med påskrift. Det skulle sett ut som om jag ville Ni skulle skriva — och jag vet ju huru
 20 öfverhopad Ni måste vara med att tacka för böcker, som sändas Er!

Ni kan då tänka Er huru glad Ert bref skulle göra mig!

Ni har alldeles rätt i att jag gör Er en (ofrivillig) orätt genom den där ordsammanställningen. Ty jag menade att Strindberg var indifferent och polemisk mot hela kvinnosaken och »tantdogmen« —
 25 att Ni icke är det, mot allt det djupt berättigade i frågan, visste jag, både sedan vi råkades i Sthm och genom hvad Ni yttrat vid olika tillfällen, samt genom Er tolkning af Stuart Mill. Jag tänkte, när jag skref orden, hufvudsakligen på öfverdrifterna, och kom därför att sammanföra Er med Strindberg — hvilket, som sagdt, meddelar en
 30 skef uppfattning af Er ståndpunkt, något jag ber Er ursäka, och som jag vid tillfälle skall rätta.

Att Ni i det hela ej underkände boken, det gläder mig, som ett stort A gläder en skolgosse! Från min tidiga ungdom har Ni varit så afgörande för min utveckling, min andliga frigörelse, att Ert gillande synts mig som den mäst eftersträfvansvärda ära!

Och om också våra meningar, som Ni säger, i åtskilligt hafva olika 5 riktningar — icke dock så synnerligen mycket olika, när allt kommer till allt — så är det icke i fråga om Aristokrati! — Andlig aristokrati älskar jag lika djupt som Ni, tror jag. Men jag tror att vi äro eniga om att försöka laga så, att allt flera må kunna förstå den andliga aristokratien, och sålunda också bli en del af denna — i detta afseende 10 äro vi nog båda demokrater?!

Hvad Anne Charlotte och Sonja angår, så tror jag, att jag om Anne Charlotte kan säga att hon beundrade Er lika mycket, som hon respekterade Ert omdöme såsom »Kungsordet« inom den nordiska litteraturkritiken! Sonja, som jämförelsevis litet kunde taga del af 15 hvad Ni skrifvit, hade alltid önskan att komma Er närmare, isynnerhet sedan hennes vän — och den man hon älskade — Maxime Kovalevsky — talat mycket beundrande och sympatiskt om Er.

Men det var nog, som Ni säger, en serie af små tillfälligheter, som gjorde att det aldrig blef något riktigt närmande mellan Er och dem. 20 Anne Charlotte var i Kphm alltid delad mellan Er och sina gamla goda vänner, Molbech särskildt, samt sitt nya intresse, Hauch, och detta gjorde henne nog i viss mening stel. Hon var ej kall, men hon var icke snabbkänslig, icke rörlig i sitt temperament.

Sonja var ett geni. Jag önskar att Ni hade hört henne tala ett 25 språk, och tala, så, som hon kunde. Det hade varit något för Er!

Ni kan tro att jag med glädje läste om festen för Er 1891 — jag var med om adressen till Er från Sthm — och gömmer ännu Politikens festnummer med Ert och Høffdings tal!

Jag längtar efter en ny bok af Er — skall Ni ej snart ge ut Göthe, 30 eller de nu i vinter hållna föredragen?

Anette Vedel, som bott hos mig i vinter, skall ge Er friska helsningar från mig.

Er tacksamt tillgifna

Ellen Key.

5 P. S.

(som en »sann kvinna« måste jag ju skriva P. S.!?)

Jag beundrar ej alls mycket annat än A. Ch. Lefflers kortare noveller — hvarken i hennes dramer eller större romaner äro karaktärerna lefvande — däri är jag alldeles enig med Er. Och inte håller
10 har jag minsta lust att disputeras om kvinnornas andliga begåfning — ty jag tror icke att någonsin kvinnorna i skapande intensitet och genialitet komma att uppgå mot männen, annat än som sällsynta undantag.

Det är just detta, jag är allra mäst enig med Er i af allting!!

15 Liksom i att dock unna kvinnorna all frihet, de som individualiteter och som samhällsmedlemmar ha rätt till.

3. *Georg Brandes till Ellen Key.*

1 Juni 93.

Kjære Frøken

Jeg har i Dag syslet med Dem; jeg skrev lidt om Deres Bog til
20 Politiken; saa kom Deres elskværdige Brev og jeg sendte Dem som Tak derfor en gammel Bog og et lille Hefte.

Jeg takker regelmæssigt aldrig for tilsendte Bøger, jeg faar hver Dag nogle, ofte 5—6 om Dagen; men jeg skrev til Dem af ren Sympathi uden at vide om Bogen kom fra Dem.

25 Demokrat kan jeg ikke med Sandhed kalde mig; mit Liv har nemlig givet mig Ringeagt og Skræk for Flertals-Afgjørelser, og jeg finder det svært vemodigt at efter den moderne Doktrin »Fremskridtet« skal bero paa at Flertallet afgjør. Samtidigt indrømmer jeg at man theoretisk endnu ikke har fundet paa noget bedre System til
30 Sikkerhed mod en Monarks eller et Oligarkis Vilkaarligheder; men Systemet er usselt ligefuldt. I en gammel Polemik med Prof. Høffding

om Nietzsches Filosofi i Aaret 1890 i »Tilskueren« har jeg forsøgt at antyde min politiske Mening. Naar jeg kaldte os uenige, gik jeg ud fra at De som de fleste frihedskjære Kvinder (og Mænd) var overbevist Demokrat.

Det er meget venligt af Dem at spørge til en ny Bog af mig. 5

Jeg har en Mængde Udkast liggende (i Manuscript saa meget som 6 Bind Hovedstrømninger omtrent). Det gamle Udkast om Goethe er jeg kjed af og har længe ikke værdiget det et Blik; men desuden har jeg et meget stort Udkast om Shakespeare, en 4 eller 5 Bind, som Ingen vilde købe, ifald jeg trykte det, og en Del Studier over Bibelen. 10 Imidlertid har jeg i mange Aar intet mere gjort færdigt til Trykken. Dels er min Selvkritik bleven saa udviklet, at jeg finder Alt, hvad jeg gjør, altfor daarligt. Dels har jeg i flere Aar lidt af en Melankoli, som gjør mig den definitive Udførelse af en større Bog yderst vanskelig og hidtil har umuliggjort den. Det er min Tanke nu at tage 15 Shakespeare for mig, hvis indre Liv og indre Historie jeg ved Hjælp af Gisninger, der have syntes mig rigtige, har forsøgt at rekonstruere.

Deres ærbødige

Georg Brandes.

4. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Oby Vislanda 20

Bäste doktor Brandes!

8/6 1893

Era vänliga sändningar — bokpaketen och Ert bref — erhöj jag just vid afresan från Stockholm. Jag är nu nere på min brors idylliskt vackra landtegendom i det gamla historiska Varend (som Tegnér besjungit i Kronbruden) — och njuter af att i stilla frid se frukt- 25 träden, konvaljerna och mina små brorsbarn blomma, medan damerna i Stockholm slita mig i bitar för min — »osedliga« (!!!!!) bok om A. Ch. Leffler.

Det gjorde mig mycket glad, att Ni ej kände Er tvungen att skriva och tacka, utan att Ert vänliga bref var helt spontant; detta 30

gör det för mig, som också är en lidelsefull vän af frihet i alla lifsytringar, dubbelt värdt.

Er bok om naturalismen i England äger jag, som alla Hovedströmningarne redan i Ista upplagan men det var mig särskildt
5 dyrbart, att erhålla just denna från Er egen hand; ty om jag älskar någon af dem mera än de andra, så är det denna del, ty jag älskar mäst den litteratur, som denna del behandlar. Huru mycket i denna litteratur har jag ej lärt mig älska genom Er; en bok som denna, som alla Era, är en kulturmak, hvars vidtfamnande inflytande är
10 oberäkneligt; man införes genom den på nya banor för tanken; man föres till nya utsikter öfver utvecklingen, och den bädd, i hvilken ens känslors flod flyter, blir fördjupad!

När jag tänker på hvad Er skaparkraft betyder för vår kultur, finner jag det obeskrifligt vemodigt att Ni känner olust att ge oss
15 flera böcker — vi, som icke kunna få höra Era föreläsningar, hafva stort behof af dem! Att Er själfkritik ökats allt mera, behöfver icke innebära en lifsfara för Er produktion; ty en ökad själfkritik betyder ofta blott en ökad andlig styrka; men melankolien är en lifsfara för produktionen! Jag vet ju att Ni drabbats af den stora sorgen att mista
20 ett barn; men när jag (på ett porträtt, Anette Vedel har af den dotter som ännu står Er åter) såg hennes själfulla, vackra ansikte tänkte jag: att Ni nog i henne kan få den unga, sympatiska äggelse, som Ni behöfver för att ännu med personlig glädje kunna ge oss andra de verk, som vi icke kunna umbära, böckerna om Shakespeare,
25 om bibeln, om Göthe!

Ni är skyldig oss — som längta efter dem, d. v. s. alla andligt lefvande i nordn — dessa böcker!

Med stor glädje blef jag också ägare af den artikel om Renan, hvars djupsinniga finhet jag redan i Tilskueren beundrat. Och
30 likaså i Politiken Er härliga artikel om Taine har jag gömt! Och det var just Era artiklar där (i Tilskueren) under polemiken mot

Høffding, som kommo mig att yttra: att Ni är demokrat på Ert sätt — genom att höja flertalets andliga nivå; en hvar, som bringar in två tankar i ett hufvud, som förut blott rymde en, är demokratiserande till sin verksamhet! Jag är mycket riktigt, som Ni antar, demokrat emedan jag är frihetsvän; men demokrattroende endast så, som jag 5 tror på Nilens öfversvämningar: som en lagbunden naturmakt, hvilken måste komma att afsätta det slamm, i hvilket sedan den verkliga kulturen skall utvecklas! Den verkliga kulturens bärare är, för mig som för Er, den stora individualiteten; men denna kan ju icke lefva och verka utan att, medvetet eller omedvetet, höja de mångas andliga 10 nivå? Och om än detta höjande till en början har den ledsamma följden, att de många tycka sig så höga, att de kunna se de få »öfvermänniskorna« öfver hufvudet, så är detta icke något absolut oundvikligt på längden. Kulturen kan komma att på nytt bli hellenisk, som den var på Perikles tid — då den själfbestämmande demokratien 15 förstod att bestämma sig för Perikles myndighet, och att på hans armar låta lyfta sig upp till en kulturmakt! Jag tror på framtidens demokrati — som skall välja till sina ledare andens aristokrater! Denna demokrati skall gå fram öfver våra grafvar, det är sannt; vi få ej se den, men den kommer. Allt kommer, som vi — idealister, 20 drömma om, bara icke för oss.

Det var bra vänligt af Er, att skrifva om min lilla bok; vill Ni sända mig ett nummer i Xband, till denna adress, blir jag Er mycket tacksam. Jag läser nu om Er *Naturalism* och njuter af tilläggen — jag kan den redan nästan i grund, jag har läst den så ofta. 25

Er tillgifna

E. Key.

Postscriptum.

Hemkommen från min simtur i sjön möttes jag af posten och med den ett kuvert med Er artikel — huru skall jag kunna tacka 30 Er för den?! Huru älskvärdt förstående af hvad jag ville ge; af mina båda vänner; huru generös i sina erkännanden, huru — ja, huru lik Er! Samma dag, jag for från Stockholm, läste jag en anmälan, full af

utsökta grofheter, där allt, ni särskildt framhäft som karaktäristiskt, blef hånadt och förlöjligadt i den konservativa pöbel-tidningen — så jag hade i dag för 999de gången anledning att förvåna mig öfver huru olika konstruerade människors ögon äro!

5 Det där ni sade om skådespelet, hade jag tänkt mycket på och ni har naturligtvis alldeles rätt. Jag menar icke att skådespelet står högst, annat än när diktaren någon gång känner alla sina personers känslor lika intensivt, som han skulle känna sina egna, ifall han vore lyriker, och lika nyanseradt psykologiskt skildrar karaktärerna, som
10 en romandiktare kan göra det. Kan han — skådespelsdiktaren — detta, då är han Sofokles eller Shakespeare eller Göthe — då är han intensifieradt lyrisk och koncentreradt episk diktare i ett — och en sådan diktare har ännu ingen kvinna varit! Våra bästa dramer — det är våra lifshistorier.

15 Tack för att ni skref så vänligt och vackert och fint!

Er tillgifna

E. K.

Vet Ni — det var riktigt eget, att Ni just skulle citera de orden af Winther! Sedan jag läste dem första gången, i en Er studie öfver
20 Winther, ha de synts mig så sköna, att jag blott vet ett innerligare uttryck för djup kärlek, E. B. Brownings sonett:

How do I love thee etc. —

Och när jag skref om A. Ch. Leffler höll jag på att citera just de där Wintherska orden — så karaktäristiska för henne syntes de mig. —

25 Nej, nu måste jag låta bli att trötta Er med mitt pladder! Ni kan bli trött ändå i sommarvärmen! Måtte Ni ha det godt, arbetslugnt; måtte Ni få någon oväntad glädje!

5. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Bäste doktor Brandes!

Oby Vislanda

25/6 1893

30 Blif inte rädd, att Ni skall få Er en fruntimmerskorrespondent påtvingad; Ni behöfver alls inte svara på detta bref hvars syfte endast

är att fråga Er om Ni är kvar i Kphm i midten af Juli. Det är nämligen så, att Julia von Vollmar stämt möte med mig där; hon är med sin man i Berlin vid den tiden, men lämnar honom på en vecka, för att i Kphm få råka en där förbiresande väninna, samt har då på samma gång bedt mig komma dit ned. Så, ifall Ni finnes i Kphmn i halfva 5 Juli, kunna vi kanske få språkas vid någon stund, Julia, Ni och jag. Vi bo på Uttenreiter och från och med 14de Juli träffas vi där, och Ni vore vänlig, om Ni dit meddelade oss med ett par ord, om vi kunna råka Er och hvar och när.

Jag har nu åter en glädje att tacka Er för, en af de oräkneliga Ni 10 beredt mig, dels medelbart genom att leda mig till andras verk, dels omedelbart genom Era egna! Jag har med oförminskad hänförelse omläst Er *Naturalismen i England* och jag har för första gången — lockad af Er skildring i boken om Tyskland — läst *Der Oberhof*. Jag har njutit den med intensiv uppskattning. Om vintern 15 skall man aldrig läsa sådana böcker. Här, där rågen går i brödoftande, violettgröna vågor, där ängarna ånga i blomstermångfald och sjöns blanka yta speglar ek- och björkhagars mjuka linier — är rätta tiden och stämningen för denna djupa idyll. Den synes mig mäst släkt med George Eliot's, af alla europeiska folklifsbilder. I 20 hopp om att kanske snart råkas

Er tillgifna

E. Key.

6. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kjære Frøken Key

Kbh.

23 Dec. 93. 25

Vi saas da slet ikke i Sommer, og da jeg heller ikke nogensinde har set den unge Dame der skulde bringe mig Hilsen fra Dem — hendes Forældre har efter et snart 30aarigt Bekjendtskab for et Par Aar siden uvist paa Grund af hvilken Bagvaskelse trukket sig ganske tilbage fra mig — saa er Deres artige Tilsendelse af Heftet det første 30 jeg paany hører fra Dem.

De er en tapper Dame og det er kun tungt at De skal maatte sætte Pen til Papiret overfor saa lavt liggende Angreb. Hvor gider De dog svare paa Sligt! Men det er vel nødvendigt. Ogsaa jeg føler det nødvendigt, naar jeg en Gang hvert sjette Aar svarer. De havde ej
5 behøvet at sætte en rød Streg ved mit Navn; jeg læser hvad De sender mig helt igjennem.

Heftets sidste Stykke Om Vetenskap forfærdier mig. Det er jo den rene, frække Obscurantisme. Men noget andet forbauser mig. Ud-giverens Navn. Denne Mand har for 10 Aar siden (som Ud giver af
10 et Blad Fyris) sendt mig en hel Pakke af de ydmygeste, mest beundrende og indsmigrende Breve, forsikrende mig om sit Organs Frisind endda komisk nok »såväl i de religiösa frågorna som i äktenskaps-frågan« og nu gjenfinder jeg ham som Red. for et rent reaktionært Organ. Hvad er han i Mellemtiden bleven? Hvad er han nu? En
15 Professor eller hvad?

O ja Karaktererne her i Norden!

De véd det: hertillands kjende vi lidet til Sverig, interessere os lidet derfor. Men Alt i Norden er Vemod. Nu Deres Strindberg, hvilket Menneske, hvilken Plebejer, hvis eneste Undskyldning er den tarve-
20 lige at han synes halvt sindssyg! Eller Eders Ola Hansson, en endnu større Plebejer, forklædt som fornem Mand, der fik sin Kone til at holde mit Arbejde om Nietzsche tilbage for selv at posere som Nietzsche-Opdager og som dernæst angreb mig offentligt! Gives der værre Mennesker end Skribenter? End ikke Skuespillere, ja end ikke
25 Skuespillerinder er saa fæle. Dog Geijerstam og Levertin er brave Fyre og Heidenstam, skjønt han er en Laps. Her og i Norge rykker iøvrigt en Ungdom frem bag en Skjoldborg af dansende Borde, for hvem Spiritisme og Mystik er den sande Alvor. Frelsens Hær er mig kjærere.

30

Deres

Georg Brandes.

7. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 15 Valhallavägen

Bäste doktor Brandes!

31/12 1893

Det var en oväntad glädje, att åter se ett bref från Er hand; jag hade, äfven detta oakadt, ämnat skriva för att tacka Er med anledning af en ny glädje Ni gifvit mig — ty en ny bok af Er är alltid en 5 ny glädje! Jag eger naturligtvis — och har med största ifver läst — Era bilder af Udenlandske Egne og Personligheder. Flera af dem kände jag från tidskrifter och är därför dubbelt glad att nu besitta dem, samlade i en bok; särskildt fånglade mig det för mig nya, Era ungdomliga Dagboksanteckningar; icke därför, att de äro 10 det, i och för sig, bästa i boken, som ju har andra, mycket betydligare värden, men för mig, som följt hela Er produktion, är det också af stort behof att få titta in i ateliern, och få syn på de mera tillfälliga små ting, i lera eller vax, som Ni lekt samman under Era hvilostunder, Era förberedelsetider! Era karaktäristiska konturer till Julia 15 och Georg v. Vollmars profiler äro för mig, som deras vän, också mycket tillfredsställande men — jag skall bryta af, ty om jag skulle börja räkna upp allt, som Er bok gifvit mig, blefve det långt öfver ett nyårsbrefs omfång.

Hvarför jag satte ett rödt streck, i den artikel jag sände Er, berodde 20 på att jag just tyckte det var skada, att Ni skulle spilla Er tid med att genomläsa svaret på ett, som Ni säger, så »lavt liggende Angreb«; men jag ville Ni skulle veta: att jag passat på att beriktiga min »felskrifning« i boken om A. Ch. Leffler, rörande Er och kvinnofrågan. Jag brukar håller aldrig svara — jag hade fått uppmaningar från 25 flera håll att göra det denna gången, och var, som Ni säger, tvungen att taga till ordet denna gång, för att försvara mig och mina vänner. Det har runnit mycket vatten sedan Scheele var Fyris frisinnaede redaktör!! Han är nu medlem af — Kristliga Föreningen för Unga män(!) och redaktör af Svensk Tidskrift (som för en 30 tynande tillvaro) samt för öfrigt docent i filosofi vid Upsala Universitet, med ringa utsikt att någonsin bli professor, hvarför man antar

att han kommer att sluta som präst. Han hör visst till de ärliga reaktionära, de, som af öfvertygelse lämnat de fria vidderna och gått in i den lugna hamnen.

Ni har rätt att det är »Vemod«, som griper en, vid tillbakablicken
5 öfver Nordens tillstånd i andligt afseende, men framför allt i fråga om
karaktärer. Dock — Ni är lyckligtvis icke gammal och Ni skall nog
få se, att en ny generation, efter denna spiritistiska, skall komma,
som på nytt skall famna allnaturen med hednisk kärlek, och som
skall tacka sina lärare och vägbrytare — bland hvilka Ni står kvar,
10 då de andra, som nu profetera, äro glömda!

Må det nya året ge Er glädje och oss alla, genom nya verk af
Er — önskar

Er tacksamma

Ellen Key.

15 8. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 15 Valhallavägen
4/2 1894

Bäste doktor Brandes!

Om jag också riskerar att Ni tycker att jag är ett besvärligt fruntimmer, som icke låter Er vara i fred, så kan jag inte ändå låta bli att säga Er huru välsignadt glad Ni gjorde mig med Ert tal i
20 Studentersamfundet, som jag äger i Politiken — där jag för resten
ofta träffar på något af Er penna — eller med andra ord: har en
stunds utsökt andlig njutning.

Men se, detta Ert tal, det var inte bara fin litteratur eller sjäfull
karaktäristik, utan det var en handling; en karaktärens, en manlig-
25 hetens koncentration af sorg och harm och glöd och vilja — en sådan
koncentration, som gör ordet till en blank dolk, hvilken ger dödliga
sår! Det är sådana där drag hos Er, som gör att jag håller af Er som
en personlighet, icke bara gränslöst beundrar Er som geni! Och jag
måste därför säga *tack* — af alla krafter och hoppas att Ni förstår,
30 att Ni inte skall mera bry Er om att svara mig, än Ni bryr Er om

att taga upp ett blad, som faller till marken när Ni går i skogen!

Er sista bok har väckt mycken beundran i Sthms lilla, läsande krets. Era största artiklar i den, voro ju redan för mig och andra bekanta och djupt uppskattade från Tilskueren och andra håll, men man gläder sig att få pärlorna trädde på ett sammanhållande band! 5

Nej, nu tyst med snack och bara ännu ett gladt och ett varmt tack från

Er tillgifna

Ellen Key.

9. *Georg Brandes till Ellen Key.*

6 Febr. 94.

Kjære Frøken Key

10

De er altfor god imod mig. De har formelig en Slags Drift til at rose mig hver Gang jeg gjør det Ubetydeligste, som De synes om, som nu denne Tale, hvilken jeg til det Yderste vægrede mig ved at holde, kjed og led som jeg er af al offentlig Optræden, og som jeg maatte lave med ganske kort Forberedelse, da man paastod, ingen 15 anden Taler at kunne finde. Som Protest mod vor Elendighed er den jo kun et Slag i Vand. Jeg har rettet den lidt, da en lille Boghandler bad mig om Forlov til at udgive den, og faar jeg nogle Exemplarer, skal jeg se at huske at sende Dem et.

Jeg takker Dem ogsaa for det sidste Brev De sendte mig og Deres 20 elskværdige Hensigt at trøste mig. Men jeg er desværre ganske uimodtagelig for Trøst. Jeg ser Alt Sort. Dog nedslaar dette mig aldeles ikke. Følte jeg mig lykkelig som Privatmand, vilde de offentlige Begivenheders Tryk være mig som Trykket af en Fjerbolt. Men jeg er det ikke, lider under alskens Kvaler (bl. A. under Umuligheden 25 af endog blot at kunne tjene mit Brød uden Hjælp af Andre). Derfor har jeg Tid og Lejlighed til ogsaa at tage mig de offentlige Tilstande nær. Man har ellers skjældt mig kraftigt ud i Artikel efter Artikel her i de danske Aviser for min Tale.

Jeg hører, at nu har ogsaa Hr. Lundegaard, den Sjæl, skrevet en 30 Slags Bog imod mig. Selv har jeg ej set den. Han er ogsaa en af den

Milliard, jeg skal have forført, og som senere har rystet mig af sig. Jeg vidste ikke han var til, da han kom og kjedede mig med sit Overhæng Aar efter Aar. Aldrig har han interesseret mig; jeg havde Medlidenhed med ham; og aldrig har jeg forsøgt at indvirke det mindste
5 Gran paa hans Meninger.

Tal ej om min lille sidste Samling, det var jo Ingenting. Jeg sidder og sysler med det store Arbejd jeg vil gjøre om Shakespeare. Men Udkastet er forfødeligt stort og Alt svulmer endda under Udførelsen og jeg er kjed af det som af Alt — med Undtagelse af alt det, jeg
10 attraar og ikke kan naa.

Deres ganske hengivne

Georg Brandes.

10. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 15 Valhallavägen

Bäste doktor Brandes!

10/2 1894

15 Blott ett par rader till tack för Ert bref och Er broschyr — som det var så roligt att äga i denna form och från Er själf!

Jag har alltid den »driften« att tacka och glädas vildt åt allt, som är snillrikt, skönt och modigt och att säga det! Man har sannerligen inte så många glädjeämnen, att man inte kan unna sig den lilla
20 fröjden att säga: tack!

Vet Ni, att det gladde mig — i all sin melankoli — hvad Ni skref att, vore Ni blott lycklig, skulle Ni lätt kunna bära allt annat. Jag menar: det gladde mig, att Ni har denna vekhet i Ert skaplynne. Det är annars nästan bara kvinnor, som verkligen känna denna
25 lyckans öfverlägsenhet öfver alla andra handlingsmotiv och lifseggelser! Jag tycker, att det är ett af de djupaste ord, Spinozas:

Fröjd, det är fullkomlighet.

Och jag vet, af egen erfarenhet, att intet kan trösta för saknad af lycka. Men Ni talar själf i Ert föredrag om att man också kan lefva
30 på »Selvtillid eller Trods« — och dessa båda bärande krafter synes mig skulle kunna föra Eder ett stycke — till att få Er stora, efter-

längtade bok om Shakespeare färdig — och så om Göthe. Innan Ni alls började med att skriva eller tala om Göthe, har jag längtat efter den boken — som blir som att få Göthe och få Shakespeare för andra gången!

Det gör mig vild af ledsnad, att lifvet är så obarmhertigt mot dem, 5 som bäst behöfde dess leende!

Er tacksamt tillgifna

E. Key.

11. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 15 Valhallavägen

Bäste doktor Brandes!

13/5 1894

10

Är Ni i Köpenhamn eller omnäjd i början af Juni? Jag passerar då (på resa ned till Julia och Georg Vollmar i Bayern) och det skulle vara mer än ledsamt, om jag, genom att komma en eller annan dag för sent, skulle gå miste om glädjen att råka Eder.

Vill Ni därför vara så god att (endast per brefkort) säga mig om 15 och huru länge in i Juni Ni råkas i Köpenhamn.

Jag var så glad att Ni skref så vänligt om unge Vogt. Hans gamla mor och systrar sutto i Kristiania, glada att ha lyckats skaffa honom denna utrikesresa för hans utveckling, och voro i fruktan och bäfvan för huru hans diktsamling skulle bli mottagen! Och så skref Ni så 20 vackert om den — och jag blef strax glad vid tanken på dessa kvinnors glädje.

Och så njöt jag af Ert tal om de »broskaktiga prosadikterna« — hvilka kunna (en gång af hundra) hafva sitt värde, men som i regeln äro ett ofullgångenhetens och vanmaktens tecken, hos den unga 25 litteraturen.

När slutar teatern i Köpenhamn och när konstutställningen?

Ja, det gör det samma, ty jag kan ändå först kring 5te vara där, och äro de då öppna, får jag veta det.

Eder tillgifna

30

Ellen Key.

12. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kbhavn
d. 29 Oct. 94.

Kjære Frøken Key

Jeg havde forleden klæbet Frimærker paa en Konvolut for at sige Dem Tak for »Slutord«, men kom ikke til at skrive. Saa kommer idag 5 første Del af Deres Almquist og jeg takker for begge Hefter paa én Gang.

Jeg fandt ved min Hjemkomst fra en Sommerrejse, at De havde søgt mig forgjæves. Jeg blev borte længe efter at De havde været her, jeg var i russisk Polen paa Landet og levede i stor Stilhed og Ensom- 10 hed. Mine bedste Venner var desværre borte paa Rejse. Dog De har maaske læst mine Artikler om Polen i Politiken. Jeg skrev en hel Del Notitser ned. Saa vendte jeg hjem til mine Forældre og Venner og sexten Fortvivlelser og har siden da levet i dem som Blommen i et Æg, ganske uoplagt til at udgive noget, uden Haab, uden Mod, 15 uden Vilje, kun opfyldt af en Menneskeforagt, der æder mig op; men som er saamange og saa stærke Erfaringers Resultant, at den ikke lader sig udrydde.

Det var pænt af Fru Vollmar at mindes mig, endda hun vel neppe har læst stort af mig. Deres Slutord rørte mig, at De Stakkel gider 20 udrede alt det — De er for god til det, hvor vil De dog modsige! Lad bare de Andre beholde Ret. Jeg er saa stolt af at fra mit 24de Aar af har jeg i alle mine talrige Polemiker ladet Modstanderne beholde det sidste Ord.

De har vist Ret i stærkt at fremhæve Almquists Fremsyn. Kun en 25 enkelt lille Anmærkning vilde jeg vove. Det Forhold at ligne de sidste Dages Symbolister har han tilfælles med alle udprægede Romantikere fra den gamle Tid og selve dette beviser ikke at han var en Ørn. Med andre Ord: det er Symbolisterne som intet Nyt bringe, men koge den gamle Romantik op igjen; det er ej de gamle Romantikere 30 der nu staa Prøven som Profeter.

Jeg arbejder for Tiden stærkt, men Intet lykkes.

Deres

Georg Brandes.

13. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 15 Valhallavägen

Bäste doktor Brandes!

9/12 1894

Strax jag hade mottagit Ert så kärkomna bref, höll jag på att skrifva — en hel predikan till Er!! Jag höll också på att göra det i somras! Julia v. Vollmar och jag brukade ofta tala om Er, och huru 5 det skulle vara möjligt, att Ni skulle kunna bli mera lycklig — eller mindre olycklig; få mera tro till betydelsen af Ert arbete. (I parentes: huru kan Ni tro, att Julia v. Vollmar icke har »hört af Er« de sista åren? Hon har och skaffar sig hvarenda bok, Ni är så god och skänker oss!).

10

Men så uppgaf jag tanken att predika! Ty hvarenda människas sorg, när den är djup, således också Eder, är en ocean, som isolerar oss, gör oss till öar — utan broar öfver till hvarandra! Och således: om jag också predikade mod och resignation, skulle jag icke nå Er. Ingen hjälper någonsin den andra, annat än genom att vara tyst 15 inför ens smärta eller plåga.

Tyvärr såg jag icke Politiken just den tid i somras, medan Era polska bref stodo där. Och nu, i höst, har jag blott ytterst sällan sett G. B. under en artikel där! Däremot har jag, med djupaste glädje, läst Er artikel om en Doppelthed i Goethes Væsen — 20 Jag har just nu slutat en artikel till Ord och Bild, som handlar om Weimar m. m. och som jag kallat: »Från Goethes yttre verld«. Men detta har gifvit mig anledning att också fördjupa mig i den inre verld, öfver hvilken Ni sagt så centrala, så härliga ting!

Det pinade mig, att se Er Shakespeare-artikel öfversatt, och 25 förd fram i en, med afseende å utstyrsel, så stillös form, som Nordisk Revy! Dess mera längtar jag att få i Er bok läsa Er själf, njuta Er egen stilistiska konst — en mästare, som blir öfversatt, smakar mig som en fin frukt, af hvilken en annan hand dragit skalet! Jag hoppas att Ni nu fått alla mina tre häften af Ord och Bild med Almqvist- 30 artikeln. Ni ser att jag, i den senare, visade huru starkt Almqvist i verkligheten tog afstånd från romantiken.

Jag läste Er anmälan af V. Vedels bok om vår litteratur och hade

själf redan funnit att de partier, Ni påpekar, äro de starkaste. Vi ha tyvärr mycket få andar af första rang. Almquist var i anläggning, icke i mognad, den främste. Nej, nu skall jag icke hålla på att prata längre. Jag vill bara be Er om en sak; jag såg nyligen hos Levertins
5 ett porträtt af Er, som var mycket bra; skulle Ni någon gång vilja ge mig ett?

Och så till slut: har Ni intet i Er, af den dubbelhet, Ni i Goethes väsen så djupt sett? Skulle Ni icke kunna förakta de många — men i alla fall finna Er något, någon att älska? Skulle Ni icke kunna
10 tycka att lifvet har ett visst värde kvar, när det har Shakespeare och Goethe och Spinoza och andra?

? ? ? ? ?

Jag har denna höst bara läst Goethe, gråtit, varit salig, önskat att jag kunde varit den mattstump, han torkade sina fötter på! — Och
15 jag, som lidit så mycket, att jag ha t a t mitt eget lif och under årtal velat göra slut på det — jag ertappade mig häromdagen med att — icke vilja dö, ty endast i detta lifvet kan man ju få — läsa Goethe!

Nej, nu skall Ni få ett slut!

Ett slut tar dock aldrig den varma tacksamhet och tillgifvenhet
20 Ni vunnit under 25 år — okänd personligen först — hos

Ellen Key.

14. *Georg Brandes till Ellen Key.*

D. 19 Dec. [1894]

Kjære Frøken Key

Jeg skylder Dem megen Tak for Tilsendelsen af Hefterne, som
25 have givet mig et nyt Syn paa Almquist. Det var kjedeligt, De ej læste mine Artikler fra Polen, det var et Par hundrede Sider, og de er nu længst udsolgte. Stykket af mig i Nordisk Revy er et Uddrag af en halv Snæs Kapitler af min projecterede Bog om Shakespeare, giver en Udsigt over et Afsnit af hans Liv. Ellers har jeg nu begyndt Ud-
30 arbejdsdelen af denne meget store Bog — det bliver vist hele 3 Bind — dog er endnu kun 7 Ark færdige og trykte.

Indlagt det sidste Portræt, der er gjort af mig.

I disse Dage har jeg i Tilskueren offentliggjort en Artikel Kohélet, hvormed jeg har gjort mig megen Umag og som siger en hel Del paa et lille Rum.

Det er uhyre elskværdigt af Dem, at De forsøger paa at bringe mig i bedre Lune eller foreholde mig, at jeg bør være i bedre Lune. Det vil desværre ikke frugte. De Vanskeligheder, hvori jeg befinder mig, er større end at jeg kan overvinde dem. Men sligt er det uinteressant at tale om.

Jeg sætter personligt ikke ringeste Pris paa den lille Artikel om Goethe. Jeg troer, jeg selv iøvrigt har noget af den Dobbeltthed i mig, men det hjælper mig ikke.

Jeg har i disse Dage udgivet min gamle Bog Emigrantlitteraturen paany. Det bliver sidste Gang i dette Liv. Den har brugt 17 Aar om i andet Oplag at blive udsolgt i tusind Exemplarer. Meget nedslaaende for mig er bestandig det, at mine Bøger ikke sælges, aldrig sælges. Derfor er det mig endog absolut umuligt at tjene mit Brød. I min Alder er jeg stadig henvist til at tage mod Hjælp af Fremmede, og dette Forhold lammer mig. Det vil De let forstaa. Jeg gav gjerne al Taknemmelighed der muligvis i Læseverdenen næres imod mig for at have et Salg blot af 3000 Exemplarer. Det er efterhaanden det Praktiske alene, det kommer an paa.

Hvis De ser Levertin beder jeg Dem takke ham paa det Hjerteligste fra mig for hans smukke Digte. Jeg selv kan ej skrive, faar altfor mange Breve om Dagen og kan ej overkomme Svarene. Nu har Geijerstam skrevet mig et langt Brev til, vil vide min Mening om hans Bog, men jeg faar 6 Bind hver Dag i Aaret, hvor kan jeg læse og bedømme alt Sligt. Jeg saarer ufrivilligt de Par gode Sjæle som vil mig vel. Ser De ham, saa bed ham have lidt Taalmodighed med mig.

Hav Tak for Deres Sympathi. Den er gjengjældt.

Deres

Georg Brandes.

15. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Valhallavägen 49, Stockholm

Bäste doktor Brandes!

11/4 1896.

I dagarne kommer till Köpenhamn en af mina mycket goda vänner, Herr Gustav F. Steffen, bosatt i London och god vän med Eder nu
5 döde vän Stepniak. Som den unge mannen är mycket europeisk och begåfvad torde han också kunna bereda Er nöje genom en stunds samtal och han hör naturligtvis sedan gammalt till dem, på hvilkas utveckling Ni öfvat inflytande — hvarför jag antager att Ni hafva mycket gemensamt. . . .

10

Eder tillgifna

Ellen Key.

16. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Horn bei Bremen

Kjære Frøken Key

13 April [1896]

Da jeg er paa Rejse, kan jeg ikke have den Fornøjelse at se Hr.
15 Steffen. Stepniak har nævnt ham for mig; hans Bøger er mig ubekjendte. Men jeg vilde meget gjerne have truffet ham især for at rette et bestemt Spørgsmaal til ham, som jeg nu tillader mig at rette til Dem, ifald han har talt derom til Dem: Hvorledes kunde Stepniak omkomme paa den Maade? Jeg har i Begyndelsen slaaet mig til Ro
20 med den Forklaring om et Ulykkestilfælde, som de ham venligt sindede Aviser bragte og som hans Venner gav ved Undersøgelsen. Men ved her i Egnen dagligt at passere Jernbaneskiner er jeg bleven overbevist om at denne Forklaring er umulig og usand. Paa den anden Side véd jeg med fuldkommen Bestemthed, at da jeg i Slut-
25 ningen af November forlod London, havde Stepniak ingen som helst Tanke paa Selvmord. Ganske uden Opfordring fra min Side udkastede han stadigt Fremtidsplaner om hvorledes han vilde staa mig bi literært osv.; han var tilmed altid ved godt Humør og tilfreds. I dette Punkt er der hos mig ikke Skygge af Tvivl. Spørgsmaalet for
30 mig er altsaa: Hvad er der hændt ham mellem Slutningen af November og Slutningen af December??

Jeg har korresponderet med hans Hustru Fanny Stepniak baade før og efter Katastrofen. Hun gjorde det mest udmærkede Indtryk paa mig. Men dog kan jeg ikke andet end rette min Tanke paa hende i dette Spørgsmaal. Hende har jeg naturligvis ej villet udspørge; men hvad der har været mig paafaldende er at Vera Sassu- 5 litch, som jeg kjender, har ladet en Forespørgsel fra mig om denne Sag uden Svar.

Véd De noget derom?

Det er ej kjønt af Dem, Frøken Key, at De, som mere end nogen anden, opfordrede mig til at skrive den store Pakke om Shakespeare, 10 nu da den er færdig, ej har gidet skrive mig en Linje om hvad De syntes om den. Jeg selv er saa træt af den (der hverken i Danmark eller i Tyskland har fundet nogen Afsætning) at jeg har maattet rejse lidt; jeg har været 8 Dage i Berlin og nu noget hos min Ven A. Fitger. Hvorhen jeg gaar herfra, véd jeg endnu ej. 15

Deres hengivne

Georg Brandes.

17. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 49 Valhallavägen

Kära doktor Brandes!

21/4 [1896]

Mycken tack för Edert så vänliga bref. Det var skada att Ni icke 20 råkade min unge, mycket begåfvade, landsman, Steffen, som Ni hade en så nära gemensam vän med, Stepniak. Herr Steffen har lofvat mig att skrifva till Er om Stepniaks död: det var ren olycks-händelse, på grund af att han hade lagt af bruket af glasögon.

Hvarför jag icke skref till Er om Shakespeare var helt enkelt det: 25 att jag icke velat börja läsa den förr än allt kommit, eller rättare: jag hade börjat läsa den, men plågades af afbrotten och ville vänta, tills allt kom! Men just då sista delen kom, stod jag i den rasande fejd, som jag stått i hela vintern, med »kvinnosakskvinnorna« och det var först när jag hade min sista bok färdig, som jag kunde tillåta 30 mig den festen: att börja umgås med öfvermänniskor—Er, och

Shakespeare genom Er — efter att hela vintern hafva varit jagad af den andliga pöbeln! (Jag har sagt till min förläggare att skicka Eder mina broschyrer Missbrukad kvinnokraft och Kvinnopsykologi samt ett af de otaliga angreppen emot mig — det mäst karaktäristiska: Ett ord (af Mathilda Roos). Det är icke min mening att Ni skall orka läsa allt detta! Ni skall bara bläddra i det och läsa Efterskriften i mina båda broschyrer, för att se huru jagad jag varit, och hvarför jag först för en vecka sedan hade glädjen att fördjupa mig i Er bok om Shakespeare, hvilken fånglat mig på det allra utomordentligaste. Jag har blott en sak emot den, och den är — typografisk! Jag menar: att alla de litteraturkritiska undersökningarne, som ju måste vara med, men som äro bygnadsställningar framför bygnaden (d. v. s. Er subjektiva uppfattning) att dessa borde fått en annan plats: med en finare stil eller som noter under texten, så att denna hade varit ensamt *Era* meningar om Shakespeare, och det andra ej hade blandats in i Edert!

Men detta, som Ni ger, som resultat af Er kärlek till Shakespeare, Er djupa inlefvelse i honom, Er rika psykologiska fond, Era egna, bittra upplevelser, detta som lärt Eder att förstå honom — detta allt är så innehållstungt, så djupt själiskt förstående, så fint, så slående sannt, så att jag varit full af glädje, beundran och — smärta å Era vägnar, medan jag fördjupat mig i Edert stora verk! Jag äger det naturligtvis men måste beklaga att det — genom sin dyrhet — nog icke blir så allmänt spriddt. Också därför skulle den där typografiska planen, jag nämde, varit praktisk!

Jag bättrar emellertid min upplaga genom att, med röda streck, uthäfvat Era ord och tankar från de många historiska undersökningarne, hvilka jag aldrig finner roande! Och Ni har bestämdt också endast nödtvungen — emedan man ju måste vara lärd, när man skrifer om Shakespeare, sysslat med alla dessa undersökningar om förutsättningar, källor, tidsbestämningar — hvilka på mig alltid verka, gent emot ett diktverk — som en undersökning af jorden —

så och så mycket kali, fosfor o. s. v. — ur hvilken rosen växer! Man måste ju känna jordmånen, för att kunna förstå rosorna! Så jag menar bara att jag icke kommer helt med, förr än Ni, med konstnärens hänförelse, skildrar Era känslor för rosorna själfva!

Nu hoppas jag innerligen att Eder resa skall hafva skaffat Eder 5 hvila och nya intryck! Jag läste med mycket nöje Er lilla teckning af gamla fru Hauch och förtjustes af Er fina vändning där: »att fina människor borde få fri bostad i ett gammalt slott: det skulle dock icke bli öfverfyldt!» Jag tänkte strax: ack, om jag hade ett gammalt slott att placera doktor Brandes på! Tänk alla de adeliga åsnor i Dan- 10 mark, som bo på gamla slott! Och Ni — sliter på Havnegade!!!

Ni har sagt saker i Shakespeare, vid hvilka jag darrat af förståelse och medkänsla! Tack!

Eder tillgifna

Ellen Key. 15

18. Georg Brandes till Ellen Key.

Kbh.

Kjære,

22. April [1896]

hvad er dog Deres Ven Steffen for en upraktisk Mand! Jeg var kommen tilbage; han søger mig, mens jeg er ude, og istedenfor at efterlade en Billet med Spørgsmaal om na ar jeg er hjemme, isteden- 20 for blot at opgive sin Adresse i Kbhavn, efterlader han et Kort med en Londoner-Adresse, erklærer at ville komme igjen, og kommer aldrig. Jeg har søgt alle Aviser igjennem for at finde i hvilket Hotel han boede — forgjæves.

Jeg kjendte ej til denne ærgerlige, tidsspildende Strid. At De dog 25 ogsaa stadig skal have alle disse uhumske over Dem. Jeg fatter saa vel at De da ej kunde give Dem af med min tykke Bog. Hvad den angaar, takker jeg varmt for Rosen og tillader mig en lille Indvending mod Kritiken. Det forekommer mig dog ikke at man saaledes kan dele Bogen i 2 Halvdele, den der udtrykker min Opfattelse, og den 30 der er blot lærd. Uden lærd Grundlag, nøje Bestemmelse 1) af Affat-

telsestiden og 2) af de Forandringer, Shakespeare foretager med sine Stoffer og hvori hans Sjæleliv røber sig, vilde jo den egentlige Sjælehistorie svæve ubevist i Luften. Ikke sandt? — Dette udelukker jo ikke at Et og Andet af det mere Stofflige, der interesserer mig, kan
5 kjede Dem ret grundigt. Det begriber jeg, og det rammer mig forsaavidt som jeg altsaa ikke har formaaet at gjøre dette morsomt.

Men hvor kvindeligt, hvor kvindeligt af Dem dette, at De vil drikke Fløden! Naturligvis er Bogen altfor tyk og dyr til at blive solgt. Men da mine smaa tynde Bøger heller ikke blive solgte —
10 efter 19¹/₂ Aars Forløb foreberedes nu Andet Oplag af Danske Digtere (4 Kroner) — saa gjør Tykkelsen i Grunden saare lidet til Sagen.

Jeg er meget træt; min korte Rejse har intet nyttet mig, jeg vil snarligt ud igjen, maa blot først gjøre noget Arbejd færdigt. Saa
15 nylig paa Rejsen en svensk Professor, der forhaabenlig har bragt Dem min Hilsen.

Jeg skal læse hvad De vil være saa elskværdig at sende mig Ord for Ord.

Deres hengivne

Georg Brandes.

20

19. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Kära doktor Brandes!

Oby Vislanda

5/6 1896

Med stor glädje mottog jag Eder 2ra upplaga af Danske Digtere — mig sedan ungdommen kär och förtrolig, men dubbelt dyrbar
25 med Er egen vänliga inskrift! Där är ingen som Ni i granskningens *konst* — granskningen som konst och som kärlek. Det är artistens och älskarens förenade lidelse hvilka besjälade Er som kritiker och Ni har gifvit så oändligt mycket af skönhet, af djup förståelse på detta område, emedan Ni för Ert ämne känner så som vår Ehrensverd
30 ville att konstnären skulle känna för sitt — han får, säger Ehren-

svärd, ej nog ha vett, ej nog ha eld: han måste, som en yngling känner kärlek, känna det ädla.

Om jag byter ordet ädla till det, som Ehrensvärd i våra dagar istället skulle brukat: det äkta, så passar denna Ehrensvärds definition af konstnären på Er i hvarje ord; Ni har i Er konst vettet och elden 5 och ynglingaglöden, och i Ert senaste stora verk, Shakespeare (som jag har med mig nu för att i sommar omläsa, samman med Shakespeares egna dramer) lika starkt, starkare än i Era unga verk! Jag hoppas Ni fått Tor Hedbergs mycket sympatiska anmälan af Er Shakespeare i Aftonbladet 23 maj? 10

Nu skall jag blott önska Eder en god sommar, med stärkande hvila. Ser Ni fröken Knudtzon så helsa henne så vänligt från mig.

Eder tacksamma tillgifna

Ellen Key.

20. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kbh. 15

Rodrigue, qui l'eût erû?

9 Nov. [1896]

Chimène, qui l'eût dit!

at De og jeg skulde komme til at indlade os paa et næsten indenfor Lovlighedens Rammer liggende Elskovsforbund! Og dog er det saadan; ja man maa visselig citere den gamle Corneille i den Anledning. Vi er vistnok begge umoralske, dog i forskjellig Grad og paa forskjellig Maade. Saavidt jeg kan skjønne er Deres Immoralitet af mere theoretisk, min af mere praktisk Natur; ligemeget, den er et Baand imellem os, ligesom Røveres Ærlighed er et Baand imellem dem. 25

Ja, jeg har gjort mig latterlig paany, men mod mit Ønske denne Gang. Og saa alle disse Indprentninger af at det nu er 25 Aar siden; lige saa mange Mindelser om Alderdommen, Gebrækkeligheden, Død, Ligbrænding osv., Blomster paa Ligene af Ens Ungdom og Manddom. Lykkeligvis har Deres Protegé Hr. Vedel med Rivalens 30 varme Følelser netop samtidigt i Studenterbogen fundet Lejlighed

til at kalde mig »saarende grim med den lave (!) Pande, de anstrengte Øjne og den store, tyklæbede (!) Mund«, ligesom han — uden noget smaaligt Hensyn til de virkelige Forhold — skildrer mig som en grov Komediant, alt dette indsukret i en Konditorsø af
5 Artigheder. Saaledes føler jeg mig ikke som nogen svimmel Triumfactor, hvad jeg desuden havde 10,000 Aarsager til ikke at gjøre og er mange tusind Aar for gammel til.

Slemme Frøken Key! som aldrig forstaar Spøg. Hvad vil De nu faa ud af disse Linjer! Og jeg som ikke kan udtale mig med den Værdighed og stille Højtidelighed, der findes i Magisterpromotionernes og
10 Laurbærkransningernes Fædreland!

Tak for Efterretningen om Fröding. Jeg var lige begyndt at finde det lidt underligt af ham ej at sende mig en Linje. Men dette er jo rent trist; det er jo som Sindssyge. Hvad er det at tage sig nær, en
15 Smule reklamegjørende Modgang. Han er jo en stor, voxen Mand. Et Raad! Faa en af Sverigs smukke blonde Ungmøer til at elske ham og vænne ham af med det fæle Drikkeri. Rigtignok siger Wessel

For Kjærlighed er Vin

En daarlig Medicin

20 men imod Vin er Kjærlighed et meget fortræffeligt Lægemiddel.

Vil De saa hilse alle de ypperlige Svenskere jeg kjender: Per Hallström, Geijerstam, Levertin, Hellberg, naar han kommer til Dem — han var nys her — af skønne svenske Kvinder kjender jeg desværre ingen uden maaske Fru Palme.

25 Hav Tak for alt Godt. Naar jeg en Dag ej holder det ud i Kbh., sætter jeg mig i Toget og staar pludselig i Deres Stue, hvor De da, højst ærgerlig over at blive forstyrret men velopdragent skjulende Ærgrelsen under et højst gratiøst Smil, siger: Velkommen til Stockholm, Dr. Brandes, hvor længe agter De at blive? Det spørger
30 nemlig strax — med kjendelig Uro — alle Svenskere En om.

Deres

Georg Brandes.

21. *Ellen Key till Georg Brandes.*

[Novbr. 1896]

Stockholm, 49 Valhallavägen

— där Ni, om Ni trädde in skulle få den bästa stolen och allt, som jag kunde göra trefligt åt Er och där jag icke skulle fråga »huru länge som Ni stannade«!! —

5

Käre doktor Brandes!

Ja — när man talar om i förväg att man skämtar, då begriper jag det så väl! Således förstod jag mycket väl att Ni log i Ert sista bref!

Jag älskar icke mitt lands högtidlighet, utan tillåter mig att skämta öfver den — och som bevis därpå sänder jag Eder inneliggande lilla artikel.

Men min oförmåga att begripa skämt hänger ihop med min — af Eder anmärkta — andliga egenhet att »fortfarande vara gammal« genom min naivitet i vissa fall.

15

Ja — tyvärr — min osedlighet är teoretisk.

Jag tror att Valdemar Vedel icke menat att vara sårande — hans syster var mycket ledsen öfver att han dock hade gjort det, som jag kan se af hennes bref till mig.

Gustaf Fröding drack icke af ledsnad öfver åtalet — han är dipso- man — han har blifvit »ärfeligt belastad« svårare än någon annan af vårt lands diktare: hans morfar var det oroliga geniet biskop Agardh, hans mor var så nervös att hon tidtals var sinnessjuk och hans far hade dilirium — en Gösta Berlings-natur som söp sig ihjäl.

Så jag fruktar att Fröding skulle ej ens Eros kunna bota för Bachos!

Eder vän

E. Key.

22. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kbh.

d. 25 April 97

Kjære Frøken Key

Igaar Middags lagde Deres Veninde Fru v. Vollmar sit Kort i

30

mit Hus, erklærede, at hun rejste samme Aften, og kom ej igjen, skjønt hun havde sagt, hun vilde gjøre det, hvis hun fik Tid.

Jeg har harmet mig meget derover. Kan man bære sig taabeligere ad? Jeg holder jo ikke aaben Butik, jeg er en plaget og overrendt
5 Mand, der ved alle Midler holder mig Folk fra Halsen. Min Tjenestepige nævner mig ikke engang, hvem der kommer; jeg ønsker blot R.o. Jeg sad to Skridt fra Fru v. V., da hun blev afvist, vidste intet derom og erfor det først en Time derefter. En Dame af hendes Kultur kunde vel have den Esprit, en Dag forud at lade mig vide hun var i Kbhavn
10 eller kom dertil, eller hun kunde idetmindste have ladet mig vide, hvor hun boede her, eller hun kunde have været uaffekteret nok til at skjænke Byen Kjøbenhavn 2 Dage. Jeg har tilstrækkeligt ladet Fru v. V. vide, at jeg elsker hende. Jeg har set hende flygtigt to eller tre Gange i mit Liv, sidste Gang for 7 Aar siden (paa et for mig
15 meget sørgeligt Tidspunkt lige efter min Datters Død) og jeg har aldrig havt en ordentlig Samtale med hende. Er det da ikke irriterende af hende at bære sig saadan ad! Sig hende det fra mig, hvis hun er hos Dem — hvad jeg ikke véd. Længe havde jeg ønsket at se hende; nu kom hun — paa denne stupide Maade. Om mig selv er
20 intet at sige; jeg holder en Del Forelæsninger om Goethe, der ikke har været helt ilde. (Fru v. V. kunde — sin Fornemhed ubeskadiget — godt taale at have hørt en af dem; hun hører ikke saa gode litthist. Forelæsninger hverken i Tyskland eller i Sverig). Iøvrigt er jeg som sædvanlig en malcontent Person, har sjældent et Indfald, lidt
25 hyppigere, men dog ogsaa sjældent, en Fornøjelse.

Jeg er uendelig rørt over Deres Godhed og Elskværdighed, at De sjældent eller aldrig skriver noget uden at De siger mig personligt en lille Venlighed deri. Der er ingen af mine Landsmænd og visselig ingen af mine Landsmandinder, der gjør eller vilde gjøre det Samme.
30 I disse Dage har jeg læst en svensk Bog, »En Patriot utan Fosterland« af Tavaststjerna. Indledningen med sin Skildring af italiensk Natur er ganske henrivende, Bogen selv god men lidt tør og har vel mest

lokal Interesse. Igaar fik jeg en anden svensk Bog af en Fru eller Frøken Sunny Frykholm, som jeg fik nok af ved at blade lidt i den: en ældgammel Efterligning af Fru de Staels Corinna, forfærdeligt trivielt.

Jeg forekommer mig selv som en By der bombarderes; jeg bombarderes med Breve, med Plagerier, med Opfordringer, med Anmodninger om at gjøre Dit for En og Dat for en Anden, rejse til Tyskland, til England, til Amerika at tale, repræsentere saa en Forening, saa en anden, være i Bestyrelse saa for et Samfund, saa for et andet, arbejde og medarbejde og atter medarbejde — man faar en saadan 10 Lede for det Monstrum, man kalder Næsten, derved, at man lukker sig inde i Stumhed og gaar under i Menneskeforagt.

Iaften Meddelelse om haardt Nederlag for Grækerne. Alle de stakkels unge Mænd paa begge Sider der saares, bløder, lider og dør — hver for sin Chimære!

Deres hengivne 15
Georg Brandes.

23. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Käre doktor Brandes!

Oby Vislanda
3 aug. 1897

Liksom alla andra Edra vänner har jag med stor ifver följt hvarje 20 bud om Ert helsotillstånd och nu ser jag att Ni hunnit så långt i Edert tillfrisknande, att Ni troligen orkar att läsa bref — att besvara detta bref befriar jag Eder redan i förväg ifrån, ty jag antar att Ni nu dagligen erhåller sådana lyckönskingsbref!

Men det är alls icke Er jag lyckönskar! Det är mig själf och alla 25 de andra vännerna af Er person och Ert författarskap, af Ert geni och Er konst, som jag lyckönskar till att vi ännu äga Ert flammande och tändande väsen ibland oss!

Huru Ni själf känner det förstår jag mycket väl! Det är nu en gång så med lifvet — hvilket är en gammal, dålig vana allenast för dem, 30 som icke äro lyckliga — att man först har en smula svårt att lägga

bort det, som sina andra vanor! Men har man sett den stora befriaren från lidandet helt nära, har man blickat djupt in i dödens allvarliga åsyn — då synes det så underligt meningslöst att börja sitt dagliga lifs kretslopp igen och så tungt att åter vara i ödets händer — när
 5 man så lätt kunnat blifva stilla för alltid, »Schicksallos, wie der schlafende Säugling« — som Hölderlin säger, istället för att nu återgå till sitt människolif, det som består i att störtas »Jahrlang ins Unge-
 wisse hinab.« — Men Ni säger ju att Er lefnads devis är *Malgré tout* — ett modigt, manligt ord, som visar att Ni återgår till lifvet
 10 och striden, arbetet och smärtan med god vilja!

Därför hoppas jag att min lyckönskan icke skall kännas som en parodi på Er egen känsla, utan att Ni förstår att jag vet att Ni icke är glad att börja lefva igen, men gärna kan vara litet glad åt att Ni, med att lefva och verka, gör lifvet rikare för så många andra, bland
 15 dem

Eder tillgifna vän

Ellen Key.

24. *Georg Brandes till Ellen Key.*

4 Aug. [1897] Aften

Kjære elskværdige forstandige Frøken Key.

De er den Eneste. Alle andre plager mig med den vample, fæle
 20 Optimisme, som de holde for Pligt, De alene forstaar en hel Del af hvad der er foregaaet i mig.

Et Fjerdingaar i Sengen og Udsigt til — hvis Intet støder til — at blive der en halvanden Maaned endnu, det er mindre himmelsk, ikke sandt? Især naar man betænker at man alt har havt 8 svære
 25 Tilbagefald og saa let kan faa det niende, som man ligger og ræddes for. Tilmed alle Kvalerne. Jeg troer, jeg kjender nu en god Del af hvad man led paa Middelalderens Pinebænke.

Citatet i Verdens Gang var dels en grov Indiskretion dels et Falsum; min Ytring var for letsindig til at kunne trykkes. Jeg skrev

noget om det Ord Malgrétout »som for 30 Aar siden en øm Veninde broderede paa min Tegnebog og som jeg 20 Aar senere satte paa Bogen om Polen« men saadan er jeg, umulig at citere, altid havende Hovedet fuldt af alle mine gamle Kjærester (altfor mange for Moralen) og endda ladende Tungen løbe over med hvad Hjertet 5 er fuldt af. Ak, hin Veninde er for mange, mange Aar siden død; men Tegnebogen har jeg endnu og Broderiet staar frisk. Altsaa:

Malgrétout.

Tænk paa hvad Tid jeg har spildt og spilder. Her ligger jeg nu skeletmager og hulkindet og bleg som et Lagen. Og saa var det kun 10 Generalprøve og om nogle Aar skal det Alt gjøres grundigere om igjen, o horror, horror, horror!

Jeg holder Livet oppe ved Læsning, thi der gaar 3—4 Dage i Træk, hvor ej ét Menneske kommer og besøger mig — nogle er borte, de fleste gider ikke, især de, som er ivrigst for at faa fat i mig, naar 15 det gjælder om at faa et Ornament til et Middagsselskab. Men enkelte har været rørende. I denne Tid læser jeg i Michelets Histoire de France, efter min Mening et af de bedste Værker, der er skrevne og med sin Sanddruhed, sit Krigshumør og sin Ild paa en Prik passende til mit stakkels Temperament, der er dobbelt exaspéré fordi jeg er 20 syg.

Jeg kysser Deres Haand.

G. B.

25. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Oby Vislanda

Käre doktor Brandes!

9/8 1897. 25

Hvad det var vänligt af Er att svara mig ehuru det säkert är Er mödosamt att skrifva och hvad det gjorde mig ondt att Er förbättring icke hade fortskridit så mycket som jag hoppades utan att Ni ännu befinner Eder bunden inom Era fyra väggar, fängelseväggarna inom hvilka Ni marterats! 30

Det var godt att Ni fann att jag förstod Er, att jag icke kom med något hvilket skar in i Ert nu så ytterligt känsliga sjäslifvs stämningar!

Ty alla ens nervsträngar äro, under en konvalescens som Eder, spända som på en violin och de darra för den allra lättaste beröring! Jag har mycket dyrt köpt möjligheten att förstå huru det kännes att genomgå marter, att vakna till lifvet igen, det lif, man icke älskar!

5 Vissa erfarenheter måste man hafva lefvat för att förstå dem; andra lär man sig blott förstå genom att älska; andra genom att hata. Och jag har både lefvat igenom, älskat och hatat återvaknandet till lifvet ur döden — och detta gaf mig möjligheten att ana hvad som föregått inom Er — huru energiskt Ni har lidit och huru

10 lidelsefullt Ni har känt det, under Er pinotid och Er konvalescens! — Och icke håller nu skall jag komma med någon annan optimism än den, jag hemtat ur min egen erfarenhet! Ni talar om att Ni spiller mycken tid! Formelt är detta ju sant — men icke i verkligheten! Det är alldeles förunderligt hvad ens sjäslif stärkes, hvad ens krafter

15 växa, hvilka nya källådror, som springa fram i ens personlighet, hvilka djup, man uppdagar under en sådan tid af nödtvungen hvila från sin produktion, sitt arbete. Eller rättare sagdt: icke under tiden, ty då är man allt för upptagen af att lida. Men sedan lidandet slutat, så finner man sig med undran rikare än förut, mera stridslysten,

20 mera utmanande, mera »exasperé«, som Ni säger, mera fordrande mot lifvet, mera full af skapande lust och kraft, mera i stånd att njuta, lefva och älska!

Således:

Blott i fråga om den skenbara tidspillan om hvilken jag talar,

25 skulle jag vilja bibringa Er en ljusare syn! Ni skall, då Ni återvunnit Era krafter i fysisk mening, finna att Ni gjort upptäckter i Ert jag, i tillvaron, i lifvet, i döden, hvilka Ni sedan skall gifva oss andra i friska, geniala verk — där Ni får erfara glädjen att åter skapa med sprudlande öfvermått af lif, det nya lif Ni hemtat Er vid dödens portar!

30 Och lifvet har kanske ännu någon fager lycka att löna Er med, därför att Ni fann det löna mödan att ännu lefva — ett hittills oanadt slag af lycka!

Ni kan aldrig bli gammal; det vill säga att Ni alltid kommer att lida, att älska, att hata, att hänryckas, att förtvifla.

Det är icke för sådana naturer som lifvet någonsin blir mildt.

Men det hårda, rika, farliga, fula, sköna af tusen motsägelser sammansatta vägstycket — lifvet — är icke helt och hållet värdt vårt hat 5 så länge vi ännu hafva något att gifva åt andra. Må vara att vi intet erhålla själfva, utom smärtan. Men så äro vi större genom våra kval än andra genom sin belåtenhet — rikare, när vi stå med tomma händer än de andra, som stå med fulla!

Låt således Er väninnas vackra devis — Malgré tout — fortfara 10 att vara det fina, vackra, röda silkessnöre, som lyfter Er ur lidandets djup upp emot ljusare dagar!

Att de skola komma hoppas Eder tacksamma

tillgifna vän

Ellen Key. 15

26. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 49 Valhallavägen

2/9 1897

Käre doktor Brandes!

Kommen åter till Sthm har jag läst Era bref i Politiken och undrat på om Ni — som Ni fruktade — åter fått ett recidiv af Er sjukdom eller om Ni nu verkligen är bättre? Vill Ni säga mig (bara 20 på ett brefkort) huru Ni nu har det — eller be Er älskvärda väninna Berta K. skrifva mig några ord! Det skulle vara för rysligt om Ni blifvit störtad ned i »den fjerde Afgrund igen.«

Jag besvarade Ert sista bref med den enda optimism, som jag någonsin kunnat finna att vandringen genom dödsskuggans dal kan 25 framkalla: den att man därunder gör en Umwerthung aller Werthe, hvilken blir af betydelse längre fram — man lär sig älska, hata, förakta på ett nytt sätt, sedan man haft döden för ögonen och man blir starkare, större, intensivare af att hafva lidit!

Endast i denna mening är tiden icke »spild«. Annars är det ju en 30

sanning att sjukdomen eller sorgen smular sönder de dagar och år under hvilka man kunde verkat — — Men — Ni är friskare nu hoppas jag? och vi skola icke mera tala om den svåra tiden, hvilken jag hoppas ligger bakom Er, utan endast om Er döda väninnas
 5 modiga namn på Er — Malgré tout — Oaktadt detta afbrott i Ert arbetslif så kommer Ni att »hinna« mer än de andra under återstoden af året — ty blir Ni endast riktigt frisk kommer Ni att kasta Er på arbetet som ett hungrigt läjon!

Ack — Er bok (?) om Goethe !?!? Skall man endast höra om dessa
 10 föreläsningar — aldrig få läsa dem?! Jag längtar efter den boken, som man längtar efter ett kärleksmöte!

Eder vän

Ellen Key.

27. *Georg Brandes till Ellen Key.*

[4/9 1897]

15 [Brevkort:]

Kjæreste Frøken!

De skulde vide, hvor godt jeg altid taler om Dem; De kan ikke tro det, fordi jeg langtfra viser mig elskværdig nok overfor Dem. De véd ej hvor disse
 20 Breve om Dagen med Lykønskning til Bedringen gjør mig vild.

Jeg ligger nu paa 5te Maaned i min Seng endnu uden ringeste Udsigt til at komme op, staa eller gaa, saa svag i mit svulne og lamme Ben, at jeg lettere kunde flyve end gaa — og under denne Tilstand denne stadige haardnakkede Optimisme fra Omgivelserne,
 25 at nu er det jo i alt Væsenligt godt. At tale til mig om Arbejde, Bøger!! Som om jeg længtes efter det, kunde det! Naar jeg engang kommer lidt op, gaar der 3 Maaneder før jeg kan gaa, saa maa jeg hvile, hvile lidt. Saa har der ophobet sig 4—5 Maaneders rent mekanisk Arbejde, Korrekturer der maa gøres efter Kontrakt,
 30 paa de forskjelligste Sprog, før jeg faar Tid at frembringe Noget, og saa er jeg en Invalid der aldrig kan faa sin fulde Førlighed igjen.

The rest is silence. Frk. B. K. har jeg snart ej seet i 5 Maaneder. Al Verdens Udlændinge trætte mig med Besøg.

Jeg kysser Deres Hænder.

Oldenborren, der er falden paa Ryggen.

28. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Sthm, 49 Valhallavägen 5
15/11 [1897]

Käre doktor Brandes!

Endast 2 rader för att tacka Er för 2 brevkort och tala om att jag nu fått Menschen und Werke!

Vidare vill jag också tacka Er för vänliga helsningar genom Selma Lagerlöf. Jag antar att Ni nu har en af mina andra vänner, Per 10 Hallström, i Kphm och att Ni kommer att bli god vän med honom, som är en sällsynt fin och innehållsrik personlighet. Helsa honom och önska honom lycka på färden!

En annan af mina vänner — en anonym förf. — sänder Er i dagarna sin lilla bok: Rafaël En Passionshistoria. Jag finner 15 den fin och gripande och jag nämner detta, för att locka Er att se igenom den, hvilket Ni kanske annars icke gjorde, då Ni ju i regeln får 20 böcker och 40 bref om dagen!

Med glädje hörde jag af Anette Vedel att hon nu ser Er gå morgontur! 20

Mätte Ni snart vara Ert onda öfvermäktig och kunna resa bort till solens och lifvets länder!

Eder tillgifna

Ellen Key.

29. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kbh. 25
27 Nov 97

Kjære Frøken Key

Igaar aftes læste jeg Deres Venindes Bog; jeg har ikke før havt Tid. De spotter mig ved at tale om 20 Bøger og 40 Breve om Dagen, men Sandheden er ligefuldt at jeg i denne Tid faar omtrent 5 Bind og 20—30 Postsager hver Dag. Og det er uoverkommeligt. 30

Ja, De har Ret, det er en fin og følt Bog. Saavel Maria som Elise er smukt og sikkert tegnede og Bogens hele Stemning og Tone er sjælfuld, men en vis blid Harmoni. Jeg har det at indvende, at selve Vanførheds-Motivet slet ikke er udnyttet, i Grunden overflødigt, 5 skjønt det er det Heles Centrum. Helten lider i ingen Henseende Vanførhedskvaler. Man haaner ham ikke. Man forsmaar ham ikke. Han vinder let og strax den første Kvinde, han elsker. Og at han — halvt ved et Tilfælde — ikke ovenikjøbet faar den anden, det har han tilfælles med de fleste af os Mandfolk, hvem Madamerne i Reglen 10 ingenglunde finde saa indtagende som vi selv holde os for og som derfor sidde hen i utilfredsstillede Lidenskabers Kvaler. Uden at have nogen-somhelst synlig Pukkel paa Ryggen har f. Ex. jeg for min Del bestandig havt denne Skjæbne. Men jeg havde hvad der bøder paa Pukelen en lang Næse. Og hvorfor har Vorherre givet en Mand en lang 15 Næse? For at Piger og Madamer skulde tage ham ved den. Min Ungdoms første Elskerinde forlod mig for en italiensk Æselsdriver, som hverken kunde læse eller skrive, og det efterat hun havde levet mange Aar med mig og tidt forsikret mig, at det var umuligt at elske nogen anden efter mig. Og det har overhovedet været Typen 20 for mit Livs erotiske Eventyr. Hvad Djævlen beklager altsaa Raphael sig over! Hans Lod staar over den almenmenneskelige.

Læste De et lille Stykke af mig i Tilskueren: *Filomena*. Det havde kunnet være meget mere umoralsk. Men jeg rensede Historien, saa den skinner i Dydens snehvide Kaabe. — Til enhver af de mange 25 Svenskere og Svenskerinder, som besøger mig, siger jeg, at jeg elsker Dem, men det lykkes mig vist desværre alligevel ikke at undergrave Deres Rygte.

Iøvrigt drømmer jeg kun om Dreyfus. Jeg har neppe læst noget skjændigere end de franske Blade i de sidste Maaneder. Jødehadet i 30 Frankrig har naaet en rent vanvittig Højde, og det i blot 15 Aar, thi for saa længe siden skrev Renan, at han holdt det for umuligt i Frankrig. Læs B. Lazare's sidste Bog *L'affaire Dreyfus*.

Min Helbred gaar smaat men regelmæssigt frem. Begge Knæ er endnu dygtigt angrebne og venstre Ben og Fod svulne af Blodvand, men jeg gaar nogenlunde og haaber at rejse ved Aarsskiftet. Hallström var hos mig og var brav. Hils den elskværdige Selma Lagerlöf og vær selv hilset af

Deres

Georg Brandes.

5

30. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 49 Valhallavägen

Käre doktor Brandes!

16/12 1897

Tack för Edert så älskvärda bref. »Rafaël« var rörd öfver Er godhet att skrifva till mig om boken och så tacksam öfver Ert vänliga om-
döme! Och vet Ni, än mera rörde mig Er vänlighet att omläsa
Hjalmar Söderbergs bok och tillskrifva honom om den — Ni är en
underbar människa i Ert stora, äkta intresse för allt som har en
glimt af värde inom vittterheten! Visst har jag läst om Era italienska
folklifsstudier i Tilskueren med stort nöje, isynnerhet som Er syn
på dessa människor alldeles smälte hop med Selma Lagerlöfs i
Antikrists mirakler.

10

15

Kommer Ni åter nu på nyåret till Italien och till Florens, så måste Ni lära känna några af mina närmaste vänner, som i vinter äro där. Jag skrifver upp deras adress åt Er! Det är vår mycket betydande målare Rikard Bergh med sin hustru, og helt nära dem bor vår älskvärda och själfulla målarprins Eugen, som Ni genom Rikard Bergh kan bli introducerad till. Rikard Bergh bor

20

Viale Petrarca 92

25

(Signora Maggi)

Firenze.

Och Berghs kunna visa Eder vägen till G. Steffen, som nu flyttat till Italien och bor:

Villa Bichelli

Compiobbi

30

en timme från Firenze.

Er artikel i Dreyfus-saken var det klaraste, bästa af allt. Ack — fast Ni själf icke är glad, hvad jag är glad att Ni lefver; att Ni ännu är flamman som bränner af hat till orättfärdigheten, som stiger högt mot skyn, då allt annat är svarta mörkret.

- 5 De innerligaste önsknigar för Er jul och Er nyårsresa! Tack för det nya i Heineboken, som jag just skickar Berghs till julen! Tack, för att Ni lefver!

Eder varmt tillgifna

Ellen Key.

- 10 Tack för Er vänlighet mot fr. Zetterberg. Hon skref med entusiasm om den!

31. *Georg Brandes till Ellen Key.*

22 Dec. 97.

Elskværdige Veninde

- Tak for al i dette gamle fæle Aar udvist Venlighed. Det er et Aar
15 som næsten er udstrøget af mit Liv, som intet har bragt mig uden Sygdom og Formindskelse af Kræfter; men det har knyttet enkelte Hjerter fastere til mig og derfor er jeg disse Hjerter taknemmelig, deriblandt en vis Ellen Key's. Jeg gjør alt muligt for at kompromittere Dem ved at prise Dem i høje Toner til alle de Svenskere, jeg ser
20 mellem Aar og Dag. Men det frugter vist ikke.

- Ros mig ej for udvist Høflighed mod tilrejsende Svenske. Om Sligt gjælder: c'est mon métier. Hvis jeg kommer gennem Firenze skal jeg ej forsømme at se til Deres Venner, men gal og planløs som jeg er af Natur, aner jeg endnu ikke, hvor jeg kommer hen. Jeg tager engang
25 i Januar herfra til Berlin, saa enten over Wien videre sydpaa eller over Paris, Marseille. Der er saa mange Madame'r rundt om i Byerne, der beder mig komme netop til dem, og det er mig som alle dumme Mandfolk saa vanskeligt at træffe et fornuftigt Valg. Har overhovedet nogensinde noget Mandfolk truffet et fornuftigt Valg?

- 30 Jeg tænker paa Riviera'en, paa Sicilien osv. men véd intet endnu. Der er i Paris en Dame ved Navn Jeanne Marni, læs hendes Smaa-

bøger, hun er et svært godt Hoved. Uanstændige er Bøgerne, men dygtige f. Ex. Comment elles se donnent; Comment elles nous lâchent; Les enfants, qu'elles ont. Hun er da altid et bedre Hoved end den rædselsfulde Braksnude Laura Mohr (Marholm), som De beundrer. Hendes Definition af Kvinden er jo ikke nogen anden ⁵ end den gamle af Kanonen: man tager et Hul, kommer Jern deromkring — — Hun er for mig alle Rædslers Rædsel; for min Skyld — trods mine afværgende Bønner og Anraabelser — kom hun fra Riga til Kjøbenhavn, plagede mig 5 Aar, elskede mig fjantet, hadede mig saa lige saa fjantet, lærte i mit Hus sin Ola at kjende og foretog saa ¹⁰ 500 Gemenheder imod mig. Horror, horror, horror! I Wien er der derimod en henrivende lille Enke med et græsk Navn.

Saaledes er Jorden befolket med Kvinder og Mænd af forskjellig Værd og forskjellig Næseform. Men Braksnuderne er de værste.

Elskede Frøken Key! Jeg synes den lille svenske Skuespillerinde, ¹⁵ De sendte mig, handler højst urimeligt i at ville spille paa alle Jordens Tungemaal, fransk, endogsaa engelsk, kun ikke paa det eneste, hun kan. Hun syntes god og naiv i verdslige Forhold, kommer vel derfor desværre heller ingen Vej.

Jeg er syg af Dreyfus-Sagen. Det er skrækkeligt at se et Folk, man ²⁰ har elsket, ligge saadan i Decadence som det franske nu.

Ganske Deres

En glædelig Jul!

Georg Brandes.

32. *Ellen Key till Georg Brandes.*

3/1 1898
Karlstad ²⁵

(Cellfängelset — där jag firar jul hos min syster, hvars man är direktör för fångahuset). — Efter morgondagen åter Stockholm för att 5 Januari fira Gustaf af Geijerstam som då fyller 40 år. Tiden går!

Käre doktor Brandes!

Tack för Ert älskvärda brev! Vi befinna oss, i frågan om hvarandra, ³⁰

i omvänt förhållande: Ni skrifver, att Ni till alla förklarar Er kärlek till mig, utan att kunna förstöra mitt rykte!! Och jag — jag förklarar för alla min kärlek till Er — utan att kunna upprätta Ert rykte!

Ty — trots Era egna pessimistiska meningar om kvinnornas känslor
5 för Er — Ni anses som en för kvinnor så farlig man, att icke ens en så allvarlig beundrarinna som jag kan lyckas öfvertyga världen om Ert — erotiska oskyldighetstillstånd!!!

Skämt åsido, så blef jag förtjust vid tanken på att Ni snart skulle få fara bort och troligen stanna hos någon omhuldande väninna för
10 en tid! Kvinnor förstå sig på att omhulda och Ni behöfver det nu så väl, efter det år Ni genomlevvat! 1897 har också för mig — i inre mening — varit mycket svårt. För Er har det varit både ett kroppens och själens Inferno! Måtte 1898 hafva ett ymnighetshorn med, för att ösa öfver Ert hufvud alla de gåfvor, Ni själf hälst önskar Er
15 af lifvet där nere i de soligare landen, där tillvaron har öppnare, varmare händer än i Norden!

Fransmännen har jag föraktat, allt sedan deras ryss-kryperi började, och Dreyfus-saken rågar deras vanäras mått!

Anette Vedel gaf mig till jul ett så vackert nytt porträtt af Er —
20 en etsning! Som den var litet illa klämd på vägen, har jag pressat den i — fängelsets tjockaste bok: fångrullan! Om August Strindberg finge höra det, skulle han säga: »Hvilket djupt och underbart samband! Brandes, som själf ju varit pressad i sjukrummets fängelse — hans bild pressas nu i — ett fängelses fångrulla!»

25 Tack för Er artikel om spökeriet! Jag — som af den verkliga mystiken — själens och hjärtats svarta och röda afgrunder — är djupt bestämd, jag hatar, med Ert friska starka, sköna hat, all denna »tjenstepige-mystik«, som en af mina vänner (just Rikard Bergh) kallar den! Själf sund som ingen jag känner i hela min
30 fysiska varelse, har jag aldrig, i hela mitt lif, haft den allra aflägsnaste aning om denna ömkliga mystik — ja, jag har icke ens kunnat

drifva det upp till att en enda gång svimma, eller »drömma« underbart, eller ens »ana«. Mitt lif har varit fullt af sympatiens eller anti-patiens hvita och svarta magi, af underbara erfarenheter om min egen själ eller andras själar — men jag har aldrig haft en milliondels sekunds erfarenhet af denna spöckerldens s. k. mystik, till hvilken nu 5 också Strindberg med *Inferno* har förfallit!

Vill Ni riktigt tacka Er älskvärda väninna fröken Knudtzon, för hennes vänliga nyårsrader och önska henne att 1898 må bli bättre än 1897! Jag beundrar, som hon, lifligt Selma Lagerlöfs sista bok och nästan afundas fr. Knudtzon att hon just nu kan styra färden 10 rakt ned till Aetna! Glöm inte detta! — att helsa fr. K., menar jag! —

Den franska författarinna, Ni skref om, skall jag visst läsa. Det är nu mycket länge som jag varit van att följa Era litterära anvisningar och funnit mig ypperligt af det!

Nyårssol, söderns sol, varma hjärtans sol på den väg, Ni nu snart 15 färdas, detta önskar Eder tacksamt

tillgifna vän

Ellen Key.

som ber Er vara litet glad att Ni lefver — för Era vänners skull!

33. *Georg Brandes till Ellen Key.*

4 Jan. 97 [3: 98] 20

Jo De er den rette. Gjør Nar og roser og smigrer og forstaar og er et Pokkers Fruentimmer, som besidder den Trolddom at faa Mænd til at fortro sig til hende. Det er De. Og nu sidder jeg, som kun skulde tænke paa mine Sager og Skriverier og nær forestaaende Rejse og skriver til Dem Kl. halvto om Natten, saa træt jeg end er. Men De 25 drager mig; der er et Baand mellem vore Sjæle osv. De er Kvinde og ikke altfor meget Kvinde, meget intelligent og ikke altfor intelligent (lidt uartig og ondskabsfuld maa jeg have Lov at være), varmhjertet, redelig, fordomsfri, enthusiastisk, alt det bedste, en Kvinde kan være, overbærende tilmed, og forstaaende, først og fremmest, 30 først og sidst det. Nej, jeg er for træt, jeg kan i Nat ikke mere.

5 Januar.

Altsaa, saa slet er mit Rygte; det er næsten latterligt for en saa gammel Mand at have saa daarligt et Rygte; men det er ikke min Skyld; jeg er altid passiv, men Frøkenene og Fruerne Eva nærme sig
5 Mænd, hvis Navne de kjender fra Aviserne, ganske som Mænd trænges om Balletdanserinder. Ja det er ret latterligt altsammen. Men da en Dame engang til min gamle Moder omtalte mig med megen Velvilje, kun beklagede, at jeg samtidigt med i andre Henseender at være brav, var saa umoralsk, svarte Moer: »Georg umoralsk!
10 ralsk! han har aldrig havt mere end 18 Kjærester ad Gangen.« Hun skildrede mig Damens Ansigt.

Kjære, bedste, hvor det glæder mig alt hvad De siger om den Mystik. Hvor sandt det er! Som om ikke Alt forud var mystisk nok, saa dunkelt, saa uigjennemtrængeligt og hemmelighedsfuldt, og nu
15 skal vi faa al Middelalderens Overtro serveret i opvarmet Tilstand.

Det fornøjer mig, De synes om Frk. Knudtzon. De kan ikke vide, hvilken god Kvinde det er. Men ingen er mere tapper, mere overbærende mod dem, hun holder af, og i Stand til mere opofrende Hengivenhed. Og hun viser den selv mod Folk, der sjældent har
20 mere end 18 Kjærester ad Gangen.

Nej, kjære, bedste, læs dog ikke Marni. Hun er for uanstændig. Dog, maaske kan den Bog more dem: Les enfants qu'elles ont. Men hendes endnu ikke i Bogform udgivne Fiacres er beundringsværdig.

Jeg sendte Dem idag mit Portræt; jeg kjender ingen Radering af
25 mig; men dette ligner, skjönt det er det grimteste Billede af mig, der gives.

Har ogsaa De været med at skrive til »Samtiden« i Anledning af Ibsens 70aars Dag. Jeg fik min Artikel færdig iforgaars og skrev nu et Par til Politiken, en om Elsass og en lille en om Dreyfus. Jeg
30 telegraferede til den gamle Ven Geijerstam.

Kjære, vil De vide min sande Tilstand. Alle mine Pulse sørge. Mit Livsmod er formindsket, min Nysgjerrighed næsten ingen. Jeg ræddes

for at rejse, opsætter det fra Dag til Dag med en Art Angst og Bæven. Det er Sygdommens Følge. Mit venstre Ben er endnu meget angrebet, da den store Blodaare deri har lukket sig, men det er ikke det; det er alle Livsaanderne, som har faaet Modløshed i Blodet. Dog jeg véd, det gaar over, naar jeg først kommer ud, men jeg gennemgaar i det 5 Punkt en Krise.

Jeg læste Heidenstams Brev til Dem i Svensk Dagblad. Jo, nu begynder den svenske Chauvinisme at grassere som den (kun lidt mere seminaristiske) norske. Læste De en ung Docents Foredrag om Svenskerne som Jordens første Folk, det eneste Adelsfolk, der havde 10 den germanske Races blaa Blod i sine Aarer. Og saa den lange Pontifex Heidenstam. Evigt pontifiserer han; det er en ganske ny Rolle han har overtaget i det sidste Aar. Evigt disse lange reflekterende Artikler, og han, hvem Reflexion slet ikke passer for og slet ikke klæder. Naar han saa endda ikke hed von men dette tyske von 15 foran de Svears och Goters ypperstepräst er Farce. Bed ham dog kalde sig af eller til; von minder om Thybo. Jeg troer at Levertins ydmyge Beundring har været ham for stærk og bibragt ham den Opfattelse at han var svensk Nationalgud. Men tænk at Levertin kan rose saadan noget pære Skidt som Nyrops Kyssets Historie, det bare 20 pedantiske Pjank.

Fornøjelsen ved at henvende mig til Dem faar mig til at vrøvle.
 Levvel og Tak for al udvist Godhed mod

Deres hengivne

Georg Brandes. 25

34. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Kära doktor Brandes!

Stockholm, 49 Valhallavägen

10/1 [1898]

Så glad Ni gjorde mig med Edert ypperliga kabinettskort och Ert vänliga bref! D. v. s. glad öfver Er vänlighet; sorgsen öfver den långsamma, smärtsamma kris Ni genomgår och som ingen, ingen kan 30 hjälpa den andra med; endast hoppas kunna vi, stackars begränsade

varelser — hoppas för hvarandra, lida med hvarandra — men lifskraften måste vi hemta ur våra egna tillgångar! Och det är underbart att Ni dock ännu har dem — ehuru just nu icke disponibla — efter den sista martyrtidens långa kraftförlösning. Jag hoppas nu emellertid att det en dag, då solen skiner — skiner den någonsin i Köpenhamn? — och brisen kommer från hafvet och Ni förnimmer känslan af kommande vår i luften — då rycker Ni Er lös, då befaller Ni ångesten att tystna, då styr Ni ut till solens bygder och de solglada människornas — Sicilien t. ex.! Jag är så glad att fr. Knudtzon kommer dit. Jag beundrar hennes stilla, stolta, fina, allvarliga, djupt kännande personlighet utomordentligt och Ni är i henne begåfvad med en väninna, som icke många stora män ägt, en fordringslös hängifvenhet utan vank och lyte!

Ja — jag skämtade i mitt sista bref, tänk att jag vågar skämta med Er — som jag vördad så gränslöst i min ungdom!! Tiderna ändras — men i detta fall till det bättre! Ty stora män bli så ensamma, om inte några finnas kvar, som våga leka med dem! — som upptäcka barnet i dem.

Anna Levertin — som ännu bara vördar Er — ber mig om sin hjärtligaste helsning till Er! Kommer Ni till München så äro von Vollmars där (13 Maximilianplatz) och Ni vet att också Julia älskar Er! Så Ni gläder dem mycket med ett besök.

Tack för att Ni ännu är yngst af alla bland Nordens »Ritter vom heiligen Geist«!

Eder vän

E. Key.

35. *Georg Brandes till Ellen Key.*

11 Jan. [1898]

Kjære Veninde

Den stakkels Hamlet har besluttet sig. Naar De faar disse Linjer, er jeg foreløbigt i Berlin. Jeg rejser imorgen tidligt. Humøret er vel trist, men noget Mod har jeg dog. Hav Tak for alle de gode elskelige

forstaaende Ord i Deres Brev. Hvor jeg kommer hen, véd jeg endnu ej. Jeg er af Naturen kapriciøs. Og saa er der hende med det græske Navn i Wien. Hende skal jeg nødvendigt se paa. Derfor kan jeg ej denne Gang komme til München.

Kommer jeg gennem Florents, skal jeg hilse paa Deres Venner, 5 og derhen maa jeg da i ethvert Tilfælde naa.

Deres hjerteligt hengivne

G. B.

36. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kbh

Kjære Frk. Key, kjære Veninde

22 December [1898] Nat 10

Jeg skriver Dem til med Blyant, da min Sygdom er vendt tilbage og jeg maa holde Sengen. Jeg har endnu ikke kunnet takke Dem for Deres elskværdige Brev og de to svenske Bøger; men jeg har været i Polen. To Gange rejste jeg ud og to Gange blev jeg kaldt tilbage og rejste direkte hjem, da min Moder ligger dødssyg, ramt af et Slag. 15 Saaledes kom jeg ej til Galizien, ikke til Budapest hvor jeg bestemt ventedes. Det var mig meget pinligt at maatte skuffe. Nu slæber min Moders Tilstand sig hen. Der er intet Haab. Det var bedst for hende om Slaget havde dræbt hende helt. Det er frygteligt at hun lider.

Og nu er min Sygdom kommen tilbage for 3die Gang. Jeg haaber 20 (som paa Sicilien i Marts) ved energisk Kur, Urørlighed og Is, at kunne kue den. Men den vender altid tilbage. Jeg er mærket.

Idag har jeg i Sengen gjennemlæst hele 1ste Bind og lidt af andet af Deres Bog. Jeg er meget rørt af det Læste, jeg skal se at skrive lidt derom, saa snart jeg kan skrive. Hvilken Enthusiast De er! hvilket 25 sjældent Væsen!

Det forstyrrer mig lidt at visse Navne, Nietzsches, som Karl 1stes Hoved stadigt kommer for hos Dem (vi Mænd er mere mangesidige, mangeartede i vor Enthusiasme) men De forædler Alt hvad De taler om og De har saa megen tapper Fornuft.

Hav Tak, De syntes om min Bog om Lange. Jeg har ikke elsket nogen Mand mer end ham. Og Bogen er en Bog om Venskab. Den har her gjort mærkelig stor Lykke. Ja, det er den første Bog, jeg har udgivet, som har gjort Lykke i Danmark, og den er næsten ikke af mig. Det er ret pudsigt. — Jeg kunde fortælle Dem meget om Polen. Det var en Art Rus. De skulde se de smaa Skolepigens Adresse til mig, Navnene skrevne mellem to Blyantslinjer. 2000 Kvinder alene i Lemberg har underskrevet Adressen, fra Grevinder til Sukkerbager-sker.

10 De kan vist ej læse dette.

Jeg troer, jeg lærte mere end 1000 Mennesker at kjende i blot 14 Dage; man oplever altfor meget.

Nu er jeg kun opfyldt af Et, de skjændige Udvisninger af Slesvig. Jeg skal skrive et Manifest derom paa de danske Studenters Vegne. 15 Altid har de, 30 Aar igjennem, undergravet min Autoritet. Nu kommer de, da de har Brug for mig. Men Levvel Kjæreste, De er en af de faa, der gjør Livet værd at leve for En.

Deres

Georg Brandes.

20 Jeg beder Dem hilse Hallström, han faar Brev fra mig, er mig meget kjær.

Næst efter Nordmændene (som De elsker og jeg afskyer) gives der ej slettere Skandinaver end Svenskerne. Som de lader os i Stikken, Hr. Hjärne f. Ex. og Svenska Dagbladet, der skriver Schleswig. Det 25 gjør ikke Franskmændene engang.

37. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kjære Veninde

Kbhavn
d. 16 Jan. 99

Jeg skylder Dem Tak for et varmt og smukt Brev. Det er forbau-sende, saa stor Overensstemmelse der er i vort Følelsesliv, da vi er 30 saa forskjellige og vort Liv har været saa ulige.

Jeg sender Dem disse Linjer for at spørge Dem, om De ikke selv vilde skrive en Avisartikel eller faa en anden til at skrive en i det modbydelige lunkne og vise Organ Svenska Dagbladet. Det har havt en Artikel af en Prof. Hjärne der har oprørt Folk hernede. Er der dog ej én Skandinav tilbage? Det Eneste, hvorfor jeg hader Dem Ellen 5 Key, er for Deres Lefleri med Nordmændene, jeg forstaar jo nok, det sker af Trods og Modsigelseslyst og Retfærdighedstrang og Fanden og hans Oldemoer . . . Der var kun ét at gjøre: at holde sammen. Dog lige meget. Det foreliggende Spørgsmaal har heldigvis intet med Norge at gjøre. Saa store Vigtigperer Sverigs formentlige »Aristokrater« 10 end er saa burde de netop som Aristokrater tage sig af den Svagere og Undertrykte. Er der dog ej et Mandfolk iblandt Jer, intet andet end Heidenstamsk Visdom og Filosofi med germansk og klassisk og Ruskomsnusk? Her er Rhodus, her skulde danses: Skal Tyskerne have Lov til uden svageste Protest fra Norge og Sverig at massa- 15 krere os? Kunde de ædle Svenskere saa ikke lade den forbandede Pangermanisme ligge saa længe?

Det gaar mig ilde. Jeg ligger stadigt; uden Udsigter. Det hedder sig at det gaar »bedre« men saadan hed det ogsaa for 4 Uger siden. Mine Kræfter svinder. I en Maaned har jeg ej sovet én Nat uden 20 Sovemidler og lidet spist. Og Fange er jeg. Man burde ej overleve sit Helbred og ligge saadan med Hjernesvind.

Jeg elsker Dem. Amen!

G. B.

38. *Georg Brandes till Ellen Key.*

23 Febr. 99 Nat. 25

Kjære Veninde!

Undskyld Papiret, men jeg tør ej strække mig ud for at søge andet, overhovedet ej skifte Stilling. Det er nu den tredie Maaned jeg tilbringer i min Seng, og jeg er nu betydeligt haardere angrebet end da jeg lagde mig i December. Dog holder jeg det ud. Men det er under- 30 tiden haardt, da (som i 1897) ét Tilbagefald stadigt følger et andet, og saa tidt jeg troer mig helbredt, Sygdommen begynder forfra. Jeg

ligger her i min Ensomhed, ser næsten aldrig noget Menneske, og kjedes ved dem, jeg en enkelt Gang ser. Jeg har Dem at takke for et saare elskværdigt Brev af 19 Januar i Anledning af at jeg har mistet min Moder.

5 De kalder mig »ilsk«, ak nej, jeg er en Stoiker og nødes til at være det. Dog — maaske alligevel »ilsk«.

Hils Per Hallström fra mig og sig ham, jeg holder saare meget af ham og har læst Alt, hvad han har sendt mig, med stor Opmærksomhed, men jeg kan ej skrive derom nu.

10 Jeg véd ej om De holder den danske Tilskueren; jeg har med Blyant skrevet 3 Bidrag til den i Januar, Februar og nu til Marts. Jeg vilde ønske, De læste de Vers, jeg har oversat af Annie Vivanti, de er saa gode og ganske originale. De trøstede mig under svar Pine. Nu har jeg skrevet et Manifest til Tyskerne. Det Komiske er ind-
15 traadt at jeg, som tidligere af de Indfødte her betragtedes som Nationalfjenden, nu formelig betragtes som en Holger Danske. Jeg mangler dog Skjægget og maaske nogle andre Attributer —, ikke Jomfru Gloriant (hende har jeg i 25 mer eller mindre daarlige Exemplarer) men den rette Dyrendal har jeg neppe. Og den »baby«,
20 De finder i mig, passer jo ikke heller for den gamle Herre.

Det er underligt saaledes at opleve sin egen stykkevise Undergang, se Aarerne i Ens Legeme ødelægges en for en, saa de samme Aarer angribes paany og yderligere tilintetgjøres osv. Imidlertid er mit Hoved klart, skjønt jeg i flere Maaneder kun har sovet med kunstige
25 Midler. Mit Almenbefindende er godt. Fortæl mig noget om Dem selv!

Deres hengivne

Georg Brandes.

39. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Sthm, 49 Valhallavägen

30 Kära Georg Brandes!

1/3 1899

Glad blir jag alltid att höra af Er, men ack, om Ni hade haft något annat att säga mig än att Ni nu åter var sjuk! Det är ohyggligt,

ohyggligt att hackas af en sådan gam och jag är å Era, som å andra vänners vägnar, upprorisk mot den blinda, dumma tillvarons miss-hushållning med sina bästa krafter!

Med den största glädje har jag läst Er lilla ypperliga, centrala bit om Michel Angelos Forbilleder (i Kunstbladet) och Era 5 essayer öfver fransk lyrik och Annie Vivanti i Tilskueren. Hon intresserade mig på det allra lifligaste och Era tolkningar verkade så starkt och omedelbart, att de icke kunna hafva förlorat mycket på att tolkas genom Er!

I ett har Ni orätt: E. B. Browning var just erotisk — hennes 10 skönaste dikter äro kärleksdikterna till mannen — »Sonnets from the portuguese«. Jag skall just skrifva om henne i min nya bok, som skall heta bara:

Människor.

Och med dem menar jag sådana, som hafva lefvat och älskat — 15 hvilket är hufvudsaken i att lefva!!

Vi hafva här haft den stora sorgen att förlora Karl af Geijerstam, Gustafs bror, hvilken var en sällsynt ren, varm och stark själ! Han kämpade här hemma som den ende St. Görän mot »mystikens« (= teosofiens, spiritismens) mångtungade drake och han var så helt 20 genomträngd af en vetenskapligt djup lifsåskådning, att han — fullt medveten — med största klarhet, med ett leende lugn, med den ljusaste skönhet gick in i döden! Den sista dagen — in i de sista ögonblicken — var jag hos honom, och mer stort, stilla, soligt slocknar ej dagen i det vida hafvet än denne »hädare« slocknade i döden! 25

Så sörja vi här öfver Finland, med en djup, personlig känsla. Ni har väl sett huru det usla Svenska Dagbladet låter Hjärne skrifva sina meningstomma högvisheter, ej blott om Sönderjylland men äfven om Finland!?! Jag har — sedan jag fick Ert senaste bref — icke blott genom en god vän sökt framföra till Hjärne själf huru 30 pinsamt hans artiklar verkat i Danmark, utan både jag — hvilket intet betyder — och prins Eugen (målarern), bådo på det ifrigaste

Heidenstam att han skulle skriva för Sönderjylland i Svenska Dagbladet — och han halft lofvade det! Men nu har han rest till Rom — och Sicilien — och däraf blir väl intet. Gustaf Geijerstam har haft en stor succès med ett sagospel, bygd på Andersens Stor-Klas och
 5 Lill-Klas; Hallström, till hvilken jag skall framföra Era helsningar, har också skrivit ett sagospel. Inom den litterära världen har — på ett halfår — 1) Gustaf Geijerstam mist sin yngste son, 2) Axel Lundegård sin mor, 3) Per Hallström sin svärfar, 4) Oskar Levertin sin far — plötsligt; han låg död i sin bädd en dag efter att han firat
 10 sin 70 åriga födelsedag — och så slutligen Karl! Detta gör att man vandrat här uppe som i en dödens, allt mer tätande, skugga!

Personligen har jag haft glädje af att människor haft glädje af mina Tankebilder. Utom Oskar Levertins (under stor brådska och i föga stämning skrifna) anmälan har pressen knapt nämt den. Och
 15 detta har gifvit en alldeles särskild, personlig »bouquet« åt de om-dömen jag enskildt får.

Jag går om morgnarne i skogen; jag föreläser om »franska revolutionens salonger« — framför allt M:me Staël — jag har många yngre och äldre att hjälpa och trösta; jag har ett vackert litet hem — ett
 20 rum med mycket sol, ett annat med många tafflor och böcker — och jag känner mig nöjd, när icke mina vänner lida! Att Ni gör det är en stor smärta för

Er vän

Ellen Key.

25 40. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kjære og elskværdige Ellen Key

Kjøbenhavn
 d. 28 Marts 99.

Jeg er en Snes Aar ældre end De og føler det som De var min ældre og fornuftigere og mere varmhjertede Søster. Undertegnede Nebucadnezar ligger endnu bestandig, nu paa fjerde Maaned, i sin
 30 Seng paa sin Ryg uglad, men ganske uknækket, blodforgiftet og forsaavidt dømt, men med en indre Vitalitet, som kunde flytte alle de

Bjerger, der er i Danmark og flere til. Det er en Skam af den gamle Skjæbne at mishandle mig saadan; thi jeg har en stor Grundsum af Kundskab og Erfaring, jeg kunde udnytte, og er i mange Maader en aller helvedes Karl, umoralsk som selve Deres Stamfader Harald Haarfager, hvem jeg især ligner deri at hans Haar blev graat. 5

Min kjære Moder, der kunde være meget overgiven, svarede for nogle Aar siden en Dame, der sagde til hende: Skade at Georg er saa umoralsk — »Georg! umoralsk! jeg véd ikke af at han nogen-sinde har havt mere end 18 Elskerinder ad Gangen.«

Men naar man ligger med Aarebetændelse bliver man af sig selv 10 (ganske uden Høffdings Etik) nødtvungent moralsk.

Jeg holder Modet oppe ved at læse og skrive, har nu lavet en lille polsk Historie, som desværre først bliver trykt den 1. Maj, og er forøvrigt »Europa i Danmark og Danmark i Europa«, som en Deputation af unge Slesvigere (af begge Kjøen) der lige nu var her for at 15 overbringe mig en pæn Adresse, netop sagde.

Denne Adresse fra Slesvigere er den 3die jeg har faaet i et Aar. En fra de romerske Studenter af det filosofiske Fakultet, en fra 2000 polske Damer, i Lwów (Don Juan havde i Spanien kun 1003) og nu denne. Saaledes er jeg æret og agtet og elsket, desuden hadet og 20 afskyet og forbandet, men forøvrigt netop nu pludseligt populær i Kjøbenhavn. Naturligvis fordi de Godtfolk troer at nu bliver de af med mig. Saa kaster de med en Taare Forglemmigej paa Urnen.

Ak kjære Ellen Key. Undertiden er disse Dage og Nætter lidt lange og vanskelige. Jeg blev neppe skabt til at tilbringe mit Liv i Sengen, 25 har ej Temperamentet til at ligge ubevægelig. Tak for de tilsendte Aftonblads-Artikler om Slesvig; jeg har siden selv skrevet en Smule derom.

Jeg er af hele mit Hjerte Deres Ven, er blot bange for De er helt forelsket i en smuk blond Svensker, og har glemt

G. B. 30

41. *Georg Brandes till Ellen Key.*

6 April [1899]

Kjære Veninde

Hav tusind Tak for det hjertelige Brev; De skylder mig sandelig ikke nogen Taknemmelighed for den usle Artikel; men den kan altid
5 henlede Opmærksomheden en Smule stærkere paa Dem her.

Det gaar mig ilde. Jeg har i et Par Dage været oppe. Men det er mig aldeles umuligt at gaa for Smerter i mit højre Ben og det svulmer uhyggeligt; jeg er en stakkels Invalid. — Havde jeg Tid og Humør
10 skulde jeg fortælle Dem om en ung dejlig Mestiz, halvt Araberinde, halvt Polakinde, hvis Velvilje en Olding har vundet; men jeg har ej Humør. Næst efter Dronningen af Saba, der boer i London, er hun den smukkeste af mine Veninder.

Tænk hvad vi oplever: mere end 200,000 Armenieres Mord, Jødernes Uddrivelse og Mishandling i Rusland og Rumænien, deres For-
15 følgelse paa rent middelalderlig Maade i det sidstnævnte Land, Hadet mod dem indtil Galskab i Tyskland, Østerrig og Frankrig; saa nu Slesvigs og Finlands Skjæbne, og til alt dette den officielle Kristendom og Taknemmeligheds- og Beundringshykleriet overfor Monarkerne. Det er fælt. Og det har vist altid været omtrent saaledes.

20 Jeg trykker Deres Hænder.

G. B.

42. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 49 Valhallavägen

Kära Georg Brandes!

28/4 1899

Som Ni har sett hafva vi just nu en frihetsstrid här hemma i
25 Sverige och jag har af den varit hindrad att svara på Ert senaste bref, med den sorgliga underrättelsen att Ni på nytt fått ett återfall.

Jag sände Eder en x-bands tidning, så att Ni skulle se att jag var upptagen. Jag har hållit om föredraget i Sthm och fått ihop 304 kr. till arbetarna, hvilka kämpa för sin föreningsrätt; skall sälja före-

draget till deras förmån; skall hålla ännu ett föredrag — hvar droppe blod i mig sjuder inför denna orättrådighet! Och jag passade på att säga hvad jag menade också om Hjärnes uttalanden i fråga om Sönder Jylland och Finland.

I en svensk tidning får jag mycket bannor emedan jag beundrar ⁵ och förhårligar Er! — så att min kärlek till Er börjar nu komma in i det stadium, som för en kvinna är särskildt tilltalande: martyrskapets (!!)

Oskar Levertin gifter sig i halfva Maj och reser till Florens. Hans brud är en enka (med 4 barn, af hvilka dock endast 2 äro hemma ¹⁰ hos henne). Hon är vacker, stilfull, bildad, berest, beläst — en själf full verldsdame, hvilket just passar Oskar Levertin. Hon är omkring 30-talet men ser yngre ut — lång, mörkblond och ståtlig. Gustaf Geijerstam har köpt sig en villa vid Saltsjöbaden ($\frac{1}{2}$ timme från Sthm) och Verner v. Heidenstam ämnar köpa en gård på landet. ¹⁵ Fröding — som var bättre — är nu åter sämre igen.

Med dessa nyheter slutar jag; nej, det är sannt: Hallström har haft en pyramidalisk succès med Grefven af Antwerpen och han har fått Sv. Akademiens rese-stipendium på 2000 kronor!

Eder tillgifna ²⁰

Ellen Key.

43. *Georg Brandes till Ellen Key.*

5 Juni [1899]

Elskværdige og unique Ellen Key

Undertegnede skriver Eder endnu til i sin Seng, hvor han nu har tilbragt et halvt Aar, som ingenlunde hører til de fornøjeligste ²⁵ i hans Liv. Stadigt har nye Betændelser hidtil afløst de tidligere. Nu maatte det helst være forbi. Siden jeg sidst hørte fra Deres Højhed, har jeg set Geijerstam her og forleden en enkelt Aften v. Vollmars.

Mig selv er imens en Part af mit Liv rundet ud af mine Hænder, ³⁰

og jeg frygter for at naar jeg engang bliver rask begaar jeg blot Forbrydelser og arbejder aldrig mere.

Hernede raser Sædelighedskrig paany og aldrig var de Danske mere dydzirede end nu. De Danske er de sande M M'er: *misundelige*,
5 *middelmaadige* og *medlidende*. Alligevel har de været saa venlige at
subskribere saapas paa mine Skrifter at der er 4,500 Subskribenter,
hvoraf et Par Hundrede i Norge og hele 160 i Sverig og Finland —
et Tal der fylder mig med berettiget Stolthed. Nogen demokratisk
Popularitet kan ingen beskyldte mig for at nyde udenfor Kjøbenhavn
10 i de skandinaviske Lande.

... Som Skandinav af meget gammel Støbning ønskede jeg blot at
Svenskerne 1659 havde taget Kjøbenhavn og beholdt det, eller Chri-
stian den Anden endnu tidligere havde beholdt hele Klatten. Denne
Provins-Selvstændighed er dog blot latterlig. Der har endnu aldrig
15 noget Menneske kunnet angive anden Forskjel paa en Nordmand og
en Svensker end den at Nordmanden hedder Peterssen med ét t' og to
ss'er, men Svenskeren Petterson med to tt'er og et s. Der er en ander-
ledes Forskjel paa en Tyroler og en Hamborger eller paa en Turiner
og en Sicilianer. Og endda er de ét. Derfor lever de, mens Skandi-
20 navien gaar til Grunde og efter min faste Tro 1950 er halvvejs
en tysk og halvvejs en russisk Provins. Saa vil man indse det
Komiske i Striden om »egne Konsuler« etc.

Til Deres Dyder, kjære Ellen Key, (jeg kunde ogsaa sige blot:
kjære Ellen), regner jeg dernæst Deres herlige kvindelige Kjærlighed
25 til de hinanden skarpest udelukkende Personer og Ideer, som De
forener i et stort varmt Hjerte. De elsker Fredsidealet og Nietzsche,
det demokratiske Ideal og Nietzsche, kristelig Moral og Nietzsche.
De elsker Laura Marholm og ynder den uværdigste af Deres Venner,
en vis G. B. for hvis Skyld De endda lider Martyriet.

30 Jeg havde et Øjeblik tænkt paa at sende Dem et Hefte af Tids-
skriftet Vagten med 23 Portræter af mit rædsomme Fjæs, men beslut-
tede dog at skaane Dem for det Martyrium at have dette for Øje.

Hvis De en Dag skulde høre at undertegnede er faret heden, kan Grunden ganske vist være Blodprop; men sandsynligere er som Døds-
aarsag Hængning paa Grund af Utaalmodighed og Haven nok af
Elendigheden. Naar tyske Damer skriver til mig, taler de altid om
min »Matratzengruft« thi det tyske Folk tænker kun i Citater. 5

Hav det godt!

Deres

Georg Brandes.

44. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Oby, Vislanda 26/8 1899

(Efter 10 Sept. 10

Kära doktor Brandes!

49 Valhallavägen Stockholm)

Då jag erhöll Edert bref af den 5te Juni var det redan några
veckor gammalt — ty jag erhöll det på en fotvandring i Vermland
(med mycket sällsynt post!). Och då fick jag samtidigt genom Anette
Vedel veta att Ni hade kommit till landet och jag ville ej där besvära 15
Eder med bref. Men nu måste jag dock skrifva några ord för att få
säga Er tack för Ert senaste bref där Ni grälar på norrmännen.
Herre Gud — ja — de äro icke felfria! Men om Ni vore svensk —
det riktigt vore synd om Er att vara det, ehuru kanske ej ens svenskar
hade kunnat vara elakare mot Er än danskarna varit! — när var 20
ett folk värdt sina stora män, medan de lefde?! — då vore Ni norsk-
vän, på samma sätt som jag är det: af rättfärdighetskänsla! Om Ni
anade så folk tänka och tala i Sverige om allt detta, skulle Ni bli
själssjuk, som jag och slutligen nödgas tala eller dö af ilska! —

Kan Ni uthärda Dreyfusprocessen?! Jag tänker jämt på Er själ af 25
eld när jag läser allt detta elände, som man ville bränna till aska!
Om det är något jag hos Er dyrkar framför alla andra Era egenskaper,
så är det att Ni icke kan bli trött att indigneras öfver lågheten och
dumheten! Jag tycker nästan man blyges att vara människa och
lefva samtidigt med detta, om Dreyfus nu blefve sänd tillbaka igen!! 30

Dyrbaraste herr Georg Brandes — till Era dygder hör icke ur-
skiljning af mina känslor!!!!!! Ty: jag älskar Nietzsche men *icke*

hans krigstankar, således kan jag också älska fredstanken; och jag älskar vissa sidor af den kristliga moralen och anser således att Nietzsche sett oändligt ytligt på denna — framför allt på medlidandet (hvilket han bekämpar i blind ilska mot sin egen svaghet att
 5 vara djupt medlidsam). Och jag har *aldrig*, hvarken som person eller författare, älskat Laura Marholm, men anser att hon har geniala moment — och det vidhåller jag, ehuru hon t. o. m. nu blifvit katolik —! Sedan hon och hennes Ola tråkat ut den protestantiska pressen, posera de nu som martyrer för sin omvändelse och
 10 påstå sig bli refuserade af denna frisinnade press! Ren *Schwindel!* Nej, min bästa herr doktor — eller min högt älskade Georg Brandes — det finnes en afgrund mellan Er plats i min själ och Laura Marholms! Nietzsche (som inte 10 personer i Sverige läst) har jag velat tala vackert om för åsnorna, hvilka prata om honom
 15 och hans osedlighet utan att veta något! Men jag har mycket klart för mig hvad jag icke alls gillar hos honom!

Jag fick af Anette Vedel Vagten med 23 bilder af Er! Jag fann att Ni är vackrast nu — och när Ni var en liten söt, rundansiktad gosse!

Julia von Vollmar var helt visst mycket glad att råka Er. En af
 20 alla våra sympatipunkter är en »umaadeholden« beundran för Er, sedan vi som unga flickor fördjupade oss i Hovedstrømningerne! Jag minnes ännu platsen där jag stod, när jag läste det första af Er! Det var essayen öfver H. Ch. Andersen. Jag har nu i sommar läst om Andersen för mina små brorsbarn här och njutit honom på nytt.

25 Så har jag arbetat på en ny bok; Människor skall den heta, och så hvilat och mått bra! Alltid mår jag bra; ack, om jag kunde dela med af min helsa åt mina vänner! Då skulle ni få en stor del på Er del!

Med den innerligaste önskan att den varma sommaren bringat Er
 30 helsa och krafter

Eder tillgifna

Helsa Berta Knudtzon!

Ellen Key.

45. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kjære Veninde!

Pavillon Henri IV

St. Germain en Laye 30 Aug. 99

Hvorfor Djævelen giver De mig min Titel? Har jeg været uartig i mit sidste Brev? Det har jeg vel angaaende Normændene, lader det til. Men at tro, jeg aner hvad jeg skrev 5 Juni, i Sengen endnu — 5 det er et stærkt Stykke. Jeg har skrevet mellem 2000 og 3000 Breve siden da — og jeg skal huske Indholdet! — De er galt underrettet om mig. Jeg har aldeles ikke været paa Landet i Danmark. Eller rettere: var der én Dag. Har været i Warnemünde, Berlin og en Maaned her. Rejser herfra imorgen og har i 3 Uger derefter denne Adresse: 10

Maison Salmy

Bagnoles de l'Orne

l'Orne

France

Det er et Sted med varme Bade, indrettet for Folk med Aare- 15 betændelser.

Jeg tænkte, De læste Politiken. Saa havde De vidst, jeg var her. Jeg har skrevet et og andet til Bladet, skrev ogsaa forleden en Artikel i Anledning af Deres kjære Goethes 150aars Dag. Nu oplever jeg i nærmeste Nærhed det store Skuespil her i Frankrig; det er en af 20 Bestialitetens mange Niloversvømmelser. Men det er jo urimeligt, hver Morgen paany, at undres over Dumhed og Raahed og Ondskab — med mindre man (som min Rædsel den store B. B.) daglig fejrer det uhyre Fremskridts Triumfer og føler sig marcherende i Spidsen for et »Foregangsfolk«. Det geraader ligefuldt Frankrig til 25 Ære, at i ethvert andet Land, jeg kjender, vilde en saadan Begivenhed aldrig være bleven afsløret og aldrig ringeste Retfærdighed bleven ydet. Sammenlign de Ministres Stilling hos os i Danmark, der sprængte Grundloven, tømte Statskassen, indførte et lovstridigt Gendarmeri, satte alle fremragende og trodsige Politikere i Fængsel 30 (endog Folketingets Formand og Venstres bedste Mand Hørup),

forsøgte at udsulte al Intelligens, der stod dem imod, regerede 19 Aar, gik af som Elefantriddere og Storkors, og nu har alle Landets fedeste Embeder inde.

Nej i Sammenligning med Danmark staar Frankrig med Palmer
5 i Hænderne.

De har vist Ret i, at jeg bedømmer Dem som et Fæ; men naar jeg
gjør Nar af Dem, saa er det, fordi jeg vil have Dem endnu bedre
og fordi Deres Troskyldighed undertiden irriterer mig lidt. De anvender
Ordet genial altfor hyppigt. Der er bogstavelig næsten ingen
10 geniale Mennesker. Man maa ej kalde en Smule godt Hoved saadan.

Folkeudgaven af mine Skrifter tager det Meste af min Tid. Medens
De skriver Nyt, er jeg i min nærværende Reconvalescens reduceret
til at ordne, rette, forbedre, samle det meget, jeg hidtil har frembragt.
Jeg har nu faaet 10 Hefter udgivet, og Stykkerne belyser hverandre
15 bedre i den nye Ordning. Jeg har 5000 Abonnenter, hvoraf vel en
100 i Sverig.

Jeg skal hilse Frk. Knudtzon, naar jeg skriver til hende; hun er
paa Landet i Danmark.

Krapotkin har ønsket jeg skal indlede hans Selvbiografi, som
20 han har skrevet paa Engelsk, med et Forord. Den skal udkomme til
Oktober. Det bliver en god Bog, og han er en Mand for Dem —
helt uegennyttig, levende alene for Menneskeheden. Med en lille
Dosis Pessimisme var han fuldendt. Han er en af de faa, jeg dybt
respekterer, uden derfor at dele hans Tro.

25 Jeg er Deres gamle Ven

Georg Brandes.

46. *Georg Brandes till Ellen Key.*

6 Febr. 1900

Kjære Ellen Key

Idag kom Deres Ungarer og jeg har strax bedt ham og hans mig
30 ubekendte Frue til Frokost imorgen. Disse Mennesker kommer mig

grueligt ubejligt, men jeg vil for Ellen den Enestes Skyld finde mig som et Lam i at de tager min Tid. . .

Og nu, elskede og fine Dame, maa jeg strax afgive den edelige Forsikring, at jeg aldrig har modtaget noget Brev, hvori De tilbød mig en Tilegnelse af nogen Bog af Dem, aldrig. Troer De mig saa uopdragen og saa utaknemmelig at jeg ikke havde svaret? Men jeg har været paa Rejse og saa gaar Brevene ud i den vide Verden og naaer mig aldrig. Igaar fik jeg Brev fra en dejlig — bogstaveligt dejlig — polsk Pige, opdraget paa Arabisk i Syrien, som havde sat mig Stævne 18 Oktober i Wien, og var dybt krænket over ej engang at have faaet et Svar. Men det gik med hende som med Dem: jeg var undskyldt, thi jeg havde aldrig faaet Brevet. 5 10

Jeg regner det for en stor Ære at være saadan i Deres Tanker, at De vil tilegne mig Noget; jeg havde Deres sidste Bog — som eneste Bog — med mig paa min Rejse i December og læste Linie for Linie, siddende ene i min Coupé Dagen igjennem, alt det Smukke og Følte, De har skrevet om Brownings og Goethe. 15

I den sidste Tid har jeg jævnlig Frygt for at min Aarebetændelse vil vende tilbage, det gjør ondt saa hist og saa her; men det har hidtil været blind Allarm. Jeg har saa meget Arbejd med Gjennemsyn af mine Skrifter paa Dansk, Tysk og Engelsk, at jeg sjældent eller aldrig skriver nogetsomhelst Nyt. Jeg havde vel Lyst, men er en Slave af det Arbejd, jeg er nødt til at gjøre. Der gaar lidet tabt derved, thi daglig gjennemtrænges jeg dybere af Følelsen af min Magtesløshed. Naar man har skrevet i 34 Aar, véd man, hvor lidet Ens Gjerning vejer. Daglig ruller nye Bjerge af Stupiditet op i Horizonten. 20 25

Jeg var en af dem, der kunde troe at have udrettet noget, ifald jeg havde Anlæg til den dumme Optimisme. Men i Verdensaltet er Sligt et Fnug og efter store, blinde Love mases og knuses Armeniere af Kurder, Finner af Russer, Burer af Englændere og omvendt; Glim- 30

tene af Fornuft viser sig sparsomt. Naturligvis dukker disse Glimt nu og da op selv paa de umuligste Steder (endog i B. Bjørnsons Hjerne, »et Krus Øl med en Pind i til Omrøring«), men de viser sig for sjældent for mig. Elskede Ellen Key. Kom ej hertil før jeg i April 5 er kommen tilbage fra Budapest og Wien, hvor jeg skal tale i Marts og opleve talløse Eventyr.

Sig til Hallström og Geijerstam, hvis De ser dem, at jeg har dem begge saare kjære.

Deres

Georg Brandes.

10

47. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Stockholm, 49 Valhallavägen

14/2 [1900]

(Szags Zombors bo: Ny Østergade 10 — de stanna Feb. ut.)

15 Kära Georg Brandes!

Mycket glad är jag öfver Ert vänliga bref och att jag får tillägna Er nästa del Människor! Och mycket rörd att Ni var så vänlig mot mina unga ungerska vänner. Hon är en liten mycket varm och ljus varelse!

20 Kom nu ihåg hvad jag sagt Er — och låt bli att trycka om i Era samlade skrifter! — att jag citerar Nietzsche och vår Almquist emedan jag är så fylld af dem att munnen löper öfver med dem! Ni har troligen rätt i att det verkade så — men det var alldeles afsiktligt, för att ge in folk »giftet« i små doser!! Och skrif inte att »alla i Sverige citera Nietzsche nu!« Icke 10 ha läst honom i grund! — De, som citera, göra det som Per Degn sitt Latin!! Man är kulturellt alldeles urbota i Sverige! Jag skref — i mitt bortkomna bref — att vi icke ha en enda Goethe-monografi på svenska och icke ens en öfversättning af något »standard work« i den vägen!!!!

30 Goethe-essay nu i Människor har meddelat folk idel nyheter (!!!)

och om Brownings hade de flesta ingen aning!!!! (Jag menar: utanför de 30—40, som bilda den s. k. »litterära« kretsen!) Och vår egen Almquists verk ha varit totalt glömda, tills jag 1895 skref om honom och Scholander började sjunga honom!!

Jag gläder mig innerligt att Ni alltjämt är bättre; hoppas på 5 återseende i slutet af April i Köpenhamn!

Eder tillgifna

Ellen Key.

48. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Horn bei Bremen

Kjæreste Ellen

19 August 1900 10

Dit Brevkort naaede mig her, hvor jeg efter Sædvane har været et Par Uger hos min Ven Arthur Fitger.

Jeg kom mig da endnu engang og i Midten af Juni var jeg nogenledes rask. Men Mod og Humør staar jo ikke altfor højt. En vis Mathed er tilbage. Jeg tænker ej paa Paris i Øjeblikket. Idag vender 15 jeg tilbage til Kjøbenhavn.

Du har taget Familien Krapotkin med Storm, K. har skrevet ganske enthousiastisk til mig om dig.

Jeg glæder mig over at du ser saa meget nyt. Du nævner Finnerne; jeg læste meget nøje og med meget Udbytte din Bog om Finland. 20 Hvor trist det er, at Alting i den store Verden gaar saa galt.

I Kjøbenhavn havde jeg en Dags Tid Besøg af Per Hallström og hans Frue, ligeledes en Dag af Karl Warburg, saa jeg er holdt nogenledes à jour med svenske Anliggender. Derimod kom aldrig de to til Ægypten rejste Damer, Selma Lagerlöf og hendes Veninde, til mig 25 paa Hjemvejen, som de lovede.

Jeg gad kjende dine Indtryk af Paris. Jeg er bleven saa led af Franskmændene som Folk, et Folk uden Hjerter. Der er kun et Par hundrede Retfærdige tilbage der og det er dog for lidt.

Min kjære Ellen! det er dog godt at der er nogle, som er helt 30

raske og kan taale endog at se Verdensudstillinger. Jeg maa frygte Alt. Alt forbydes mig.

Jeg trykker din Haand og ønsker dig alt Godt.

Din

Georg Brandes.

5

49. *Ellen Key till Georg Brandes.*

På resande fot från Paris

Adress nu för en tid

19/9 1900

Italien — men hvar? Mångastädes. I slutet af November poste restante Rom

Kära Georg Brandes!

10 Tack för att du skref och gjorde mig glad med att omtala att du var bättre. Mätte detta bref allt jämt finna dig så!

Häromdagen — i St. Germain — där jag mindes din skildring, var jag nära att sända dig ett brefkort men hann ej och nu skrifver jag några rader istället. Paris har i sommar varit »provinsens» stad
 15 och provinsen är lika litet behagfull i Frankrike som hemma i nordnen! Af parisare har jag knapt råkat några — de ha alla flytt för att rädda sig undan »la province», släkten, som skulle se expositionen! Men jag har varit uppe på »Ligue d. l. pro. des droits de l'homme» och där fick jag ett godt intryck; där arbetas i tysthet för en ny
 20 revision af Dreyfusprocessen. Jag gick dit för att trösta mig efter en artikel i La Patrie, hvilken verkade som ett slag i ansiktet (skrifven mot tanken på en ny revision). Paris själf — linier, färger, luft har i denna September varit underbart betagande och utställningen har haft mycket af intresse, ehuru den har oändligt mycket
 25 för mycket, för tarfliga »attractions» och därtill en otrolig oreda i alla anordningar — af oro att England skulle öfverglänsa, har man ej låtit något land samla sig på ett ställe utan styckat allt i smådelar!!

Ack — nu slås de därhemma om mig och Wirséns smädeskrift mot mig och det är ljufligt att slippa vara med!

Med ro och glädje skall jag i Rom skrifva den nya del Människor, som du lofvat mig att få tillägna dig.

Din vän

Ellen Key.

50. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Rom Via Depretis 65 5
12/12 1900

Kära Georg Brandes!

Tack vare Anette Vedel läser jag ständigt hvad du skrifer i Politiken; tal du håller och dylikt och vet att du således är någorlunda frisk i höst! Jag har det godt i Rom — ehuru jag var utom mig när jag först kom och bara plågades af allt det fula, nya som ödelagt mina drömmars Rom! När redan Goethe 1787 kunde skriva att man måste söka blunda för det nya Rom för att njuta det gamla, hvad skola då icke vi, för sent komna, sucka!

En skamlighet här är att villorna Albani och Ludovisi hållas stängda! Absolut omöjliga att få se! Att resa från Rom, utan att hafva sett Juno Ludovisi, Antinousreliefen m. m. m. — gör mig utom mig! Har du sett den? Vet du någon själ, som kan hjälpa mig???! Vår minister, Bildt, har ej ens själf kunnat få se dem?!

Nu hoppas jag att du fått min nya bok och du förstår att det icke är den, jag hoppas få tillägna dig — den kommer senare och är en ny del »Människor«; denna Barnets århundrade kom (på grund af aktuella frågor) att bli skriven emellan.

Jag har hela hösten varit stridsämnet därhemma, efter C. D. af Wirséns pamflett, och det har varit oändligt skönt att fly från alltihop mer och mer söderut! Du vet huru det kännes att vara förtalad och allt det där och att det icke berör ens djupare väsen ett grand! Men det är ledsamt att vara med om att diskutera sig själf!

Här har varit en rägnig höst, med härliga dagar emellan. Man har rott i båtar med facklor på Ripettan och andra gator och i Pantheon stod vattnet manshögt! Men dessemellan lyser solen, orangerna och rosorna och ifall en spiritist lofvade mig säkert att jag skulle reinkarneras i Italien — blefve jag genast hans offer!

Du skall inte alls tro at du behöfver svara på detta! Jag skrifver bara dels för att tacka för ditt brefkort, för alla intressanta artiklar jag läst af dig och säga dig hvarför min bok nu ej var tillägnad dig — som jag bad att min »nästa« bok skulle få bli! Förblif frisk och
5 dig lik hoppas

din vän

Ellen Key.

Helsa Berta K-n!

51. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kjøbenhavn

10 Kjære Ellen

24 Dec. 1900

Medens Du beser Jorden, lever jeg et ganske stille, men yderst overanstrengt Liv, overlæst med Arbejd. Af de 30 Breve jeg daglig faar, kan jeg ej besvare $\frac{1}{4}$; af de 9 Bind, jeg i de sidste Maaneder daglig modtager med Posten og fra Forfattere og Boghandlere her,
15 neppe læse 1 om Ugen. Nogen Bog af Dig har jeg imidlertid slet ikke modtaget.

Jeg rørtes over det lille Kort, du og dine Venner sendte mig fra Firenze. Hvor elskværdig du er og hvor varmt dit Hjerte! Mellem Underskriverne var imidlertid en, der har baaret sig meget grimt ad
20 imod mig, Hr. Bierfreund; dog det er ligegyldigt.

Vær dog ej irriteret over det Lidet, der er lukket for dig i Rom. Rom er ligefuldt en Verden. Din Minister dernede, Baron Bildt, en klog Verdensmand, kjender Rom ud og ind. Han har sendt mig en Bog, han har skrevet om Rom. Hvor skulde dog jeg kunne hjælpe
25 dig til at se Noget i Rom, jeg som end ikke i Kjøbenhavn har Gnist af Indflydelse, som hele mit Liv har været udenfor Alt, her endnu ej regnes med.

Jeg kjender ikke Wirséns Stridsskrift imod Dig. Sligt er jo dog kun Avner for Vinden.

30 Min Tid har i de sidste Uger været optaget af en Afhandling om Forfølgelserne mod Jøderne i Rumænien, der udkommer 1 Januar i

Tilskueren. Den Sag ligger mig meget paa Hjerte. I to Aar har jødiske unge Kvinder i Rumænien bestormet mig gennem Breve om at antage mig Deres Sag. Jeg har jo ikke Skygge af Magt, og gjør det uden ringeste Tro, for at opfylde en Pligt. Jeg plejer for Spøg at underskrive mig Hamlet, Prins af Danmark. Men for disse 5 fjerne Kvinder er jeg un prince d'Israël. En Prins vil jeg nu i ethvert Tilfælde være. Jeg gav min Artikel dette Motto af et Digt, hvormed Heine ledsagede et Exemplar af sin Rabbi fra Bacharach:

Brich aus in lauten Klagen
 du düstres Martyrerlied, 10
 das ich so lang getragen
 im flammenstillen Gemüth.

Mine Skrifter er nu naaede ind i 7de Bind. Et stort Arbejd har det været, at jeg har oversat alle i Hovedstrømningernes 6 Bind anførte tyske, engelske og franske Digte paa danske Vers. Det har udgjort 15 vel en halvandethundred Digte eller korte Strofer.

Min egen Ven. Her i Kjøbenhavn er der graat og trist. Jeg skal hilse Frk. Bertha Knudtzon fra dig, og dig fra hende. Du ser maaske hendes Søster, hvis du kommer til Taormina. Det er en meget ypperlig Dame. 20

Jeg har faaet mange svenske Bøger sendt til Julen, men ej havt Tid til at læse en eneste, har arbejdet mine 14 Timer om Dagen, er nødt dertil.

Din hengivne

Georg Brandes. 25

Blot Tallet paa din Adresse var tydeligere.

52. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Kära G. Brandes!

49 Valhallavägen

17/4 [1903]

Samtidigt sänder jag dig en bok i x-band från R. M. Rilke (om Rodin) han hade nämligen ej din adress. Juncker, hans förläggare, 30 har förut skickat dig ett band noveller och ett band dikter. Du borde

skrifva en artikel om honom — han är en af de finaste de ha i Tyskland nu! I Knackfuss-serien har han skrivit om Worpsweder-skolan (— 11 böcker har han skrivit ihop —). Den Vom lieben Gott — en slags sagor — är hans märkligaste. Han är son af en gammal förnäm godsherre — af adelssläkt — nu fattig. Men hela rasens förfining är i honom. Hans adress är

Via reggio per Pisa.

Din tillgifvna

E. Key.

53. *Georg Brandes till Ellen Key.*

Kjøbenhavn

10 Kjære Ellen Key.

12 Juni 03

Da du sendte mig et Kort for at bede mig læse den tyske Forfatter Rilke, var jeg i Paris, hvor jeg er forbleven indtil nu. Kortet fik jeg men ikke Bogen, da Bøger Gudskelov ikke sendes efter mig. Jeg troer ikke, kjære Veninde, at du gjør dig noget ret Begreb om det Antal
15 Bøger, jeg daglig faar, med Anmodning om at gøre Forfatteren bekendt. Det er svimlende, og om jeg aldrig vilde tænke mig om, aldrig leve, aldrig arbejde en halv Time for mig selv, vilde jeg ikke kunne gjennemlæse $\frac{1}{4}$ deraf. Idag har jeg alene af Breve 119 ubesvarede liggende for mig i Stabler. Jeg har nu taget for mig
20 Rilkes Bog om Rodin, og de første Sætninger slaar mig ved deres Finhed.

Hvis du er i Stockholm, vilde jeg bede dig om en lille Tjeneste.

Min eneste Datter, Edith, er nylig — med en Dame af hendes Bekendtskab, en Fru Fog — ankommen til Hotellet Saltsjöbaden ved
25 Stockholm. De er der aldeles alene, da Saisonen, hvad de ej vidste, først aabnes den 15de.

Hun kjender ikke et levende Væsen i Stockholm.

Nu tænker jeg mig at du sikkert kjender en Del unge Herrer og unge Piger, som det ikke vilde kjede at gjøre Bekjendtskab med
30 denne unge livlige Pige, og hvis du kjender nogen saadan, vilde jeg bede dig gjøre dem opmærksom paa at hun er der.

Det er desværre mere end 14 Aar siden at jeg selv har været i Stockholm. Jeg har visselig Bekjendte dør som Forfatterne Geijerstam, Hallström, Levertin og flere. Men dels kjender jeg ikke deres Adresse, dels véd jeg ikke, om Edith ikke vilde ligge dem til Byrde, ifald de for min Skyld vilde ofre sig og gjøre hendes Bekjendtskab. 5

Hvis du troer at nogen af dem eller andre gad kjende hende, vilde du forpligte mig ved at sige dem, hun er der. — De kan kun blive i Saltsjöbadens Hotel til den zode.

Din hengivne

Georg Brandes. 10

54. *Ellen Key till Georg Brandes.*

Oby Alvesta

Kära Georg Brandes!

17/7 1904

I hopp att du mår väl, att resan i våras gjort dig godt, att du är mild i själen och ljus i sinnet åt utsikten att Ryssland skall springa i bitar rätt snart, sänder jag dig härmed min helsning med innelig- 15 gande fråga. Det är bara dumheter att Rilke är ung! Ty när gudarna bli gamla ha de biografer nog, det är när de äro unga, som det är gladt att vara tupp för en morgonrodnad!

Din tillgifna

Ellen Key. 20

P. S. Du är odräglig, som hvar måndag kåserar i Politiken i stället för att ge Europa en ny bok!

AMEN.

Ty kåseri är bra då och då men — böcker äro bra alltid.

55. *Ellen Key till Georg Brandes.*

(Adress: 51 Via Veneto Roma) 25

Kära Georg Brandes!

14/3 1907.

Jag kan helsa dig från Taormina och dina vänner där.

Nu skrifver jag för att säga dig att den bok, som jag bad om lof att tillägna dig, nu är färdig. Ehuru den endast handlar om Rahel

och endast utkommer på tyska, hoppas jag att du alltjämt tillåter mig att tillägna dig den?

Det smärtar mig att du nu skymfas af Sverige emedan du är dig själf trogen: att försvara rättfärdigheten!

- 5 Men på samma gång bör du af detta lära: att det nog fans skäl för Norge att vilja bli löst från beroendet af den svenska chauvinismen, något du ej trodde för 5 år sedan!!

Vill du ge mig en rad (på ett brefkort) till svar, beder
din tillgifna

10

Ellen Key

som lyckönskar dig till din dotters lyckliga giftermål.

56. *Georg Brandes till Ellen Key.*

5. 3. 08.

Kjæreste Ellen

Da jeg modtog din fine og statelige Bog paa Tysk, kunde jeg ikke
15 takke, da jeg ikke anede, hvor i Europa du opholdt dig. Nu finder jeg ved min Tilbagekomst fra en lille Rundrejse i Tyskland Bogen paa Svensk med din Adresse, og trykker dine Hænder og siger dig, der er en af gamle Dages sidste Entusiaster, hvor rørt jeg er over dit Venskab. Vi har jo saa lidet tilfælles, du er troende, jeg en lidet
20 troende, du tillidsfuld, jeg mere og mere udsat for at opædes af Menneskeforagt — men alligevel, ét har vi til fælles, den hellige Ild og den hellige Krig (som Sultanen af Marokko ikke er værdig til at føre i Munden og ikke kan føre med Sværdet).

25 Jeg tager din højre Haand og kysser den.

Din

Georg Brandes.

PER HALLSTRÖM OCH GEORG BRANDES
1895-1910

1. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stockholm 25 april 1895

Herr Doktor Georg Brandes.

Som jag samtidigt härmed sänder min sista bok till Er, ville jag beledsaga med några rader — för få att uttrycka annat än en liten
5 del af det, som tränger på och vill sägas vid denna så ofta i fantasien drömda handling, men för många att få rum på bokens perm.

Det är för Er, man skrifver, då man här i länderna ger sin personlighet frihet och låter sitt formningsbegär fritt breda sig ut till den finaste och ömtåligaste nyckens finaste och ömtåligaste blad;
10 när man stannar tveksam och ser sig om och rycker tillbaka för alla främmande och kalla blickar, som skola möta en, är det möjligheten att bli sedd också af Er, som ger en lust att fortsätta.

Emellertid smickrar jag mig icke med att så skett, har också skytt tillbaka för att sända Er mina båda förra böcker, emedan
15 jag tänkt, att Ni kanske var trött på beundrare och bekännare, som ofta — »nok sagt« — och emedan jag var för stolt att stå bland de bakersta leden och sträcka mig.

Det är först nu, då jag genom min förra bok förvärfvat mig en temligen oväntad framgång, som jag ger efter för min lust och
20 räcker fram min »Purpur« med ett tack för allt hvad Ni gifvit och allt hvad Ni varit som förkroppsligad princip.

Skulle Ni läsa boken och få lust att äfven taga emot de båda föregångarna, skulle det vara mig en stor glädje att sända dem för att omsider till deras rätta adress föra mina ynglinga- och
25 manndrömmar.

Och dermed bör jag icke säga flera ord, för att icke mera taga upp er tid.

Högaktningsfullt

Er

Per Hallström. 5

2. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbhavn. (Ingen anden Adresse)
27 Maj 95.

Hr. Per Hallström.

De vil venligst undskylde at De har maattet vente noget paa Svar. Jeg har saa meget Arbejd for og saa mange Breve og Bøger hver Dag, at det er mig yderst vanskeligt at afse Tid til at læse 10 blot noget i Bøgerne og besvare blot nogle af Brevene.

Jeg vilde ikke besvare et saa elskværdigt Brev som Deres med en Talemaade som at jeg glædede mig til at læse Deres Bog.

Nu har jeg i sene Nattetimer læst saa meget i den, at jeg har et Indtryk. Jeg har læst Arsareth, Falken, Adonia, Biondello, og 15 vil da ej lade Dem vente længere paa min Tak.

Noget fornuftigt kan jeg vist ikke sige Dem og jeg kjender intet til Deres tidligere Ting, havde end ej hørt Deres Navn. Deres Vers vilde jeg gjerne læse.

Hvad skal jeg sige. De er en Poet og en Ærkeromantiker. Deres 20 Stil stærkt lyrisk, ofte musikalsk, altid farverig, undertiden minder De mig en Smule om afdøde I. P. Jacobsen. De ynder som han at gjøre Sproget tungt og farvet og syngende.

Af hvad jeg har læst lider jeg Arsareth bedst, skjønt den ej er helt god. Der er for mange Ord, for meget Stemningsmageri; men 25 Stemningen er der. Jeg vilde, der selv i den Historie skulde være en mere udpræget Repræsentant for jødisk praktisk Sans og Logik. Dog alt Væsenligt er deri. Adonia lider jeg ikke saa godt som den første. Den minder mig en Smule om Vrchlicky's bløde Maner i Behandling af slige Æmner. Men De kjender formodenlig slet 30 ikke den Mand.

Biondello synes mig maniereret (er De ikke lidt udsat for at blive Manierist?), men der er Klang i Versene. Falken er god som Lyrik, skjønt De undertiden à la Selma Lagerlöf gjør vel meget ud af den lyriske Stil, men Slutningen virker pinligt, synes
5 jeg. Begyndelsen af Miraklet, som jeg har læst, er djærvere end noget andet, jeg kjender af Dem.

De er Poet, det er klart. Men undertiden er det mig som stod der Litteratur imellem Dem og Livet. De forholder Dem til det, synes mig, som den, der gennem megen Læsning og megen Kultur
10 kommer til sine Stoffer. Vi har her i Landet en Forfatter Karl Larsen, som lider deraf, troer jeg.

Nu har jeg sagt en Del løse Ord og nævnt nogle Navne, som ikke har stort at gjøre med Dem, blot for selv at orientere mig over det første usikre Indtryk.

15 Jeg ønsker Dem Held og Medgang paa Deres Bane. Hav Tak.

Deres

Georg Brandes.

3. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Maj 30 1895
Sthlm

Herr Doktor Georg Brandes.

20 Det var alltför älskvärdt af Er att skrifva, att taga upp er tid med min lilla bok, nu, då jag vet, att Ni har ert stora verk under utgifning. Naturligtvis vore det bästa sätt, jag kunde visa min erkänsla på, att icke störa Er vidare, och jag ber Er tro, att jag hela denna tid varit skamsen öfver att jag kom och trängde mig
25 på Er.

Men Ni var vänlig nog att uttrycka er villighet att läsa mina dikter, och hvilken ung författare kan då motstå frestelsen att genast sända dem och att samtidigt passa på och säga några ord om sig sjelf? Dermed äro dock naturligtvis alla angrepp från min
30 sida slut, och jag är naturligtvis ej nog förmäten att vänta, att Ni

genast eller snart skall läsa dem, ber Er bara ha mig i minne, ifall Ni någon gång får lust att öda tid på svensk litteratur (hvilket icke är särdeles att rekommendera) och då läsa en eller ett par av dikterna eller ännu hellre någon af novellerna i »Vilsna fåglar». De ha nämligen gjort ett rätt betydande intryck här, de berättel- 5 serna, äro i en helt annan art än »Purpur» och skulle gifva Er en helt annan föreställning om mig, än jag märker att den sistnämnda boken gjort. De äro äfven öfversatta och komma visst snart ut på tyska. »Purpur» är lyrik helt och hållet, drömmar, hvila i drömmar, men jag är visst icke bara drömmare eller stämningsmålare, har 10 temligen skarpa ögon och skarp tunga ibland och hör ej till de fridsamma. Men nu nog af ord om min för Er temligen intresselösa personlighet, jag hoppas Ni gissar bakom dem den trefvande, skygga längtan, som är så naturlig hos den, som vuxit till sjelfständighet genom edra skrifter och har få kärare önskningsar än att 15 ge sin bästa tack till gengäld.

Blott ett ord ännu. »Purpur» var för mig en nödvändig bok att skriva och jag håller af den, men i den riktningen kommer jag ej mer att gå. Jag har nämligen redan fått en liten »skola» af unga poeter (skåningar mest) och det skrämmer mig. Har därför brådtom 20 in på vägar der man ej så lätt följer. »Miraklet» är det bästa af dem.

Med ännu ett tack för er älskvardhet och det vänliga intresset i ert bref, som gör min redan förut så stora tillgifvenhet för Er person större.

Er

25

Per Hallström.

4. Georg Brandes till Per Hallström.

Højstærede.

Kbh.

d. 3 August [1895]

Skjønt alt Skriveri er saa usigelig unyttigt og trættende baade 30 for den, som skriver, og den, som faar Brevet, synes jeg, det er

min Pligt at takke Dem for de Bøger, De paany sendte mig da jeg har havt den ene, Vilsna Fåglar, med mig paa en lille Rejse og læst den opmærksomt under det stadige, stille indre Bifald, som en Læsning fremkalder, der vækker Ens Sympathi og frem-
 5 byder den ene behagelige Overraskelse efter den anden. Deres Pen er mig kjær, og der er ikke mange moderne Penne, om hvilke jeg kan sige det. Hvad De der har samlet af smaa Fortællinger virker originalt, sætter paa en tiltalende Maade Sindet i Bevægelse og tilfredsstillter ved den sikre Formsans.

10 Mine Tanker var, mens jeg læste, saare langt fra alt Literært, og Bogen fængslede mig dog.

Tag altsaa min Tak

Deres forbundne

Georg Brandes.

15 5. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stockholm
 15 nov. 1895

Herr D:r Georg Brandes.

När jag fick ert sista, så ofantligt älskvärda bref, fattade jag i min feststämning det beslutet att, emedan Ni yttrat »att bref vore lika tröttande för mottagaren som för den skrifvande«, skulle jag
 20 inte bruka min tacksamhet till att besvära Er, skulle jag alltså inte skriva förrän jag sände Er min nya bok, hvilken då var färdig i manuskript. Detta beslut står nu för mig i ett heroiskt ljus, sedan jag i flera månader haft inom mig och ibland rent af pinats af otålighet att få uttrycka min tack.

25 Nu är emellertid min bok färdig att sändas, och nu följer härmed, jemte mycket högt tilltagen ränta på ränta, alla de känslor, jag så beherskadt höll tillbaka då.

Ert beröm öfver »Vilsna fåglar« öfversteg alla mina förväntningar och gjorde mig mer godt än jag kan ta upp er tid med att för-
 30 klara — alltså nog om detta — jag spritter dessutom af ifver att

också få bringa Er min tack för »Shakespeare«. Det tycks mig vara det allra största jag sett af Er. I stilistiskt afseende rent af trolleri, omöjligt att definiera hur det verkar. De klaraste, mest logiska satsfogningar, den bredaste ström som har förmågan att, utan att brytas, bara i en krusning, föra med sig all den lyrik, alla de subtila stämningar, i hvilka en modern människa fattar och tänker och anar, — det är Shakespeares klara Thames-flod, och den flyter genom Queen Bess' London och genom vårt London ändå, och den speglar alla tidens blåa luft, och svanorna gunga sakta på den i stor och lugn rytm — nej, som jag sade, det är omöjligt att gripa, det der. Det är den enda stil jag kan komma ihåg, som förenar det vi här bruka förstå med »klassiskt« med full modernitet, det är den enda nordiska prosastil jag skulle profetera varaktighet — tyvärr! Och själfva strukturen, benbyggnaden, gömd som naturen själf gömmer den, iakttagen endast derigenom att den bär upp, aldrig blottad — hvilken njutning att få forskningen framförd på det sättet!

Och så kompositionen, ett stort poem, en stor symfoni! Jag har nu nått öfver Hamlet, och jag hör, hur det stiger och blir ännu starkare i fjerran, och anar i rysningar öfver ryggraden Lear och Timon och Cleopatra. Och hur stort och soligt det var förut under the greenwood tree, »det ljusa skedet«! — Men Ni har kanske redan till leda hört allt det der.

...

Er

P. H—m. 25

6. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stockholm
18 dec. 1895.

Herr Doktor Georg Brandes.

Som min nya bok »En gammal historia« utkommer i dansk öfversättning ville jag härmed fråga Er, om Ni skulle vilja mottaga en tillegnan deraf. Det har, alltsedan jag började hysa literära dröm-

mar, varit min önskan att kunna på detta sätt bringa Er min tack, jag ber Er vara förvissad om, att jag dermed menar långt mer än man väl vanligen menar med dylika artighetsbetygelser. Jag har emellertid väntat, tills min literära ställning skulle göra en dylik
5 tillegnan någon smula värd — kanhända har jag för brådtom i att tänka derpå äfven nu, men det är, som sagdt, en gammal plan för mig. Nu har också boken här hemma gjort högst ovanlig succes, blifvit lofordad med rätt sällsynt entusiasm af våra bästa kritici — och äfven de sämsta; första upplagan slutsåldes på ett par, tre
10 veckor, och en ny förberedes. Jag har med ett ord slagit igenom — och bland den varmaste tillfredsställelse, detta bereder mig, skulle jag räkna edert medgifvande att få fästa edert namn vid boken.

När jag sände den till Er, var Ni i England, måhända har den
15 derför kommit på villovägar och ej nått Er, liksom mitt bref — i så fall ville jag skicka ett nytt exemplar. —

Jag får således utbedja mig ett ord till svar, om Ni vill mottaga min tillegnan, bör kanske ytterligare nämna, att öfversättningen kommer att verkställas af Dr. Julius Clausen.

20 Med vördnad och tillgifvenhet

Er

Per Hallström

adr. Fjellgatan 20 A

Stockholm.

25 7. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbh.

d. 20 Dec. 95.

Kjære Hr. Hallström.

Jeg kunde ikke svare. Siden Oktober hver Dag en halv Snes Breve og i Gjennemsnit 5—6 Bind; en enkelt Dag 27 Breve om Formiddagen — en stakkels Mand strækker alle fire fra sig og
30 opgiver Ævret. De ved, hvor megen Pris jeg sætter paa Dem, men

da jeg selv maatte arbejde, lagde jeg Deres Bog til de andre. Nu kom iaftes Deres andet Brev og jeg har da opmærksomt og med Glæde læst Bogen idag.

Hvilken fin Bog De der har skrevet. Den virker som en gammel Pastel; den har en Theroses sarte Duft. Jeg véd ikke, hvorfor, 5 men Ordet Therose kom mig paa Læberne under Læsningen. Begyndelsen er lidt for vidtløftig, synes jeg, og jeg finder at den moderne Frøkens ikke helt gode Brev i Slutningen optager for megen Plads, men iøvrigt er Alt et Værk af solid og god og samvittighedsfuld Kunst. Jeg ønsker Dem af Hjertet til Lykke, især 10 fordi De her lægger nye Egenskaber for Dagen; Historien minder ikke om noget, De har skrevet.

Maatte nu Deres Oversætter, der for Resten er en Mand med Kundskab, ikke stryge Sommerfuglestøvet af Sproget. Det maa holdes fint gammeldags, ikke oversættes paa rent moderne Dansk; 15 ellers spildes Virkningen. Men han har skrevet en Bog om Baggesen.

Jeg kan naturligvis kun betragte det som ærefuldt for mig at De vil sætte mit Navn foran saa smuk en Bog, og jeg takker Dem for Hensigten.

Jeg maa alligevel med et lille Smil mindes den sidste svenske 20 Bog, der blev mig tilegnet — i Haandskrift. Det var Ofegs Visor af Hr. Ola Hansson. Den laa endnu med den haandskrevne Tilegnelse i Manuskript paa mit Bord, da Forfatteren begyndte en endeløs Række af mere eller mindre geniale Angreb paa mig i tyske Aviser og svenske Tidsskrifter. Vestigia terrent. 25

Et maa De i ethvert Tilfælde gjøre Dem klart, at Tilegnelsen vil skade Afsætningen af Deres Bog i Danmark. Jeg har nu skrevet i 30 Aar; jeg begyndte med at have circa 500 Kjøbere til mine Bøger; jeg har efter 30 Aars Forløb vundet 2—300; mit Salg er 700—750. De Bøger af mig, der er udsolgte (i et Oplag paa 750 30 Exemplarer) have brugt imellem 19 og 11 Aar dertil. De ser, jeg har i Danmark, Norge, Finland, Sverig og i det skandinaviske

Amerika tilsammen 700—800 Kjøbere; det er just ingen Hærstyrke, og De støder Publikum bort fra en Bog ved at tilegne mig den. Men vil De, efter at være advaret, har jeg kun at sige Dem Tak.

5 Dog mere Tak endnu skylder jeg Dem for Deres varme Ord om min »Shakespeare«. Den gjør jo ingen Lykke; med Undtagelse af Politiken, hvori jeg selv skriver, har ej et eneste dansk Blad endog blot villet nævne den; Hadet imod mig gaar altid frem med anerkjendelsesværdig Konsekvens. Desmere glædede det mig,
10 at en fremmed Kunstner fandt nogen Kunst i den Bog. Jeg har i disse Dage skrevet de første Ark af Bind III som er det, for hvis Skyld det har moret mig at skrive Bogen og som jeg haaber skal blive bedre end de to første. Jeg søgte Farver og visse Kundskaber dertil i England, hvor jeg iøvrigt oplevede mere i 5 Uger end i
15 Danmark i 5 Aar.

Deres forbundne og hengivne
Georg Brandes.

Söderbergs Bog burde naturligvis ikke skamskjændes, men jeg finder den rigtignok ingenlunde god. Dog sig det ej til ham.

20 8. Per Hallström till Georg Brandes.

Stockholm
22 dec. 1895

Dr Georg Brandes.

Det gör mig ondt att jag tvingat Er att midt i er brådska syssla med mig, men på samma gång är jag så glad öfver ert bref.

Det är alltså afgjort med tillegnandet — jag nämnde med af-
25 sigt genast min plan derom till öfversättaren, emedan jag miss-
tänkte, att det kunde ha praktiska följder, men nu sedan förläggaren ju vet det, rör saken ej längre mig. Det var just i Danmark jag helst ville göra min demonstration — jag blef alldeles ursinnig öfver den sista nedrigheten, Ni varit utsatt för der (Collin's) och
30 kunde icke finna på annat att göra — tyvärr!

Hade boken varit mer modern, kunde jag ha fått i min dedikation ge uttryck åt den lyrik, som vid ett dylikt tillfälle tränger sig på mig — och många mer än mig, för hvilka Ni betydte mer än alla andra samtida — nu får jag nöjas med några ord för allt hvad jag känner — för att ej för mycket bryta stämningen. 5

Hvad Ni sade om Ola Hansson gör mig ondt, ty just han var det som först kom mig till mötes och gjorde mig känd och debatterad, gjorde det så varmt och vackert, att jag alltid måste ha tacksamhet för honom. Hans uppförande mot Er har jag icke tagit reda på, — vill det helst icke heller nu, — håller mig i allmänhet 10 isolerad.

För att nu icke besvära Er med flera ord får jag härmed tacka för att Ni ville ta min bok och för de vänliga ord Ni sagt om den, och skall känna mig stolt att så mycket förr än jag väntade kunna se min hyllning till Er förverkligad. Hvad Ni sade om mottagandet 15 af »Shakespeare« förvånar mig öfver alla gränser — det vore otänkbart här i Sverige till och med, är nästan ofattligt.

Med vördnad och tillgifvenhet

Er

Per Hallström. 20

9. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbh.

d. 22 April 96.

Kjære Hr. Hallström

Hav Tak for de varme og altfor smigrende Ord, hvormed den danske Oversættelse af Deres Bog er indledet. Maatte de nu ikke bringe Bogen Uheld. 25

Sidst da jeg havde den Fornøjelse at høre fra Dem, talte De med Interesse om den tykke Pakke, jeg har forbrudt om Shakespeare; nu er den færdigt udgiven, men desværre altfor tyk og dyr til at kunne gjøre nogen Lykke.

Deres hengivne 30

Georg Brandes.

10. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stockholm 31/5 1896

Dr. Georg Brandes.

Uplandsgatan 33

Min hjertligaste tack för er bok, som gjorde det festligt omkring mig trots förkylning och dåligt humör. Jag har läst den i första upplagan, och den har spelat en viktig roll för mig, ty det var i den som jag först fick skåda in i rytmikens hemligheter — jag var bara gosse då — i studien öfver Winther, det var också genom den jag första gången fattade, hvad det retsamma ordet »stil« betydde.

10 Nu kom så lifligt för mig minnet af mitt intryck då, allt ifrån den vällustiga skälfning, hvarmed jag öppnade boken — den var af Er, och jag vidgade bröstet för att kunna supa in all den nya luft jag väntade — till den intensa andakt, hvarmed jag nalkades afslutningen på hvart stycke, de sista orden som skulle ge det 15 längsta och vackraste perspektivet. Vidare den oerhörda respekt för allt danskt, som jag hade då, en respekt som nu är något reducerad. Boken var mycket riktigt lånad.

Hvad den är vacker, den kärlek, hvarmed man i gossåren motager de böcker, som lära en att tänka, och hvad man är lycklig 20 öfver dem!

Er Shakespeare hör jag från alla håll förtjusning öfver, och de flesta tänka som jag, att det är er allra bästa bok.

Tor Hedberg har anmält den i Aftonbladet för en vecka sedan, Geijerstam skall skrifva om den i »Ord och Bild«. Tyvärr fins här 25 väl ingen, som är nog inne i ämnet för att skrifva en värdig recension — utom möjligen Henrik Schück, och han skrifver aldrig i tidningar.

...

Jag läste genast »Danske Digtere« om igen. Hvilka vackra figurer 30 alla! Paludan-Müller är den jag känner mig närmast. Hur fina och nobla män, de der — hvilken underklass har det icke blifvit af författareskrået nu, kanske mest de yngsta norska, som upp-

fatta literatur som en af landets hufvudnäringar, jemte fiske, anlagd på export. —

Det är kanske dumt att göra det oombedd, men jag har sådan lust att sända min fotografi. Det bidrar kanske att göra mitt namn till annat än bara en hågkomst från ett par böcker — i alla hän- 5 delser är det mig en tillfredsställelse, att på det sättet göra min personliga uppvaktning.

Er tillgifne

Per Hallström.

11. *Georg Brandes till Per Hallström.*

8 Juni [1896] 10

Det morer mig at sende Dem nogle Linjer, men min forfærdelige Correspondance har hindret mig i strax at takke for Deres Brev. Jeg sendte kun til Tak for Deres Billed mit, gjort for faa Maaneder siden og ikke videre muntert at se til.

Det glæder mig, at De i tidligere Tid har havt nogen Fornøjelse 15 af den gamle Bog. Det eneste jeg selv egentlig bryder mig om i mine Bøger og som tilfredsstillter mig, naar jeg tager dem i Haanden, er — frasets adskillige ret sindrige Paralleler — Sprogets Musik, som underligt nok aldrig nævnes i nogen Anmeldelse og som gjør at jeg lige saa lidt som nogen lyrisk Digter existerer i fremmede 20 Sprog. Men De som svensk kan vel neppe have Øre for dansk Sprogtone; jeg selv er vist en meget ufuldkommen Dommer over svensk.

Jeg har saa længe som muligt holdt paa Jørgensens Ærlighed. Jeg troede ham overbevist. Nu ikke mere. Jeg tog mig af ham, 25 da han fattig og elendig kom fra »Socialdemokraten«, skaffede ham en Bestilling, der gav ham Brødet. Han var dengang en naiv og vidtgaaende Radikaler, en talentfuld Journalist. Saa greb en stærk Forfængelighed ham, han vilde absolut grunde en ny literær Skole. Der var i og for sig intetsomhelst at dadle deri. Da han udgav 30 »Taarnet«, stod vi paa den allerbedste Fod med hinanden. Saa

begyndte han at angribe mig, men uden Ondskab. Han skulede og saa bort, naar han mødte mig paa Gaden. Jeg gik til ham, sagde ham, det var latterligt, han undgik mig, han kunde jo godt angribe mig, naar han havde en anden Mening, deri var jo intet
 5 ondt, og jeg var ej saa lille at tage det ilde op. Men nu er han slaaet om. Nu er han helt uærlig. Han citerer hele Stykker (f. Ex. om Goldschmidt) som han insinuerer er skrevne af mig, og jeg har aldrig skrevet et Ord deraf, insinuerer desuden at hans tidligere Bekendte har forledet ham til Udsvævelser, hvorover han nu græder
 10 offentligt — hvad der er en sindssvag Løgn.

Drachmann er ganske rigtigt en Tenor, men en Tenor med megen Stemme. Desværre har hans store Evner og hans stærke Flid ikke bragt det til et enkelt, typisk Mesterværk. Han har skrevet altfor meget, har ikke kunnet concentrere sig. Han er som Men-
 15 neske den rene Karakterløshed, ja endog i et Format, som vist sjældent er set, som Digter hører han dog til de større, og det er ærgerligt at han ikke har kunnet hæve sig til samme Højde som f. E. Bjørnson, der har mange med hans beslægtede Fejl, men der som Kunstner har avet sig langt bedre.

20 Jeg rejser imorgen til Frankrig og England.

Deres hengivne

Georg Brandes.

12. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stockholm 16/10/96

Dr. Georg Brandes

25 Förra våren öfverhopade Ni mig med vänligheter, bok, porträtt och bref, jag svarade genom att å min sida vara så litet besvärlig som möjligt och icke tynga Er genom något svar alls på den sista sändningen.

Hur kärt det ovanligt uttrycksfulla och vackra porträttet skulle
 30 vara mig, kunde Ni veta utan alla ord.

Nu sänder jag Er emellertid en ny bok och kan heller icke låta bli att beledsaga den med ett bref.

Boken är bara en novellbok, emedan jag af helsoskäl och embetsarbete förhindrades att göra färdig någon af mina större planer, tills det var för sent att tänka derpå för säsongen — har Ni tid⁵ och lust att läsa i den, vill jag be Er att se på de berättelser jag kallat »Amor« och »Briljantsmycket«. —

Inom vår literära värld har tilldragit sig den märkliga händelsen, att Fröding gifvit ut en diktsamling, i mycket så storartadt skön, att det tycks mig han derigenom fått första platsen bland våra¹⁰ skalder på långa tider. Den är väl mest ett utslag af hans leda vid att vara sitt folks älsklingspoet och humorist, under hans sorgliga personliga förhållanden har all den förtjusning han väckt brännt honom som skam, och han har rifvit upp sitt inre och visat fram det på ett sätt som genom sin enkelhet och sannings-¹⁵ kärlek verkar storartadt. Boken har blifvit konfiskerad för ett temligen smaklöst men äfven det älskvärdt parti i en af de mindre betydande dikterna, hvilket förresten har haft den goda verkan, att det ryckt upp författaren ur hans apathi. Med de bästa sakerna i denna bok tycks mig Fröding nu ha goda utsigter att nämnas²⁰ närmast efter Bellman i vår poesi, han är vår enda »sångare« nu, och hans formbehandling är så mästerligt fulländad, der den lyckas, att han står utan motstycke. Jag hoppas, att Ni läser boken, och skulle Ni öfverhufvud åter syssla med svensk litteratur något, vet jag ingen, som är mer värd att behandlas af Er än Fröding.²⁵ Han är ingen betydande tänkare eller skapare i stor stil, men han är ett sällsynt äkta skaldesnille och en äkta människa. —

Dessutom har det kommit en berättelsesamling af Geijerstam, som har många sympatiska och vackra sidor.

Strindberg gör guld i minimala mängder och lär ha blifvit teosof,³⁰ antagligen i kollossal skala — jag skulle önska för hans och vår skull, att kvantiteterna vore ombytta.

— Jag sänder Er, hvad jag har att sända, min novellbok och mina varmaste helsingar.

Er tillgifne

Per Hallström.

5 13. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stockholm
28/10 96

Dr. Georg Brandes.

Tack och tack igen för edra ord om Fröding, de ha gjort hans sak godt, och kanske ha de gjort honom sjelf ännu bättre. Hvad han behöfver för att hålla sig uppe är insigt om den stora betydelse
10 hans diktning har, intresse för sig sjelf — här har han gått och trott sig vara småpoet. Det ligger i vårt folklynne att låta imponera på oss af det stort anlagda, det braskande och det förnäma, och Fröding är äfven deri äkta svensk, att han satt sina folkdikters fulländade enkla skönhet långt under Heidenstams ibland så vackra
15 men ibland också så tomt pretentiösa saker. Landet i dess helhet har väl varit för Fröding, men det har talt genom dålig tidningsprosa, den tongifvande literära meningen i Stockholm har ständigt satt honom för lågt, och han sjelf har följt efter.

När jag talade med honom i somras om den väntade diktsam-
20 lingen var det bara i trött leda, han vände bort sina dystra ögon — det var verspositiv, menade han.

Derför försöker han sig på dessa tankedikter, der han hvarken är originell nog eller säker nog, troligen sätter han dem vida öfver sådana sublimesångersom »Fredlös«, »Jägar Malms hustrur« och »Up-
25 salaffickan«, der hans omedelbara och omedvetna geni brinner som det icke gjort i svensk poesi på kanske hundra år.

Han är icke egnad att imponera personligen, Fröding, han gör icke reklam för sig på något sätt. Hans yttre är betydande nog, ett mycket kraftigare hufvud, än porträtten visa, en bred och litet
30 tung figur, men uttrycket är förtvifladt dystert, och han är led

och trött vid prat. Han har icke lyst och bländat alls, gått och druckit sig bort från småstadens elände och ett känsligt sinnes ånger, druckit sig djupare in i sorg bara, kämpat emot och lidit nederlag, hört gatpojkarne i Karlstad ropa efter sig: »der är fyllhunden Fröding!« Så har han gått hem och skrivit en odödlig 5 dikt, utan att veta sedan, att den är odödlig, utan att ana, hur stort hans stackars hjerta är.

Här skulle behövas en auktoritet, en sådan med Guds nåde förstås, hans ord skulle göra en sådan man godt, som edra nu ha gjort Fröding, ty af de mindre auktoriteter vi ha, tror han väl 10 mest på dem som icke förstå honom helt. De andra förderfva ofta genom sin otymplighet i uttrycket sin riktiga instinkts värde.

Apropos beslagsaken kan jag berätta en typisk historia. Tidningen »Aftonbladet«, egd af hufvudsakligen Professor Retzius, har två hederliga seminaristtyper i sin redaktion, hvilka till sin olycka 15 fingo tidningen om hand vid den kritiska perioden på grund af redaktörens bortresa. Nu har Aftonbladet förr alltid hållit Fröding högt uppe, och de båda herrarna trodde att så var meningen ännu, i synnerhet som Retzius smickrat sig med att vara slägt på långt håll med F. De skrefvo därför af hjertans lust, och troligen också 20 efter sina hederliga hjertans öfvertygelse, om den »själssjuka skalden«, som man trots allt ännu inte borde låta gå till soporna, om hans snille och förvillelser, och gymnasticerade sin vämjelse för öfriga saken påörörande i de mest rörande rhetoriska otympligheter. De gingo styrkta och tårögda till sängs, men Professor Retzius . . . , 25 han vaknade.

Han blef ursinnig öfver att man icke skällt nog för moralen, redaktionsartiklarnas ton kunde han nu en gång icke göra om, men han afskedade deras författare och satte sig att skriva en lång insändare från »bekymrad lärare«, hvari han grät öfver generations- 30 akten, hvilkens hemlighet nu var röjd. . . . Sedan teg tidningen i denna sak, så vidt jag tror.

Så kan det gå äfven för de hyggligaste seminarister — ja den ena fick visst tillbaka sin plats.

Jag sitter och skrifver på mitt embetsrum i spring och stök, förlåt därför resultatet, men jag ville bringa Er min tack för hvad Ni nu som alltid visat Er vara för nordens literatur.

Er tillgifne

Per Hallström.

14. *Georg Brandes till Per Hallström.*

31 Oct. 96

Kjære, elskværdige Hr. Hallström.

10 Mangel paa Tid har alene forhindret mig i at takke for to kjærkomne og for mig meget oplysende Breve; men for Øjeblikket har jeg rent ud ikke Tid til noget, end ej til at sove, maatte igaar som oftere nøjes med at sove fra 2 til 5, hvorefter jeg da atter maa sove des længere en anden Nat.

15 Lige strax læste jeg de to Noveller De særligt anbefalede mig, Brilljantsmycket og Amor, og jeg er henrevet af dem begge, den sidste er ligesaa fint humoristisk som den første gribende. De har vist med Rette givet Bogen Navn efter den, thi den angiver en Grundtone hos Dem. Saa læste jeg I blå skogen, som er saa natur-
20 frisk og saa tragisk. Mere kjender jeg ej endnu; jeg har ikke Tid, maa skrive snart paa Tysk, snart paa Fransk, snart paa Dansk, rykket for mangfoldige gamle Løfter, og jeg maa udgive en Bog i Frankfurt og læse tyske og engelske Korrekturer og forberede
25 om Dagen og blade i de 7—9 Bind, der komme hver Dag i denne Tid og modtage nogle af alle dem, der løbe mig paa Dørene, og Fanden og hans Oldemoer o. s. v. Amen.

Jeg haaber ikke De var misfornøjet med de Linjer, der var hel-
ligt Dem i Artiklen om Fröding; De nævner dem slet ikke, men
30 de indeholdt jo intetsomhelst der kunde være Dem ukjært, vel?

Fröding skrev mig nylig til, og meget elskværdigt, lidt selvned-

sættende som De siger, han er. Jeg kjender iøvrigt hverken ham eller noget Portræt af ham. Men hvilket ynkeligt Billede giver ikke Deres og hans Breve mig af Deres Hovedstadspressen, som jeg her i Byen aldrig ser. Jeg kjender kun Navnet paa to af Deres Blade, Aftonbl. og Dagens Nyheter, de øvrige end ej af Navn. 5

Deres ganske hengivne

Georg Brandes.

15. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Sthlm
2/11 96

Kära Doktor Brandes

Jag skrifver ett par ord bara för att tacka för ert så vänliga och 10 vackra bref och förklara, hvarför jag icke tackade äfven för min anpart i Frödings-artikeln. Det var, emedan jag ej läst originalet då, hade förgäfvats jagat efter »Verdens-Gang«-numret; hade endast ett långt referat i »Dagens Nyheter« att hålla mig till, der inledningen till artikeln var utesluten. Naturligtvis var det ofantligt 15 glädjande för mig, när jag sedan fann originalet och de vackra orden om mig sjelf. Detta om »lyriken« är kanske riktigt, i alla fall berättigadt nu. Kanhända också, att jag med tiden kan utveckla äfven min »lyriska ådra«, hvilken jag känner icke är liten, men icke af den nationellt svenska arten. Nog om detta! Apropos detta, 20 har jag ofta undrat, om icke Ni sjelf har herrlig lyrik liggandes, att Ni kunde skrifva den, om Ni hade tid och lust, har jag sett på många håll i er produktion. Den sköna öfversättningen från Mickiewicz i »Indtryk fra Polen« är väl af Er sjelf? —

I tidskrifter här har jag hittat ett par uttalanden om Er af Hjalmar Söderberg, hvilka jag skall sända Er, som ett litet uttryck för meningen här.

Er tillgifne

Per Hallström.

16. *Georg Brandes till Per Hallström.*

16 Nov. 96

Kjære Hr Hallström

Tak for Deres Brev og dets morsomme Indhold. Med Undtagelse af Paul Heyse (for 23 Aar siden i Anledning af en gammel Afh.
 5 af mig om Andersen) er De det eneste Menneske, som af min Prosa har set, hvad sandt er, at jeg hele mit Liv igjennem har været en Smule forfalden til at skrive Vers. Ak ja, ikke blot den usle Over-
 sættelse af Mickiewicz har jeg forbrudt; men nogle Bind middel-
 maadig Lyrik, som ganske rigtigt ligger i en Skuffe. Med den
 10 Kritik, jeg altid har været udsat for, har det aldrig kunnet falde mig ind at udgive Vers, tilmed da disse er saa personlige, at de vilde virke som en offentlig Selvafklædning, tror jeg. Men de er desuden langt fra gode nok til at trykkes. Saa de bliver en evig Hemmelighed mellem Pultskuffen, mig og nu, med Hensyn til
 15 Factum, Dem.

Deres Vers var, da jeg skrev de Par Ord om Fröding, netop hos Bogbinderen, saa jeg havde dem ej for mig, læste dem, da de kom indbundne tilbage og tager pænt min Hat af. Særlig glædede mig
 20 Kamelernes Spring gennem Naaleøjet.

Deres
 Georg Brandes.

17. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Sthlm
 24/11 96.

Käre Dr. Brandes.

Först och främst min tack för ert bref med bekräftandet af min
 25 gissning samt min försäkran om mitt vidhållande i den i detta fall kanske snarare brottsliga än obrottsliga tystlåtenhet, hvori Ni håller saken i fråga insvept.

Att edra dikter icke skulle vara mycket goda, har jag, trots er auktoritet, svårt att tro. En annan sak är det ju, om de äro goda
 30 nog att gifvas ut med namnet Georg Brandes på titelbladet, och

ännu en tredje, om en man med så storartadt många fiender som Ni kan utlemna sin personlighet i lyrikerns offerställning. Det är något sorglustigt med denna, det är att ge sina bästa och käraste hemligheter och vänta att det bästa hos andra skall qvälla en till mötes, när de låna en sina öron — hur långa äro icke ofta de öron 5 som sträckas fram emot en, och hur trånga tinningarna, och hur ilskna ögonen och tandraderna!

Men jag ville ändå se edra dikter i tryck. Der måste väl finnas mycket av den stolta spänstighet, den flammande eld, som gjort er gestalt så vacker för oss, och som vi så väl behöfva att fästa 10 våra blickar vid.

Jag är så trött och led vid större delen av den lyrik, som ges ut och uppskattas af diktare och diktare-frön, för verkliga män skrifs det knappt någon. En frigjordhet, som sällan når längre än att trotsa vigseln och moralen och få applåder för det, ett poetiskt 15 rus, som varar på sin höjd ett poem ut — aldrig livvets och handlingens fast formade dikt skymtande bakom.

För oss här i Sverige är det ju ändå mycket bättre, än det varit, mamsell-lyriken har sett sin dag, men jag är rädd, att vi äro inne i nya tjocka konventionalismer. Det värsta är att de flesta poem 20 skrivas icke för att uttrycka, hvad som bränner på hjertat, men hvad vi tycka skulle vara vackert och ståtligt att känna riktigt intensivt just för ögonblicket.

Andra ha det väl ännu sämre ställdt, engelsmännen sitta med ett oerhördt upparbetadt poetiskt språk, som knappast kan bli fult, 25 men ännu mindre skönt, der de göra prydnadssaker för förmaket af det och filosofera som engelsmän i en längd af strofer, hvars psykologiska förklaring är den engelska söndagen och den förträffliga hygienien.

Fransmännen köra i specialiteter, fabricera poemböcker, hvilkas 30 hela innehåll kan uttryckas fullt och helt i titeln — »les blasphèmes«, »les macabres«, »les loups garous« . . .

Hvad tyskarna ha, vet jag icke, i alla händelser väl icke så farligt mycket förnuft och personlighet. Dehmel har jag läst litet af och finner det vackert. —

Jag vet icke hvarför jag sitter och skrifver detta till Er, som har 5 så mycket bättre reda på allt det berörda, än jag kunnat få i splittade glimtar — ty mera tid har jag icke tillöfvers.

Min novellsamling har gjort all slags lycka, man har gjort den upptäckten, att jag är mångsidig och har skrifvit de mest intelligent och grundligt missförstående karakteristiker af personligheten — 10 ett farligt arf, edra epigoner ha fått! Den har också sålts utmärkt, hvarför vet jag knappt.

Emellertid går jag i denna triumf, hvilken vänliga själar befarat, skulle göra mig högmodig, och längtar som en fånge ut ur den literatur, som bara är bättre eller sämre konst, till den som 15 är något annat derjemte. Här har icke skrikits, sedan Strindberg skrek, och stillheten kittlar. Nu är det icke just för mig att göra eller söka göra precis det han har gjort, utan rätt olika ting, men jag går och letar medelproportionalen för mina mer och mindre medvetna behof. Går och letar den i trötthet och embetsläp och 20 novembersmuts och väntar, att några af dessa obehagligheter skola lättna upp. — Jag har icke läst danska tidningar nu på länge, och har därför icke sett, om något nytt af Er bebådats. Jag längtar efter er Goethe-bok, hvilken jag såg utlofvas för några år sedan, tänker på den hvar gång jag läser i Wilhelm Meister eller Wahl- 25 verwandtschaften.

Med många Hälsningar

Er tillgifne

Per Hallström.

18. Per Hallström till Georg Brandes.

[oktober (?) 1897]

30 Dr. Georg Brandes.

Stora Frösunda Hagalund

Det är nu snart ett år sedan jag hade nöjet att mottaga mycket älskvärda bref ifrån Eder. Jag har sedan icke haft anledning att

besvära Er, men har med oro följt underrättelserna om er sjukdom och gladt mig åt ert tillfrisknande, hvartill jag härmed lyckönskar Er och oss allesamman. Nu kommer jag emellertid att göra en resa söderut (till Italien), och i min resplan ingår som ett hufvudmoment ett besök i Köpenhamn för att uppvakta Er, om Ni vill ta emot 5 mig. Men jag vet icke, om Ni ännu är så återställd, att man får göra visit hos Er, eller om Ni kanske lemnar Köpenhamn för att hemta krafter i södern. Det skulle vara sorgligt att komma ned och af någon af de nämnda anledningarna icke få träffa Er; jag ber Er därför att med ett par ord underrätta mig, om jag kan 10 påräkna att få göra er personliga bekantskap. Jag har icke riktigt bestämt tiden för min affärd ännu, slutet af November eller början af December.

Det är ingenting nytt att berätta härifrån. Vi ha firat en mycket lyckad utställning och hvar dag tagit in laddningar af patriotism 15 i tidningarna, liksom man pumpar luft in i en behållare för att magasinera kraft för framtida behof. Vi ha ljugit mycket, men med rent och godt hjerta, alla menniskor ha varit glada och alla hästar trötta, alla journalister ha blifvit poeter, och alla poeter journalister. Till sist ha vi utställt »Europas mest bildade monark«, 20 och efter han fick högsta priset, ha vi alla blifvit sådana monarkister, att äfven folk, som inte kunnat vänta sig någonting för det, ha smickrat af »gaieté du coeur«. Hvad den litterära skörden af denna hänförelsens sommar kan bli är svårt att veta — hittills artar det sig mera till »hors d'oeuvre« än »chefs d'oeuvre«. 25

— Jag behöfver icke säga Er, hur mycket det skulle betyda för mig att få träffa Er — ber Er för öfrigt ursäktat att jag besvärar Er, men jag begär bara ett par ord. Jag har, som synes af ofvanstående, ändrat adress.

Med utmärkt högaktning

er tillgifne

Per Hallström.

19. *Georg Brandes till Per Hallström.*

21 Okt. 97.

Kjære Hr. Hallström

Undskyld at De har maattet vente lidt paa Svar. De er mig ikke derfor mindre velkommen. Men Halvdelen af min Dag gaar med
5 Omsorg for min skrøbelige Helbred, den anden Halvdel er jeg i den Grad overbebyrdet med Arbejd af forskjelligst Art, da Alverden plager mig om Hjælp og jeg selv har 4 (gamle) Bøger i 3 forskjellige Sprog i Trykken paa én Gang, at jeg neppe formaar det Simpleste som Besvarelsen af et kjærkomment Brev.

10 I et halvt Aar har jeg nu været syg og kan endnu ikke gaa eller rettere kun gaa faa Skridt ved en Stok. Saasnart jeg engang kan gaa, skal jeg sendes til Syden for at komme mig; men det bliver ikke i dette Aar, altsaa ikke før De har været her.

Det er jo bedre at være levende end død, men det er bedre at
15 være død end syg og jeg føler mig syg endnu og vil vist gjøre det længe. Fælt er det desuden at maatte sige til sig selv at man skal begynde Livet forfra paany uden en eneste politisk, literær eller personlig Forhaabning, og det er mit Tilfælde.

...

20 Jeg glæder mig til at lære Dem at kjende. Vi skulle tilbringe gode Timer her i Kjøbenhavn haaber jeg.

Jeg er Deres hengivne

Georg Brandes.

20. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stora Frösunda Hagalund

25 Käre Dr. Brandes.

23/10 1897.

...

Det gör mig nedslagen att höra, att er helsa ännu är så svag, men med er spänstiga lifskraft och vilja att lefva och verka tviflar jag icke på att Ni hemtar er igen. Ni har ständigt stått för mig
30 som den alltid unge och energifylde, jag har sett på min egen generation och mig sjelf och jemfört. Sådant kommer en lätt att

tro på en slags afsvälning af livskraften från ett slägte till ett annat, men det måste ligga feltag i föreställningen, eller i alla händelser icke gå så fort som det ter sig för en, annars kommer redan generationen efter mig att endast läsa och skriva tidningar.

Jag skall fara ända till Italien, jag vet icke om jag talade om 5 det. Det är min första resa ut, och jag gläder mig åt att vid porten af den träffa den man, som för mig öppnade de första vidderna i den stora världen. Jag tackar Er därför för er vänlighet att, trots er sjukdom, låta mig besöka Er i Köpenhamn.

Er tillgifne 10

Per Hallström.

21. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbh.

d. 26 Oct. 97.

Kjære Hr Hallström.

Hav Tak for Deres hurtige og venlige Svar. Ja, det skal være mig saare kjært at se Dem her i Kjøbenhavn, og da det allerede 15 er en Smule bedre med mig, haaber jeg, De til da vil finde mig nogenlunde istandsat.

...

Da jeg var yngre, mente jeg altid at have Livskraft nok til en tre, fire almindelige Menneskeliv, og der er endnu noget vist Uku- 20 ligt i mig. Men hvad jeg har mistet er Haabet om at komme til at opleve noget Glædeligt og Godt i større Stil. Jeg har her i Danmark levet under Lyseslukker-Forhold.

Mens jeg laa i Sengen, skrev jeg en Del Artikler til Politiken for at forslaa den fæle Tid. Hvis De har set nogle af dem, vil De 25 have bemærket, at jeg ikke tabte Couragen. Hvorledes er dette Deres første Rejse? Har De da ikke været i Amerika? Jeg troede dette efter Deres Noveller. At se Italien første Gang og som ung er en Part af Lykken.

Deres hengivne 30

G. B.

22. *Per Hallström till Georg Brandes.*Berlin
16 Nov. 1897

Kära Dr. Brandes.

Jag vill skrifva några ord för att på det lifligaste tacka Er för sammanvaron i Köpenhamn. Att jag icke kunde stanna längre
5 berodde på att jag af opraktiskhet låst fast mina pengar i kreditiv och först här kunde lyfta något. Alltså skulle jag blott kunnat vara ett par dagar till i Köpenhamn och således icke gerna kunnat besvära Er med besök igen på så kort tid. Jag föredrog därför
10 stilfullt, skulle jag icke haft roligt att gå ensam der och lika litet af att träffa unga diktare, hvilkas böcker jag icke läst.

Nu hoppas jag, att Ni far till Italien, och att jag kan finna Er der fram på våren.

Er tillgifne

Per Hallström.

15

23. *Per Hallström till Georg Brandes.*Stora Frösunda
15/9 1898

Kära Dr. Brandes.

Jag har gått och väntat på att få ut en ny bok i dagarna, då jag som vanligt fått anledning att skrifva till er i det jag sände
20 den. Nu har jag läst edra »Ungdomsvers« och skrifer meddetsamma, så får boken följa, när den kommer. Jag är kär i edra vers.

Jag vet icke om ni mins, att ni för två år sedan, som svar på en gissning från mig, anförtrorde mig i hemlighet, att ni hade dikter liggandes, hvaröfver jag då blef mycket stolt. Nu är hemlig-
25 heten allas, men till gengäld har jag fått del af dikterna.

De svarade mot hvad jag väntade, att ändtligen få se lyrik med manlig klang i, ingenting offradt åt det ljufva eller det vackra. (Ni känner väl nyansen af det svenska »vacker«?) Händer det en och annan gång, att er dikt icke sjunger, så har den heller aldrig
30 den tenorstämman, som så ofta äcklat mig hos andra, äfven då den

skött sig som bäst. Alla verserna ha det djupaste personliga intresse, de illustrera er, så som ni sjelf brukar illustrera de poeter, ni skrivit om. Många ha sin egen fristående skönhet, oberoende af er öfriga gerning — det omdöme ni fäller om samlingen i förordet är väl mera taktfullt än uppriktigt? 5

Mig ge dikterna formellt mycket att tänka på, äfven, ja i synnerhet, der jag icke finner formen skön. Det, som hindrat den att bli så, talar der ofta om intressanta ting, drifver till att spekulera om vers och sjelfva diktandets psykologi. —

— Hvad det är sällsynt också och vackert att kunna adoptera 10 sina goss-poem efter fyrtio år med så föga ömsesidigt gêne. Ni kan se dem i synen med mera ro, än de flesta skulle kunna möta sin goss-själ, om den trädde dem till mötes bara efter tio år. De sköna slutstroforna i »Aarets Ran« med sjuttonåringens rädsla i förkänslan af livets förändringar har ni kunnat läsa om bara med vemod. 15

Den gossfigur, som skymtar i dessa första dikter är egendomligt lefvande, är intressant, tagen bara som litterär figur — sådana äro så sällsynta nu.

...

Jag sökte er förgäfvets i Rom efter påfvemessan — den stora 20 världens ondskas hvirflade er från mig. Jag har hört, att ni äfven varit i Taormina, men jag tror, att det var senare än jag, annars måste jag ha hört om er af den — för resten mycket lustiga — krets af litterära, jag snuddade vid der. Jag hoppas få höra nyheter om er från Ellen Key endera dagen, då jag söker upp henne, ty 25 jag antager att hon träffat er.

Geijerstam, som jag håller mera och mera af, ju mer jag lär känna honom, har det svårt nu. Han har förlorat sin yngsta gosse i sommar. Han hann skriva en roman förut, som visst blir bra.

Fröding har blifvit kristen, säger han i någon Upsala-tidning. 30 Jag gladdde mig helt naivt åt, att den stackars sönderslitna meniskan kanske kunde bli hel, ty hos honom kunde det blifvit något

annat än hos Strindberg, men hör, att hans andliga helsa visst är ytterligt klen och nära en krache. Drägtspörsmålet, nakenheten och den sexuella etiken ha spelat en tragikomisk roll i detta — men en vacker själ att hålla af är han ändå!

5 Strindbergs nya drama lär vara något ovanligt kraftigt och bra, säga de som läst manuskriptet — han tycks nu ha expedierat det värsta af sin konstighetsperiod och kan kanske ta in sin plats igen här hemma, der han i många afseenden väl behöfs.

...

10 Man berättar snart icke mera, man »förtäljer« en saga, sedan läsaren bönfällits att sätta sig vid brasan i skymningens timme. Man sträfvar efter att bli svensk, så att man ger sig till att tugga grankåda, och när man talar om en barrskog, bär man sig åt som om ingen annan hade varit der förr, och som om man såge spöken
15 bakom hvarje enbuske.

...

Den lilla roman, jag hoppas få sända er om ett par dagar, fyller mig icke med stolthet och glädje. Den har behandlat mig illa och hårdt och hängt sig på mig, och jag har icke bemött den oklander-
20 ligt heller. Kanhända kommer rätt snart äfven en samling noveller, jag har en massa dylikt att plocka fram det bättre af och äfven nya och otryckta.

Ni lär nog icke undgå att få äfven den boken.

Men ni behöfver icke alls läsa dem ens af vänlighet. Gent emot
25 er spelar min fåfänga mindre roll än annars, och den hör äfven i hvardagslag icke till de värsta.

Jag har nyligen läst om er Shakespeare-bok igen — den är stor och vacker.

Med många helsningar och tack för sednast.

30

Er tillgifne

Per Hallström.

24. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbhavn

d. 17 Oct. 1898.

Kjære Hr. Hallström.

En fuld Maaned har jeg ladet gaa hen uden at besvare Deres mig saa kjærkomne Brev, og det skjønt jeg havde den største Drift til at svare, men jeg vilde først læse Deres Bog, da jeg af Erfaring 5 véd hvor gal i Hovedet en Forfatter bliver, naar han skjænker Nogen sit Arbejde og de saa langt om længe svarer at de glæder sig til at læse den. Og dog har jeg endnu ikke læst den, det har været mig umuligt at faa Tid. Ingen aner hvad der læses paa mig, og hvor mange Kontrakter og Forpligtelser jeg trykkes af. Men 10 for at De ikke skal tage fejl af mig skriver jeg nu, skjønt uoplagt, da min Kuffert er pakket og jeg rejser sydpaa imorgen tidlig. Jeg vil dog sige Dem at Deres Bog ligger øverst i min Haandtaske. Deres første 40 Sider er alt hvad jeg endnu kjender. Nej, jeg har ikke iaar set Ellen Key, hun er vist neppe kommet gjennem Kbhavn. 15 Den eneste svenske Ven, jeg har truffet, er Oscar Levertin med hvem jeg var en Formiddag sammen den 4de Oktober og som idag har gjort mig den Fornøjelse at sige nogle meget varme og hjertelige Ord om min Bog Julius Lange.

Jeg kan ikke noksom takke Dem, fordi De siger mig saa meget 20 Venligt om mine Vers. Pressen her har taget meget blidt paa dem, men mine Bekjendte forøvrigt undlader som efter en Aftale at sige et eneste Ord til mig om den Bog, betragter den øjensynligt som et partie honteuse og tier med Skaansel. Jeg selv holder af Versene for Alt, hvad de minder mig om og fordi jeg selv finder dem velklingende. 25 I mine Ører synger de, hvad jeg troer at forstaa, de ikke ret gjør i Deres. Jeg selv lider bedst de diskrete som »Reconvalescentbesøg« og »Harald Haarfager«. Men jeg tænker, det gaar Dem med danske Vers som mig med svenske og andre fremmede, meget ofte er det inderst Ejendommelige lukket for mig. 30

Af alle de mange brave Svenske, De nævner i Deres Brev, holder jeg af Geijerstam og Frk. Key. For Strindberg har jeg længst tabt

al Interesse, og Fröding gjør paa mig nu Indtryk af den rene Sindssyge.

Det var ret pinligt at læse Frk. Lagerlöfs Bog nede paa Sicilien, medens man omgikkes med Sicilianere. Jeg fandt hendes Modeller
5 allesammen nede i Taormina, men hvilken Mangel paa Sans for Sydens Væsen, hvilket nordisk Fantasteri, hvor var det Alt ved Siden af det Rigtige! Hvilket Fejlgreb: et Fejlgreb der grunder i en Art Dumhed. Jeg var i Taormina fra 1 Marts—9 April, men laa i Slutningen af mit Ophold syg af Aarebetændelse, der vendte
10 tilbage. Jeg vidste ej, at De havde været der.

Jeg er forpint som altid, naar jeg vil ud at rejse; jeg længes ud og lider afskyeligt ved at bryde op, plages af al Slags Melankoli derved. Men jeg er desværre et ganske og aldeles irrationelt Væsen.

15 Levvel!

Deres hengivne

Georg Brandes.

25. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbhavn 9 April 99.

Kjære Hr. Hallström.

Maaske har De fundet min lange Taushed besynderlig. Men lige
20 siden De i December 1898 sendte mig et kjærkomment Brev har jeg ligget i min Seng med en Række af Aarebetændelser, og det er ogsaa liggende at jeg nu skriver til Dem. I 1897 mistede jeg 6 Maaneder af mit Liv, nu har jeg foreløbig mistet 4 Maaneder paany.

25 Det eneste Væsen i Sverig, jeg undertiden har skrevet til, er Ellen Key, fordi det er et moderligt Gemyt, som man ikke skammer sig ved at sende en Smule skemtsomt Klynk; for en Mand klager man jo ikke. Jeg er imidlertid ret daarlig, og havde saa meget bedre og morsommere at bruge min Tid til.

30 Jeg har læst alt hvad De har sendt mig og havt Glæde deraf. Men da jeg ej i 4 Maaneder har sovet én Nat uden Bedøvelse, er

min Evne til at kritisere, som De kan tænke Dem, ringe. Deres sidste nye Skuespil — en Art Cymbeline-Drøm — læste jeg netop idag og besluttede, ikke denne Gang at lade min Tak vente paa sig. Deres Vers dør er saa fyldige og smukke, og jeg er en Nar efter Vers. 5

...

Iforgaars læste jeg et Slags Æventyrskuespil, som tiltalte mig meget, og som jeg havde faaet sendt men ladet ligge ulæst mer end et Aar, skjønt jeg holder af Forfatteren: Verhaeren: Les Aubes. Der er noget Grandiost deri. Jeg sætter ham langt over Maeterlinck. 10

Jeg har som eneste Adspredelse skrevet nogle Smaating med Blyant i Sengen i disse 4 Maaneder. Ellers ligger jeg og ruger over min triste Existens. Men om Nætterne bedøver jeg mig for ikke at behøve at tænke.

Højkomisk er det, at jeg i den senere Tid efter 33 Aars Upo- 15
pularitet er begyndt at blive populær i det danske Folk. Maaske bidrager noget dertil Udsigten til i nogenlunde rimelig Tid at blive af med mig.

Jeg sender Dem hjertelig Hilsen, trykker Deres Haand og takker Dem for al Velvilje.

Deres 20
Georg Brandes.

26. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stora Frösunda

Kära Dr. Brandes.

17/4 1899

Jag har att tacka Er för flera vänligheter, ett bref och er vackra 25
afhandling om danskheten.

Jag har genom Ellen Key hört om ert helsotillstånd, men icke velat skrifva för att icke trötta Er.

Fast Ni varit sjuk, har Ni ändå haft tid och intresse att läsa de böcker jag sändt Er — jag är Er så tacksam därför, och hvad Ni 30
så tycker om dem, uppskattar jag er vänlighet att alls syssla med dem.

Sagodramat tycks Ni ej ha funnit så mycket i, och det kan jag förstå, när Ni tagit Shakespeare till bakgrund för den lilla pjesen. Här i Sverige med så godt som fullkomlig öken på det dramatiska området, hur långt man än ser tillbaka, ter det sig icke obetydligt, 5 och jag har fått det mest förtjusta erkännande från helt olika håll. Carl Snoilsky värmdes upp att bryta sin till en del stolta och två delar blyga vanliga reservation och skref ett brev till mig, så varmt, att det gjorde mig godt. . .

Finner Ni ej Ellen Key vara en bra vacker poetisk företeelse 10 med sin nya religion, som hon tror vara bara vetenskap, sin själsadel och starka optimism och oerfarna psykologiska blick? Jag håller ofantligt af henne och har äfven mycket roligt att träffa henne, men ensam måste man ha henne, annars får ingen fatt på henne.

15 Jag är så glad, att Ni, som Ni säger, blifvit populär, glad för Danmark äfven. Att det skulle komma en gång det visste ju Ni lika väl som andra, men så människokär, som Ni ändå trots allt är, bör det göra er godt att sjelf få se det. Och så är det någonting löjligt i den gamla vanan hos nationerna att vilja hålla till 20 godo med sina genier endast döda, medan man är ifrig att få sina ostron serverade lefvande.

Jag kommer att resa söderut äfven i år, ifall intet hindrar, i sommar hade jag planerat. Svenska akademien har (utan min förskyllan) gett mig sitt resestipendium, hvilket jag finner vara 25 både snällt och förståndigt af dem — troligen är det Snoilskys vänlighet jag har att tacka för det.

Om Ni vistas i Italien då, ser jag det troligen i tidningarna och söker upp Er, annars i Köpenhamn på hemresan.

Jag sände Er min fotografi i morgse och hoppas den icke blir 30 för illa åtgången på vägen.

Ert brev blef försenadt genom bristfällig adress; min poststation är Hagalund, medan egendomens namn är Stora Frösunda.

Jag hoppas snart få läsa i tidningarna, att Ni är alldeles återställd, för Er är jag ängslig — temperaturen här uppe hvilat till en eller två grader på Er.

Med många helsningar

er tillgifne 5
Per Hallström.

27. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stora Frösunda

Kära Dr. Brandes.

23/11 99

Jag hoppas, att de rader kommo Er till handa, hvarmed jag förklarade mitt plötsliga och allt utom villiga försvinnande från 10 ert Köpenhamn.

Som jag i strid mot all tradition håller af min svärmor . . . var jag mycket orolig öfver utgången af sjukdomen, hvilken dock nu efter allvarsam fara gett med sig.

. . .

15

Nu är emellertid allt godt och väl, och jag glad att vara hemma — jag skulle bara vilja veta, när jag nu kan ha någon utsikt att få träffa Er, ty det sista mötet räknar jag icke för något.

Här hemma är, så vidt jag tyckt mig finna vid den flyktigaste inspektion, den litterära atmosfären litet förändrad genom Strind- 20 bergs hemkomst. Han har tagit sitt välde öfver sin gamla flock, det fins nu endast en Strindberg, och Geijerstam är hans profet — och förläggare.

. . .

Strindbergs pjäser har Ni troligen läst.

25

Jag är icke riktigt rättrogen i afseende på dem och bäfvar tillbaks för ett samtal mellan fyra ögon med den fanatiska Geijerstam, som jag till en förberedelse skrämt upp genom antydningar.

Det är temligen lösa saker, taflor och episoder, som det nu är vår nationalförbannelse att göra så bra, att vi aldrig hinna der- 30 öfver.

Strindbergs medfödda böjelse att låta hvarje dialog bli gräl och ovet samt att anse kvinnokönet egentligen skapadt för att åthutas vid hvarje tillfälle, verkar också litet störande i den stora stilen med allvarliga uppgifter.

5 Men ett geni för scenisk effekt har han som ingen annan åtminstone nu lefvande. Första akten af »Gustaf Wasa«, sedd på scenen, gjorde sig så underbart kraftigt, så nytt och ursprungligt och stort, att man var beredd på hvad som helst efteråt. Det kom dock icke, hufvudpersonen var mest lyckad de tre första akterna, då han
10 ännu icke hunnit komma in på scenen, men bara omtalades — hvilket förefaller mig vara en rätt allvarsam svaghet. Figurer anlades dugtigt, man lade ned ett kapital af intresse på dem, och så gjorde de sig osynliga utan att infria någon förbindelse och med ouppgjord stat.

15 Strindbergs sätt att skaka problemen fram och tillbaka som en kast-maskin med en numera mekanisk våldsamt lemman mig också rätt oberörd, och jag är icke ens böjd att tro, att det någonsin varit riktigt allvar med det.

I sista akten kom så åter ett genialiskt grepp, dalkarlarnas bud-
20 bärare, som kommer med räddningen och segern och ett eko af de svunna härliga tiderna för kungen, är full, är så vackert, storsint och nationellt berusad, att han verkar som hela folksjälen i sina största möjligheter — och svagheter. På samma gång räddar detta påhitt avslutningen från en näraliggande fara för sentimentalitet. —
25

Ja äfven i Folkungasagan är det ju öfverflöd på briljanta scener, men sjelfva dramats idé är mig osmaklig och falsk, som den här är utförd.

. . .

30 Ellen Key har jag träffat, hon var som vanligt yngre än någonsin, frisk och glad och god, så att det var ett nöje att se på henne. Hon väntar sig nu troligen storverk af mig, emedan jag ännu var

solbränd från Sicilien — det skulle vara mig ett nöje att motsvara hennes förväntningar.

Levertin är nu professor och läser italiensk historia på biblioteket. Hans föreläsningar äro troligen bra.

Farväl för denna gången, Dr. Brandes, jag vet ju, att Ni icke 5 kan ha tid till korrespondens, men vill ändå icke neka mig nöjet att då och då göra mig påmint hos Er.

Er tillgifne

Per Hallström.

28. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stora Frösunda 10

Kära Dr. Brandes.

7/7 1901

I går kom man och visade mig er artikel i Politiken, och när jag fick se namnet under, blef jag nästan litet upprörd — ungefär som när jag första gången såg en recension af min första bok.

Annars tar jag dylikt med mer än vanlig likgiltighet numera, 15 men Ni är ju den som betyder mest för mig. Och fast ju artikeln mest var en vänlig skörd af hvad som råkat bli kvar i minnet af det Ni läst af mig, och icke så mycket en studie, der Ni brytt Er om att lägga ned något vidare af er stora förmåga, så gjorde det mig stolt eller rättare sagdt glad, att Ni skref om mig alls. 20

Edert erkännande åt dikterna skulle, när de kommo ut, ha gett mig lust att göra mycket bättre sådana, hvilket jag också skulle kunnat. Här hemma blef jag så underligt oförstådd på det fältet, att jag småningom miste lusten för det. Men jag har massor af goda uppslag liggande till något rätt nytt i berättande poesi — 25 och kanske fullbordar jag det.

Jag far söderut, till Rom, antagligen i öfvermorgon, derifrån till Subiaco eller någon annan bergsort på några veckor.

Jag såg i »Politiken« att Ni rest bort, men hoppas att detta bref med min varmaste tack och mina allra bästa välönskningar måtte 30 hinna Er ändå. Min hustru helsar också; ni står för henne som en

mycket strålande och förvirrande apparition af halfförstådd danska och helförstådd älskvärdhet.

Er tillgifne

Per Hallström.

5 29. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbh.

d. 27 Oct. 1901.

Kjære Hr. Hallström.

Tag min bedste Tak for den lille Artikel om Boerkrigen, som var talt ud af mit Hjerte og som i ingensomhelst Henseende kan siges at stride mod Forstanden. Det er ret skrækeligt at iagttage
10 med hvilke Spidsfindigheder og elendige Sofismer man formaar at omtaage og udviske den simple Retfærdighedsfølelse og den naturlige Sympathi for Uafhængighedsdrift og Heltmod, idet man blander Spørgsmaalet sammen med uvedkommende.

Jeg husker ikke mere Deres Adresse, men jeg vilde være meget
15 glad om De ved Lejlighed sendte mig et Par Ord om hvordan De og Deres Frue lever.

Deres

Georg Brandes.

30. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Stockholm 18/11 1904

20 Professor Dr. Georg Brandes.

Parkgatan 4.

Fast jag vet, hur öfverhopad Ni är med böcker och bref, sänder jag Er ändå af båda sorterna, emedan jag inte vill bli undanskymd för mycket i ert minne. Brefvet behöfver Ni ju inte svara på, och inte heller läsa boken fullständigt. Men jag ville be Er titta i den,
25 ty Ni har en smula del i dess tillkomst. Det var, om jag skall ta till yttre orsaker, Carl Snoilskys för honom ovanligt varma intresse i hvad han hann se af bokens innehåll och ert vänliga erkännande af mina verser som gaf mig lust att fullfölja den 10 à 12 år gamla planen. Hemlängtan från Florens gjorde sitt till, och så blef poesi-
30 boken af. Skulle Ni vilja läsa »Herr Nils i Wierstad« och »Hexan«,

så kanske Ni finge tillräckligt reda på innehållet. Den senare har sitt stoff ur smäländska tingshandlingar. »Woldemar« som väl behandlat liknande ämnen i liknande anda, har jag aldrig läst en rad af.

Det är mig kärt att åter få hälsa Er.

5

Tillgifnast

Per Hallström.

31. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbhavn.

Kjære Hr. Hallström

20 Nov. 04.

Deres elskværdige Brev og Deres kjærkomne Gave naaer mig lige under Rejsetilberedelser; jeg er indbudt til Paris med Parlementsmedlemmerne. Men jeg vil trods Travlheden ikke forsømme strax at takke Dem; De véd sikkert, hvor megen Pris jeg sætter paa Deres Venskab.

Lige paa Stedet gjennemlæste jeg de to Digte De udpegede for mig (det forstaaer sig af sig selv, at jeg vil læse alle). Hvilken Virtuositet i Sprog- og Versbehandling! Det er rent overordentligt, og fortryllende er den Troskyldighed, hvormed De gaar ind i gamle Tiders Tænkemaade. Tal dog ej om Woldemar! Han ligner Dem i Intetsomhelst.

20

Deres gamle Ven

Georg Brandes.

32. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbh. 20.3.08.

Kjære Hr. Hallström.

Skønt jeg ikke véd, om De sætter synderlig Pris paa den Ud- mærkelse, der er blevet Dem til Del, vil jeg som gammel Beundrer af Deres Digtning gjerne have Lov til at ønske Dem til Lykke. De, som er en saa lidenskabelig Patriot, maa jo desuden glæde Dem ved at flettes saaledes ind i god svensk Tradition.

25

Jeg haaber, det er gaaet Dem vel i de to Aar, hvori jeg ikke har havt den Fornøjelse at se Dem.

Deres
Georg Brandes.

5 33. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Saltsjö-Storängen

Kära Dr. G. B.

23/3 08

Edra vänliga rader voro nog det roligaste mitt inval hittills beredt mig och lika oväntade som öfverhufvud nöjen i anledning af detta.

10 Akademien är grundligt och icke oförtjänt opopulär och det är ingen vidare njutning att före en förtjäntare medtäflare, Heidenstam, gå in i den och få sin andel af misstroende eller kanske då och då en svag hjältegloria, om man antas höra till oppositionen. Ty det är det tråkigaste att äfven det upplysta allmänna missnöjet
15 med institutionen i tidens lopp blifvit tarfligt och småaktigt i sina yttringar. Man vill jämnt söka sak och anslår öfverlägset hånfulla och ringaktande tonfall, samtidigt som man genom sin nyfikenhet och oro vid hvarje tillfälle förråder, att ringaktningen icke är vidare äkta och förnäm.

20 Ett inval är således föga lockande att ta emot, men det välsignade Nobelpriset har ju kommit till, och det behöfs förstärkning i kompetensen vid dess utdelande. Detta är det viktigaste, och vidare kan ju tänkas möjlighet till inflytande i riktning af modernisering af ett och annat därtill.

25 Att Akademien visat sig otillgänglig för påverkan utifrån genom pressens värdiga röster, har länge varit mig ett i och för sig sympatiskt drag, men när möjlighet till legitim påverkan inifrån erbjöds, ansåg jag mig ej kunna dra mig undan.

Det är det hela, och någon lockelse i anknytningen till minnen
30 och tradition har jag ännu ej försport. Den plats, jag skall fylla, invigdes af gustavianen Armfelt, »Nordens Alcibiades» — och hur

skall jag kunna fortsätta hans traditioner? Kungamakeri och kärleksförbindelser med italienska Bourbonfurstinnor, sådant ligger icke precis för mig, och jag kan icke ta det som en ödets vink, att Madame Toselli just i dagarna tycks ha blifvit ledig. För Heidenstam skulle stolen äfven i detta afseende passat bättre. Detta om 5 detta!

Det var mig mycket kärt att höra af Eder och åter känna värmen af er älskvärdhet; det gjorde mig riktigt glad.

Ni är vänlig nog att fråga efter min hälsa. Den är rätt skral, som den länge varit, men mest af andlig otrefnad i hela vårt läge. 10 Jag hoppas nu att friktionen med de för mig nya konservativa bekantskaperna genom återverkan skall göra mig mera fördragsam med demokratiska brister. Hoppet är icke vidare starkt i Amerikanismens tid, men så får jag litet ombyte i alla fall. Helst vore jag dock alldeles ifrån det hela.

Er tillgifne

15

Per Hallström.

34. *Georg Brandes till Per Hallström.*

Kbh.

Kjære Hr. Hallström

30 Juni [1910].

De har glædet mig meget ved at sende mig Deres Bog og vise 20 mig, at De ikke har tabt Interessen for mig.

Det er faa Dage siden jeg vendte tilbage fra et to Maaneders Ophold i Italien — hvor jeg for 12 Aar siden havde den Fornøjelse at træffe Dem — og fandt Deres Bog paa mit Bord. Deres Prosa er mig saa kjær som Deres Vers, og jeg kan ikke sige Dem, hvor 25 jeg rørtes, da jeg under Læsningen af Bogens første Essay fandt nogle ældgamle Verselinjer af mig anførte. Jeg tør sige, at i Danmark har Ingen nogensinde citeret et Vers af mig. Jeg følte mig dekoreret ved at se en virkelig Digter mindes mine Dilettantvers fra de første Ungdomsaar.

30

De har (som Digter) en Styrke, naar De vil gjøre opmærksom paa fremmed Poesi, som andre Kritikere maa savne; De over-

sætter de gamle engelske Vers, saa man læser dem som Originaler. Ved et morsomt Træf har vi begge samtidigt skrevet et lille Essay om Jeanne D'Arc — mit staar i min sidste Samling — men de er ganske forskjelligartede, og Deres sikkert mere poetisk.

5 Det sidste, jeg læste af Dem, var det lille Stykke, der havde et saa stormende Succès: Erotikon, som jeg vist har forsømt at takke Dem for. Det var vittigt og ubarmhjertigt. Hos os troer jeg der er flere Par, som snæres i Baand, der helst burde sprænges men ikke lader sig sprænge — end Par, der jasker fra én Forbindelse
10 over i en anden; men Satiren har sikkert nok lokalt virket ram-
mende.

Jeg er desværre saa helt uden Forbindelse med Sverig, har ingen Ven eller Correspondent der, ser aldrig mer en svensk Avis eller et svensk Tidsskrift. Det er naturligt nok; thi i hele min Levetid
15 har jeg siden mit 17de Aar vistnok ikke tilbragt 6 Uger i Sverig, og den Tid er for kort til at stifte varige Bekjendtskaber.

Hvor lidet orienteret jeg var, viste sig, da jeg sidste Gang havde den Fornøjelse at tale med Dem; thi saa ringe Indtryk havde da Skilsmissen mellem Norge og Sverig gjort paa mig, at jeg først
20 troede, det var Spøg, da De talte om Oprøret i Deres Sind der-
over. Siden saa jeg jo, hvor dybt Begivenheden gik i svenske Sind og hvorledes Harmen ogsaa gik ud over de i alt dette uskyldige Danske.

Tillad mig nu blot efter de mange Aar paany at trykke Deres
25 Haand.

Deres hengivne

Georg Brandes.

35. *Per Hallström till Georg Brandes.*

Saltsjö-Storängen

Kära Dr. Brandes

4/7 1910

30 Tack för ert så utomordentligt älskvärda och vänliga bref — det är verkligen tacksamt att skicka Er en bok! Ni kallar Er dilettant-

diktare. Hvad skall jag då kalla mig som essayist? Jag skäms förresten icke för dilettantmärket, som tyckes mig ha råket i oförtjänt vanheder i en värld full af publicistiska allvarsminer och fackvetenskaplig tomhet.

Emellertid skulle jag visst icke ha sändt Er denna bok, om det icke varit för att jag — i fullkomlig oskuld, kommit att låna namnet af Er. Nu tyckte jag, att jag borde själf lägga detta sakförhållande för edra ögon ... Jag gissar för öfrigt, att i dennas formgifning finnas ännu mycket mer inkriminerande spår af Er, ty Ni var den som lärde min hela generation att läsa essayer, och mer eller mindre omedvetet ha nog en del starka ungdomsintryck spelat med, när vi skrivit sådana.

Nog om detta!

Ni nämner »Erotikon«, och är icke riktigt med på skämtet. Det var ärligt och muntert menadt, behöfdes väl, och lyckadt eller ej, har det haft en smula verkan. När man får öronen fulla af selfvelsefull antimoral, blir man trött och förargad, och tycker man inte om Tartuffe i några kappor, slår man slutligen lös på honom. Jag kan ha tolerans för lättsinnet — sympatin är icke af naturen stark — men då skall det vara yrt och rödt blod i det. Kommer Guvernörens staty och spelar Don Juan, då slår mig det groteska i uppenbarelsen, och gör drängen Leporello det på allvar, klingar allt ståtligt ackompagnement falskt för mig. Vi ha godt om drängråhet och godt om monumental högtidlighet, och sins emellan kollra de lätt bort åtskilligt af lifsvärde. Den verkliga känslans rätt hade jag ingen anledning att försvara; den hotas nu knappast af annat än efteraparnas parodiska fanatism, som måste leda till bakslag, om den ej kan skrattas ned.

Hvad jag låter styckets småflickor prata om — förslaget till fraternisering mellan dem och de prostituerade, det diskuterades året förut i kvinnotidningar med den mest nötaktiga halfskuld

och välmening. Man blef mycket upprörd öfver att jag ens kunde antyda något komiskt däri. Mycket mer än detta är naturligtvis taget ur lifvet, ehuru det helas grundton egentligen är litterär satir.

Nog äfven om detta! Jag träkar ut Er till tack för er vänliga
5 hågkomst.

Ännu blott ett! År 1905:s följder. Oviljan mot Danmark var och är det nog icke farligt med. Det finns ju ingen annan grund för den, än att danskarna bedömde förhållandena vid unionsupplösningen lika doktrinärt bekvämt och lätt, som hela stora
10 grupper af svenskarna själfva. Ursäkten är större för dem, och glädjen att ha fått skänka Norge en Håkon kan icke ge anledning till långvarig afund. Äfven gentemot Norge är det inte så obotligt med känslorna. Vi hade skämt bort dem och haft ett änglalikt tålmod för deras sträfva later, och vi hade ett rätt stort parti
15 som faktiskt var »hemmanorskt«. Det var för deras skull de andra måste höja rösten. Förargade voro vi ju på goda skäl, ty naturligtvis var det en politisk dumhet som gjordes, men omedelbart vunno vi, och knappast norrmännen. De hade ett så förträffligt dramatiskt motiv — idel konstruktion visserligen, men af Ibsensk verknings-
20 fullhet — och spelade onekligen med talang. Hos oss, på andra sidan rampen, gräto många af rörelse, och ute i den stora världen tyckte man, att det var en liten utomordentligt tidsenlig teater. Så lägger man ned stycket, medan det ger fulla hus! Vi åter ha sluppit ur förtrollningen, få åter tänka på annat än teater, stå inte
25 längre i kö och ta knuffar, men knuffas hjärtligt igen och visa vårt dåliga lynne fritt, och bli så småningom gladare.

Men dessa år ha vi behöft, ty vi hade skäl att vara sura. Det var det, man icke först förstod, utan man kom och pjollrade vänligt med oss. Då blefvo vi ännu värre, men jag tror ej att vi alls äro
30 svåra att vinna med verkligt intresse och äfven utan det förresten, när blodsfrändskapen i lugn får ta ut sin rätt.

Det var nog skada, att vi ej kommo med i Schlesvig-striden. Vi hade delat nederlaget, men vi hade vunnit ett stycke skandinavisk historia att stå på tillsammans. Norrmännen hade då kanske aldrig blifvit hysteriska, och kanske hade de tre folken kunnat hålla ihop. Men dylikt är ju kannstöperier! Farväl och ännu en gång tack! 5

Er tillgifne

Per Hallström.

HJALMAR SÖDERBERG OCH
GEORG BRANDES
1906–1925

1. *Hjalmar Söderberg till Georg Brandes.*

[Våren 1906]

Käre Herr Professor Georg Brandes,

Jag sänder mitt varmaste tack för den stora och glada öfverraskning Eder vackra gåfva beredt mig. Den kom till på köpet i ett så
5 utomordentligt lämpligt ögonblick — min svärfar var nämligen just på besök hos mig, så att jag kunde sticka boken i näsan på honom med den fina dedikationen, där det står att mina böcker äro värdfulde. Det var en nyhet för honom, och ingen angenäm —.

Och så också ett tack för den säkert mera älskvärda än allvar-
10 liga jämförelsen mellan mina stackars böcker och Glaukos gyllene rustning, som ju var värd 100 oxar. De svenska oxarna skulle känna sig djupt kränkta, om man sade dem att jag är värd så mycket —.

Eder varmt tillgifne

Hjalmar Söderberg.

15 2. *Georg Brandes till Hjalmar Söderberg.*

Kbh. 8 Maj 06

Kjære Hr. Söderberg

Jeg har, under Indtryk af Erindringen om vort Sammentræf i Stockholm, i denne Uge taget Deres Bøger for mig og paany gjen-
nemlæst Förvillelser, Historietter, Martin Birck, — Deres sidste Bog
20 er desværre forsvunden for mig i mit Chaos af Bøger, jeg vilde ønske, De engang gav mig den paany — som sagt jeg har gjenlæst Bøgerne og har visselig ikke fortrudt det. Først nu forstod jeg dem. Skjønt min første Læsning havde været opmærksom, var dog noget yderst Væsenligt undgaaet mig: Stilens stille Tempo, det som er Udslaget
25 af det Personligste. Nu, da jeg kjendte lidt — rigtignok kun lidt —

til Dem som Menneske, gjenfandt jeg Deres Menneskelighed deri, og jeg nød mere intensivt den Masse Billeder af Gader og Gaarde, Marker og Enge, alle Arter af Himle og Belysninger, de talrige smaa Folkelivsskildringer, som er mig saa kjære i Deres Skrifter, det Stockholm og den Landskabsverden som er deri, og det Slot, det Slot. 5
— Alt dettes bedste charme for mig er maaske den at det er saa dæmpet og dog varmt.

Jeg har maattet slaa mange Ord op. Nu og da nævnes Ting, jeg ikke véd hvad er, vitalilismen eller noget lignende.

Overhovedet ødsler De med locale Benævnelser. De taler, som 10 om vi alle kjendte Stockholm og svenske Localiteter og svenske Forhold ud og ind. Det var bekvemmere for os fremmede Læsere, der ser Stockholm hvert syttende Aar, om De tænkte ogsaa lidt paa os.

Men tillad mig at trykke Deres Haand med hjertelig Tak. De husker, at for en 4 Aar siden gik et Brev tabt fra mig til Dem. Nu 15 maa dette bøde derpaa.

Jeg skrev for et Par Maaneder siden et pænt Brev til vor fælles Bekjendt Fru Ernest Thiel; men hun har ikke gidet svare.

Iøvrigt er mit Humør grueligt og jeg selv desperat.

Deres 20

Georg Brandes.

3. *Hjalmar Söderberg till Georg Brandes.* Stockholm, Observatoriegatan 6
11. V. 06

Käre och vördade mästare, Herr Professor Georg Brandes.

Jag ber att hjärtligt få tacka för Edert för mig så kära bref och 25 för det vänliga intresse för mina böcker hvarom det bär vittne, och jag sänder samtidigt härmed ett nytt expl. af Dr. Glas. På samma gång ber jag att få sända en novellsamling, »Främlingarna«, som jag gaf ut för ett par tre år sedan, och som jag då inte fann vara värd att sända till Er — den är nog mitt svagaste eller i hvart fall mest 30 heterogena arbete. Titelnovellen är sämst, men bland de andra små

historierna kan det möjligen finnas något som är värdt Ert intresse, särskildt de fyra skisserna »Generalkonsulns middagar«. Kanske kan det också roa Er att ögna igenom novellen »Med strömmen« — den är skriven 1895, samma år som Förvillelser, och dess hufvudperson 5 är en af förgrundsfigurerna i denna bok, G. Mortimer. Det är en äktenskapshistoria. Då jag skref den, var jag lyckligt ogift och oförlofvad och hade ingen tanke på giftermål. Men det är någon som har sagt, att all diktning är den diktandes profetior om sig själf.

Nå —

10 Det öfverraskar mig en smula, att Ni finner mig så svårläst. Här hemma gäller jag eljes som typen för en klar, enkel, lättläst, ytlig och betydelslös författare, och ingen människa har kunnat förstå hur jag har kunnat sitta och peta på Martin Birck i tre års tid och lika länge på Dr. Glas. Jag förstår det förresten inte heller själf. — 15 Men hvad särskildt »Förvillelser« beträffar, vimlar den ju af lokala petitesseer, obegripliga för främmande, och jag har heller aldrig tänkt mig att den skulle kunna äga någon bärkraft på världsmarknaden.

Då fru Thiel icke har besvarat Edert bref, så är det säkert därför att hon icke har fått det. Hon reste till utlandet jämte sin man kort 20 efter sedan Ni lämnat oss, och jag hade senast brefkort från dem från Brügge.

Än en gång ett varmt tack.

Eder vördsamt tillgifne

Hj. Söderberg.

25 4. *Georg Brandes till Hjalmar Söderberg.*

Strandboulevard 27

Kære Digter

[nov. 1918]

Mange Tak for venlige Ord om den forfærdeligt tykke Pakke. Saa er der da En, som er kommet igennem den!

Husker De hin fjerne Tid, hvor De gjorde Dem Sorger angaaende 30 et Brev, jeg havde skrevet til Dem til den Redaktion, ved hvilken

De arbejdede, og over hvis Forsvinden De var ærgerlig. Jeg maatte tænke derpaa da jeg hørte fra Dem idag.

Siden jeg havde den Fornøjelse at se Dem, har jeg gennemlæst nogle af Deres gamle Bøger (foruden den nye) og jeg har angret en Dumhed, jeg engang sagde til Dem. 5

Efter at have læst Dr. Glas spurgte jeg Dem en Gang, om De selv kunde handle saadan, naar De slet ikke blev genelsket, og De svarede Nej.

Spørgsmaalet fremkom, fordi jeg havde læst Bogen slet og ikke faaet det fulde Indtryk af den Kunst, hvormed den er bygget op, 10 idet Alt stræber mod Spørgsmaalet om visse Livs Værdi og om Tiladeligheden af en Tilintetgørelse i visse Tilfælde. Jeg havde heller ikke da ret indset, hvor forskellig Glas er fra Dem selv. Jeg gør altsaa herved Afbøn.

Deres hengivne 15

Georg Brandes.

5. *Hjalmar Söderberg till Georg Brandes.* [1919]

Käre Herr Dr. Georg Brandes.

Tack för det tillsända!

Under längsta delen av krigsåren betraktade jag Tysklands slut- 20 liga seger som ett hemskt, men oundvikligt öde. Den motsatta utgången kände jag därför som en så oerhörd lättnad — jag hade så när sagt: en så oerhörd lycka — att jag ännu inte har hunnit med att sätta mig in i de nya bekymmer, som den nya ställningen kan ge anledning till. Men naturligtvis vore det orätt att förbise dem. 25

Någon annan världsfred än en pax romana har jag visserligen aldrig trott på, och icke heller har jag tvivlat på att kriget måste sluta med den segrande maktgruppens världsvälde. Men jag ryser ännu vid tanken på att den tyska gruppen kunde ha blivit den segrande. 30

Lika nödvändig som upprätthållandet av en våldsmakt är för

»rättsordningen« inom den enskilda staten, lika nödvändig är den naturligtvis också inom ett eventuellt världssamfund. Men denna våldsmakt bör inom ett världssamfund kunna bli ofantligt mycket billigare och mindre tryckande än under den tidigare internationella anarkien. Kanske är också det en illusion.

Jag tillåter mig att vidfoga ett litet replikskifte om Jahves eld med en docent i exegetik i Upsala.

Deres hengivne

Hjalmar Söderberg.

6. *Hjalmar Söderberg till Georg Brandes.*

1. VII. 19

10 Käre och vördade Georg Brandes.

Tillåt mig att med några fattiga rader få tacka Er för Edert allt för älskvärda bidrag till den vackra boken *Vängåvan*, med hvilken mina vänner — på Carl Laurins initiativ — ha velat belöna min mångåriga lättja och övriga lika negativa förtjänster! Jag skulle ha
15 gjort det för längesedan, men jag har efter min blindtarmsoperation känt mig för slö och dum för att kunna skriva ett brev till Er. Jag visste inte att förlusten av blindtarmen kunde ha en sådan verkan. Man skulle nästan kunna frestas att tro på något mystiskt samband mellan hjärnan och blindtarmen. Mer än en gång har
20 jag för resten misstänkt, att hjärnan hos människan är på väg att förvandlas till ett rudimentärt organ, hvarav man (liksom av blindtarmen) har mera skada än nytta.

Jag bävar för morgondagen. Jag har ju hört, att elaka människor ha narrat Er (liksom mig) att lova Er närvaro vid en liten orgie i
25 Tivoli, där jag skall göras till föremål för allmän munterhet. Provst Fenger lär ha lovat att komma på slutet »för att läsa över liken«, skriver Berger till mig.

Jahve låte sitt ansikte lysa över oss och vare oss nådig!

Eder hjärtligt tacksamme

30

Hjalmar Söderberg.

7. *Hjalmar Söderberg till Georg Brandes.*

[juli 1919]

Käre Georg Brandes.

Tusen tack för Er stora älskvärdhet att sända mig talet! Det är en glädje att äga det, en glädje att läsa det igen. Ni är en hexmästare. Jag satt och maabede af beundran, medan Ni talade, 5 och jag glömde till och med för ett ögonblick den dödliga skräck jag kände vid den tanken att det om en liten stund skulle vara min tur att resa mig och tala — hemska ögonblick!

Jag borde ju för längesedan ha gjort Er ett besök, eller åtminstone skrivit och tackat Er för Er stora och älskvärda frikostighet 10 med Er tid och Er person. Men man kan ju också bli besvärlig med att säga tack och tack och tack! »Af mange Tak døde Smedens Kat«. (Men det var kanske af råttornas tacksamhet!)

Ni sade i Ert tal också ett par ord om Harald Molander, som jag inte återfinner i det skrivna. Något om att han hade sina goda 15 sidor. Det hade han också — jag kände honom en smula, innan han skrev om min första bok, och var personligen alldeles intagen af honom. Men han var i hela sin smak en man af l'ancien régime, och min debutbok hade kanske trots sin obetydlighet tillräckligt av nyhetens obehag för att förarga honom på ungefär samma sätt som 20 en del af det nya måleriet nu förargar mig och mina jämnåriga. Och eftersom han skrev i Aftonbladet, fann han det lämpligt att ge sin förargelse ett moraliskt uttryck. Därmed var min lycka gjord — hade jag så när sagt — —

Tyvärr har jag sedan dess gjort den ogjord igen — många gånger 25 om!

Deres hengivne

Hjalmar Söderberg.

Vår tids Ingeborg ber mig framföra en blyg helsning.

8. *Georg Brandes till Hjalmar Söderberg.*

Grand Hotel New Casino

Casino di Rapallo

30

Rapallo Den 13 Februar 22

Kære Hjalmar Söderberg

Skønt jeg ikke har hørt det ringeste fra Kjøbenhavn siden d. 3.

Februar, end ikke set en Avis, er mærkværdigt nok, trods Jernbanestrike i Tyskland og det italienske Postvæsens fuldstændige Lige-gyl-dighed for Breve og Tryksager, et Særtryk af Ord och Bild naaet til mig med Deres saa højst venskabelige Artikel.

- 5 Jeg maatte være et utaknemmeligt Asen, hvad jeg slet ikke er, om jeg ikke rørtes over, at De har gidet samle alt Godt, der var at sige om mig, og udeladt alt Ondt; saa De har faaet et Portræt frem, som det blot kunde smigre mig at ligne. Hav Tak derfor. Af de nordiske Lande er Sverig jo det, for hvilket jeg har betydet mindst.
- 10 Svenskerne som Publikum har i Grunden aldrig kunnet lide mig, og jeg har i Sverig aldrig havt en anden Art Succes som Taler end engang hvert 18de eller 20de Aar et magert succès d'estime.

I den senere Tid er der jo tilmed blevet agiteret imod mig.

- Dog mellem os to har der tidligt udviklet sig en gensidig Sym-
15 pati, og jeg vil ønske, den maa holde for den Rest af Levetid, jeg kan vente.

Jeg er tyet her ned i Ensomheden og i Solen for at undgaa kjøbenhavnske Lykønskninger til en tragikomisk Fødselsdag. Her er stille og i Solen varmt, men Luften er endnu saare kold.

- 20 Italienerne er vanskeligt stillede. Under Trusler om Bombarde-ment af deres uendelig lange Kystlinje tvang Englænderne dem til Deltagelse i Krigen. Derefter har disse saaledes skruet Priserne paa Kul og Levnedsmidler op, at Landet er forarmet. De har fordret Betalingen i italienske Lire, og da Liren er sunket til ca. $\frac{1}{5}$ af sit
25 Værd, er Italien elendigt gjældbundet.

- Jeg har talt med en Del saarede og daarligt helbredte unge Mænd, hvem Østerrigernes Kugler atter og atter har ramt, og har faaet et trist Indtryk af Strabadsernes Omfang og Lønnens Ringhed. Et ungt Menneske, der kæmpede som Oversergent og laa 11 Maaneder syg
30 efter 2 Skud (neppe helbredt for det ene sendtes han ud og fik det andet) har som Pension modtaget 500 Lire i to Aar og derefter Intet.

Regeringen har ikke Raad til mere. Mit Indtryk er det, at Romerkirkens Magt er i stærkeste Stigen.

Jeg anbefaler mig til Deres Frues Velvilje og trykker Deres Haand i gammelt Venskab.

Georg Brandes.

9. *Hjalmar Söderberg till Georg Brandes.*

10. XII. 22

Kære Dr. Georg Brandes,

5

Jag hör till min sorg av Otto Rung, att Ni är sjuk och inte kan mottaga besök. Jag hade annars velat komma till Er med min nya bok, ett skådespel, Ödestimmen. Nu sänder jag den pr. post.

Det är en dramatisk fantasi över de sista julidagarna 1914. Men eftersom handlingens huvudlinie — en statsmans tragiska kamp för att bevara freden — är alldeles ohistorisk, är det självklart, att stycket inte gör anspråk på att komma med några avslöjanden av hvad som gick för sig »bakom kulisserna«. Det är en fantasi och vill inte gälla för mera.

En svensk kritik (i övrigt välvillig) har redan fastslagit, att min mening med stycket är att bevisa Tysklands skuld till kriget. Det är ett missförstånd. Om det hade varit min mening, hade jag inte skrivit ett skådespel (teaterpjäser stå inte högt i kurs som historiskt bevismaterial) och allraminst ett skådespel med fullkomligt ohistorisk handling.

20

Om några dagar reser jag till Stockholm, som jag brukar vid denna årsens tid. Min hustru och jag sända Er våra varmaste välönskningar och hoppas kunna få den glädjen att se Er hemma hos oss någon gång i början av 1923.

Deres hengivne

25

Hjalmar Söderberg.

10. *Georg Brandes till Hjalmar Söderberg.*

Kbh. Strandboulev. 27

Kære Hjalmar Söderberg

4 Febr. 23

Jeg modtager Blomster fra Deres Frue og Dem og føler med Vemod, i hvor høj Grad jeg er i Restance med min Tak for alt muligt

30

Godt, jeg skylder Dem. Tag som ubetydeligt Bevis paa min Hengivenhed medfølgende Bagateller; jeg kommer neppe mere til at skrive noget omfangsrigt.

Som De maaske véd, har jeg været syg i nogle Maaneder og er 5 endnu kun paa Helbredelsens Vej. Jeg har denne Gang været nær ved — som den gamle franske Dame paa Dødslejet sagde — at erfare, om Vorherre vinder ved nærmere Bekendtskab. Det var en drøj Tur. Jeg havde meget at sige Dem om Deres fængslende Skuespil, megen Ros og nogen Kritik, jeg vilde skrevet strax, men da 10 var De borte og da det blev opsat, blev det til Intet. Vi vil tales ved ogsaa derom, naar jeg bliver rask.

Deres og Deres Frues hengivne

Georg Brandes.

11. Hjalmar Söderberg till Georg Brandes.

9. II. 25.

15 Käre Dr. Georg Brandes.

Hjärtligt tack för Sagnet om Jesus. Överflödigt att säga, att jag har läst den med det mest levande intresse.

Jag kan emellertid ännu tydligt erinra mig, att jag för 1900 år sedan var publikan (och syndare) i Galilæa. Jag kan därför bevittna, 20 att Jesus verkligen har existerat. Jag hörde inte till hans närmaste krets, men vi umgicks en tid ganska mycket. Han motsvarade visserligen mycket dåligt den bild man får av honom i evangelierna, och jag har ofta fått mig ett godt skratt åt deras rövarhistorier om J. Men han hade en hänförande folklig vältalighet. Han kunde säga 25 de enklaste banaliteter så, att de föreföllo nya och överraskande, och han kunde å andra sidan komma med de mest hårresande paradoxer, som i hans mun tog sig ut som självklara sanningar. Jag ville önska, att jag någon gång kunde komma mig för med att skriva mina memoarer från den tiden! Tyvärr kan jag inte upplysa något 30 bestämt om hans slut. Jag var inte med i Jerusalem den påsken, och till Galilæa kom bara motsägende och förvirrade rykten. För

resten dog jag kort efteråt. Och jag måste tillstå, att när jag i nästa existens (c:a 500 år senare) fick höra hvad han hade blivit efter sin död, sade jag till mig själv: det var fan!

Deres hengivne og ærbødige

Hjalmar Söderberg. 5

WERNER SÖDERHJELM OCH
GEORG BRANDES
1900-1923

1. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

Kangasala i Finland,
den 28 juni 1900.

Högtärade Herr Dr,

I går läste jag Ert tal till de finska sångarena, sådant det ostympadt ingår i »Svenska Dagbladet«, och jag kan icke motstå min
5 lust att härifrån, midt i det tysta, vackra inlandet, som med fjärdar och åkrar hvilar i ljus midsommarro utanför mina fönster, sända Er en hälsning och ett tack. Ert tal blef för denna Suomen Laulu's färd en klimax af triumf, som de och vi alla sent skola glömma. Ni vet ju tillräckligt om våra förhållanden för att inse, att denna
10 sångarfärd hade en större betydelse än någon annan. I många afseenden. Aldrig förut har vår musiks och vår sångs egenart så kunnat visas i Skandinavien — därför var det en oerhörd skillnad, om det var denna sångförening eller den svenska som nu reste; om den senare har det ju varit fråga, men den hade icke kunnat sjunga
15 någon enda af de finska sångerna. Det var nödvändigt att vi nu just fingo visa, att vi icke för intet begära sympati i dessa tider; man vet ju därborta, att vi arbeta, men man vet egentligen bra litet hvad vi kunna, och därom måste vi ge påminnelser då och då, och på områden, där vi verkligt kunna någonting — för att visa
20 att vi förtjäna sympatin allt framgent. Så var det för dessa unga finn-pojkar, af hvilka många aldrig satt sin fot utom Helsingfors och hembygden, andra icke kunna ordentligt svenska, andra åter fått svälja den läran, att allt som har med Skandinavien att göra, är af ondo — för dem var det utomordentligt hälsosamt, att nu
25 se detta Skandinavien på nära håll och få kärlek till det. Ni vet, att jag ständigt haft sympati för de finska sträfvandena, och jag vet intet högre mål för oss, än att i deras former kläda vesteuropeisk

kultur, få den att begripas och så småningom sammansmälta med det egenartade i det finska lynnet, utan att detta förvanskas. Först småningom hafva några bland fennomanerna begynt inse, att Skandinavien icke är namnet på ett gift, genom hvars beröring man tar skada till sin själ. I dessa tider få kanske flera ögonen upp för det 5 faktum, att Skandinavien är vår närmaste och naturligaste väg till Vesteuropa samt att mången icke behöfver gå längre än dit för att få sina intellektuella behof tillfredsställda i högre grad kanske än hvad han kan smälta. Utan tvifvel skall denna sångarfärd mycket bidra till att en sådan tanke ändtligen hittar sin naturliga jord- 10 mån och blir fruktbringande för vårt framtida arbete. Ensamma kunna vi ej göra det; vi ansättas så, att vi måste ha både moraliskt och fysiskt stöd för att hållas uppe. Den tanke Ni uttryckte i Ert tal om vårt mottagande som fjärde lem i den skandinaviska kroppen, innebär för alla, som här begripa hvad vi äro skyldiga vår 15 kultur, ett varsel af ljus och hopp, för hvars ställande de icke kunna tacka Er tillräckligt.

— Ni känner de senaste dagarnas tilldragelser här. Vi vänta med spänning på hvad senaten skall göra. Den står mellan alternativet att möjligen rädda en liten smula genom att ge vika, men på 20 samma gång förlora all känning med folket — eller att riskera någon våldsåtgärd, värre än alla föregående, men ha sitt samvete rent och tala med hela nationens röst. Det är en hop gamla och yngre ämbetsmän, hvilka aldrig förr stått inför en konflikt eller handlat, utan bara skrivit protokoller och afgjort futtiga ärenden; manifest- 25 frågan i februari 1899 har lärt dem litet, men ej tillräckligt, tror jag. Därför väntar man ej alltför mycket af dem, men man hoppas dock, att undfallenhets- och konjunkturpolitiken måste vika, om ej för annat så för opinionens oerhörda tryck.

I alla fall går det på tok. Bobrikoff har dessa dagar haft upprepade 30 samtal med min far, prokuratorn, som har det tvetydiga nöjet att läsa lagen för honom, och har hotat med det värsta. Men vi ge icke

tapt ändå. Detta land kunna de icke taga från oss — så härligt som det nu ligger framför mig i den ljusröda sommarnatten skola vi älska det tiodubbelt mera och krama oss fast vid det, om de så skulle ha gendarmer i nacken på oss hvar och en! Det är omöjligt
5 att förryska detta folk. Ni skulle se dessa långsamma och fåordiga gubbar, som ju aldrig lidit något men eller knapt komma att göra det genom dessa åtgärder, Ni skulle se och höra dem resonnera om ryssen och om lagen och om det finska folket! Det är där som »vår vapenlösa trygghet« sitter, nu, när lagen icke mera gäller. Och
10 förrän de få denna klippa att vackla, komma nog åtskilliga tiotal Bobrikoffar att hafva klöst naglarna blodiga på sig.

Få se, om dessa förhållanden skola skapa oss någon stor man, omkring hvilken framtidens människor här i Finland åter skola fylkas? Ack, vi äro så få och vi äro så klent utrustade af vår karga
15 natur. Kanske skulle mycket vara annorlunda om icke så många synder mot intelligensen begåtts och så få kloka män funnits. Och det är alltid tröstlöst att tänka sig, när fråga är om ett intensivt kulturarbete, att det i högre mening ej skall lyckas oss att göra oss gällande, utan att vi måste koncentrera allt på folkbildningen,
20 som dock slutligen icke är det enda och knappast det förnämsta.

— Men jag skall icke besvara Er med ett virtus-ämne, utan öfvergår hällre till en reell sak. Vill Ni gifva oss Ert dyrbara understöd i ett litterärt företag, som från hösten skall startas, en »Finnländische Rundschau«, hvilken kommer att utgifvas på tyskt förlag, med tysk
25 namngifven redaktör, men egentligen redigerad i Hfors af en komité, för hvilken jag på sätt och vis står i spetsen. En liten artikel af Er i det första numret (utkommer 1 Okt.) vore oss oändligt kärkommen, en artikel öfver något ämne, som direkt har att göra med Finland eller ock med de små nationernas ställning öfverhufvud. Den eko-
30 nomiska sidan är betryggad, så vi kunna ge goda honorar, och medvärkan ha vi fått utlofvad, utom af de flesta goda finska pennor (hvilka dock naturligtvis ej kunna nämnas) af en hel del tyska. —

Artikeln borde vara färdig 1 aug. Hinner Ni ej till detta häfte, hoppas jag i alla fall säkert på bidrag till ett följande. —

— Jag håller på att skriva en liten bok öfver Tavaststjerna — till omväxling från filologin och politiken. Jag gör det så gärna ty det är bra att hans personlighet åtminstone till sina konturer tecknas 5 af någon som stått honom nära, och vi måste ju kärleksfullt taga vara på hvad vi ha. Äger Ni några mera signifianta bref af honom? I det fallet vore jag ytterst tacksam att få låna dem i sommar. — Jag har genom Tavaststjerna gjort bekantskap med Aarestrup, som jag tidigare icke kände, och har med allra största nöje läst en stor 10 del af hans praktfulla dikter, liksom Ert utmärkta företal till upplagan. Han är visst alldeles för litet bekant.

— Af min gode vän och kusin Hagelstam hörde jag att Ni ännu låg på sjukhuset. Desto angenämare var öfverraskningen af Ert uppträdande på festen. Och när jag nu kommit till utgångspunkten för 15 denna öfverhöfvan långa epistel, slutar jag med ett upprepadt hjärtligt tack och en ursäkt att jag besvärat Er så länge.

Med ständig och liflig tillgifvenhet

Er

Werner Söderhjelm. 20

2. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

20 Juli [1900]

Kjære Professor Söderhjelm.

Det forfærdende Antal Breve, jeg faar, og min ringere Arbejds- kraft efter en lang Sygdom gør at jeg først nu kan besvare Deres kjærkomne Brev. 25

Indlagt nogle Breve fra Tavaststjerna; jeg maa have adskilligt flere, men kan ej finde dem. Vi har nemlig korresponderet om hans sidste Roman, som jeg efter hans Ønske anmeldte.

Det skal være mig saare kjært, om jeg kunde være Dem nyttig til det tyske Tidsskrift. Selv til 15 August vilde jeg gjerne levere 30 Noget. Men jeg har endnu ej kunnet finde noget Æmne og uden

at vide det forud kan jeg paa Ferierejse intet skrive. Vi faar at se. Jeg skal gjøre mit Bedste, blot ej Evnen var saa svag for Tiden.

Hav Tak for Deres Ros over min ubetydelige Tale.

Deres hengivne

5

Georg Brandes.

3. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

Gilleleje, Badehotellet,
den 14. 7. 07.

Käre Professor Brandes,

Jag har ett behof att säga Eder, hur glad jag var att få samspråka med Er en stund sist. Visserligen var den kort, och visserligen hade jag haft mycket att tala om ännu. Främst hade jag nu engång för alla velat säga Er, hur mycket jag haft Er att tacka för under hela min bana, hur mycket Era skrifter bidragit att, trots all filologi, hålla uppe hos mig den psykologiska och konstnärliga betraktelsen af litteraturen och räddat mig från att falla in i det vedhuggeri, som på vissa håll benämnes litteraturhistorisk forskning. Och allt 15 som på vissa håll behöfver jag blott taga en af Era böcker i hand för att känna mig sporrad och värmd. Från ungdomså hade jag hyst den önskan att under en längre tid få lyssna till Er och blifva Eder lärjunge i ordets egentliga mening. Förhållandena, som bl. a. icke tillstodde Er en varaktig plats i Ert eget fädernesland, förde mig till andra 20 orter och läto mig inhämta åtskilliga synpunkter och metoder. Lyckligtvis fann jag hos den annars så osympatiska Bernays i tiden en dyrkan för litteratur och kultur samt en klokhed i metoden, som på sitt sätt gjorde godt; men mest har jag som personlig lärare Gaston Paris att tacka för. Dock var han fullt ense därom, att filologin var en hjälpvvetenskap, och hans föredrag t. ex. i 15:de årh:s litteraturhistoria gäfvö breda vidder och sysslade äfven med mänskorna. Under allt detta har jag dock ständigt gått tillbaka till de friskt springande källor, Ni så ofta öppnat för oss, och jag tror att, om 30 Ni någon gång finner tid att läsa min bok om Runeberg — jag vore utomordentligt glad att höra Ert omdöme om den! — så skulle

Ni märka hur jag sökt tillgodogöra mig Ert föredöme och smälta det samman med hvad bäst jag annars inhämtat.

Jag hade ock velat fråga Er, om vi snart kunne vänta att få Eder bok om Goethe. Mätte Ni icke störas av ohälsan eller annat från att föra den till ett snart och lyckligt slut! Vi behöfva den ovill- 5 korligen, och den kommer att utgöra en af kronorna på Eder värksamhet, ty Ni är kanske den enda modärna människa med tillräckligt omfång i kunskap och vyer för att kunna se och bedöma denne jätte riktigt. Och den plats Ni intar i förhållande till hans nationalitet är ju också den riktiga. Där äro ju många vackra kapitel 10 hos Bielschowski; men där är mycket trångt sedt och mycket konventionelt i uppfattningen, synes det mig — och så denne hans fullbordare, som jämför Goethe med Bismarck på slutsidorna!

En sak, som det vore indiskret att tala med Er om, i händelse den icke vore så fullkomligt platonisk, åtminstone för tillfället, är frågan 15 om Nobelpriset. Då jag för fyra år sedan var i K.havn, ville Nyrop ju sätta den danska akademiska världen i rörelse för att föreslå Er, och jag åtog mig att göra samma sak hos oss, hvilket jag icke tror skulle ha väckt någon svårighet. Emellertid hörde jag redan innan jag rest, att Björnson var gifven som kandidat; efteråt erfor jag 20 håller intet af Nyrop om stämningen här. Jag hoppas dock att, när personalen i Akademien småningom förändrats och tvisterna falla i glömska, rätt skall bli rätt och denna komedi med priset icke mer fortsättas. Om något år måste frågan upptas igen — men då är det väl bäst att den väckes af någon stor auktoritet i utlandet, som 25 herrarne däruppe lyssna till.

Jag tänker, det lät mycket märkvärdigt, när jag sade att jag skulle skriva en bok om den franska novellen. Saken är den, att jag mycket sysslat med det 15:de årh. i Frankrike — jag vet ej om jag sändt Er min bok om den märkvärdiga Antoine de la Sale, den 30 förste moderne franske prosaist och jämbördig nästan med Villon på sitt håll (det är för resten mera en källstudie än ett afslutadt

arbete) — och gärna ville hålla fram dess stora förtjänster om den franska berättande prosan. En samling som *Cent nouvelles nouvelles* eller *Quinze joies de mariage* eller en romannovell som *Petit Jehan de Saintré* hafva redan många af de egenskaper, 5 hvilka utmärka de allra sista stora franska novellisterna, och vissa saker i dessa arbeten, den utomordentliga observationen af yttre ting, den psykologiska säkerheten, den lätta och träffande ironin, ja äfven den galliska uppsluppenheten, ha knappast senare blifvit öfverträffade. Nu vill jag visa, i hvilket förhållande allt detta står 10 dels till den föregående tidens litteratur, dels till italienarne, dels till tidsandan och mänskorna under denna epok af reaktion mot chevaleriets ideal och mot alla konventioner. För så vidt är ämnet icke synnerligt omfattande — dock fordras det ju många utflykter och förklaringar — men jag har för afsikt att gå längre, upp i 16de 15 årh. med *Margareta af Navarra* och sedan kanske till 17de med *Lafontaine* — ja, kanske ännu längre om det lyckas. Jag tänker mig det först på svenska, på försök, och sedan, i en viss annan form, på franska, och mina kolleger i Paris ha gifvit mig den allra största uppmuntran.

20 För öfrigt drages man ju mycket till sitt eget lands litteratur. Jag har ju i många år utöfvat kritisk värksamhet därhemma och, tror jag, gjort litet godt. Men de politiska förhållandena ha gjort det litet svårt för mig att skriva i våra svenska tidningar, då jag varmt omfattar sträfvandena för utvecklingen af en finskspråkig kultur, 25 anseende detta vara enda möjligheten för oss att, också politiskt, utveckla oss och lefva i någon mån själfständigt. Men jag är å andra sidan för mycket bortskämd af europeiska beröringar och ideer för att den finska publiken förstode hvad jag hade att säga dem. Vi ha en rätt framstående vitter tidskrift på finska, och i den skrifer 30 jag emellanåt; men dess publik är för det mesta folkskollärare och sådant folk, och jag känner med mig, att, trots all demokrati, det ej är som att tala till förstående. Jag beklagar det mycket, ty vi

sakna i hög grad nu litterär kritik, men hos oss är man ju beroende af politiken, isynnerhet då man aktivt deltagit i den. Och politik hos oss är i mycket = språkpolitik.

— Engång skall jag skrifva en liten bok om den finska litteraturen, sådan den sedan föreningen med Ryssland utvecklats hos oss — liksom jag ock gärna ville göra en aperçu, hälst i några föredrag, öfver hela vår kulturkamp under det 19de seklet. Men detta är fromma önskningar. Mitt »métier« är den romaniska filologin, därjämte tar den akademiska värksamheten ofantligt mycken tid, och hälsan är icke håller alltid så efterhängsen som den borde. — Jag ville dock gärna ännu göra något, som lämnar spår efter sig. Jag har en trogen krets, finskspråkiga trefliga studenter från min hemtrakt, okultiverade i högsta grad, men lifliga till lynnet och mycket kunskapsörstiga samt mycket radikala i sina åsikter. Dem trifs jag godt med, och för en sådan ungdom ville man arbeta. Men, som sagdt, yrket för en bort från dessa intressen.

Nu i höst blir professuren i litteraturhistoria ledig hos oss. Jag har mycket tänkt på att söka mig öfver, för att helt kunna egna mig åt litteraturen. Ett stort filologiskt-litterärt arbete, som jag nu har under hand (det behandlar den första europeiska berättelsesamling, *Disciplina Clericalis*, skrifven af en döpt spansk jude på 1200-talet, förhanden i c. 40 latinska manuskript och åtskilliga bearbetningar på olika språk) blir under sådana förhållanden min sista skatt åt den medeltida filologin, och så får jag kanske ro att realisera mina litterära planer. Jag beklagar blott, att jag eventuellt skulle komma att göra förfång åt en framstående ung vän, dr Yrjö Hirn, hvars bok om konstens ursprung *Ni* kanske hört omtalas.

Nej, nu sysselsätter jag Er alldeles för mycket med mig själf. Det är följden af detta »dolce far niente« här ute, som är helt hälsosamt och hvilsamt, men som jag dock om några dagar skall lämna för att litet se mig om på biblioteket i K.havn och så åter styra mot norr till kort sommar och mycket långt mörker.

Jag önskar Er den allra bästa nytta af badkuren och förblifver
med uppriktig tillgifvenhet

Eder

Werner Söderhjelm.

5 4. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

Den 15 Juli 07

Kjære Professor Söderhjelm.

Jeg søgte Dem forleden, da De lige var taget bort for en Time siden, og den dumme Portier sagde, De boede i Klampenborg.

Jeg tager herfra Løverdags, saa hvis De er her Torsdag eller Fre-
10 dag, beder jeg Dem lidt forud melde Dem hos mig til Frokost 12¹/₂,
og vi kan da tale sammen i Ro. (Heller Torsdag end Fredag).

Jeg har meget nøje læst Deres Bog om Runeberg og vil endog tillade mig at gjøre Dem opmærksom paa en lille, snurrig Fejl i den. De antager Willemoes, vor danske Nationalhelt, Kadetten,
15 som Nelson roste efter Slaget anden April, for en Englænder. Det er om ham at Grundtvigs berømte Digt handler: Kommer hid I Piger smaa — Strengen vil jeg røre.

De opponerer i Deres Bog et Par Gange mod mig; men jeg for-
tjente slet ikke den Ære for de Par flygtige Ord, jeg har skrevet
20 om Runeberg, hvem jeg iøvrigt har studeret. Bivuakpoesi skulde sige Skildringer, der høre hjemme ved Bivuaken, Anekdoter som kunde fortælles der om Kammerater og Hærførere — jeg finder ikke Udtrykket saa urimeligt i Modsætning til Bellmans Drikkevisepoesi.

De har givet et stort og sandt Billede af Runeberg, gjennem-
25 tegnet i alle Folder, har ikke lagt Skjul paa Særheder og Begrænsning og har faaet Storheden frem. En lille Anmærkning: Stedet hos Cæsar om de to Centurioner findes ikke V, 4 men V, 44.

De gjør jo formelig Nar af mig, naar De nævner Nobelprisen. Véd De at den uddeles af Svenska Akademien og af Wirsén, der
30 har skrevet fem hundrede Artikler imod mig. Aar efter Aar har en eneste Fremmed, den gale Mand Anatole France, anbefalet mig

til Prisen; men som Karl Warburg aabent sagde til mig, det havde just ikke gjort Indtryk. Jeg anede ikke, at Nyrop havde tænkt paa den Sag, men jeg har engang hørt, at det danske Videnskabernes Selskab — der dog aldrig har optaget mig som almindeligt Medlem, mens jeg er Æresmedlem af de nordamerikanske Fristaters — 5 paa Foranledning af Troels Lund skulde have indstillet mig til Prisen.

Da jeg længe intet har skrevet og intet gider skrive — Alt er saa ligegyldigt — og da jeg siden min Optræden i Tscherniak-Sagen er upopulærere i Sverig end nogen Nordmand, da det endelig var himmelraabende at give mig en Præmie, naar Mænd som 10 Swinburne, France osv. ingen har faaet, saa bør ingen Mand skænke dette Fantasteri en Tanke.

Jeg er en ulærd Djævel i romansk Filologi, men jeg lader mig med stor Glæde belære.

Jeg er og bliver

Deres hengivne

15

Georg Brandes.

5. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

Helsingfors

Käre Hr Professor,

d. 23. jan. 08.

Först i går erhöill jag kännedom om den artikel, Ni haft vänlig- 20 heten sända till Valvojas redaktion, och tackar även för min del hjärtligt därför.

Jag tog mig friheten för några dagar sedan överstyra till Er min brors och min bok om italiensk renässans. Kort därefter erhöill jag den förkrossande underrättelsen, att min bror efter en alldeles kort 25 sjukdom dukat under för tyfusen i Florens. Han var min bästa lärjunge, en lovande, fin ung man med talang, begåvning och goda kunskaper. Han var 28 år och sysslade med ett större verk, på vilket han skulle bliva docent. Han efterlämnar en ung hustru och två späda döttrar. — Man har ju längesedan upphört att fråga sig 30 varför dylika brutala och meningslösa händelser inträffa; men för

var gång, och särskilt när det vållar så bitter sorg, uppreser sig ens innersta mot denna förfärliga orättfärdighet som kallas försyn.

— Jag fick i dag ett brev av en hr. Georg Bröchner i Köbenhavn, som erbjuder sig att försöka anskaffa en engelsk översättning av
 5 vår bok — som han likvisst icke känner genom annat än recensioner (att den recenserats i Danmark vet jag emellertid ej av). Jag undrar vad denne hr Bröchner är för en person, och jag undrar just om någon ville förlägga ett dylikt arbete i England, där de ha Pater och Symonds och en hel del monografier över renässans-kvinnor.
 10 Käre professor Brandes, kom dock än en gång hit och håll några föreläsningar! Vi skulle behöva en stor pust av andlig kraft och friskhet, och vi längta, ja alla längta att gottgöra sin bondiskhet vid Ert senaste besök. Ni kan vara säker på alldeles fulla hus, vad Ni än föredrar och när Ni än kommer. Slå icke bort detta förslag,
 15 utan tänk på att engång passa det så, att Ni kan komma! Vi längta att få trycka Era händer.

Er tillgivne

Werner Söderhjelm.

6. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

27. Jan. 08

20 Kjære Werner Söderhjelm.

Jeg maa svare Dem strax paa et saa alvorligt og bevæget Brev, helt bevæget som jeg selv er ved Meddelelsen om Deres unge Broders pludselige og tilintetgjørende Bortgang. Jeg kjendte ham jo ikke, men havde lige lært ham aandeligt at kjende gennem hans
 25 for mig uvidende saare lærerige Afhandlinger i den smukke Bog, De trods Deres tidligere Udsagn dog var saa elskværdig at sende mig. Med hvert Aar man bliver ældre, skydes man længere frem i en Slaglinie, hvor Kuglerne regner omkring En, river Jævndrende og Yngre bort.

30 Der er sikkert aldeles ingen Alvor i den Georg Bröchner, De nævner for mig. Engang hvert sjette, syvende Aar kommer denne

ældre Herre til mig enten for at tigge om Autografer og Manuskripter, eller for at foregøgle mig noget om hans Forbindelser i England (han er halvtengelsk) men jeg har aldrig set den allerringeste Frugt af hans Bestræbelser. Jeg tror ikke paa ham.

Det rører mig, at De kunde ønske at faa mig til Helsingfors. Jeg 5 skal i næste Maaned paa en kjedsommelig Tournée i Tyskland, havde vist havt lige saa megen og mere Morskab af en Tur til Helsingfors. Jeg troede forøvrigt dels, at det politiske Tidspunkt var ugunstigt, dels at man altfor vanskeligt forstod Dansk — hvad vist desværre er rigtigt. Men jeg har saa stor Kjærlighed til Finland, 10 at jeg gjerne en Gang vil komme til Dem, helst naar det er noget varmere i Luften end nu.

Deres hengivne

Georg Brandes.

Saa De, at Deres Slægting Hr. Hagelstam har giftet sig med 15 den Dame, De traf i Gilleleje.

7. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

8 Maj [1908]

Kjære Professor Söderhjelm

De er Forføreren, De har Ansvarret for at have lokket mig op i det fæle Norden, mens en fin italiensk Familie sidder og venter mig 20 ved Lago Maggiore, hvor der er dejlig varmt og hvorfra man i faa Timer naaer Milano med La Brera og andre Herligheder.

Som altid er jeg led ved at rejse ud og holde Foredrag og blive begloet og kritiseret. Og jeg véd det jo, man forstaar kun med Vanskelighed Dansk. Ligemeget, jeg troer dog ikke, jeg kunde an- 25 vende de 8 Dage bedre end til at sætte mig i personlig Rapport til Finlands bedste Ungdom. Apropos. Hav ret megen Tak ogsaa for denne sidste Gave, Deres unge Broders smukke, friske Bog.

Tiden Kl. 6 er jo meget god, man spiser, som det kan falde sig, og nogen Storæder er jeg visselig ikke.

Desuden hjertelig Tak for Indbydelsen til Torsdag. (Til Lørdag Aften har en Forening af unge Kunstnere og Skribenter indbudt mig telegrafisk.)

Kjære Hr. Söderhjelm! Jeg har jo ikke noget videre at byde paa, 5 et Par Foredrag, og Studenter er jo mættede af Foredrag. Men jeg tager dem kun som Paaskud til engang igjen at aande finsk Luft. Blot ikke Alt i Politiken saa saa sørgeligt ud! Jeg synes, der maa herske en stor Forstemthed.

10 Og Tak for al Umag!

Deres hengivne

Georg Brandes.

8. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

Kbh 21 Maj 08

Kjære Söderhjelm

Endnu er jeg lidt søvndrukken efter altfor megen Vaagen, thi 15 hverken i Åbo eller i Stockholm havde jeg nogen Ro. Men en sand Taknemmelighed nærer jeg imod dig, at du foranledigede Færden; thi de faa Dage har givet mig et forbausende rigt indre Udbytte.

Jeg kom Folk saa nær. Nærmere end jeg kommer dem i aarelangt Samkvem hertillands, hvor man ses engang hvert halve Aar. 20 Og man nærer formelig Interesse for mig, mens jeg her lever aldeles isoleret og hører en Fortid til. Meget betegnende har end ikke det eneste Blad, der her tager Notits af mig (fordi det behøver mig som Medarbejder) havt blot en Notits om at Studenterne kom med deres Faner i Lørdags. Her bryder man sig om Intet undtagen om 25 Kjøbenhavn.

Kun de Fremmede føler sig her veltilpas. Dog ikke derom vilde jeg skrive. En rørt Tak alene. Nu er din herlige Frue altsaa paa Landet. Du maa takke hende og hendes smukke Søster fra mig. De smykkede mit Ophold.

30 Jeg er Hirn taknemmelig for det oprigtige Venskab, han viste mig, trods vort blot saa flygtige Pariserbekjendtskab. Hans Hustru

paastod, jeg engang skulde have sagt til hende, om hun havde forelsket sig i sin Mands Stemme. Det var, synes mig, fornuftigt spurgt; thi den er smuk og sjælden.

Den sidste Aften i Päivä var stemningsfuld. Du véd ikke, hvor det klædte dig at staa der og synge blandt Studenterne og Kunst- 5
nerne.

I Åbo var det helt udmærket. Der var et Gilde om Aftenen, hvor Hjerterne formelig strømmede over. Og jeg forbausedes dér som i Helsingfors over hvor veltalende man er i Finland, og med en Veltalenhed, der har Stil, mens jeg selv altid forfalder til hvad 10
man i Frankrig kalder la causerie parisienne.

Alligevel gjengav Bladene Alt, hvad jeg sagde, tifold slettere end hvad nogen anden sagde. Mine Ord fra Altanen var helt forvrængte og misforstaaede.

I kort Tid saa jeg mange Mennesker, jeg ikke glemmer. Skade, 15
jeg ikke fik Arvid Mörne og Bertel Gripenberg at se, og den unge Frøken som skrev Kärlek.

Dog jeg er glad ved de Indtryk, jeg fik. Hils din elskværdige Søster for Alt, hvad hun satte i Værk for mig, og dine unge Sønner, 20
hvem jeg gjorde ikke ringe Ulejlighed.

Du var jo imidlertid selv En Kai Pan, Dvergelefantens Cornac, uden hvem den aldrig var bleven forevist.

Paa Gjensyn!

Din

Georg Brandes. 25

9. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

20 Maj [1909]

[Brevkort:]

Det gjør mig hjertelig ondt kjære W. S. at jeg er Skyld i en Rejse, der ikke voldte dig nogen Glæde. Man havde »indbudt« mig 3: man havde i et Brev opfordret mig til at komme, naturligvis betalte jeg 30
da selv Rejse og Ophold. Jeg svarte artigt, men gav ikke noget-

somhelst Løfte. Saa satte man i alle Aviser, at jeg kom. For at vise mig velopdragen og høflig, sendte jeg en Tale.

Man sendte mig ej et Ord til Tak, ej en Linje om Gogolfesten, ej Avisen hvor Talen stod, intet. Det er et grovt Folk eller maaske 5 snarere et sløvt. Vi andre maatte naturligvis staa tilbage for Fransk-mændene. Jeg tænker tidt og ofte paa det kjære Helsingfors, altid med Æmhed og Savn.

Din

G. B.

10 10. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

Helsingfors

Käre mästare och vän,

den 12. 12. 09.

Det står i tidningarna att Du åter ligger på hospitalet, anfåktad av Dina gamla krämpor, och då jag tänker att under sådana förhållanden även några innehållslösa rader kunna vara tidsfördriv, 15 vill jag säga Dig, hur vi alla beklaga, att Din materiella och andliga varelse åter skall vara dömd till ovärksamhet. Men vila är ju också bra, och jag hoppas Du snart reser Dig med nyvunna krafter! Min son, den andre i ordningen, som nyligen vistades på Voksenkollen, hade väntat att få se och höra Dig i Studentersamfundet i 20 Kristiania och skulle då sökt upp Dig och bragt Dig hälsningar från oss. Men till hans stora besvikelse kom återbudet med under rättelse om Din sjukdom.

— Det går nu alldeles på tok för oss i politiken, som Du väl sett. Och nu är där intet att göra, ingen möjlighet för motstånd, ingen 25 platform att stå på (såsom värnpliktsfrågan var sist), intet att sätta upp, med ett ord. Man kan visst vara ganska övertygad om, att innan den nya lantdagen sammanträder (1 mars) vi ha en rikslagstiftningsakt att leva efter, men man vet blott icke, vad allt den kommer att omfatta. Mänskligheten är likgiltig här; den långa 30 kampen, det eviga omtuggandet av våra rättigheter på papperet, vilka ej alls röra ryssarne, de inre striderna, allt detta gör det omöj-

ligt att bringa upp någon fosterländsk entusiasm, i synnerhet icke någon enig. Var och en förstår ju vad det gäller, men var och en uppfattar det på sitt sätt och har en olika mening om försvaret. — Jag begynner för resten tro, att den dröm som jag och några andra ännu hysa om att man kunde samla detta folk under samma fana 5 i medvetande av sin politiska enhet, icke någonsin kommer att förvärligas. Klyftan mellan de finske och de svenske blir allt större — det är olika världsåskådningar, olika traditioner, olika temperament, vilka icke tyckas kunna gå ihop. Och så är marken beredd för dem som förstå att begagna sig av allt detta. Det återstår ej 10 annat än försöka se till att göra »the best of it«, arbeta på sitt eget och upphöra att förstöra tid, ro och krafter på att gräva ner sig i reflexioner och förtvivlan över saker som icke kunna ändras. Vi göra vårt möjliga i den utländska pressen, och både i England och Tyskland är den ju helt bra. Men det hjälper till intet. Intet annat 15 hjälper än stora omvälvningar — och dem få vi nog vänta på.

— Du har väl fått Hirns stora, vackra bok »Det heliga skrinet«. Vi tänkte ett ögonblick på att föreslå Dig till sakkunnig i vår (mycket vänskapliga och fredliga) konkurrens om professuren i »estetik och nyare litteratur« som den heter, men togo för givet att Du icke 20 skulle känna Dig trakterad av ett slikt besvär. Fakulteten tog bl. a. Vedel. Utgången kommer naturligtvis att bero på, huruvida man anser estetiken eller litteraturhistorien viktigare, och det räcker nog en god tid ännu, innan avgörandet träffas. Emellertid förestår jag professuren, gläder mig åt att läsa om Goethe och Shakespeare 25 (den senare i seminariet med Din bok som grundval) och sörjer icke alltför mycket, om jag får behålla den mycket mindre besvärliga romanistiska katedern. Jag trycker som bäst i Paris en bok om berättarkonstens »origines« i 15:de årh., det blir en analys av diverse mer eller mindre oanständiga noveller. För resten har jag ej tryckt 30 annat än ett par föredrag om Goethe, som jag dock icke anser värda att sändas Dig. — Senast jag var i Stockholm, i september,

började jag med några förstudier till Levertin-biografen, som jag nu dock åtagit mig, men den får ligga för det myckna andra, som dagens arbete för med sig. I jul skall jag dock över till Stockholm igen för detta ändamål. Levertins »Essayer«, som jag noga studerat
5 nu, äro värkligen förträffliga, ehuru de skrivits som dagskritik för att flyktigt läsas av Svenska Dagbladets litterära och illitterära publik, och man får gå till Dina och några franska kritikens skrifter för att finna en journalistik som står sig på detta sätt. I Sverige har hans stil mycket förhånats. Den lider ibland, rent materielt
10 taget, av en för stor tyngd av adjektiv och andra attribut, men det är alltid mening i dem — såsom det är, när människor tänka och veta så mycket som han. Det är epigonerna, som gjort stilen ohållbar, emedan de trott att finessen legat i just det materiella.

Nå, Heidenstam som blivit doktor och Selma Lagerlöf som fått
15 Nobelpriset — och Ellen Key, som Du skrivit så vackert om! Jag måste fråga Nyrop, om det nu icke igen från danskt håll skall göras något försök att ställa upp Dig såsom Nobel-kandidat, och jag skall i Sverige höra mig för, om det anses möjligt, och sedan göra vad jag kan! Det vore då minsann icke mer än den enklaste rättvisa.
20 Men nu skall väl Wirsén ha Harnack eller Pressensé eller, am Ende, Frenssen — för att visa sig frisint. Warburg brukar ha god känning på sådana saker, och jag skall fråga honom i jul. Man kan icke vara sangvinisk, när det gäller Svenska Akademien, men man kan likväl tänka sig att rättvisan på något underbart sätt skall avgå
25 med segern en gång — här som i andra saker. Skulle vi här i Finland ej lita på en slik slump, så kunde vi med ens gå i sjön allesamman.

— Bertel Gripenberg har publicerat några mycket vackra nya dikter. Din vän Ahrenberg kommer med en ny del Människor som jag känt — där finns Pobedonostseff, men där saknas egendomligt
30 nog Bobrikoff och vissa andra, som det hade varit intressant att höra om — ifall författaren mot sin vana kunnat tala sanning.

När kommer fjärde delen av »Levned«? Jag väntar på den för

att göra en utlovad artikel för en finsk tidskrift. I tredje delen var Du icke snäll mot oss — undantagande Ahrenberg. Men Ditt första besök här var ju också en skandal.

— Av den finska unga damen, som skrev en bok med dialoger, kallade »Kärlek« härom året och som översattes av Gripenberg — 5 jag tror Du talat om den — har utkommit en förträfflig bondeberättelse, men så genuin, att den föga kan översättas. — Procopé har gett en ny (svag) diktsamling, för resten en del rätt goda saker på finska.

Min fru ber om sin hjärtliga hälsning och förenar sig med mig 10 i hoppet om att Du snart, som Phoenix, måtte uppstå till Din eviga ungdom. Vi vänta så ivrigt att få läsa något nytt av Dig igen — under tiden läsa vi det gamla, som icke blir gammalt. Jag har först nu riktigt lärt mig att sätta värde på allt det utmärkta som finnes i Shakespeare-boken.

Din tacksamme och tillgivne

15

Werner Söderhjelm.

II. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

22 Dec. 09

Kjære Werner Söderhjelm, elskværdige Ven!

Hvilket Vrøvl du skriver til mig, langvarige Sygelejer i min Alder 20 en Hvile!! Nu er det sex Uger siden jeg har faaet det korteste Blund naturlig Søvn; mit Legem er svækket som af et halvt Aars Sygdom, jeg har endnu — skønt ude af Hospitalet — en halv Alens Aarebetændelse i det højre Laar, og skal endda døje Venners Optimisme!

25

Af al Nedrighed paa Jorden er Optimismen mig værst. Ikke Jobs Venner fandt paa noget saa skrækkeligt som Optimisme.

Du og andre synes at tænke sig, jeg er syg for Spøg, fortsætter Studier, læser lærerige Bøger under Sygdommen. Højstærede Ven, jeg lider; det er en anden Historie.

30

Nu har den Sygdom forfulgt mig i 39 Aar og for hvert Tiaar bliver min Modstandskraft ringere. Dog Alt kunde jeg bære, kun ikke »vila är också bra«. Det klinger som Spot. Saasart jeg har

ligget 3 Dage, kaster Gigten sig over mig, og ødelægger mig. Jeg kan med Lethed beherske den og forjage den, naar jeg gaar. Følgelig skaffer det som hjælper for den ene Sygdom mig den anden, Gigt, Podagra etc.

5 Nu, da jeg ikke mere kan udholde Sygelejet, gaar jeg oppe med alle Blodpropperne, risikerer heller Alt end den »vila som är bra«.

Jeg er for medtaget til at kunne skrive. Tak, hvis du vil, Yrjö Hirn, hvem jeg oprigtigt elsker, for hans tykke Bog, som jeg skal læse, naar jeg engang faar Kræfter.

10 Nej, jeg kom ikke til Norge, og det er jo ogsaa ligegyldigt. Hvor kan jeg tænke paa at rejse! En Aarebetændelse afløser den anden.

Kære gode Ven! Det er dog vel elskværdig Spas, hvad du skriver om Nobelprisen! Du kan da ikke være i den Grad Maanetaler, at du nogensinde har troet, jeg fik den. Du kan spare dig at spørge
15 den vise Warburg. Jeg glemmer aldrig hans Grin, da jeg engang — selvfølgelig spøgende — antydede for ham, at Anatole France
3 Aar i Træk havde anbefalet mig og først opgav det, da han saa, Ingen rettede sig derefter, og at ligeledes Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn havde anbefalet mig. Du er jo ikke født
20 igaar, du véd dog, at C. D. af Wirsén uddeler Prisen og at han har skrevet — lavt anslaaet — 500 Artikler imod mig. Desuden fortjener jeg aldeles ikke Prisen. Tolstoj har den ikke, France har den ikke, og saa mange andre, der staar 100 fold over mig. Og naar de kunde give den til Eucken, saa er det vel klart, at de intet
25 Hensyn tager til Fornuften. Nej kjære, spild ej din Tid paa Sligt.
Hils din kjære Frue og vær forvisset om mit Venskab.

Din

G. B.

12. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

29 Aug. 11

30 Kjære Ven

Hvilken hidsig Prop du dog er, og hvilke overordentlige Gaver du dog har til at misforstaa.

Jeg har ligget syg i tre Maaneder, og da jeg bad min Jomfru sige dig, om du ikke vilde komme igjen næste Dag, kunde jeg umuligt ane, at du allerede næste Dag var rejst. Ellers havde jeg naturligvis ladet dig komme ind, skønt jeg havde ulidelige Smerter. At du derfor spydigt spørger, om jeg giver Audiens, synes mig noget 5 malplaceret. Jeg er vedblivende af den Mening, at du heller forud maatte have ladet mig vide, at og naar du kom.

Jeg har ikke kunnet rejse til Karlsbad, da jeg til nu har været sengeliggende, og vil ikke dertil. Det viser sig jo, at Badet ikke 10 helbreder mig.

Det lader til, at jeg betragtes som slet ikke mere havende noget Privatliv. Endog ganske lunefulde og uofficielle Privatbreve, jeg paa tvingende Opfordring og med største Ulyst sender fra min Sygeseng, læses altsaa — endog flere Gange — højt for en hel Forsamling.

Jeg er saa led ved at skrive Breve, at jeg rent ud afskyer det. 15 Thi de betragtes ikke som private, men jeg ser dem hvert Øjeblik offentliggjorte under et eller andet Paaskud. Ved denne Lejlighed var det særlig grimt at læse Brevet højt. Jeg husker, jeg skrev deri, at det var godt, jeg ikke kunde komme, jeg vilde ikke kunne behage nogen. 20

Nu har du pillet ud de Par Linjer der har staaet deri om Finland. Ifald du vil se efter i 18de Bind af mine Skrifter vil du se, at jeg dér, i nøje Overensstemmelse med hvad man fra Finland anmodede om, har gennemrettet og ændret hvad jeg i sin Tid skrev om Jøderne i Finland. 25

Dette er for Offentligheden; min private Mening forbeholdt jeg mig, og den skrev jeg til Desjardins. Jeg er betydeligt mere Pessimist end du i mit Syn baade paa Individier og Nationer. Og tro ikke, fordi jeg denne Gang lod Ondskaben ude af Betragtning, at jeg nogensinde i mit Sind glemmer at give den dens umaadelige 30 Plads. Jeg har hver Dag i mit Liv havt den at slaas med. Det er den som med Dumheden har avlet Uretfærdigheden. De tre udgør den hellige Familie.

Det gjør mig meget ondt, at du selv føler Dig syg og burde bruge Kur. Jeg tror dog, at du har et stærkt Helbred. Du har da aldrig som jeg tilbragt hele Aar af dit Liv i din Seng. Tallet, du nævner, er ligesom Tallet 666 i Johs. Aabenbaring et sørgeligt Tal, og der 5 er i og for sig ringe Glæde ved at naa det. Jeg for min Del er desværre trods Alder og Sygdom lidenskabeligere og mindre sat end da jeg var 25.

Jeg havde for henvend et Aar siden den Fornøjelse, en Dag at se din Veninde, Fru Levertin, der vist da begav sig til Finland. 10 Naar du engang igjen ser hende eller skriver til hende, beder jeg dig overbringe min ærbødige Hilsen. Det er en udmærket Dame.

Jeg er udnævnt til Æresdoktor (!) — hvilken Pudsighed! — i St. Andrews og skal om en ti, elleve Dage derop, ifald jeg er rask nok. Jeg har lovet det, men jeg er dødeligt kjed deraf. — Fru Mascha 15 Heyroth har sendt mig et Kort og meddelt mig, at hun er blevet Værtinde paa Rauha — et skjønt Sted for en skjøn Dame.

Jeg er din ganske hengivne

Georg Brandes.

13. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

Hotel d'Jéna, Paris,

20 [Brevkort:]

5. Jan 12.

Kjære Söderhjelm.

En lille Bog til Minde om den uforglemmelige Mand, Albert Edelfelt, som jeg i dette Øjeblik modtog, viser mig dine Træk lyslevende, og Paaskriften amicus amico passer ogsaa fra mig til dig. 25 Jeg griber Lejligheden til at sende dig hjertelige og oprigtige Ønsker for det nye Aar. I Kjøbenhavn havde jeg Anledning til et Par Gange at se en ung elskværdig Søn af Dig, som gjorde det allerbedste Indtryk. Her vil jeg opholde mig en god Maanedstid for at komme over en fæl Dag i nogen Afstand fra Danmark.

30

Din hengivne

Georg Brandes.

14. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

Hfors.

den 12/1 1912.

Käre Georg Brandes,

Jag har mångfaldiga gånger ämnat sätta mig ned och skriva till Dig en tacksägelse för vänligheten mot vår pojke. Han var full av den, när han kom hem, och berättade mycket om sin lyckade 5
déjeuner. Man vill dock ej besvära med brev en människa, som har bättre att tänka på. Men när jag ser, att Du av egen drift någon gång eignar mig en tanke och t. o. m. omsätter den i några vänliga rader, så tvekar jag icke. Min hustru förenar sig i tacksamheten och sänder sin bästa hälsning och sin varma lyckönskan. 10

Det är illa gjort av Dig att resa bort från 70-årsdagen. Du var obstinat redan för 10 år tillbaka. Nu hade Du kunnat låta folk ordentligt fira Dig eller åtminstone Dina vänner säga, vad de hade på hjärtat. Man gör det icke så lätt i brev. Jag skulle kommit nersdansande till K.havn och framfört mina egna och många andras 15
känslor. Jag hade förresten bara behövt säga, att jag icke finner ett enda arbete, där nordiskt andeliv under de sista 50 åren beröres och där icke Ditt namn skulle lysa som en stjärna. Med rätta. Du har uppfostrat oss.

I stället är Du i Paris och dinerar med Anatole France och be- 20
vittnar Clemenceaus ankomst till makten (?). Jag medger, att också detta har sina sidor, och skulle jag efter 18 år leva och vara vid samma härliga vigör som Du (är det Karlsbads eller Din härstammings förtjänst?) så skulle jag också var dag fröjda mig åt Triumfbågen och Champs Elysées. 25

Du träffar självfallet fru Hagelstam. Hälsa henne från mig och säg henne, att jag har ledsamt efter henne och icke håller ut längre än till våren, då jag kommer och ser på hennes mäktiga och intagande skönhet. Mascha Heyrot är borta från Rauha, som gjort fallit, jag såg skymten av henne före jul, sig lik, men hon lär ha 30
det svårt, en tandläkare var snäll och inlogerade henne i sitt mottagningsrum i sällskap med de hemska maskinerna och hennes lille

gosse. Hr Heyrot har synbarligen lämnat henne. — Fru Ebba Levertin är i Taormina, hon skriver, att hon fryser så hon blott kan vistas i sängen. Hon har varit mycket dålig, säger hon själv, jag vet ej rätt vad det är åt henne. Hon tror att hon skall dö och
5 har gjort upp många testamenten, men jag tror hon kommer att leva länge nog.

— Här är trist, men vi resignera icke, så tokiga Du än finner oss. Det måste småningom gå på tok med denna huvudlöshet. — Men intet finnes som tröstar. Dålig litteratur (likväl en bra bok
10 av Aho!), ingen konst, alla ganska trötta och splittrade. Åttitalet var härligt! Det är mitt amen — fast det nu skymfas på det så oerhört.

Jag sände Dig en bok om en italiensk cinquecentoskald. Bara som visitkort. Den är lång och tråkig, läs den icke. — Jag har just
15 slutat ett par nya franska romaner — av en ny Châteaubriant och en Mme Roger — i alla fall icke det gamla vanliga.

Jag är en tosk. Här sitter jag och pratar och glömmer alldeles Armand Carrel. Jag gav boken till julgåva åt min fru med en quatrain, i vilken motivet var dess dyrhet och vår tacksamhet mot för-
20 fattaren. Jag läste den sedan med förtjusning och skrev en lång artikel om den i en ny tidning här, som heter Dagens Tidning. Jag började med att plöja med min sons kalvar och berätta om avskedsföreläsningarna: de tryckte, att Du steg ned från Din katedral (∩: kateder)! — Hela den logiska utvecklingen finner jag bin-
25 dande, frågar mig blott, huru de, som tecknat AC:s liv och stått saken så nära — Littré, Louis Blanc, ej misstänkt, att där var annat i fråga, än det eländiga penningespörsmålet, ej håller antyda, att regeringen hade sin hand med i spelet. Litet mer om vad som står i hans skrifter tycker jag hade varit välkommet. Du säger, att Lan-
30 son ej talar om honom; det är sant, men i P.de Jullevilles stora litt.-hist. är han behandlad både i t. VII o. t. VIII (där Girardin annars får alldeles träffande vitsord, men rentvages från allt loucherande

i duellfrågan). — Jag tänker de Fiaux'ska dokumenten måtte vara övertygande.

Din stil närmar sig — vid 70 år! — den rena urkraften — kort, spänstigt, uttrycksfullt, som Carrels. — Jag hoppas Du bestyr om en fransk upplaga där nere! 5

— Herman Bang var här i höst — sliten, sjuk, opraktisk, beklagansvärd. I början litet mer folk, sedan mest fribiljetter. Det var något tragiskt över detta komedianteri av en man, som knappt hölls ihop. Härifrån reste han till Ryssland. I danska tidningar stod om de kolossala succès'erna, men från Moskva telegraferade han 10 till en rik man här: »Überall bestohlen, betrogen, bitte flehend 200 Rbl, zahle von Berlin aus«. Han fick dem. Kanske hade han lurats av impressarion, som i Sverige, där hans teaterdirektör gick i konkurs just när han skulle lyfta sitt honorar.

Här ligger framför mig en stor dansk bok: Staun, Proletardren- 15 gens læreaar, som jag skall arbeta igenom, sedan jag hört mycket gott om den. Annars har jag släppt ut början till ett stort filologiskt verk, arbetar på fortsättningen och på Levertinbiografen, som dock ännu ej tagit form.

År för resten ensam. Redan kring mig ha lederna mycket glesnat. 20 Blott nerverna hölle ut, vore arbetet, hur anspråkslöst som hälst, den högsta glädje. Men man ville skrika väckande oeh flammande ord åt detta försoffade, indignationslösa folk, och det kan man ej göra, ej ens om man kunde — annat än möjligen under pseudonym!

Tack än en gång, tack för allt under många decennier, och tag 25 detta som den allra varmaste välönskan till 4 febr.

Din städse tillg.

W. Söderhjelm.

15. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

Hotel d'Iéna Paris (16me)

Kjære Werner Söderhjelm.

19 Jan. 12

30

Hav tusind Tak for dit elskværdige Brev, der glædede mig som Venskabsbevis.

Det var ikke for at gjense franske Bekjendte, at jeg i December forlod Kjøbenhavn, men for at undgaa Festlighed, som vilde været mig en Gru. Jeg tror lidet paa mine Landsmænds virkelige Velvilje; den kommer i ethvert Tilfælde nu for sent. Den indfinder sig
5 kun fordi jeg nu er gammel, og det Medlidenhedsmoment, som ligger i Velviljen overfor mig, naar jeg gaar ud af Sagaen, vækker min Afsky. Jeg miskjender ikke derfor nogle Enkeltes virkelige Hengivenhed.

Jeg har faaet et Kort fra hver af de to fortrinlige Kvinder, Du
10 nævner, Mascha Heyrot og Ebba Levertin. Den sidste opgav ikke nogen Adresse i Taormina, men jeg haaber, et Par Ord, jeg skrev til Svar, naaer hende. Begge har kun Modgang; det er helt vemodigt. Hvor er det Synd, at den dronninglignende smukke Mascha skal have saa megen Vanskæbne!

15 Hvad hendes Efterfølgerinde angaar, saa havde jeg netop været indbudt i et større franko-skandinavisk Selskab hos hende, Aftenen før jeg fik dit Brev. Hun vil glæde sig ved Udsigten til at se dig igjen. Jeg troer iøvrigt, hun endnu ligger i stridige Skilsmisseefters handlinger med sin Mand. De synes at have passet daarligt sam-
20 men. Jeg skal tale til hende om dig, naar jeg ser hende.

Jeg læser altid med Glæde dine Skrifter, der er lige udmærkede ved Fremstillingsformen og den solide Lærdom og jeg glæder mig til at en Bog af dig venter mig ved min Tilbagekomst.

Min bouquin om Carrel er jo blot en Bagatel. Skade, jeg ikke
25 selv ser, hvad du overbærende har skrevet om den.

Du lægger Fingeren paa det vanskelige Sted. Hvad er Historie! Hvorledes kontrollere mundtlige Udsagn, gjengivne! Dog Sandsynligheden taler unægteligt stærkt for, at Carrel ikke gik i Døden for et Spørgsmaal om Bladpriser. Du er streng mod dine Landsmænd;
30 jeg kan ikke ret tro, de er sløvede. Men en saa vanskelig Situation overfor en saa stor og saa brutal Overmagt kan jo ikke andet end virke nedslaaende, indtil et nyt historisk Omslag, som sikkert ikke vil udeblive, giver Ungdommen ny Vind i Sejlene.

Jeg havde megen Fornøjelse af at lære din unge Søn at kjende; han var et saare lyst Hoved. Men hvor var han fordansket! og hvor talte han alle Fremmedes saa pudsigt vulgære Grønnegade-Kjøbenhavnsk!

Med min hjerteligste Hilsen til din Frue, din Søster og alle dine 5
er jeg din Ven

Georg Brandes.

16. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

31/1 12

Käre vän,

Jag kan dock icke låta bli att vara med i dag och sända en häls- 10
ning och ett tack för ditt vänliga brev. Vad skall jag vidare säga?
Att Du icke skall vara pessimistisk och skymfa över tiden och män-
skorna. Betänk, att Du fått leva bland dem till 70 år. Hade Du
levat under Calvins tid, så hade Du blivit bränd innan Du fyllde
30! Det är ju en tröst. 15

Jag håller på att skriva en festartikel för en finsk tidning till den
4 dennes. Men den blir ej annat än en uppmaning till den finska
ungdomen att läsa Dig och en till professorn i estetik och litteratur-
historia att äntligen uppföra Dina verk på det officiella programmet.
Dock, själv har jag haft glädje av att tänka tillbaka på Din ena- 20
stående gärning.

Hälsa dem Du firar dagen med och vilka jag supponerar äro i
främsta rummet den sköna fru Hagelstam och andra av Dina skan-
dinaviska beundrarinnor — om det ej är Anatole France och hela
eliten, såsom Du bättre skulle förtjäna! 25

Alltså, nästa gång vid 80 år!

Din tillgivne

W. Söderhjelm.

Till födelsedagsgåva ett citat, som ej innebär något nytt för Dig.

Chr. Winthers fru skriver till fru Runeberg april 1868: »Har De 30
läst en sort og trösteslös Bog, der nylig er udkommen af Henrik

Ebsen (sic), den norske Digter. Den hedder Brand; det er saa uhyggeligt att see store Evner saaledes anvendt!«

17. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

Helsingfors

den 15 jan. 1913.

Käre Georg Brandes,

5 I många månader har jag gått med en avsikt att skriva till Dig — bara för att jag haft ledsamt av att på så oändligt länge icke höra något av Dig, och sedan också för allt vrövel, som Dina gentleman till fiender ställt till i Revue Scandinave och i Köbenhavn. Men då en så subjektiv orsak som den första är alldeles otillräcklig
10 att motivera att jag besvärar Dig med brev, och då jag vet, att det senare säkert bekymrar Dina vänner mer än Dig själv, har jag låtit bli. Emellertid har sedan någon tid tillbaka en reellare orsak förefunnits, vilken jag nu ber att få begagna.

Du vet, att Oscar Levertin stod Din broder Edv. Brandes nära
15 och växlade brev med honom. Han hade en gång till fru Levertin yttrat, att han på grund av dessa brev ville göra en uppsats om L. Därav har ingenting blivit, och jag tänker mig möjligheten att därav heller ingenting blir. I höst, då jag sista gången såg Ebba Levertin, talade jag om dessa brev och förklarade, att jag genom Dig
20 ville förskaffa mig tillgång till dem. Hon ville då skriva direkt till Din bror. Detta blev synbarligen icke av, innan hennes sjukdom förvärrades. Nu, då jag småningom kommit till den period, då Oscars bekantskap med Din bror begyntes, vore det mig mycket dyrbart att få del av breven. Och därför ville jag fråga Dig, om Du skulle
25 hava vänligheten hos Din bror höra åt, huruvida han kunde ställa dem till mitt förfogande genom att exempelvis sända dem till Universitetsbiblioteket här, så jag finge excerpera dem på ett säkert ställe — eller, om han ej vill detta, huruvida någon — jag vet
30 av dem för min räkning. O. L.s stil var ju ej lättläst, så det skulle bli rätt stort besvär, och för övrigt finge då även någon tredje per-

son, en obekant, breven i händerna, vilket kanske icke Din bror ville.

— Har Du själv några brev från Levertin? Och ville Du i bästa fall låta dem göra sällskap?

Mins Du kanske, när Du först såg honom? En viktig händelse 5 i hans liv är i hans brev och anteckningar förknippad vid Ditt namn, ty det var efter hans och hans hustrus resa till Stockholm i april eller mars 1889 för att höra Dig, som hon sjuknade, för att kort därpå dö. Det framgår icke, om Ni då personligen träffades. När han sedan 1889 reste till Davos, säger han sig ha varit hos 10 Din bror, men det tyckes som om de redan förut varit personligen bekanta. Han nämner denna gång ej Dig, men väl talar han om, att han på sin andra resa till Davos 1890 om hösten träffat Dig och Du var »intressant som vanligt och fin och egendomlig« samt att sista bandet av Hovedströmningar just utkommit och inne- 15 höll djupsinniga och vackra ting. Minnes Du någonting härav? Men — jag kommer ihåg att Du engång 1887 sade till mig i K-havn: »jag husker alt«!

Oscar Levertin var redan i skolan en fullständig anhängare av Dig. Han fick för några dikter »Från Dybbøl« ett pris av en litterär 20 förening i skolan, och han fick själv bestämma priset. Han valde »Hovedströmningar«, vilket gjorde att lärarne misstänkte honom för syndiga åsikter. Han skrev samtidigt en rad »Polemiska sonetter« mot »det gamla och murkna«, han läste Dig, Jacobsen och Paludan-Müller. Han gjorde på skolbänken ett »fragment av en dikt« med 25 namnet »Pauls drömmar« som innehåller över 40 Adam Homo-ska stanzer, för det mesta förträffliga och klingande. Det var en bra säker instinkt, som förde honom på Adam Homo, där ju hela den samhällssatir, som Strindberg tog upp, fanns. Det är en härlig bok, jag har nyss åter läst den. Men Levertin hade kanske ledning av 30 Din vackra uppsats om P-M. i »Framtiden« 1877. (»Æsthetiske studier« hade han knappast då ännu läst). Hans kritiska stil har

mycket av Dig, liksom hans belletristiska av Jacobsen. Det vore en hel stor uppgift, denna utredning av stilens evolution i Norden. Varifrån tog Jacobsen sin? — Det synes mig ock, som hela den s. k. realismen i nordisk skönlitteratur behövde ett långt kapitel, som 5 ännu är oskrivet och som säkert skulle visa, hur mycket romantik där varit med hela tiden.

— — —

Ja, vår vän Ebba Levertin. Hennes död har gjort mig mycket ont, dels för att jag i henne förlorade en så utomordentlig medar-
10 beterska, dels för att hon verkligen var en god vän, tillgiven och trofast och snäll, trots sjukligheten, oron, det plågade i hela hennes väsen, vilket för resten hade många orsaker. Hon hade ett mycket gott huvud och ett ypperligt minne. Ifrån att ha varit en halvtysk salongsdam och en helsvensk officersfru hade hon blivit en fin kän-
15 nare av konst och en säker bedömare av människor. O. L. kände hon till punkt och pricka och såg mycket objektivt på honom. Det har utbildat sig en legend att hon gjorde honom djupt olycklig. Jag tror det icke, efter allt vad jag både sett och hört av honom själv. Hon saknade visserligen det kelande, som han behövde, hon
20 var ej någon smidig och »yndig« natur, som visste när hon skulle säga ett varmt ord eller när han behövde en mjuk strykning av handen — en sådan gest var knappast till för henne. Detta kunde ju betyda en hel del för ett sinne som hans; men hon gav honom åtskilligt annat, stadga, medvetenhet, ordningssinne — och kärlek
25 till Italien, vilket han tidigare ej kände och ej brydde sig om att känna. Hon var honom ett gott stöd i hans arbete. Den kvinna, som han lämnade, då han tog Ebba och vilken inspirerat hans vackraste dikter i andra samlingen (och tredje), skulle säkert snart ha andligen ruinerat honom.

30 — Det är svårt att skriva en utförlig biografi över en människa, som står så nära i tiden och har så många efterlevande kvar. Det drog sig redan till svårigheter, med påverkan å ena sidan från

syskonen, å andra sidan av änkan, alldeles som när jag skrev om Tavaststjerna (detsamma skulle hända om det gällde Edelfelt, som man bett mig göra en bok om, och därför just har jag avslagit). Dock, nu är hon borta, men jag vet hennes mening i det mesta, och jag skall minnas den. 5

— Vad är det för en rå man, denne K. Simonsen, som rör upp himmel och jord mot Dig i Danmark och skriver i *Revue Scandinave* — där Du hör till komitén! Jag skällde ordentligt ut Palmér för att han tagit in en sådan pöbelartikel, han undskyllde sig med att ha gjort en reservation i noten — Du är avundsvärd, som vid 10 71 år kan väcka sådana lidelser till livs! — Jag har nu stadigt Dina samlade arbeten i hand, när jag sätter mig in i de andliga strömningarna vid 70—80talens brytning. Där står ju rent av allt, en sådan »Fundgrube« fins ej annorstädes. — Är det ej märkeligt, vad en sådan skald som Aarestrup haft för ett inflytande, fast 15 man knappast känner till honom i Sverge och Finland? I Tavaststjernas och Levertins ungdomsförsök går han igen, de översätta hans dikter och ha tydligen varit förtjusta i honom. Säkert har mången annan yngling dyrkat honom — som man dyrkade Heine — om han blott råkat få tag i hans bok, vilket aldrig hände mig i 20 min ungdom. Jag undrar, om han i Danmark lever än i dag. Men lyriken har ju ej stor kurs nu därnere, synes det.

— I vår litteratur är det klenst. En ny samling av Bertel Gripenberg med några, men få, förträffliga dikter, många, där hans form åter visar sig så stark och spänstig som hos knappast någon i Sverige 25 nu. Aho har gett ut en liten samling »Spånor« av ganska medelmåttig rang. Någon yngling här och där debyterar med novellistik à la dansk-svenska dekadenter, finnande en tjusning i frivola situationer, grova ord och adlig glans, en lustig sillsallat av varjehanda litteratur och en ungdomlig själs kanske djupaste aspirationer. Vi 30 ha två skikt av ungdom: de blaserade och de primitiva, champagnedrickare och nykterister — någonting emellan finnes icke. Den ene

är det som viker, det andra det som kommer, men ännu icke är färdigt — och gud vet, om det hinner bli färdigt, innan allt ramlar hos oss.

Vi ha hållit en viss optimism och idealism oppe, som Du vet, 5 och ännu arbeta vi med händer och tänder. Men det måste medges, att det ser kusligt och tröstlöst ut. Dock, jag skall ej fortsätta, detta skulle föra för långt och jag har redan uppehållit Dig tillräckligt.

— Jag vet ej alls, var Du finnes, men hoppas detta når Dig och 10 att Du vänligen vill se till min begäran i de första raderna —

Med många hälsningar från min hustru

Din ständigt tillgivne och tacksamme

Werner Söderhjelm.

Jag har begynt läsa B. B:s »Gro-tid«, men det är ett styft arbete 15 med dessa 2 tjocka delar. Det är lustigt vad han säger om Dig: »det er noget Misvisende ved hvert Menneske, der ikke tror på Gud!« — Jag har förgäves genom Karoline Björnson, min gamla väninna, sökt få den Hegel'ska festpublikationen med brev från alla. Hon lovade säkert skaffa mig den, men omöjligt, den har ej 20 kommit. Den skall vara ytterst intressant.

— Min son har nu sin avhandling om »Instinkterna och det mänskliga känslolivet« färdig och har sänt den till Lehmann för att få hans omdöme innan den tryckes. Han ber om sin vördsamma hälsning.

25 18. Georg Brandes till Werner Söderhjelm.

Villa San Remigio

Min kjære Ven.

Pallanza 20 Januar 13.

Dit elskværdige Brev naaer mig her. Jeg har været nogle Maa- 30 neder paa Rejse, og jeg vil være nogle Maaneder fraværende fra Danmark endnu. Der er for Tiden Intet, som lokker mig til Kjøbenhavn. Mine yderst faa Venner og Veninder der er alle fraværende.

Jeg har ikke hørt fra dig, siden jeg havde den Fornøjelse at se

din unge Søn hos mig og at modtage enkelte af dine Bøger. Du beskæmmer andre ved din ufortrødne Arbejdsomhed og dine geniale Vuer.

Det er mig, som du ser, umuligt at sende dig Breve fra Levertin. Jeg vilde desuden bruge flere Uger blot til at finde dem sammen. 5 Heldigvis afleverer jeg efterhaanden alle mine Breve til den Gru, som kaldes Georg Brandes-Archivet paa det kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, og Bibliothekarerne dèr ordner dem; sligt er slige Folks Lyst.

For mig er det en Ulykke, at der nu er indført Centralvarme i 10 alle Huse; man véd ikke hvordan man skal bære sig ad med at faa sine Breve brændt. End ikke de fra Damer kan man brænde, og sønderrives de, kan Stumperne søges sammen. Deri bestaar snart hvad tidligere kaldtes Literaturhistorie. Jeg gyser for det Archiv. 15

Min kjære Ven, jeg lever saa ensomt, at jeg end ikke anede Fru Levertins Død. Den bedrøver mig; hun var en sjælden Kvinde. Jeg har aldrig hørt noget Menneske tale om hende, vidste altsaa intet om hvad du siger mig, at der var Folk, som mente, hun ikke gjorde Levertin lykkelig. Jeg havde det modsatte Indtryk. 20

Jeg har et meget stærkt Indtryk af L. som Digter og Kritiker, men jeg har hverken kjendt ham eller hende nøjere. Ingen af dem har aabnet sig for mig skjønt jeg har havt mange meget inderlige Breve fra ham. At han som ganske ung ivrigt havde læst mig, vidste jeg ikke. 25

Hvad min Broder angaar, der vistnok stod ham ret nær, saa vil jeg bede dig, selv at skrive til ham: Skjoldsgade, Kjøbenhavn. Du vil direkte være sikrere paa at opnaa hvad du ønsker af ham, end gennem mig. Vi er meget gode Venner, men vi corresponderer aldrig og ses meget sjældent. 30

Fru L. har sagt mig at Aarsagen hvorfor Edvard ikke kom til at skrive om L. var den, at han blev krænket over, at Forlæggeren,

hvem han anmodede om at sende sig L.s Skrifter, svarte med et Spørgsmaal om hvilke han havde forud; han skulde da sende Resten. Derpaa svarede Edvard Ingenting. Nu vil han sikkert meget gjerne overlade Dig Benyttelsen af hans Breve ifald han har dem
5 samlede. Edvard er velopdragen og vil ikke gjøre dig nogen unødvendig Vanskelighed med Afskrifter og Sligt.

Jeg husker ikke ganske nøje andet end at Levertin engang kom og besøgte mig i Kjøbenhavn for mangfoldige Aar siden, og senere altid kom igjen, naar han opholdt sig i Byen. Vi kom i nærmere,
10 hjerteligere Forhold til hinanden, da jeg var i Stockholm og Upsala 1889. Han kom til Stockholm for at høre en eller to af mine Forelæsninger om Goethe, og jeg spiste Frokost hos ham og hans unge blonde Frue i Upsala.

Vi korresponderede oftere om literære Spørgsmaal; han sendte
15 mig altid sine Ting.

Særlig hjerteligt formede Forholdet sig mellem os i Paris 1896, hvor jeg traf ham og hans Søster, som var der sammen. Han førte mig der en Aften til Café des quatre-z-arts hvor vi hørte Sangere foredrage deres egne Viser. Søsteren var en stor Enthusiast. (Hun
20 blev senere gift med en Billedhugger og skilt fra ham). Da han associerede sig med Heidenstam og skrev Pepitas bröllop som efter hans Død i svenske og tyske Aviser blev udlagt som et Angreb paa mig, var han omhyggelig for endog i selve Bogen udtrykkelig at sige, Angrebet ikke var møntet paa en »Individualist« som mig.
25 Da jeg sidst var i Stockholm 1906, var han rørende elskværdig imod mig, jeg var i hans Hjem, og ved et Gilde for mig holdt han Festtalen, en nydelig og indtagende Tale, der endte med et Citat jeg troer af Die Meistersänger: Mester! Vi er Alle Eders Elever.

Lidt ondt gjorde det mig at han engang tog en Smule ilde op
30 nogle uskyldige Ord af mig i en Artikel om svensk Roccoco som mindre interessant end fransk, da de slet ikke skulde ramme ham. Mere ondt gjorde det mig, at en Artikel, jeg skrev om hans Salomo

ikke lod det skønne Digt vederfares fuld Retfærdighed. Jeg troer at have udtalt offentligt min Fortrydelse deraf.

Kilderne til Jacobsens Stil er H. C. Andersen, en lille Smule Bjørnstjerne Bjørnson, lidt Gustave Flaubert. Men Originaliteten er stor. 5

Du har Ret, min kjære Ven, at det er svært at skrive noget Sandt om en nys Afdød. Altfor mange Hensyn sætter sig derimod.

Man kan jo ikke engang skrive noget synderlig sandt om sig selv. Der er tusind Hensyn at tage.

Jeg begyndte engang en Selvbiografi, men da 3die Bind mislykkedes aldeles for mig, blev jeg kjed af Foretagendet og opgav det, især dog maaske fordi jeg ingen Kjøbere fandt. 10

Jeg er din hengivne Ven

Georg Brandes.

19. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

12 Oktober 13 15

Kjære Werner Söderhjelm.

Megen Tak for Indbydelsen til den 30te, jeg skal med Fornøjelse komme. Kun er det uvist om jeg ikke kommer en Dags Tid forinden, ifald jeg overhovedet kommer.

Thi da jeg bad min Broder (som er Finansminister) sige Udenrigsministeren, at han skulde udfærdige et Ministerialpas til mig — som ellers ikke gives private — og lade det visére paa det russ. Konsulat, svarte først Konsulen, derefter den russ. Minister selv, at de ikke kunde legalisere Passet, da jeg var »Jøde« 20

Da min Broder lod svare, at hverken han eller jeg tilhørte nogen jødisk Menighed, svartes der, at »Forældrenes Confession i saa Fald maatte betragtes som afgørende« 25

Derpaa telegraferede Udenrigsministeriet til den danske Gesandt i Petersborg og bad ham henvende sig til det russ. Indenrigsministerium, om at det skulde give Bemyndigelse til at lade Passet her legalisere. De har svart med et Telegram, der blev bragt mig iforgaars morges, med Forespørgsel om hvilke Institutioner i Petersborg og Helsingfors der overhovedet havde indbudt mig. 30

Det svarte jeg paa, jeg har derefter i 48 Timer intet videre hørt i Sagen. Du ser, Russerne er endnu værre end Finnerne mod den elendige Folkestamme, som Verden skylder sin formentlige Frelser og Frelse.

5 Under disse Forhold agter jeg — hvis jeg kommer afsted — at blive i Petersborg saa kort som muligt.

Men Et maa jeg bede om, omgaaende Meddelelse af det Hotel, Du udser til mig. Jeg havde allerede til England opgivet Societets-
 10 huset som min Adresse og vil nu forandre den. Jeg har nemlig en meget stor Correspondance paa England, Breve hver Dag, da jeg skal tale dér fra 15 November til 12 December. Du er nok saa venlig, strax at nævne mig et Hotel.

Jeg glæder mig til at se dig igjen, ifald de ædle Russere ellers lader mig komme over Grænsen. Hils din Søster og alle Venner.

15

Din hengivne

Georg Brandes.

20. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

Kbh. 16 Oct. 13

Kjære Werner Söderhjelm.

Idag Telegram til Udenrigsministeriet fra den danske Gesandt i
 20 Petersborg

Tilladelse for Georg Brandes til at besøge

Rusland negtet.

Dermed er ogsaa Muligheden til nogensinde mere at besøge Fin-
 land udelukket.

25 Og vore Planer falder saaledes til min store Beklagelse sammen.

Din hengivne

Georg Brandes.

21. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

Helsingfors

Käre och vördade vän,

den 21/5 15.

30 Att igenkänna Din stil på kuvertet gjorde mig så mycket mera glad som jag, allt sedan din avsikt att komma hit strandade, otaliga

gångerna tänkt på Dig och velat för Dig utgjuta en del av mitt hjärtas litterära, politiska och mänskliga innehåll. Slikt undertrycker man ju likväl alltid när det skall komma »from sounds to things«, och med rätta. När man för resten, såsom det nu är, icke kan skriva en tiondedel av vad man tänker, så blir det ju alltid någonting falskt 5 över sådana meddelanden. Jag har läst vad jag kunnat få tag i av din polemik med Cl-eau, din vän från Karlsbad, och jag har fått fyra häften av Din Goethe, men läst endast det sista och glatt mig att finna Din uppfattning av förhållandet till fru v. St. bekräfta min egen ståndpunkt i mina Goethe-föredrag, endast att Du gör 10 henne i hennes innersta tarvligare än jag älskat föreställa mig henne. När verket är färdigt, skall jag njuta av det i ett sträck och troligen skriva någonting om det. För tillfället är jag mycket mätt på Goethe, om vilken jag för tredje gången föreläst 2 timmar i veckan under ett år, tvungen att åter läsa igenom alla dumheter tyska författare 15 sagt om honom och tvungen att stundom följa med i deras beundran, där jag ej innerst kunnat dela den fullständigt. För resten har jag läst en kurs över romantiken i hela Europa, och jag behöver ej säga, att jag ständigt haft dina böcker i handen. Det är då som mina tankar välvt sig om att skriva till Dig och uttala min beun- 20 dran för allt som i denna stund är friskt och ungt och nytt i vad du för nära 40 år sedan skrivit. På samma sätt tyckes Du nu av Goethe få ut allt möjligt nytt: Din hemlighet att friskt bevåra de första impressionerna Du haft, att ständigt foga till dem nya friska och personliga intryck, och att ge allt detta åter i en den friskaste 25 och personligaste form — den besitter ingen —

— Det har gjort mig oändligt ont att de fattiga citaten i min bok föranlett Dig till en omvärdering av Levertin såsom människa och att de lämnat så mycken bitterhet i Ditt sinne. Jag hade visserligen tvekat, huruvida jag skulle taga in denna oskyldiga sats om 30 älskarinnorna m. m., men jag tyckte den kunde få stå eftersom den ju i själva verket icke innehöll annat än uttryck av häpnad över

den otroliga friskhet med vilken Du talade om alla världens ting samt orkade intressera Dig för allt mellan himmel och jord. Vem har icke i privatlivet talat om sina bästa och mest beundrade vänner på detta sätt — privatlivet, d. v. s. i brev till en vän. Om
5 det är någon som bör klandras är det jag, som givit offentlighet åt någonting dylikt, i själva verket alldeles betydelselöst. Sannerligen, om jag kunnat ana, att det sålunda skulle återfalla på min döde vän, vars högt stående personlighet jag just främst försökt att i denna biografi relevera, så hade jag ej ett ögonblick tvekat att
10 stryka raderna eller beklagat att de ej kommo med. Du säger, att han ingenting annat ihågkom av Dig. Men jag ber Dig dock läsa vad som står på de följande sidorna, ett referat av det icke blott vackraste och sannaste, utan även uppriktigaste, som säkert någon sin blivit sagt om Dig i Sverige. Jag har visat huru Levertin ifrån
15 pojåkåren, då han lärde känna Dina skrifter, och ända till sin sista stund förblev trogen sin beundran för och sin själsfrändskap med Dig och huru han icke var rädd att förkunna detta inför all världen. Om han då till en vän skämtsamt skriver om några detaljer, vilka icke lågo för hans lynne, så tycker jag verkligen icke att han där-
20 för förtjänar det hårda omdöme Du fäller.

Vad nu åter beträffar recensionen, så synes Du mig också därvidlag vara orättvis. För det första har jag ju refererat större delen av Din artikel och sålunda givit läsaren tillfälle att själv döma. Du påpekade ju alldeles tydligt i Din utläggnings början hur Salomos
25 resignation var litet värd i förhållande till livsintensiteten. När Levertin skrev sin Salomo (jag var med om den nästan hela tiden, såg hans manuskript och hur oändligt mycket av sig själv han ville lägga i allt) så var det en hel livsuppgörelse han företog, och denna resignation från all vidare erotik syntes honom av en så avgörande
30 betydelse och en så viktig seger över honom själv, att varje inkast mot denna i hans tycke högsta filosofi föreföll honom nära nog lätt-sinnigt. Därav hans fria tolkning av Dina ord och hans lilla släng,

som jag kanske ock bort undertrycka, men som jag meddelade just för att belysa vad jag nu sagt om diktens betydelse för L. själv. Jag kan allt fortfarande icke förstå, att ej var och en läsare skulle begripa proportionerna, och på L:s minne skola dessa ord icke kunna sätta någon fläck. Men jag är som sagt djupt bedrövad över 5 att hava för Dig förvanskat detta minne och framkallat bitterhet i Din håg, som ju även annars icke precis lyser av vänliga tankar om Dina medmänniskor.

— Ja, Du har rätt, det vore mycket att skriva om, och det finns mycket att tänka på och spekulera över. Huru Du kan hålla på 10 och arbeta som Du gör, är mig oförklarligt, men den salamander Du är, skall komma att utstråla sin oförbrännelighet långt efter det vi andra både i inre och yttre måtto förvandlats till aska.

Min son och hans lilla familj må förträffligt och bo i villa hos mig. Han skrev och tryckte nyligen en novell, som icke var illa, 15 men den kunde på grund av vissa förhållanden icke utgivras, utan upplagan måste förseglas samt vilar nu och väntar på bättre dagar.

Din uppriktigt tillgivne

Werner Söderhjelm.

22. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

Stockholm 20

Käre och vördade vän,

den 4 nov. 16.

Efter åtta månaders väntan och bråkande med alla upptänkliga medel fick jag äntligen för några veckor sedan tillstånd att komma hit. Det första vartill jag begagnade min frihet var att läsa Din bok Verdenskrigen, och jag kan icke underlåta att sända Dig 25 en varm tacksägelse för den. Jag har icke läst någonting klarare, djupsinnigare, folkpsykologiskt och krigspsykologiskt (allmänt mänskligt taget) bättre än detta. Jag har icke hört någon röst före Din offentligt förkunna, att ingen normal människa, hur mycket hon än må älska Frankrike och England, kan önska seger åt Ryssland. 30 Denna så enkla sak måste inpräglas i många här och även i några

hos oss! Det är förfärligt synd, att ej Din bok kan komma till oss — något enda exemplar har dock insmugglats, tror jag — men här har den lästs mycket och vunnit allmänt bifall, åtminstone hos alla jag träffat, och de äro dock av väsentligt olika slag. Warburg talade om att det skulle komma en svensk översättning, vilken vållade Dig bekymmer, tror jag.

— Jag skulle ha mycket att berätta, både med avseende å egna upplevelser och det hela, men det bleve för långt i skrift. Det är min avsikt att i slutet av denna månad på några dagar komma till Köbenhavn för att resonera om den allmänna situationen: det förefaller mig, som skulle den från Edert håll kunna överblickas bättre än härifrån. Jag vore glad, som Du kan förstå, att då få prata med Dig någon stund.

— Här trives jag som vanligt alls icke — det är besynnerligt vad mitt i grunden så rena svenska blod reagerar mot allt kungligt svenskt. Vi finnar ha en besynnerligt större dragning till danskar och norrmän. Men mänskorna äro vänliga och sedan jag övervunnit en alltför lång förkylning och depression, har jag också kunnat i någon mån arbeta.

— Att Dina krafter äro outtömliga vet man förut, och bevis därpå får man skåda varje dag. Det är då åtminstone en lycka för oss andra!

Din tillgivne

Werner Söderhjelm.

23. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

24/2 [1919]

Käre vän,

Jag känner ett behov att meddela mig med Dig, eftersom jag vet att Du förstår och deltagar i vad som hänt mig. När jag den 20 december passerade Stockholm, träffade jag händelsevis där min älskte son Stefan, chef för den politiska avdelningen i Utrikesdepartementet, på väg med den finska delegationen till fredskonferensen. Jag var så glad över att han fått detta stora uppdrag, glad också

över att kunna skaffa honom biljett till Svenska Akademiens högtidlighet, där jag fick ett pris. På många år hade jag icke känt det så varmt för denne min förstfödde — vilken genom sin födelse bragt mig den största lyckostund i mitt liv — och jag förvånade mig själv över min vekhet inför den store, starke gossen — han var 32 år. 5
Så kom han till London och fick vänta mycket länge innan han lyckades få pass till Paris. Knappt anländ dit, greps han av spanska sjukan och i går för en vecka sedan dog han där.

Det är så förtvivlat svårt och meningslöst alltsammans, men man måste ju försöka härda ut. Ännu svårare genom att vi äro såhär 10
skingrade allesamman. Han var gift med en ung fransk schweiziska och hade två söta barn, vilka han dyrkade, liksom de honom. Min första impuls var att resa hem, men jag har själv varit sjuk, och nu skall jag försöka få min fru hit på en tid. En lycka att jag har den andra gossen med sin familj här. 15

Jag vill icke störa din ro med dessa rader, men jag vet att Du skulle tycka det vara brist på vänskapligt förtroende, om jag icke gäve dig del av denna min bittra sorg. Du är den allra närmaste jag har i detta land, utom mina egna, och Din vänskap är för mig så dyrbar, att jag tager den i anspråk även där den blott kan känna 20
smärta.

Din

Werner Söderhjelm.

Alla tidningar därhemma prisa gossens egenskaper och säga att hans bortgång var en svårersättlig förlust för landet i detta nu. 25
Han hade gått långt på sin bana. Jag vet att de ha rätt. Han var en arbetare som få, stark och klok.

24. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

Kbh 16 Maj 19

Kære Ven.

Det var mit Haab at kunne blive rask nok til at deltage i det ud- 30
søgte Selskab, til hvilket du har været saa elskværdig at indbyde mig. Desværre er min Sygdom ikke saa elskværdig. Jeg troer — efter

adskillig Kval — endelig idag at spore nogen Bedring paa et af de angrebne Punkter. Men jeg vilde udsætte mig for et højst alvorligt Tilbagefald, om jeg forsøgte at køre ud. Det er endnu umuligt; jeg kan ikke staa eller gaa, før Smerterne er ovre. Der er iblandt
 5 Finnerne adskillige, hvem jeg beder dig overbringe min Hilsen og som jeg gerne vilde se hos mig, inden de rejser, hvis det kan lade sig ordne. Der er Hjalmar Procopé og Runar Schildt af hvem jeg kender Digtninge, din Søster som jeg jo kender saare godt og Emil Zilliacus der er mig bekendt som talentfuld Oversætter. Ogsaa
 10 Finnen Kyøsti Larsson er mig bekendt. Men det er jo ikke morsomt at se til en Patient.

Blandt Nordmændene er Nils Collett Vogt og Johan Bojer gode gamle Bekendte af mig. Jeg véd ikke om de er iblandt de af dig indbudte.

15 Alle disse vil jeg undtage, naar jeg forøvrigt afskyer Menneskeslægten paa en ren og uegennyttig Maade.

Da du, kæreste Ven, et Par Gange, naar jeg berørte denne min rene og uegennyttige Afsky, jeg vilde sige: Kærlighed til Menneskeslægten, paa en for mig højst humoristisk Maade har gjort nogle
 20 Afstemninger til Nobelprisen gældende, vil jeg tillade mig at gøre dig opmærksom paa et Sted hos Machiavelli, hvor der staar: »Naar du har uskadelliggjort en eller anden, du misunder, ved Aar ud, Aar ind at nedbryde Agtelsen for ham, og har gjort ham hvad Skade du formaar i Tale og Handling — som f. Ex. ved at beskyldte ham
 25 for Løgn ex cathedra og nødtvungent har maattet tage Ordet tilbage overfor de unge Tilhøreres Protester —, saa skal Du ved én eller anden solennel Lejlighed som ved Nobelprisen — hvor i et Dusin Aar Udfaldet af at foreslaa hans Navn har været ubetinget sikret — ædelt give ham din Stemme. Det tager sig smukt ud,
 30 skader ikke dig, og kan aldrig komme til at gavne ham.«

Til Lykke med din Frokost!

Din hengivne

G. B.

25. *Werner Söderhjelm till Georg Brandes.*

Stockholm, Kungsgatan 7,
23. XI. 19.

Käre vän,

Svenska Akademiens åsikt att det ej finnes någon man i världslitteraturen som gjort sig förtjänt av 1918 och 1919 års Nobelpris, är rent av barock och har även efter förtjänst stämplat i pressen, 5 särskilt i den liberala, men också i en artikel av Fr. Böök i Stockholms Dagblad för i dag. Lika barock är ursäkten, att bland de föreslagna d e n n a g å n g icke figurerat någon, som de kunnat tänka på. Men därom lönar sig ju icke att orda.

Dina böcker om kriget ha varit föremål för två artiklar av Carl 10 Gad i Svenska Dagbladet — desamma, som han, skulle jag tro, också tryckt i Politiken. Jag ser av något referat, att Du i den senare boken i förbigående berört Åland, och tackar Dig därför. (Då jag blivit bortskämd av Dig med bokgåvor, har jag ännu icke skaffat mig detta sista arbete och vågar hysa den stilla förhoppning, att 15 Du har ett exemplar till övers för mig). Det är en märkelig villa, som bemäktigat sig den svenska mentaliteten, vilken nu anser, att den har rätten på sin sida i frågan om Åland och att vi, som icke vilja frivilligt ge ifrån oss ett stort och strategiskt, ekonomiskt o. s. v. viktigt landstycke samt 25,000 människor, vilka uppviglats att lös- 20 göra sig, att vi bära oss åt som Purischkevitsch och andra svartsotnjemän i Ryssland. Mänsklig logik har alltid fått sitta emellan i politiken, men nu är det värre än någonsin. Och Sverige är intaget av sin »propre grandeur«, såsom franska ministern sade härom dagen; dess ofelbarhet och överlägsenhet stå utom allt tvivel. 25

Tills vidare har jag varit förskonad för aktuella konflikter, och diplomatin har i det löpande arbetet ännu icke visat mig sina skuggsidor. Jag har tid övrig för mina litterära vänner och hoppas även få det för författarskap. Det är emellertid icke utan sitt behag att ej behöva läsa allt som kommer ut och icke tänka på att inom 30 en viss tid ha en artikel eller en bok färdig. Men en stor saknad känner jag efter mina egna böcker — jag bor i möblerade rum,

visserligen trevligare än de vid Holländervej 15, min fru är här för en tid och ställer i ordning för mig, och så går det kanske någorlunda. Evig tänker jag i alla fall icke bli på denna plats: redan de ekonomiska förhållandena omöjliggöra detta liv för en längre tid.

5 Jag betraktar den som slutspurten på en långvarig kvasipolitisk verksamhet och återvänder så snart som möjligt till uppgifter, som ligga mig närmare och vilka jag gärna ville ha avsluterade innan det blir för sent.

En artikel i Stockholmstidningen gav en antydning om att Du
10 håller på med Michelangelo och därigenom ett slags svar på den alltjämt uppdykande frågan vad som skall bli ämnet för Din nästa bok.

Några gemensamma svenska bekanta har jag knappast råkat. Av Selma Lagerlöf såg jag en skymt på den danska utställningen härom dagen. Den är stor och delvis intressant — för mig dock
15 idel gamla bekanta. Er gesandt Zahle har jag varit hos i hans förnäma våning vid Strömmen. C'est beau, la fortune. Man känner sig som en tiggare, när man hör att han betalar 21,000 kr. i hyra för sitt privatlogis. Han är för övrigt en vänlig och vaken ung man med särdeles stora insikter i etikettens kinkiga frågor. Det är dessa,
20 som tills vidare gjort mig mest bekymmer, och jag tror att jag »trampat in« mer än en gång. Men man har lyckligtvis ett visst nedlåtande överseende med barbarer.

Min fru ber om sin vördnadsfulla hälsning till Dig. Det har varit meningen att jag om c. en vecka skulle komma till Köbenhavn på
25 ett par dagar. Blir det av, skall jag besvara Dig med ett besök.

Jag hoppas Du varit frisk och kunnat arbeta.

Din tillgivne

Werner Söderhjelm.

26. *Georg Brandes till Werner Söderhjelm.*

f. T. Hornbæk

30 Kære Werner Söderhjelm.

19 Juni 23

Jeg blev rørt over dit uforandrede Venskab da jeg modtog de

to lærerige Afhandlinger, Du har været saa elskværdig at sende mig. Om Pierre de Provence vidste jeg slet intet, om Almquist ikke lidt, dog intet om hans Forhold til Finland. Du har belært mig, som saa ofte før. Endog din Artikel om Juhani Aho kom mig i Hænde paa samme Tid, saa jeg en Dag ret har levet med dig. Juhani Aho 5 har jeg kendt en Smule personligt, har ogsaa læst adskillige af hans Arbejder paa Svensk, og vurderer ham. Jeg saa ham en enkelt Gang i Helsingfors, og det forekommer mig, at han har besøgt mig i Kjøbenhavn for mange Aar siden. Jeg skulde ogsaa tro, vi engang har brevvexlet lidt. 10

Dog det var helst om dig selv, jeg vilde erfare noget. Er du tilfreds med din Stilling i Stockholm? Jeg har altid fundet den By mere tiltrækkende end Kjøbenhavn, skønt jeg kun med en 13—14 Aars Mellemlum har besøgt hende nogle Dage tre, fire Gange i mit lange Liv. Byen har yndet mig mindre end jeg Byen. Men jeg 15 tænker, du kender Alverden der, alle dem, der er værd at kende.

Det sidste halve Aar er for mig gaaet tabt ved forskellige Sygdomme, der fulgte paa hinanden, saa jeg har intet frembragt. Nu for Tiden omarbejder jeg blot gamle Sager.

Jeg er din hengivne 20

Georg Brandes.

JUHANI AHO OCH GEORG BRANDES

1891-1892

1. *Juhani Aho till Georg Brandes.*

Helsingfors, den 5 juni 1891.
Fabiansgatan 21.

H. Hr. Doktor Georg Brandes, Köpenhamn.

Ehuru Eder alldeles obekant så wäl som författare som personligen tager jag mig dock friheten sända Eder en samling finska
5 noveller, som nyligen utkommit i svensk öfversättning. Ni, herr Doktor, som så djupt trängt in i olika nationers litteratur, torde också åtminstone litet wara intresserad af att lära känna den unga finska litteraturen. Ni har ju besökt vårt land och genom Edra arbeten haft äfwen på oss ett lika stort inflytande som öfwerallt i
10 Skandinavien. I fall detta prof skulle wäcka hos Eder lust att lära känna oss närmare, ber jag få tillsända Eder äfwen de andra af mina arbeten, som utkommit i svensk öfversättning.

Inneslutande mig i Eder hogkomst tecknar jag

med största högaktning

15

Juhani Aho.

2. *Georg Brandes till Juhani Aho.*

Kjøbenhavn. Havnegade 55
18 Juni 91.

Højstærede Hr. Juhani Aho

Modtag min bedste Tak for den mig velvilligt tilsendte Bog, Samlingen Spånor, hvis korte, sammentrængte, men altid levende Skil-
20 dringer have indgivet mig Attraa efter at lære større, sammenhængende Fremstillinger at kjende fra samme Pen. Jeg vil derfor være Dem meget forbunden, om De yderligere vilde tilsende mig hvad der af Dem maatte være oversat paa Svensk, da jeg desværre ikke er Deres Sprog mægtig.

De fejler ikke i den Antagelse at jeg nærer en levende Interesse og Deltagelse for Finland, og den Tanke er glædelig for mig, at jeg maaske, som De artigt antyder, i nogen Grad har kunnet bidrage mit til den moderne finske Litteraturs Opvæxt.

Med Højagtelse

5

Deres ærbødige

Georg Brandes.

3. *Georg Brandes till Juhani Aho.*

7 Juli 1892

Kjære Hr. Juhani Aho

Vil De tage imod min hjerteligste Tak for Bogen »Alene« som jeg først i denne Tid har havt Lejlighed til at læse. Det er en udmærket Fortælling, et fint og sjælfuldt Kunstværk. Dets triste og noble Stemning meddeler sig til Læseren; De har opnaaet hvad De som Kunstner har villet.

En vis Monotoni var vel uundgaaelig, De har villet have den frem; men den havde maaske ved lidt mere Opfindsomhed kunnet brydes. Det er den eneste lille Indvending, jeg har at gjøre.

Jeg modtager dagligt altfor mange Bøger til at jeg kan henlede den offentlige Opmærksomhed paa dem, der behage mig. Dog vilde jeg, hvis det kan nytte Dem noget, gjerne at Deres Landsmænd skulde vide, hvor megen Pris jeg sætter paa denne Deres Bog. Sig det til en eller anden Journalist. (En ubetydelig Bagatel er jeg ikke fornøjet med; det Fransk, der nu og da forekommer, er dels ikke helt korrekt, dels ikke tilstrækkeligt moderne.)

Hvad jeg beundrer er, at De, som er ung og vel neppe selv kjender en uigjengjældt Følelses Kvaler — jeg, som ikke mere er ung, kjender dem end ikke af egen Erfaring — saa levende har kunnet sætte Dem ind i en halvgammel og ganske forsmaaet Fyrs Sindstilstand. Havde De engang Tid til et Brev, vilde det meget interessere mig at erfare, over hvilke Virkeligheds-Motiver Novellen er bygget.

Som sagt, modtag min bedste Lykønskning til den lille Bog og gode Ønsker for en stedse værdifuldere Produktion. Jeg havde stor Glæde af Tavaststjernas Hårda tider. Nu har De paany vist mig hvor mange gode og betydelige Kræfter, der findes og udvikler sig i Finland.

Deres
Georg Brandes.

4. *Juhani Aho till Georg Brandes.*

2 Augusti 1892.

Högtärade Dr. Georg Brandes.

10 Jag måste bedja om förlåtelse att jag så sent beswarar Edert så wänliga bref till mig. Men jag war på sommarresa ute i wildmarkerna och är nu först hemkommen.

Det gläder mig på det högsta att Ni dock har welat uppmärksamma min lilla nowell »Alene«. Och ännu mera är jag glad öfwer
15 den lilla smula kritik, som influtit i Edert bref. Då jag började arbeta i litteratur och kort derefter lärde mig känna Edra arbeten, har jag haft den uppfattningen att man »slagit igenom«, så snart man hunnit tränga sig fram till Eder uppmärksamhet.

Jag skulle ha mycket att förtälja öfwer »Wirkeligheds-Motiverne«
20 till »Alene«, men det blefwe en bok för sig. Och jag skulle ju göra detta mycket gerna, om jag någongång skulle komma i tillfälle att mundtligen utlägga det. Det kan jag dock redan nu meddela, att allt det jag skildrat från afresan till slutet af boken är genomlefwadt nästan rad för rad. Det är wisst sannt, att jag ej war då mer än
25 28 år, men jag hade då den fixa idén att jag gjort upp min räkning med lifwet och kärleken.

Sedan boken war skrifwen, lefde jag upp igen och är nu gift sedan ett år tillbaka. Allt om wistelsen i Paris, om den unge pigan m. m., om julafton o. s. v. är taget efter naturen. Nu när alla kva-
30 lerne äro öfwerståndna, kan jag ej mera fatta, huru en sådan sinnesstämning war möjlig i hwilken jag då lefde. Jag tycker att det war

ett sjuklighetstillstånd som jag är glad att ha sluppit. Det enda som ej är »wirkeligt« i Alene är att pigan Anna Hjelm ej war förlåfwad förrän efter det boken war färdig. Som ett kuriosum må jag nemligen nämna att jag, som hoppades på att min känsla möjligen blefwe beswarad, reste från Paris med mitt manuskript och 5 lät henne läsa den. Jag trodde att jag med skildringen af min känsla ännu skulle kunna inverka på henne. Motsatsen inträffade dock. Några dagar efter war hon förlofwad med en annan och jag fick wara nöjd med min litterära succés.

Det har beredt mig mycken glädje att vår unga litteratur har 10 blifwit så wäl emottagen i Danmark. Det går här ganska liffullt fram både med litteratur och konst. Det ser ut som om alla andeliga krafter skulle koncentrera sig åt det hållet nu när vår ställning är så trist i allt annat. Wi ha många ganska framstående författare, men som de alla skrifwa på finska så tar det tid att tränga 15 fram i Skandinawien, då det knappt finnes någon, som är mächtig både finskan och något af de skandinaviska språken.

Ännu en gång ett hjertligt tack för Edert wänliga och mig kärkomna bref.

Eder 20
Juhani Aho.

Adress: Helsingfors, Fabiansgatan 21.

KARL A. TAVASTSTJERNA OCH
GEORG BRANDES
1891-1897

1. *Karl A. Tavaststjerna till Georg Brandes.*

Finland, Malm,
30. Okt. 1891

H. Herr Dr: Georg Brandes!

Långt borta på den finska landsbygden har jag först genom tidningarna blifvit medveten om den hyllning, hvilken samtiden änd-
5 ligen lättat sin tacksamhetsskuld till Eder med. Helt visst skall Ni icke försmå mitt sentida deltagande i den, då det sker af så fullt hjärta och med så vacker erfarenhet om Eder stora och varma, flärdfria mänsklighet, som den, Ni alldeles oförtjänt låtit mig bli delaktig af.

10 Midt under den begynnande vintern och den tilltagande reaktionens tryck, kastar fackeltåget från Nikolajtorn till Konsertpalatset i Köpenhamn ett varmt återsken, och här finnes fler än en, som förstår uppskatta hvad ett arbete som Edert betyder.

Med mitt varmaste tack för all älskvärdhet Ni bevisat den unge
15 literaten, och med djup beundran för Eder person, vågar jag tillönska Eder att få njuta frukterna af Edert arbete i fullare mått.

Med utmärkt högaktning,

tillgifnast

Karl A. Tavaststjerna.

20 2. *Georg Brandes till Karl A. Tavaststjerna.*

Kbh. Havnegade 55.
21. Dec. 91.

Kjære Hr. Tavaststjerna

De kan ikke af min lange Taushed se hvor stærkt et Indtryk Deres
hertelige Ord i Brev af 30. October gjorde paa mig. Der var især
én Vending i Deres Brev som glædede mig, det var, at De kaldte mit
25 Væsen »flärdfritt«. Thi jeg har hele mit Liv igjennem maaske kun

det at rose mig af, at jeg aldrig har skabet mig, og at der for mig kun gives to Grundarter af Mennesker, de naturlige og de affekterte.

Desværre har jeg jo aldrig været i det Tilfælde at kunne gjøre det Ringeste for Dem, saa De har ingen Grund til at være mig taknemmelig; men det skulde glæde mig om jeg turde regne paa at der bestod 5 et Aandernes Forbund mellem os.

Jeg har for kort Tid siden sluttet Gjennemlæsningen af Deres nye Bog *Hårda Tider*. Hav ret megen Tak for den. Det er en rigtig god Bog og det bedste De endnu har skrevet. Der gaar som et stort episk Pust igjennem den. Og det var mig som en Lise, naar jeg kom fra 10 adskillige af de ganske Unges Bøger, der er lutter selvbehagelig Selvoptrævling, at møde en Poet, der har Øjne i Hovedet og et Hjerte i Brystet, og for hvem Yderverdenen eksisterer. Aldeles gribende er Kaptejnens Hjemkørsel og Undersøgelsen af Axenes Tilstand. Læseren føler Hungerbudskabet saa rystende. Jeg sætter dette Parti højest; 15 det virker saa stort.

Fortræffelig er ogsaa Katastrofen i Kalle Pihls Hjem; netop saadan gaar en Mordscene under disse Forhold til.

Hav da Tak og tro paa mit Venskab.

Deres 20
Georg Brandes.

3. *Karl A. Tavaststjerna till Georg Brandes.*

H. Hr. Dr: Georg Brandes.

Malm
d. 29. Jan. 1892

För ett älskvärdt bref med flera vänliga ord om min bok, som jag hade den djärfheten att sända Eder, får jag härmedels framföra mitt 25 uppriktiga tack. Det kom just efter en olyckshändelse, som träffade mig innan jul, och beredde mig stor tillfredsställelse och lust för fortsatta ansträngningar på litteraturens gebit.

Att sålunda få några ord af en bland samtidens längst seende män ger mera nerv och uthållighet än spalter af tidningskritik. Obskuran- 30

tismen härhemma har störtat sig öfver mitt arbete, men i det hela taget har jag haft större framgång än jag måske förtjänat.

Edra anspråkslösa men talande rader har jag haft mycken glädje af, när mitt humör och min energi velat svika under den långa kon-
5 valescensen efter mitt benbrott. För hvilket alt jag ville tacka Er. Med utmärkt högaktning och tillgifvenhet.

Eder

Karl A. Tavaststjerna.

4. *Karl A. Tavaststjerna till Georg Brandes.*

Örebro, Sverige,
d. 29 April 1894

10 H. Herr Doktor!

Jag tager mig friheten att öfversända Er min senaste lilla bok, icke för att jag tilldelar den någon större betydighet, utan emedan jag i den lilla skissen »Sångarlön« samlat en finsk författares bitterhet, och emedan Ni kanske vill ögna igenom den med en del af den sym-
15 pati, Ni skänkt liknande förhållanden i Ryssland. Ty det är Rysslands inflytande i Finland, skuggrädslan, fruktan för öfvermakten som tvinga min stackars hjälte att bli renegat.

Ännu ser det ej ut som skulle vi vara färdiga i Finland att med vår litteratur vädja till den stora skandinaviska publiken och väcka dess
20 intresse. Jag ser i praktiken en stor mängd svårigheter, främst den svenska litteraturens låga kurs, som icke ens kan bereda en Strindberg en tryggad tillvaro, oaktadt hans kolossala produktivitet. Men kanske ligger felet också hos oss själfva, d. v. s. vi ha kanske ingenting dugligt och stort att bjuda denna publik på. Och den vill ju framför alt ha
25 »någonting nytt«, samt har tillräckligt med egna talanger att understöda. Samt tillgång till Europas författare i billiga öfversättningar!!

Jag afslutar mina rader med ett tack för det älskvärda bemötande, som kom mig till del vid mitt senaste besök hos hr Doktorn och för-
behåller mig att härnäst återigen få utsätta mig för Ert elektricerande
30 och väckande inflytande.

Med utmärkt högaktning

Karl A. Tavaststjerna.

5. *Karl A. Tavaststjerna till Georg Brandes.* [Poststämpel: 2/1(?) 1897]

Hr. Dr: Georg Brandes.

Jag tillåter mig att sända Er mina tvänne senaste arbeten.

Diktsamlingen har gått igenom hos de bestämmande journalisterna i Finland; Anteckningarna »En Patriot utan fosterland« ha stött 5 först på censurhinder och sedan blifvit så neddragna af Helsingfors-kritiken, som intet annat af mina många neddragna arbeten. Arbetet är ju halft politiskt, om än handlande om forna tider, och våra litterära kretsar äro litterära blott till namnet. Mitt tilltag att sympatiskt skildra en finsk-ryss är i deras ögon väl oförlåtligt. 10

Nu håller mig min ställning som redaktör för en liten landsortstidning alldeles utanför allt litterärt och konstnärligt lif. Jag är ofta alldeles nära att förlora modet för vidare produktion i en omgivning af hederliga, men föga intelligenta och konstnärligt anlagda handelsmän, därför följer jag min impuls och vädjar med arbetet till Er, 15 dr: Brandes.

Om Ni hinner genomläsa det och finner det värdt Ert intresse, är jag tillräckligt lönt.

Med utmärkt högaktning och tillgifvenhet

Karl A. Tavaststjerna. 20

6. *Karl A. Tavaststjerna till Georg Brandes.*

d 19 maj 1897;

Hr. Dr: Georg Brandes!

Björneborg

Mer än engång har jag haft tillfälle att konstatera ert intresse äfven för mig, fast det borde vara så splittradt och beslagtaget att ingenting skulle bli öfrigt för dem, som befinna sig så långt ute på 25 periferin som jag. Emellertid har jag emottagit Edert ytterst vänliga brevkort, hvilket gör mig särdeles godt, fast det smärtar mig att se det skrifvet på sjukbädden.

Utän att ännu ha läst Edra tankar om min kosmopolitiska »Patriot«, fattar och förstår jag att de ej kunna vara helt gillande. Arbetet är 30

icke frukten af omtänksamhet och omsorg, tvärtom är det tillkommet i stor hast under tryck af en mängd enerverande omständigheter. I hemlandet har jag aldrig fått så mycket ovelt för något af mina strängt behandlade arbeten, men det är ju ej att undra på. Till grund
5 för boken ligga dels muntliga dels skriftliga anteckningar, och i den dag som är finns samma litterära intolerans och exklusivitet till i vårt goda lands ledande kretsar.

Sedan två år lefver jag i denna lilla affärsstad, har en gång besökt Helsingfors på 5 år, men låter det väl gå yttermera 5, innan jag far
10 dit igen. Man ger mig dock pris då och då, bara jag visar mig tillräckligt nedslagen som i dikterna.

Jag undrar om Ni, Dr. Brandes möjligen kommer att sköta om er hälsa i Norge i sommar? Jag blir i tillfälle att passera min sommar där med min hustru, hvilken tillbragt hela våren i Berlin och nu i
15 slutet af maj lyckats tillkämpa sig en debut på Neues Teater. Här hemma duger hennes talang lika litet som min, fast hon är svenska och tillhört teatern i Helsingfors före sitt giftermål.

Skulle Ni passera sommarn i Norge, blir det mig en glädje att försöka få aflägga mitt besök hos Eder. Genom Dr: Edv. Brandes
20 får jag väl veta Eder vistelseort.

Jag tillåter mig att önska Eder en snar förbättring och förnyade arbetskrafter efter sjukdomen, hvilken Ni likt andra energiska nerv-
människor tyckes betrakta som endast en hvila. Och jag slutar med mitt bästa tack och min varmaste tillgifvenhet för den vänlighet Ni
25 säger Ni hyser för mig.

Eder förb.

Karl A. Tavaststjerna.

7. *Karl A. Tavaststjerna till Georg Brandes.*

Stockholm

Herr Dr: Georg Brandes!

12 juni 1897

30 Genom bekanta, som jag träffat här, hör jag att Ni ännu ej återhämtat Eder från den ledsamma sjukdomen, hvilken för en månad

sedan lade Eder på sjukbädden och på sätt och vis blef orsaken till att Ni i Politiken och Sv. Dagbladet publicerade den för mig så glädjande och välgörande artikeln om min senaste bok —

Det gör mig dubbelt ondt att höra detta, då jag genom min försummelse att tidigare tillskrifva Eder och erkänna min tacksamhet 5 för biståndet Ni skänkt mig, visat mig otacksam, hvilket jag dock alls icke varit. Var öfvertygad, Dr: Brandes, om min stora tacksamhet för att Ni velat uttala Eder om min diktarvärksamhet och för att Ni gjort det så skonsamt och suggererande för vidare uthållighet! Ett sådant uttalande af Eder hade aldrig kunnat sägas vid en för mig 10 lämpligare tidpunkt, än just nu, då jag om någonsin behöfde medhåll och litet erkännande utifrån. Mitt separerade lif i självvalda, men föga litterärt uppmuntrande omgifningar skulle annars värkat alldeles för deprimerande.

»Nya Pressen« i Helsingfors har återgifvit artikeln och tillfogat en 15 not — naturligtvis! — men då denna ej kan det minsta beröra Eder, och då jag själf är van att bli behandlad efter legohjonsstadgan af tidningarna hemma, så afstår jag från polemik. Sedan snart tio år nytta mig mina gensagor till ingenting. Jag har försökt det för Gustaf af Geijerstam, som också tagit mig i försvar i Finland, men resultatet 20 blef ett minus för oss båda två, så tillvida som jag ej gagnade honom det allra minsta, hellre motsatsen, — mig själf bara skadade jag.

Nå, det gäller för mig att icke gifva tappt ändå. Med det moraliska understöd Ni, dr: Brandes, nyligen skänkt mig, bör det ej vara så svårt. 25

Jag önskade att kunna bringa till Eder sjukbädd ett tack i form af någonting bättre och mera lefvande än dessa rader. Men då jag är viss på att Köpenhamn förser Eder med blomsterhälsningar och annat sådant, tillåter jag mig endast uttala mitt och Edra många svenska beundrares och vänners hopp om Edert snara tillfrisknande. 30

Med tillgifvenhet, högaktningfullt

Karl A. Tavaststjerna.

LEO MECHELIN OCH GEORG BRANDES

1904

1. *Georg Brandes till Leo Mechelin.*

Kbhavn 22 Juli 04

Højtærede Hr. Senator

Studentersamfundet har allerede omsendt Breve til alle 8—900 Medlemmer og bringer en Protest tilveje.

5 Studentereforeningen slutter sig dertil som indlagte Brev beviser.

Desuden har jeg de to indlagte Svar fra Lund og Upsala. Fra Christiania har jeg endnu intet Svar. Kjøbenhavns Universitet vover jeg for min Del mig ikke til. Rektor er Dr. theol. Peder Madsen.

10 Men det Hele ordner sig nok, desværre lidt sent. Jeg aflægger Regnskab for det halvgjorte Arbejde, fordi jeg er nødt til om et Par Dage at rejse paa tre Uger til Karlsbad.

Jeg takker Dem, Hr. Mechelin, af hele mit Hjerte for den Tillid De har vist mig og det ærefulde Hverv, De har givet mig.

15 Deres ærbødige

Georg Brandes.

2. *Leo Mechelin till Georg Brandes.*

Hjo, villa Götha, 25 juli 1904.

Högtärade Herr Professor!

Varmaste tack för Edert bref af 22/7 med de intressanta bilagorna
20 och för de energiska åtgärderna till fromma för den goda saken.

Utan tvifvel skola de akademiska ferierna fördröja det slutliga resultatet, — isynnerhet på Kontinenten, där ferierna begynna och afslutas senare än i de Skandinaviska länderna. Men protestens väsentliga betydelse försvagas ej däraf att den framträder något
25 sent. I grunden är den ju ej framkallad endast af en speciel händelse,

våldet mot universitetslärare, utan af ett helt system, hvaraf detta senare våld är en af de många yttringarna.

Emedan prof. Quennerstedt i sin för öfrigt så duktiga skrivelse förutsatt, att protesten skulle adresseras till Tsaren, anser jag mig böra framhålla, att afsigten icke torde vara att gifva protesten 5 någon sådan adress. Den skulle blifva en protest mot regimen och dess senaste yttringar, uttalad inför Europa, men icke riktad till själfherrskaren.

Sedan vi träffades i K:hamn har jag läst Ilmarinens (Becker-Bey) artikel i Nordisk Revue. Jag är fullt ense med Eder därom 10 att förf. begått en faute genom sitt uttalande i noten å p. 301 om de »turaniska« finnarnas bristfälliga arianisering. Förf. har enligt min tanke i allmänhet öfverskattat ras-egenskapernas betydelse i politiskt hänseende samt tillskrifvit de turaniska stammarna en större anpart i den storryska blandade befolkningens nuvarande 15 skaplygne, än det faktiska förhållandet torde vara. I hvarje fall dömer han lättsinnigt, då han påstår, att ett konstitutionelt system ej skulle kunna i Ryssland realiseras. Skulle han hafva rätt, vore ställningen där alldeles tröstlös. Min öfvertygelse är, att endast en konstitutionel regim kan afhjelpa den nuvarande uselheten, — men 20 visserligen bör en rysk konstitution vara i många delar olik andra länders. Särskildt erfordras där en långt genomförd decentralisation.

Jag önskar god framgång af kuren i Karlsbad! Godt är vattnet i dess källor, — äfven det imiterade, som jag dricker här.

Med sann högaktning och tillgifvenhet

L. Mechelin. 25

3. *Leo Mechelin till Georg Brandes.*

Stockholm 28. Aug. 1904.

Högtärade Herr Professor!

Nyligen återkommen hit från Hjo, har jag här emottagit Edert 30
bref af 23/8.

Med glad öfverraskning hade jag läst Eder artikel om våldet

mot Finlands universitet. Genom den träffsäkerhet hvarmed våldet belyses, den nobla takt hvarmed det ryska folket fritages från medskuld i dess regerings illdåd och den öppna frimodigheten i appellen till Europas universitetsverld, är denna artikel ett värdigt uttryck
5 af dess store författares tänkesätt. — Jag tackar Eder af hjertat för detta inlägg i en sak, som i själfva verket är icke blott en finsk angelägenhet, utan en sak som berör civilisationens allmänna intressen. Jag är öfvertygad att mina landsmän allmänt dela denna tacksamhet.

10 Det var mig icke bekant, att Castrén och W. Söderhjelm hade bedt Herr Professorn taga till ordet. Detta erfor jag först genom Edert bref. Denna omständighet har icke kunnat försvaga mitt intryck af Eder artikel, som i allt bär spontaneitetens prägel.

L'Européen's uttalande, hvari säkerligen icke någon finne haft
15 del, har äfven jag ogillat. I grunden bör det visserligen anses såsom en fullständig anslutning till Eder artikel. Men det var icke väl betänkt att röja något tvifvel huruvida appellen skall efterföljas. Och det var en faute att i sammanhang härmed införa den polska pseudonymen Wiernys reflexioner.

20 Jag har gifvetvis under vistelsen i Hjo icke erfarit något närmare om de skandinaviska universitetsmännens åtgärder. Dock tror jag icke, att de svalnat för saken. Uppenbart är likväl att universitetsferierna, hvarunder alla professorer äro frånvarande, utgöra ett hinder för sakens bedrifvande.

25 Den omständigheten, att våldets upphovsman, Plehwe, icke mera kan nås af några protester, borde icke betraktas såsom en anledning att afstå från desamma. Ty rättskränkningen kvarstår ändå i sin objektiva verklighet. Och att systemet icke undergått någon förändring till följd af den energiska polisministerns bortgång, det
30 hafva vi i dessa dagar bevittnat ånyo. Jag syftar på det trångbröstade sätt hvarpå monarkens prerogativ att utfärda amnesti blifvit tillämpadt. — Jag har efter min hitkomst icke träffat mer

än en svensk professor. Han var af den åsigten att protestförslaget bör fullföljas, så snart professorerna åter äro församlade.

Huru man kunnat meddela Studentersamfundet att saken var från finsk sida »opsat«, är mig en gåta. Ty det är ju, så vidt mig är bekant, de svenska professorerna som ansett aktionen på konti- 5 nenten böra uppskjutas till den tidpunkt då ferierna äro avslutade. Jag förmodar att man vid de skandinaviska universiteten redan i början af september skall upptaga frågan till diskussion och tillika afgöra huruvida dessa universitet böra uppträda med sin protest tidigare än det är möjligt i Tyskland, Italien, Frankrike o. s. v. 10 Och jag är öfvertygad att Eder artikel kommer att hafva ett starkt inflytande på besluten.

Castrén besökte mig idag. Han hade afrest från Ronneby innan Edert bref anländt dit från Stockholm. Det blef återsändt hit, men han erhöll det först idag. Detta är förklaringen hvarför det icke 15 var besvaradt.

Enligt min tanke är det önskvärdt att Studentersamfundet så snart som möjligt följer Eder uppmaning, oberoende af professorernas tillgöranden. Så snart jag erfarit något från Upsala, skall jag underrätta Eder därom. 20

Med sann högaktning och tillgifvenhet Eder

L. Mechelin.

4. *Leo Mechelin till Georg Brandes.*

Stockholm 13. sept 1904.

Käre Herr Professor!

Främst ber jag om ursäkt för att jag dröjt några dagar med be- 25 svarandet af Edert bref af 7/9. Orsaken härtill är, att jag icke själf hör till de aktiva personerna i den sak, hvarom fråga är, och därför behöfde upplysningar af andra. Tanken på universitetsprotester hade uppstått i Stockholm, medan jag var i Hjo. På grund af uppmaning gjorde jag den resa till Köpenhamn, som bl. a. beredde 30 mig förmånen att i frågan få tala med Eder.

Från finsk sida äro Baron v. Born och Häradshöfding Castrén, från svensk sida Direktör S. Palme, de som främst varit verksamma för nämnda tankes förverkligande. Huruvida de böra betecknas såsom »Chefer«, må lemnas därhän. Initiativet kan anses ha legat 5 i luften. Finska män böra egentligen icke i denna sak uppbära initiativtagarens roll; men väl kunna de verka såsom förmedlande arbetare.

Utom det betydelsefulla stöd, planen vunnit hos Eder, hvarjämte äfven andra danska män (proff. Tscherning, Torp, doc. Knudsen 10 m. fl.) gillat densamma, — har den omfattats med sympati af de svenska och norska universitetslärare, med hvilka öfverläggning i saken egt rum.

Men ferierna uppreste hinder mot planens omedelbara fullföljande!

15 Af Castrén och Palme har jag nu inhemtat, — att de och de vänner med hvilka de varit i rapport icke ett ögonblick tänkt sig att planen borde nedläggas, — att v. Born, som för tillfället är bortrest till Östergötland, efter några dagar torde besöka Upsala för att få erfara hvad där tillgöres, — samt att Castrén är öfvertygad 20 att från finsk sida icke något afstyrkande ord blifvit uttaladt mot planen och att danska Studentersamfundet skulle höja en protest mot det våld som öfvergått Finlands universitet.

Vidare har jag erfarit, att någon eller några, med anledning af de svårigheter, som kunna möta åstadkommandet af ett allmän- 25 nare uppträdande från de kontinentala universitetens sida, då ferierna så länge fördröja saken, alternativt tänkt sig, att protesterna kunde framträda individuelt, från enskilda professorer i olika länder, i enlighet med det föredöme Ni, Herr Professor, gifvit genom Eder artikel. Detta vore visserligen icke detsamma, som ett fullständigt 30 efterföljande af uppmaningen i Eder artikel. Men det skulle dock framstå såsom en betydelsefull frukt däraf.

Så ligger saken för närvarande.

Jag beklagar uppriktigt att ett så långt uppskof med de effektiva åtgärderna egt rum. Jag beklagar alldeles särskildt, att Eder härigenom bereds så mycket obehag. Jag hoppas på grund af hvad jag senast inhemtat, att mina vänner skola egna saken sina bästa bemödanden. För egen del är jag så gammal och så absorberad 5 af ansvarsfullt arbete, att jag icke kan genom energisk aktivitet ådagalägga det varma intresse hvarmed jag, äfven ur allmänt rättslig synpunkt, omfattar den ifrågavarande idén.

Med sann högaktning

Eder tillgifne 10

L. Mechelin.

Jag hoppas att Castrén skall hålla Eder au courant med frågans vidare utveckling. Själf skall jag ej underlåta att meddela hvad jag får erfara.

5. *Leo Mechelin till Georg Brandes.*

Stockholm 4 Nov. 1904. 15

Högtärade Herr Professor!

I slutet af September anträdde jag en resa till Kontinenten. Edert bref af 28. Sept. blev eftersändt, men kom för sent till de orter jag besökte och tyckes ha kvarlegat en rundlig tid i ett tyskt postkontor, tills det slutligen retournerades hit. Jag emottog det 20 sålunda först för några dagar sedan. Jag ber Eder på grund häraf vänligen ursäkta, att mitt svar kommer så sent.

Jag kan icke beskrifva i hvilken grad den tanken plågar mig, att Edra högsinnade bemödanden i den finska universitetsfrågan rönt så mycket motstånd och beredt Eder så mycket obehag. Ivar 25 Berendsens hållning i denna sak är för mig oförklarlig. Då jag träffade honom under mitt korta besök i Köpenhamn, i Juli, tycktes det mig att hans uppfattning om saken var en annan, än den som nu senare trädt i dagen. — Lika litet kan jag få klart för mig hvilka de finnar vore, som skulle ha föranledt I. B. att motarbeta Edra 30 planer.

Såsom jag i mitt senaste bref framhållit, har någon aktivitet från min sida (utom resan till Köpenhamn) icke varit möjlig. Då jag nu, efter återkomsten från min senaste utrikesresa, sökt erhålla inblick i förhållandena, har jag kommit till den åsigten att följande 5 omständigheter efter hand, här i Sverige, verkat afkylande på den värme hvarmed åtskilliga personer, enligt mina vänners utsago, först omfattat protestidén:

1) Plehwes död. Då *causa mali* är borta, torde man känna mindre böjelse att bryta stafven öfver det våld han begått, ehuru 10 våldet i sina verkningar fortbestår.

2) Det har berättats, att de tre universitetslärnarnas deportation gestaltat sig till ett relativt lindrigt lidande. »De ha det icke så alltför svårt där i Novgorod«; och Wrede har numera fått bege sig i all frihet till Tyskland.

15 3) Politiska »klokhetskäl«. Det är mycket sannolikt att officiella personer här i Sverige blandat sig i saken och stämt en del universitetslärare emot all offentlig protest. Man vill vara en vänlig och nobel granne åt Tsaren, som ju ändå har det svårt för Japans skuld! — I studentkretsarna i Upsala har den mening gjorts gällande, 20 att en protest eller en sympatittring från Upsala studentkårs sida »endast skulle skada studentkåren i Helsingfors«!! Ungdomens rättskänsla skall förhålla sig stum af diplomatisk beräkning, hvilken dessutom är alldeles oriktig.

4) Den långa tid som förgått sedan initiativet uppstod, torde 25 ock ha varit gynsam för den »vis inertia« som så ofta hindrar energisk handling.

Jag hoppas att Castrén lemnat Eder fullständigare upplysningar om situationen än dem jag, i mitt eremitlif, kunnat pretera.

Men hvad jag framför allt önskar få sagdt åt Eder, det är att 30 Ni, Herr Professor, genom Edra inlägg för att väcka den civiliserade världens rättskänsla i anledning af tyranniets framfart mot Finlands Universitet, bragt mitt hjerta att klappa varmt af tack-

samhet mot Er. Jag har sedan årtionden hyst beundran för Edert snille, Eder lärdom och Eder stora, fria syn på nationernas och mensklighetens lif. Nu har jag ock lärt känna Er som en man, som är redo till personligt uppoffrande handling för det han anser rätt, och emot det han anser orätt. 5

Under en långvarig bana, som omfattat äfven statsmänna värf och diplomatiska uppdrag, har jag så ofta mött denna återhållsamma kyla, denna beräknande passivitet, hvilka inför genomsnittsmänniskor gälla såsom bevis för politisk klokhet. Jag har därvid funnit, att dessa egenskaper nästan alltid varit endast ett yttre skal 10 öfver politisk tarflighet.

Den politiska tarfligheten florerar ännu, öfverallt i världen. Den ena är rädd att stöta sig med förnäma herrar. Den andra fruktar att anses för entusiast. Den tredje kan ej fatta betydelsen af talet om alla rättänkandes solidaritet. O. s. v. Och så finna de alla, att 15 man bör ställa sig bakom den s. k. politiska klokhetens sköld hellre än att öppet träda fram bland dem som kämpa för rätten och frihetens sak. — Värdet af Edert uppträdande minskas ej däraf att en sådan majoritet ej följer Eder åt.

Studenterna i Helsingfors äro tacksamma och stolta öfver att 20 Georg Brandes gillat deras hållning och uppträdt såsom deras vän. Och jag känner detta lika varmt som studenterna.

Jag trycker Eder hand och tecknar

med sann tillgifvenhet

L. Mechelin. 25

6. *Leo Mechelin till Georg Brandes.*

Helsingfors 24 december 1904.

Högtärade, käre Herr Professor!

Den 4 December lemnade jag Stockholm för att deltaga i vår finska landtdag: landsförvisningen hade blifvit suspenderad för mig och några andra. 30

Min kommissionär i Stockholm, ehuru skriftligen anmäld af mig

hos Postkontoret, erhöU icke Edert rekommenderade bref för hitsändning, innan jag sändt honom fullmakt enligt speciellt formulär. Och all min korrespondens på Stockholm måste gå med resande. Resultatet häraf är, att jag först igår fick emottaga Edert bref af
5 6 December! — Jag har telegraferat till Eder, Hotel Continental, Paris: Désire réconciliation, accepte arbitrage.

Men då jag befarar att Ni redan afrest från Paris, vill jag härmed bekräfta detta svar.

Min afsigt borde för öfrigt längesedan vara känd. Jag har i slutet
10 af November skrivit till Ehrström och Semínoff att jag önskar »réconciliation et fusion des deux Européens« — och att man borde söka någon förmedlare. Jag har skrivit detsamma till B. Björnson och telegraferat enahanda önskan till Seignobos, såsom svar på ett bref från honom.

15 Jag hoppas därför att den ledsamma fataliteten, som vållat att jag för sent erhållit Edert bref, icke skall ha hindrat arbetet på försoning.

Efter tre veckors oafbruten ansträngning vid landtdagen, är jag nu épuisé och sjuk, men tillika glad öfver landtdagens duktiga
20 hållning.

Mätte frågan om l'Européen blifva väl ordnad!

Jag ber Er, Herr Professor, emottaga försäkran om min sanna högaktning och tillgifvenhet

L. Mechelin.

KOMMENTAR

FORTEGNELSE
OVER
TITELFORKORTELSER

- Berl. Tid.* = Berlingske Tidende.
Dagbl. = (dansk) Dagbladet.
Dagb. o. br. = Victoria Benedictsson: Dagboksblad och brev,
utg. av Axel Lundegård (3. uppl.).
Det 19. Aarh. = Det nittende Aarhundrede, udg. af Georg
og Edvard Brandes.
D. N. = Dagens Nyheter.
Fædrel. = Fædrelandet.
Ill. Tid. = Illustreret Tidende.
Mrgbl. = (dansk) Morgenbladet.
NDagbl. = (norsk) Dagbladet.
NdaMdskr. = Nyt dansk Maanedsskrift, udg. af Vilh. Møller.
Pol. = Politiken.
SS. = Georg Brandes: Samlede Skrifter (1899 ff.).
Sv. Dagbl. = Svenska Dagbladet.

*

Br. = Brev. Hvis Brevet har været trykt tidligere, meddeles Trykstedet i Kommentaren; hvor intet er angivet, er Brevet først offentliggjort i nærværende Udgave.

Oscar Levertin till Georg Brandes

1883—1906.

Levertins brev, av vilka blott ett par har utelämnats, tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn. Georg Brandes' brev tillhöra K. Biblioteket i Stockholm och få enligt testamentariskt förordnande ännu ej offentliggöras.

Br. 1. 3.3. *min första bok*] »Från Rivieran, reseskisser« (1883). Den andra boken Levertin nämner i brevet är berättelsesamlingen »Småmynt« (1883).

Br. 2. 3.17. *mitt sista opus*] »Konflikter«, en novellsamling från 1885. ¶ 3.21. *den lilla noten*] noten angav att novellen stödde sig på källställen, vilka finnas samlade i Hermanns »Gottesdienstliche Altertümer« och Prellers »Griechische Mythologie« etc.

Br. 3. 4.22 f. *Claes Lundin under professor Retzius' frånvaro*] professor Gustaf Retzius var från hösten 1884 ägare och efter några månader chefredaktör för »Aftonbladet«. Meningen var att tidningen skulle drivas i en liberal och även mot den nya litteraturen vänlig anda. Gustaf af Geijerstam hade anställts som litteraturkritiker, och Levertin och Ola Hansson skrevo där. Det var Retzius' avsikt att av »Aftonbladet« bilda ett organ på samma liberala linje som den nystartade danska »Politiken«. Georg Brandes hade också bidragit, bl. a. med artiklar om »Sällskapslivet i Berlin« (6-7/10 1884) och »Bismarcksanekdoter« (31/10 och 1/11 1884), som omarbetade influtit i hans bok »Berlin« (1885). Men glädjen blev icke långvarig. Retzius var en pålitlig liberal i politiskt och socialt avseende, men samtidigt under inflytande av sin maka Anna Hierta-Retzius en sedlighetsivrare rörande den sexuella moralen och var främmande för litteraturens mera färgrika uttryckssätt. Levertin slutade att skriva i »Aftonbladet« i okt. 1885, senare på hösten måste Ola Hansson lämna tidningen, och i juli 1886 slutade Geijerstams medarbetarskap.

Det var redan ett tecken på ändrade signaler på den kulturella avdelningen, att kåsören Claes Lundin 1885 hade anställts i A.B. som krönikör och recensent. Han tillhörde en äldre skola och var avogt stämd mot den nya litteraturen. Lundin fann egendomligt att Geijerstam kallat sin bok roman, då denna benämning »väcker anspråk på konstnärlighet, något som 'Erik Grane's författare sannolikt aldrig åsyftat«. »Tråkighetens damm« låge över en stor del av boken; förf. var »oförsiktig« i sina sexuella skildringar; icke heller kunde han skildra kvinnor, ty, visste Lundin, »han har icke haft tillfälle att iakttaga kvinnorna«. Artikeln bär prägeln av ett narraktigt gammalmansöversitteri. Geijerstam hade tidigare polemiserat med Claes Lundin i »Stockholms Dagblad« rörande August Lindbergs Hamlettolkning, framförd vid uppförandet av Shakespeares drama 10/11 1884 på K. Stora Teatern. Att Lundin nu skrev nedsättande om »Erik Grane« i A.B. (10/11 1885), där Geijerstam var anställd, visade att L. inte var orolig för opinionen på ledande håll i tidningen. Brandes skrev ej om »Erik Grane« i A.B., men väl i »Politiken« 16/12 1885. Se J. Landquist: »En grupp åttiotalspioniärer« i »Aftonbladet«s jubileumsnummer 30/11 1930 och H. Ahlenius: »Georg Brandes i svensk litteratur«, 1929, s. 296.

Br. 4. 5.21. *min gradualafhandling*] »Fars och farsörer i Frankrike«. Disputationen hade ägt rum 11/2 1888 i Upsala. Professorn i litteraturhistoria C. R. Nyblom förhöll sig reserverad mot den, och Levertin fick ej docentur på den. Se W. Söderhjelm: »Oscar Levertin« I, s. 239. ¶ 6.1. *komma hit upp*] Brandes kom först följande år i febr. 1889 till Upsala och höll föreläsningar.

Br. 5. 6.20 f. *mig och henne*] Levertins hustru Lisen Svanström hade avlidit 19/3 1889 kort efter makarnas samvaro med Brandes i Upsala. ¶ 7.4. *Tschandala*] novell av Strindberg, tryckt först på danska 1889. ¶ 7.5. *en reaktionsnovell*] Levertin planerade »Livets fiender«, som utkom 1891 och vari skildras trycket av reaktionen under 1880-talets sista år: huvudpersonens motståndare Hessler är en stridbar bekämpare av den nya tiden. ¶ 7.9 f. *min . . . afhandling om Gustaf III's Teater*] avhandlingen »Teater och drama under Gustaf III« (1889).

Br. 6. 7.21. *min lilla artikel*] en rec. i »Dagens Nyheter« 8/12 1890 över den nyutkomna delen »Det unge Tyskland« av Brandes' »Hovedstrømninger«, det sista bandet i verket. Artikeln är omtryckt i SS. XV. ¶ 7.25. *den Kochska ympningen*] man hade i Davos börjat experimentera

med Robert Kochs nyuppfunna preparat tuberkulin. ¶ 7.29 f. *Er lilla dotter*] Brandes' dotter Astrid hade avlidit i difteri 19/11 1890.

Br. 7. 8.11 f. *en essay öfver Bellman*] essayen »Konturer till en Bellmanskaraktistik«, som publicerades i »Ord och Bild« och sedan omtrycktes under titeln »En Bellmanskaraktistik« i samlingen »Från Gustaf III:s dagar« (1896). Essayen tillkom i anledning av hundraårsminnet av Bellmans död 11/2 1795. ¶ 8.27. *Gustaf III som dramatiker*] Levertin hade 1894 utgivit ett arbete med titeln »Gustaf III som dramatisk författare«.

Br. 8. 9.10. *min lilla Rydbergs-artikkel*] en essay över Viktor Rydberg i kalendern »Svea« 1895, omtryckt i samlingen »Diktare och drömmare« (1898). Rydberg hade avlidit 21/9 1895. ¶ 9.13. *hedrande förslag*] se s. 11.11 f.

Br. 9. 11.6. *Hvilken vacker bok G. af Geijerstam skrivit*] novellsamlingen »Kampen om kärlek« (1896).

Br. 10. 11.17. *Nyblom*] professor C. R. Nyblom avgick 1897 från sin professur i estetik, litteratur- och konsthistoria i Upsala. Till hans efterträdare kallades Henrik Schück, tidigare professor i Lund. Levertin sökte ej. ¶ 11.24. *en monografi öfver Lafrensen*] Levertins bok »Niclas Lafrensen d. y. Konsthistorisk studie« utkom våren 1899. ¶ 12.9 f. *min otrogna Pylad*] Verner v. Heidenstam, som företagit en resa till Turkiet och Ryssland för att göra studier till »Karolinerna«. ¶ 12.16 f. *på väg till Paris*] Levertin reste sommaren 1896 till Paris och London för konsthistoriska studier, särskilt rörande Lafrensen.

Br. 11. 12.26. *de vänliga raderna om min bok*] »Från Gustaf III:s dagar«, som utkommit på hösten 1896. ¶ 12.30. *en ny tidning*] planerna förändrades därhän att en redan förut existerande tidning, »Svenska Dagbladet«, 1897 övertogs av ett konsortium. Initiativtagare till det nya företaget var V. v. Heidenstam. Tidningen gav litterära och kulturella artiklar större utrymme än eljest varit vanligt i svensk press. Levertin medarbetade där flitigt till sin död som litteraturkritiker; vid sin sida hade han Tor Hedberg som konstkritiker. Den nya litteraturen fick härmed ett organ, som tillika blev en av Sveriges ledande tidningar. ¶ 13.2. *politisk redaktör Steffen*] Gustaf F. Steffen, senare professor i nationalekonomi i Göteborg, förestod under maj månad 1897 jämte Simon Brandell den inrikespolitiska avdelningen i Sv. D., men båda lämnade tidningen 1/6. ¶ 13.12. *min system*] Anna Levertin.

Br. 12. 13.26 f. *en längre novell af Hallström*] »Vinterdagar«, som gick som följetong 6/5—16/5 1897 (omtr. i »Ungdomsnoveller« 1923).

Br. 13. 14.16. *den andra artikeln*] Brandes hade inlämnat tre artiklar till Sv. D. Den första 11/5 1897 var en rec. av Heidenstams »Karolinerna« I och stod främst på första sidan i tidningen. Den är omtryckt i Brandes' SS. III 666 ff. Den andra artikeln avhandlade K. A. Tavaststjernas roman »En patriot utan fosterland« och var införd på första sidan som understreckare 19/5; Brandes har tydligen betraktat det som någon sidovördnad att artikeln därmed stod lägst på sidan. Den tredje artikeln, en kritik av Helge Rodes »Sommeræventyr«, publicerades 18/6. ¶ 14.30. *en utställning*] konst- och industriutställningen i Stockholm öppnades 15/5 1897. Snoilsky hade skrivit en kantat till invigningen. Sv. D. utgav 16/5 ett firsidigt »extrablad« om utställningen. ¶ 15.2. *journalistkongressen*] 25/6 1897 öppnades på Riddarhuset i Stockholm en internationell journalistkongress.

Br. 14. 15.29. *min bok*] »Rococonoveller«, som utkommit hösten 1899. I denna samling ingick berättelsen »Kalonymos«, som sedan omtalas i brevet.

Br. 15. 17.3. *uppsatsen*] i januari- och februarihäftena av »Varia« 1901 publicerades Brandes' studie »Judar och kristna i Rumänien«, som samtidigt trycktes i »Tilskueren«.

Br. 16. 18.14 f. *en artikel till årets julnummer*] Brandes skrev ingen sådan artikel. ¶ 18.21. *artikeln om madame du Deffand*] i Pol. 30/9 1901, omtryckt under titeln »Elskov i det attende Aarhundrede« i Brandes' SS. XVI, 1906. ¶ 19.6. *lefva min mesta tid i Dantes närhet*] Levertin föreläste höstterminen 1900 om Dante och läsåret 1901 om den italienska renässansens begynnelse. Tidigare hade han i »Diktare och drömmare« (1898) behandlat Dantes »Vita nuova«.

Br. 17. 20.10. *mina »Dikter«*] »Dikter. Tredje samlingen« av Levertin hade utkommit hösten 1901. Denna sköna diktsamling blev föremål för en del orättvisa omdömen, framför allt av Edvard Alkman i »Dagens Nyheter«. Särskilt blevo några språkliga svagheter föremål för angrepp. Levertins gamla motståndare, C. D. af Wirsén, Svenska akademiens sekreterare, skrev en i det hela starkt avvisande anmälan. ¶ 20.11. *min strid mot Akademien*] det litterära Nobelpriset hade första gången utdelats hösten 1901 till Sully Prudhomme. Levertin hade med starka ord angripit detta val i en artikel i Sv. D. 12/12. Han påpekade att Tolstoy,

Ibsen, Björnson och Zola stodo som diktare ojämförligt över den franske akademisten, vars diktning han liknade vid »en liten, ömtålig och behagfull bonbonnière . . . Det försäkras oss att erhållarna av de vetenskapliga prisen stå på tinnarna i sitt fack. Vi hade för den svenska bildningens skull och dess anseende över världen också velat att enahanda varit förhållandet med den litterära pristagaren«. Två dagar senare offentliggjordes en adress till Tolstoy från ett representativt antal svenska författare och konstnärer — även Strindberg hade undertecknat adressen — vilken hyllade Tolstoy, uttalade att han främst bort komma i åtanke vid den första litterära Nobelprisutdelningen, och att »den institution, vilken har att bestämma över sagda pris, i följd av sin nuvarande sammansättning varken giver något uttryck för den konstnärliga eller allmänna meningen«. Initiativtagare till adressen var den litterära Svenska Dagbladskretsen. Se W. Söderhjelm: »Oscar Levertin« I, 1914, s. 413 ff. ¶ 20.19. *en liten monografi från rococon*] ett band i »Svenska memoarer och brev«, A. L. Hamiltons »Anekdoter«, försett med ett längre företal av Levertin.

Br. 18. 20.27. *en serie litteraturhistoriska monografier*] åsyftar serien »Die Literatur, Sammlung illustrierter Einzeldarstellungen, herausg. von Georg Brandes«, vari 1904 utkom Levertins studie »Selma Lagerlöf«.

Br. 19. 21.17 f. *granskningen af min Salomo och Morolf*] Georg Brandes' anmälan av Levertins diktsamling »Kung Salomo och Morolf« stod i Sv. D. och Pol. (14/12 1905) och är återgiven i Brandes' SS. XVIII. Brandes hade gjort en öppenjärtig reservation mot Salomos karaktär i dikten. Han skrev: »Jeg tilstaar, at denne Salomo ikke forekommer mig vis. Jeg foretrækker Sokrates's Visdom for hans, græsk Visdom for jødisk. Jeg vurderer en Levevisdom, der ikke skænker Døden mange Tanker og ikke gaar ud paa Forsagelse. Salomos Nederlag overfor Sulamith lader mig kold. Dette Nederlag beror jo langt mindre paa Modsætningen mellem hans mørke og hendes lyse Natur end paa, at Instinktet i ham er utilladelig usikkert, saa han trods sine mange Erfaringer henvender sig til den urette Kvinde. Og selve dette turde atter have til Grund, at han ved sit spredte og løse Hang til en altfor stor Mangfoldighed af Kvinder har sat Instinktets Sikkerhed til og i sin Famlen ikke finder Den han varigt kan behage og beherske«. I övrigt innehöll recensionen varma erkännanden av vissa dikter i samlingen, särskilt »Mullen och vindarna«, där Levertin sades ha nått »hvad der er hans Kunsts egentlige Maal, det pragtfuldt Sublime«.

Br. 20. 22.17. *Eder föreläsning*] Brandes höll i febr. 1906 föreläsningar i Stockholm och Upsala över Voltaire och Ibsen. Vid festen å Grand Hotel efter föreläsningen i Stockholm 14/2 höll Levertin ett tal till Georg Brandes, som är återgivet i delen »För och mot« i Levertins SS. Voltaire-föreläsningen i Upsala — som utgivaren av detta band bevistade — gestaltade sig icke fullt lyckligt: den ägde rum i universitetets aula, som var fullsatt, men då föreläsningen, som varade något länge — drygt två timmar — och Brandes, som satt i stolen, icke kunde höras på läktaren, avlägsnade sig mot slutet rader av studenter utmed läktarens väggar. Vid den följande festen på studentföreningen Verdandi, där han blev föremål för en högstämd hyllning av ordföranden August Lindh, en teolog med estetiska intressen, påminte Brandes sarkastiskt om detta avtåg: det hade erinrat honom om en kamelkaravan, som drog förbi i öknen. I övrigt besvarade han vänligt hyllningstalet; i anledning av den försäkran, som därvid givits honom om den verkan han utövat på sinnena, sade han att detta kan en författare aldrig veta: han är ensam och får i allmänhet icke erfara om hans verk haft betydelse för några människor. Talet är ej omtryckt.

Oscar Levertin till Edvard Brandes

1885—1905

Oscar Levertins brev tillhöra fil. dr. Harald Schiller, och fragment ur dem ha varit återgivna i »Bonniers litterära magasin« 1939. Edvard Brandes' brev tillhöra K. Biblioteket i Stockholm och få enligt testamentarisk bestämmelse ännu icke användas.

Br. 1. 27.4. *en liten novell*] det är fråga om en novell ur Levertins nya novellsamling »Konflikter«, som innehöll en längre novell, »Konflikter«, och fyra smärre. Titelnovellen publicerades som följetong i Pol. 17/8—29/10 1885.

Br. 2. 28.1. *boken .. nersablad*] »Konflikter« blev i Sverige ganska strängt bedömd, dock mer på grund av dess anmärkta språkliga och stilistiska brister än av sedlighetshänsyn. Se härom W. Söderhjelm: »Oscar Levertin« I, s. 182 ff. ¶ 28.13. *Upsalaroman*] »Erik Grane« av G. af Geijerstam. ¶ 28.28 f. »Vildanden« .. »Over Evne«] »Vildanden« hade haft sin urpremiär i Sverige 30/1 1885 på Dramatiska teatern i Stock-

holm, varvid August Lindberg spelade Hjalmar Ekdal. Stycket återupptogs på hösten 1885, då August Palme spelade Hjalmar Ekdals roll. 2/1 1886 hade »Over Evne« sin svenska premiär på Nya teatern i Stockholm med August Lindberg i Sangs roll. Jf. br. 7 till Edvard Brandes.

Br. 3. 29.13. *Till »Politikens julnummer]* Levertin offentliggjorde i Pol:s julnummer 1885 »Viottis Adagio«, senare tryckt i »Ny Illustrerad Tidning« 30/10 1886, och slutligen i »Ungdomsnoveller«, SS. III, 1918. Skissen handlar om svärmodet hos en åldring, som nödgas draga sig tillbaka: det 70-åriga justitierådet upptäcker att han ej längre kan spela Viottis Adagio på sin violin. ¶ 29.15 f. *Man gifver . . H. Bang rätt]* Herman Bang hade i »Göteborgs Handelstidning« och »Politiken« börjat en artikelserie »Det unga Sverige«. I den första artikeln 18/8 utvecklade han hur den svenska dikten visade en ringa teknisk fulländning: »Ty hur litet tänker man dock på formen, den svenska konsten är de näst bästa ordens konst. Man tager det uttrycket man lättast hittar, blott för att få sagt vad man har på hjärtat. Men olyckan är att när man bär sig så åt, får man det aldrig sagt. Ty det formellt fulländade är ingenting annat än det med erinringens skärpta möda funna fullkomligt sanna uttrycket för stämningen och förnimmelsen«. Levertins citat »de näst bästa ordens konst« är sålunda hämtat från Bangs artikel.

Br. 4. 30.22. *»Elfte timman«]* »I elfte timmen«, novell i »Konflikter«. ¶ 30.25. *»Hur man gör godt«]* ett skådespel i 4 akter av Anne Charlotte Edgren Leffler, som 11/11 1885 haft en framgångsrik premiär på Nya Teatern. Gustaf af Geijerstam berättade i sin recension 12/11 i »Aftonbladet«: »Salongen var fullsatt, spänningen stor och framgången fullständig«. ¶ 30.27. *jag . . skref till Er bror]* se ovan br. 3 till Georg Brandes med kommentar.

Br. 6. 32.27 f. *Merimée's recept för Panizzi]* i »Lettres à M. Panizzi« (1881).

Br. 7. 33.21. *en »Förlofvelse«]* skådespel av Edvard Brandes; det uppfördes icke detta år. ¶ 33.23. *»Et Brud«]* skådespel av Edvard Brandes; det uppfördes följande år 12/1 1887 på Dramatiska teatern i Stockholm. ¶ 33.26. *Retzius' »Aftonblad«]* jf. anm. till s. 4.22 f. ¶ 33.30. *hr Runström]* J. A. Runström, som tidigare skrivit i »Göteborgs Nyheter«, var under några år litteraturkritiker i »Aftonbladet«, senare i »Nya Dagligt Allehanda«.

Br. 8. 34.26. *fru Agrells . . nya stycken]* Alfhild Agrells dramer »En

lektion« och »Ensam« hade haft premiär på Dramatiska Teatern 3/2 1886. »En lektion« var en »konversation« i en akt och »Ensam« ett skådespel i tre akter; Frederiksson utförde en av rollerna. Särskilt »Ensam« väckte bifall. Det framkallade, skriver »Dagens Nyheter«, »med sina skakande scener en så djup rörelse, att vi ej ofta därtill bevittnat ett motstycke i en teatersalong«. Dramat höll sig på scenen och framfördes även nästa spelår. ¶ 35.5 f. *en revy 1886*] »1886. Revy i litterära och sociala frågor«, utg. av G. af Geijerstam. Se anm. till s. 36.14 f. ¶ 35.22 f. *min lilla bagatell i »Tilskueren«*] »En Pintseidyl. Skizze« i januarihäftet av »Tilskueren« 1886, på svenska »En pingstidyll« i kalendern »Nornan« 1886 (tr. 1885).

Br. 9. 36.2 f. *den praktiga artickeln om Ola Hansson*] Edv. Brandes hade berömmande anmält Ola Hanssons »Notturmo« och »Litterära Silhouetter« i Pol. 10/3 1886. ¶ 36.14 f. *Ernst Josephson, Lindgren, Hj. Branting*] Josephson bidrog i »1886. Revy« med artikeln »Svenskhet i konsten«, Hellen Lindgren med »Romantismen i Frankrike« och Hjalmar Branting offentliggjorde en social studie »En undergrävd maktställning«, behandlande bondeståndets ekonomiska tillbakagång; Levertin meddelade den polemiska artikeln »Litets svar på tal«, vari han bemötte anklagelserna mot den nya litteraturen för ateism, bristande patriotism och osedlighet, delvis omtryckt i W. Söderhjelm's »Oscar Levertin« I, s. 229 f. ¶ 36.28. *Faublas*] huvudpersonen i Louvets liderliga roman »Les amours du chevalier Faublas« (1787—89).

Br. 10. 37.13. *min doktorsafhandling*] »Fars och farsörer i Frankrike«. Se anm. till s. 5.21. ¶ 37.29. *Fru Anne Charlottes sista*] novellsamlingen »Ur livet« IV (1886). ¶ 38.15. *Nordling*] Johan Nordling, senare redaktör för »Idun«, hade 1885 utgivit en berättelse »Vera« om en ung flickas känsloliv och tidiga död; boken hade fäst uppmärksamhet på författaren. ¶ 38.30. *Jacobsens efterlemnade ting*] den posthuma samlingen »Digte og Udkast« (1886).

Br. 11. 39.23. *min obetydliga artikkel*] Levertin hade haft en längre artikel »Fransk Bognyt« i Pol. 30/8 1886. Den behandlade med särskild sympati Jean Richepin med anledning av hans diktsamling »La Mer«. I övrigt omtalades Bourget och Zola (»L'Oeuvre«). ¶ 39.30. »*En lifsfråga*«] Levertin åsyftar »En livsgåta«, Tor Hedbergs första drama; stycket uppfördes icke på Nya teatern denna höst. ¶ 40.3. *Judas Iskariot*] Tor Hedbergs roman »Judas. En passionshistoria« utkom 1886. ¶ 40.8 f.

Han lär . . komma att skälla på vår halfgud Bellman] Bellmanskulten hade redan tidigare varit ett gärna sett föremål för Strindbergs satir. I »Det nya riket« (1882) låter han en gammal man på dödsbädden testamentera »detta råd till sin avhållne son»: »Förneka Kristi gudom, gosse, det får du, mantalskriv dig som ateist, angrip det regerande konungahuset, men för d—n rör aldrig vid Carl Michael Bellman: våga aldrig hysa några andra än andras meningar om honom; anfåktas du av tvivel, så gå ut i ödemarken, men tig, tig; säg att han är nationalskald, skriv i tidningarna att det inte finns någon svensk bonde av de fyra miljonerna, som icke älskar hans visor, som icke kan dem utantill; har du en röst som en korp, så lär dig sjunga Bellman; får du en son, så döp honom till Carl Michael« etc. (SS. X, s. 70). I »Jäsningstiden« (SS. XVIII s. 368 f.) angriper den unge Strindberg i ett studentlag Bellmansdikten inte minst av moraliska skäl: »Ingen fyllhund, aldrig så stor, ligger i rännsten och begrundar sin mors samlag, som kallat honom till världen. Intet lustparti far ut till Fiskartorpet en söndagsförmiddag, att när klockorna ringa i Danderyd begå samlag mitt i solskenet. Detta är icke livsglädje, ty den tillhör ungdomen, och det här handlar bara om oförmögna gubbar. Därför är Bellman toddegubbspoeten« (s. 370). ¶ 40.12. *fröken Roos*] Mathilda Roos utgav 1886 »Hårt mot hårt«.

Br. 12. 41.12. *Stella Kleve*] pseud. för Mathilda Kruse, 1890 gift Malling. Hennes »Pyrrhussegrar« i »Framåt« 1886, h. 2, var en dristig erotisk agitationsnovell. Den skildrar en dödssjuk flicka på ett lungots-sanatorium, som ser tillbaka på de erotiska anfåktelser hon besegrat: dessa segrar voro pyrrhussegrar, ty de hade försvagat henne. Denna utmaning ställde naturligtvis genast upp en rad insändare. Men samtidigt pågick i »Framåt« en annan polemik, som den unga stridslystna Stella Kleve också väckt. I nr 17 av tidskriften hade hon haft en artikel »Om efterklang- och indignationslitteraturen i Sverige«, vari hon riktade ett frejdigt angrepp mot den ständiga svartmålningen av männen och särskilt mot fru Agrells indignationsdramatik. Inledningen anger tonen: »Ibsen har mycket på sitt samvete; — hade han bara ett ögonblick kunnat ana, att hans käcka Nora skulle bli moder till en sådan härskara av moraliskt förfördelade och undertryckta damer, så tror jag att han till vad pris som helst låtit henne stanna i sitt Dukkehjem och dras med mannen så gott hon kunnat«. Det är på denna artikel fru Agrell svarar

i nr 23 (1/12) av »Framåt« 1886 i värdig ton och utan att indraga novellen »Pyrrhussegrar«. Levertin misstar sig sålunda, då han nämner den angripna fru Agrell bland de sedlighetszeloter som uppträtt mot Stella Kleve. Fru Agrell såg kvinnofrågan i litteraturen från den sociala sidan, Stella Kleve enbart från den estetiska. Dessa Stella Kleves bidrag hade enligt Brandes i »Levned« III, s. 244 f. en ledsam effekt för redaktören, fru Alma Åkermark; hon måste upphöra med sin verksamhet som ledare av en privat flickskola, och tidskriften gick in 1888; hon emigrerade till Finland. ¶ 41.24. *Er pjes*] »En brytning« (»Et Brud«) uppförd 11/1 1887 på Dramatiska teatern. Gustaf Fredrikson utförde vetenskapsmannens roll i stycket. Framgången blev måttlig. Stycket spelades tillsammans med en äldre komedi »Din nästas hustru«.

Br. 13. 42.10. *Er sista pjes*] »Kærlighed« (1887). ¶ 42.10 f. *Georg Brandes' . . articklar i sedlighetsaken*] Brandes hade i tre artiklar i Pol. 6/7, 7/7, 8/7 1887 angripit en artikel i sedlighetsfrågan av frk. Elisabeth Grundtvig. Se anm. till detta verk VI 169.26. ¶ 42.18 f. »*Fru Marianne*«] Ernst Ahlgrens roman. Levertin har tydligen inte kännedom om Edv. Brandes' nedgörande kritik av romanen i Pol. 25/6 1887. Se detta verk VI 231.9. ¶ 42.21. *en liten samling af Ola Hansson*] »Sensitiva amorosa«, som utkom 1887. ¶ 42.26. *Jag skall gifta mig*] Levertin ingick i aug. 1887 äktenskap med Lisen Svanström och for därpå på bröllopsresa över Holland och Belgien till Paris, där han samlade material för sin doktorsavhandling om fars och farsörer i Frankrike. ¶ 43.3. *Det är en roman*] »Livets fiender«, som utkom 1891.

Br. 14. 43.12. Detta brevets datering bereder bryderi. Det bör vara skrivet strax efter det föregående av 23/7 1887, ty i detta brev hade Levertin »som en hemlighet ännu« berättat, att han börjat den roman, som blev »Livets fiender«. Brandes har då i sitt svarsbrev uppmuntrat honom, varpå Levertin skriver: »Jag är rädd, att jag kommer Era vänliga förhoppningar om min roman på skam«. Brevet måste även vara skrivet före bröllopet, som ägde rum under förra delen av aug. 1887. Levertin hade i juni 1887 tagit sin lic.-examen i dåvarande tre ämnen, och var därefter fördjupad i arbetet på sin doktorsavhandling, varom även detta odaterade brev talar. Men vad menas med »olyckshändelsen« s. 44.1, varom »Svenska Dagbladet« haft »goda referater«? Det finns intet referat, än mindre »referater« av någon olyckshändelse i Sv. D. för juli och början av aug. 1887 av en art som kunnat intressera Edvard Brandes.

En svår olyckshändelse, som Sv. D. 26/8 1887 utförligt refererade, en eldsvåda i Södertälje, varvid 19 hus brunno ned och några barn förolyckades, kan ej komma i fråga, såsom av detta och följ. brev framgår: Levertin bodde efter återkomsten till Sverige i början av okt. 1887 ej i Stockholm, utan i Upsala. Däremot hade 23/9 1885 i Stockholm inträffat en olyckshändelse, som upprörde hela Norden: Kristina Nilsson-olyckan, då 18 personer nedtrampades i folkträngseln utanför Grand Hotel, sedan Kristina Nilsson sjungit från en balkong. Sv. D. hade i allra högsta grad sysselsatt sig med denna olycka från 24. t. o. m. 29. sept. med ett flertal referat och notiser, tre ledare, en mångfald spalter insändare. Också skulle en del av innehållet i brevet med de språkliga upplysningarna inbjuda att placera brevet i närheten av brevet av 14/11 1885. Men talet om romanen synes omöjliggöra detta. Edv. Brandes' brev till Levertin skulle naturligtvis strax ge klarhet i frågan. ¶ 44.24. *Min far drar sig . . nu ifrån sin affär*] Wilhelm Levertin ägde med kompanjon »Levertin & Sjöstedts konst-, pappers- och färghandel«, Drottninggatan 40, den första egentliga konsthandeln i Stockholm.

Br. 17. 46.6. *nu börjar min afhandling att närma sig slutet*] Levertins avhandling ventilerades 11/2 1888. Se brev 18 till Edvard Brandes och anm. till s. 5.21. ¶ 46.19. *G. af G. ligger hos Er*] G. af Geijerstam vistades i nov. och dec. 1887 i Köpenhamn, där han höll en serie föredrag om den nya svenska litteraturen. Se anm. till VI 171.5 ¶ 46.19 f. *Hans nya bok*] »Pastor Hallin«. ¶ 47.2. *Bazarow*] den unge revolutionären i Turgenjews »Fäder och söner«.

Br. 18. 47.26. *erkebiskopen*] Anton Niklas Sundberg, en myndig konservativ herre, som varit talman i både andra och första kammaren; konung Oscar hade vid denna tid erbjudit honom posten som statsminister, men han hade avböjt på grund av sin ålder och sitt ämbete. ¶ 47.30. *varför har »Politiken» ej talat om den*] 15/4 1888 innehöll Pol. en berömmande recension av »Hemsöborna«, skriven av Edv. Brandes, sedan arbetet utkommit i dansk översättning. Se anm. till VI 132.4. ¶ 47.31. *Sveas Fana*] otryckt komedi i fyra akter av Per Staaff, som satiriserade företeelser i journalist- och författarvärlden. Stycket hade haft premiär för fullsatt salong 16/1 på Dramatiska teatern. »Sveas fana« är namnet på ett liberalt skandalblad, vars interiörer skildras. Det mottogs med blandade känslor i pressen; den moderate J. A. Runström i »Aftonbladet« fann, att karikatyrns grovhet ej gjorde teckningen

mer träffande. ¶ 48.2 f. *Hedberg lär vara sysselsatt med en roman*] »På Torpa gård« (1888). ¶ 48.5 f. *fru Edgrens parallella dramer*] syftar på »Kampen för lyckan. Två parallelldramer« (1887) av K. L., d. v. s. Kovalevski-Leffler. Arbetet hade planerats av fru Kovalevski och fru Edgren gemensamt, men nedskrivits av den senare. Av de två dramerna tecknar det andra enligt underrubriken »hur det kunde ha varit«.

Br. 19. 48.20. *en liten recension*] Levertins rec. över Heidenstams »Vallfart och vandringsår« stod i Pol. 24/6 1888 under titeln »En Debut«. Den är delvis reserverad mot den Heidenstamska versformen, som påpekas ha rönt inflytande från Strindbergs »Sömngångarnätter«, men betonar starkt diktsamlingens friskhet och nyhet (sedan i SS. XIII). ¶ 48.30. *den nya pjesen*] Edv. Brandes' stycke »Overmagt«. ¶ 49.7 f. *en liten populär essay öfver Hutten*] först publicerad i »Ny svensk Tidskrift«, sedan i SS. X. Om denna essay se W. Söderhjelm's »Oscar Levertin« II, s. 202 ff. ¶ 49.9. *Eljes petar jag med min bok*] »Livets fiender«. ¶ 49.11. *en ny afhandling*] »Teater och drama under Gustaf III« (1889). ¶ 49.13. *G. af G:s svärfar*] »Svärfar«, skådespel i fyra akter (1888), som 24/2 1888 haft sin premiär på Södra teatern, där Geijerstam var litterär rådgivare. ¶ 49.19. *Röda Rummel*] manuskriptet till »Röda rummet« tillhör numera K. Biblioteket i Stockholm. ¶ 50.1. *B. B. har varit här och dundrat sedlighet*] Björnson höll i april 1888 i Stockholm och Upsala sitt bekanta föredrag om engifte och månggifte.

Br. 20. 50.15. *Garborgs härliga stycke*] »Uforsonlige« (1888). ¶ 50.16. *Ernst Lundqvist*] skrev romaner och noveller ända upp i sin höga ålderdom på 1930-talet; han var en god och fredlig fäsör. ¶ 50.21. *Heidenstams*] »Vallfart och vandringsår« (1888). ¶ 50.24 f. *Tor Hedberg dramatiserar Judas*] Hedbergs drama »Judas« utkom åtskilliga år senare (1895). ¶ 50.26. *han förfärdigar för ögonblicket ett drama*] »Herrarne Smith«, ett otryckt lustspel, som hade premiär på Södra teatern 28/8 1888.

Br. 21. 51.23. *Wall och gamle Hedlund*] Rudolf Wall var redaktör för »Dagens Nyheter« och S. A. Hedlund för »Göteborgs Handelstidning«. ¶ 51.26. *protektionister (publikaner)*] det protektionistiska systemet hade segrat vid 1888 års riksdag och spannmålstullar införts. Hösten 1888 stärktes protektionismens ställning ytterligare vid kompletteringsval till första kammaren och därmed att justitieminister Bergström, den främste kvarvarande frihandelsvännen i regeringen, avgick. ¶ 52.1. *ett par noveller*] »En Stockholmska« i »Ny ill. tidning« 22. och 29. sept. 1888 och

»Blind. En novell från Paris« i »Svea« 1889. ¶ 52.8. *B. Meijer*] en nu bortglömd författare, vars person intresserade Ernst Ahlgren och i någon mån gav drag åt Pål Sandell i hennes »Fru Marianne»; se Olle Holmberg: »Ernst Ahlgrenkonturer« i »På jakt efter en världsåskådning« (1932). ¶ 52.13. *David Bergström*] hade varit ordförande i Verdandi i Upsala och var på 1890-talet rösträttsrörelsens främste organisator.

Br. 22. 52.32. *det stora åminnelseåret*] franska revolutionens, som av många samtida ägnades en vidskeplig uppmärksamhet. ¶ 53.3 f. *lofvat skriva en folkskrift öfver Rousseau*] den blev ej av. ¶ 53.7. »*Tiveden*«] dikten ingår i Heidenstams »Dikter« 1895.

Br. 23. 53.19 f. *Er brors föreläsningar*] om Georg Brandes' föreläsningar i Upsala se anm. till VI 172.12. ¶ 54.10. *en reaktionshistoria*] »Livets fiender«. ¶ 54.12 f. *Af Tor Hedberg tryckes en ny längre novell*] »Noveller och skisser«, 1889, vari ingår en längre novell, »Ett ömtåligt uppdrag«.

Br. 24. 55.20. *Endymion*] recenserades av Edv. Brandes i Pol. 13/5 1889. ¶ 55.25. *Strindberg håller också på med något nytt, om en fiskeriintendent*] »I havsbandet« 1890.

Br. 25. 56.3 f. *Det var bra tråkigt för mig att vara så usel just när Ni kom till Stockholm*] Levertin hade i början av augusti under ett uppehåll i Göteborg efter en kvälls diskuterande med Heidenstam och Ola Hansson drabbats av en häftig lungblödning, som föranledde beslutet om vistelsen i Davos över följande vinter. Edv. Brandes besökte Stockholm som deltagare i orientalistkongressen i sept. 1889.

Br. 26. 57.10. *Jag väntar på glädjen med Heidenstam*] Heidenstam kom till Davos i nov. och stannade till början av febr. 1890. De båda vännerna skrevo här gemensamt broschyren »Pepitas bröllop«. ¶ 57.16. *Er bok*] berättelsen »En Politiker« (1889).

Br. 27. 59.18 f. *Heidenstam . . arbetar friskt undan på sin stora bok*] »Hans Alienus« (1892). ¶ 59.26. *fröken Roos*] Mathilda Roos övergick vid denna tid till ett författarskap med kristlig tendens. Hon utgav 1890 »Saulus av Tarsus. En själs historia tecknad efter bibeln«.

Br. 28. 61.7 f. *Prag, dit jag for för att känna en smula Ghetto*] besöket inspirerade Levertin till dikten »På judiska kyrkogården i Prag«.

Br. 29. 62.9. *Strindbergs bok*] »I havsbandet«. ¶ 62.12. *Tor Hedbergs sista*] berättelsen »Ett eldprov« (1890). ¶ 62.18. *mina poemer*] Levertin hade i »Svea« 1890 publicerat fem dikter, alla sedan intagna i »Legender och visor« (1891), i »Julkvällen« 1890 »En gammal nyårsvisa« och i »Jul«

samma år »Flores och Blanzeflor«, vilka poem även ingingo i samlingen. Dikterna väckte redan vid denna publicering mycken uppmärksamhet. ¶ 62.21. *Hedda*] »Hedda Gabler«. ¶ 63.4. *Jehuda Halevi*] spansk läkare, skald och filosof från ca. 1100 (jf. Heines dikt »Jehuda ben Halevy« av »Romanzero«).

Br. 30. 63.18 f. *angående öfversättning av mitt nya opusculum*] Levertins »Livets fiender« tyckes dock ej ha utkommit hos Cammermeyer.

Br. 32. 65.18 f. *mina dikter, som nyss utkommit*] »Legender och visor«. ¶ 65.27. *sankterar*] borde rätteligen vara »senterar«, men Levertin begick även eljes detta språkfel. Se W. Söderhjelm: »Oscar Levertin« II, s. 201. ¶ 66.11. *spelar jag för tiden »privatdocent« och föreläser*] Levertin hade höstterminen 1891 börjat sin föreläsarverksamhet som docent vid Upsala universitet. Om hans första intryck i denna nya ställning se W. Söderhjelm: »O. L.« I, s. 316 ff. ¶ 66.24 f. *en liten roman och en diktsamling af . . V. Rydberg*] »Vapensmeden« och »Dikter. Andra samlingen«, som båda utkommo 1891.

Br. 33. 67.17. *ditt vackra skådespel*] »Under Loven«. ¶ 67.28. *kritiken*] om kritiken av »Legender och visor« se W. Söderhjelm: »O. L.« I, s. 322 ff. ¶ 68.9 f. *f. d. Aftonbladsred. Beckman*] Ernst Beckman, 1887—1890 redaktör av »Aftonbladet« efter G. Retzius, utgav 1891 en diktsamling »Skilda toner«. ¶ 68.13. *Fåhraeus*] konstkritikern Klas Fåhræus, gift med skådespelerskan Olga Björkegren, hade utgivit »Dikter« 1891.

Br. 34. 69.2. *Brandell*] Simon Brandell, sedan redaktör för utrikespolitiska avdelningen i »Dagens Nyheter«, hade varit tredje opponent vid Levertins disputation. ¶ 69.26. *Hans Alienus*] Levertin skrev en studie över detta Heidenstams verk i »Ord och Bild« 1891.

Br. 35. 71.13 f. *Ola Hansson har kastat ut några forcerade noveller och en oklar broschyr*] »Kärlekens trångmål« och »Materialismen i skönlitteraturen«, båda utkomna 1892. ¶ 71.15 f. *pjeser af Strindberg och politiska verser mot Ryssland(!) av G. af G.*] 1892 utkom av Strindberg »Himmelrikets nycklar«, sagospel i fem akter, och 1893 »Dramatik«, innehållande fyra enaktare. Geijerstam utgav diktsamlingen »Satirer och drömmar«, vari ingår en diktcykel »Ryssland. Minnen och drömmar«. Den är en reseskildring på vers, som i lyrisk, icke satirisk form, betonar de sociala motsättningarna i tsarriket.

Br. 36. 72.6. *sin hustru*] Emilie Ugglå. ¶ 72.21. *Lundegård, som fått sin förtjusande miss*] Axel Lundegårds hustru Jeanie Mac Dowall, född

engelska. Han utgav 1893 romanen »Prometheus« i två band; en av figurerna har drag av Georg Brandes.

Br. 37. 73.4 f. *Jag har föreläst fram mot Corneille*] Levertin hade 1893 blivit anställd som docent vid Stockholms Högskola och föreläst där över fransk litteraturhistoria alltifrån febr. ¶ 73.12. *Nordensvan*] Georg Nordensvan, 1888—1900 anställd som litteraturkritiker i »Aftonbladet». ¶ 73.16. *Titania*] en roman av Lundegård 1892. ¶ 73.18. *Tor Hedberg har skrivit en liten pjäs*] »Nattrocken». ¶ 73.19 f. *G. af G. har skrivit en vers om mig som affällingen*] någon nyskriven dikt i detta ämne har jag ej funnit och någon sådan finnes ej antecknad i M. Johnssons förteckning i »En åttiotalist» (1934) över Geijerstams produktion. Däremot ingår i »Satirer och drömmar» 1892 en dikt »Vänkritik», som är genomträngd av djup bitterhet och tydligen är inspirerad av Levertins »avfall». ¶ 73.21. »Svea» i »Svea» 1893 publicerade Heidenstam berättelsen »Vid julbrasan», sedan i »Karolinerna» under titeln »Femtio år efteråt», och Levertin fem dikter under rubriken »Från Kejsar Carls tid». Den andra, som han i brevet särskilt nämner, är »Kejsar Carls visa»; den ingår liksom de övriga i »Nya dikter» (1894).

Br. 38. 74.3. *de båda böcker, jag sändt dig*] »Gustaf III som dramatisk författare» och »Nya dikter». ¶ 74.22. *en af hans nya poemer*] den berömda dikten »För mig finns ingen väg från hemmets dörr», offentliggjord i »Vintergatan» 1894. ¶ 74.24 f. *G. af G. . . vilkens landpjeser*] Geijerstam hade 1894 utgivit tre bondedramer under titeln »Svenska bondepjeser».

Br. 39. 75.8. *bok*] »Muhammed» (1895). ¶ 75.24. *en litteraturhistorisk studie*] »Johan Wellander» (1896-97). ¶ 75.29. »Vintergatan»] Levertin offentliggjorde i dess årgång 1895 »Hemlösa» och »En man till sin genius», sedan i »Dikter» 1901. ¶ 76.1 f. *två gamla pennfäktare . . gjort lycka*] Tor Hedberg hade 1895 fått uppförd lustspelet »Guld och gröna skogar» (tr. 1903) och Geijerstam hade utgivit romanen »Medusas huvud», en av hans bästa, som gav honom den första litterära framgången på åtskilliga år. Om denna roman se M. Johnsson: »En åttiotalist» (1934). ¶ 76.20 f. *en gammal förolyckad och andfädd tapetserare*] Harald Molander. Denne led av astma; han var en framstående regissör, en utmärkt miljömålare i sin historiska roman »En lyckoriddare» — även berömd av Levertin —, en habil teaterförfattare och en briljant versöversättare (»Cyrano de Bergerac» av Rostand), men kunde med allt detta ha sina fördomar som kritiker. Molander nekade icke i sin lilla rec. (i »Aftonbladet» 9/11 1895) över

Söderbergs »Förvillelser« debutanten begåvning: »I rent yttre formellt avseende äger hr Söderberg en rätt god talang«. Men han förklarade Söderbergs »fantasi uppjagad mera av boulevardromanernas än livets elände och utan kraft av indignation, satir eller ens medkänsla«. Den passus i rec., som väckt Levertins starka indignation, hade följande lydelse: »Man torde näppeligen kunna säga, att denna bok, läst av äldre förståndigt folk, är omoralisk till sin tendens, men den torde vara ett av de okyskaste alster av svensk penna, som i våra dagar smugit sig ut i bokhandeln utan förseglat omslag«. Om Brandes' mening om boken se ovan s. 217; jf. även Söderbergs br. till Brandes juli 1919 s. 258.

Br. 40. 77.6. *din sista roman*] »Lykkens Blændverk« (1898). Levertin skrev en artikel om romanen i »Svenska Dagbladet« 28/3 1898, omtryckt i SS. XV. Artikeln innehåller i mild form en djup kritik. Den riktar sig mot Brandes' brist på känsla för tillvarons hemlighetsfullhet, som gör att »något av det perspektiviska och oavslutade, med många horisonter bakom varandra« saknas i hans diktning, och mot hans torra pessimism rörande kärleken: det är ej sant, anser Levertin, att kärleken fullständigt försvinner, ty i grunden stannar dess levande minne kvar, och han hänvisar till Musset. I övrigt innehåller artikeln ett värtaligt beröm över Edvard Brandes' karaktär och konstnärliga stil. »En klinga från Toledo, så smidig och ändock så oböjlig, är den tanke, som dikterat dessa verk i ett språk, alltid det också detsamma, trots ämnenas brokiga karaktär, ett språk, vars väsen är knapp skärpa och en stickande grå glans, sådan vattnet får för solljus, brännande genom dunkla skyar«. ¶ 77.20. *arbete för specimen till en professur*] Levertin sökte till den efter Schücks förflyttning lediga professuren i litteratur- och konsthistoria i Lund. Då professuren också upptog konsthistoria, var han angelägen att även här meritera sig. Särskilt blev han under året starkt upptagen av arbetet »Niclas Lafrensen d. y.«, som utkom 1899. Även utarbetade han under året en mindre avhandling om den italienska barockstilens utveckling, som publicerades i »Nordisk Tidskrift« 1898, senare i »Utländsk konst« i SS. Två av de sakkunniga satte Levertin i första rummet. Då dessa utlåtanden offentliggjorts, återtog Levertin i okt. 1899 sin ansökan. Han var då redan sedan juni 1899 professor vid Stockholms Högskola. Bokförläggaren Karl Otto Bonnier hade på hösten 1898 förklarat sig vilja donera ett belopp av 100 000 kr. för en professur i litteraturhistoria under förutsättning att Levertin bleve en sådan lärostols första innehavare.

Br. 41. 78.3. *dina stycken*] »Smaa Skuespil« (1898). Någon rec. av dem förekommer icke i Sv. D. 1898. Däremot skriver Levertin 31/12 1898 om Edv. Brandes' »Holberg og hans Scene«. ¶ 78.16. *Hans artikel om Damaskus*] i Sv. D. 28/10 1898, ej senare omtryckt. Artikeln prisar välialigt verkets poetiska förtjänster. Man fylles med glädje och beundran för »den frodiga, pånyttfödda skaparkraft« varom det vittnar. Strindberg har »åter visat sig som den han förut varit, den okände, vilkens vägar vi icke kunna beräkna och vilkens resurser vi icke kunna mäta, vår samtida litteraturs störste nyskapare«. ¶ 78.17. *skämtet med fru Malling*] en skämtsamt ironisk rec. av Mathilda Mallings roman »Doña Ysabel«, omtryckt i »Ett decennium« I, 1912. ¶ 78.19. *Lundegårds släta Struensee*] Levertins artikel om Lundegårds roman med detta namn, varav första delen denna höst utkom, stod i Sv. D. 7/11 1898 och är upptagen i SS. XV. ¶ 78.22. *sagt sanningen om G. af G.*] Levertin hade i Sv. D. 15/11 1898 (SS. XV) en artikel om Geijerstams bok »Äkten-skapets komedi«, vari han anmärkte att det ej sällan fanns i G:s verk en viss disproportion mellan tanke och utförande. »Medan idén alltid griper med genomlidna känslors och genomkämpade tankars makt, har formen ofta en flyktighet som förringar.« Dock uttryckte artikeln övervägande en varm sympati för verket och författaren. ¶ 78.24. *min essaysamling*] »Diktare och drömmare« (1898). ¶ 78.27. *en liten resonnerande broschyr*] »Klassicitet och germanism« av V. v. Heidenstam (1898).

Br. 42. 79.12. *vänliga lyckönskningar*] Levertin hade i maj 1899 gift sig med Ebba Mesterton, f. Redlich. ¶ 79.12. *din sista bok*] romanen »Det unge Blod« (1899), som blev belagd med kvarstad som förgelseväckande och gav anledning till en aktion mod dess författare och »Politiken«. ¶ 79.27. *en stor konsthistorisk bok*] »Niclas Lafrensen d. y.« (1899).

Br. 43. 80.12 f. *mina noveller*] »Rococonoveller«, som Edv. Brandes anmälde i Pol. 31/12 1899. ¶ 80.31. *Ibsens nya*] »Naar vi døde vaagner«, som Edv. Brandes anmälde i Pol. 20/12 1899.

Br. 44. 82.1. *en längre novell*] »Magistrarne i Österås«, som Levertin färdigskrev på sommaren 1900 och som utkom på hösten.

Br. 45. 83.5 f. *Skamlösare agitation än den mot dig i vintras mins jag ej*] se anm. till s. 79.12. ¶ 83.15. *Göran och Draken*] Heidenstams novellsamling »Sankt Göran och draken« (1900), som var tillägnad Oscar Levertin. ¶ 83.16. *den asketiska tendensen*] titelberättelsen i Heidenstams bok

avhandlade konflikten mellan konstskapande och kärlek: »Därför hatar jag sinnligheten«, säger mästern Andreas, »att hon är oss till hinder i våra värv och berövar oss herremakten över våra gärningar«. ¶ 83.18. *Troels Lunds sista del*] »Sundhedsbegreber i Norden i 16. Aarh.« (1900).

Br. 46. 84.24. *i samma samling*] »Magistrarne i Österås« kom ut i den skandinaviska serien »Nordiskt familjebibliotek«. ¶ 84.26 f. »den gudomliga tråkighetens komedi«] Levertin föreläste på hösten 1900 om Dante; se anm. till s. 19.6.

Br. 47. 85.9. *den vänliga anmälan*] Edv. Brandes anmälde »Magistrarne i Österås« i Pol. 6/12 1900. ¶ 86.4. *en samling bref*] bibliotekarien C. C. Gjörwells familjbrev i »Svenska memoarer och brev« II, 1900.

Br. 49. 87.28. *min brors hustru*] Levertins broder rådman Lars Levertin var gift med Anna Hjort. ¶ 88.10 f. *den stora systemförändringen i Danmark*] efter vänsterns framgång vid 1901 års val hade bildats en ministär av vänsterreformpartiet.

Br. 50. 88.25 f. *din vackra . . . artikkel*] Edv. Brandes hade skrivit om Levertins »Dikter« i Pol. 24/12 1901. ¶ 88.29. *akademie striden*] se anm. till s. 20.11. ¶ 89.10 f. *Schücks judiska litteraturhistoria*] Schücks »Världslitteraturens historia« II behandlade den israelitiska litteraturen.

Br. 51. 89.14. *Hörups jordfästning*] V. Hörup hade avlidit 15/2 1902. ¶ 89.27 f. *några rader . . . om ditt fina stycke*] Levertin hade i Sv. D. publicerat en rec. av Edv. Brandes' skådespel »Primadonna« (1901), sedan införd i SS. XV.

Br. 52. 90.8 f. *översättning af Jesaja*] Edv. Brandes, som ägnat sina akademiska studier åt österländska språk, hade 1902 utgivit en tolkning på danska av profeten Jesaja. ¶ 90.30. *monografien öfver Lundberg*] Levertin hade 1902 utgivit en liten bok om 1700-talsmålaren Gustaf Lundberg. ¶ 90.31. *en brevsamling*] »Bref från Elis Schröderheim« i »Svenska memoarer och brev« VI, 1902. ¶ 91.8. *en monografi öfver Callot*] »Studier över Jacques Callot« utkom i »Ord och Bild« 1903, sedan i SS.

Br. 53. 92.17. *ett arbete om »det moderne Danmark«*] »Från det moderna Danmark« (1904).

Br. 54. 94.7. *en liten tournée*] Levertin höll i jan. 1905 föreläsningar i Åbo, Helsingfors och Borgå. Två föreläsningar avhandlade Dante och två Linné.

Br. 55. 95.13. *en liten bok om Linné*] vad Levertin hann nedskrivna därav utkom i en postum skrift 1906.

Verner von Heidenstam och Georg Brandes

1888—1889.

Heidenstams brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Georg Brandes' brev Heidenstams sterbhus. Korrespondansen är meddelad fullständigt.

Br. 1. 99.3. *den mig tilsendte Digtsamling*] »Vallfart och vandringsår« (1888).

Br. 2. 99.17 f. *Fadren öfverstelöjtnant*] Heidenstams far var överstelöjtnanten vid flottans mekaniska kår, överingenjören vid fyrverket Nils Gustaf v. Heidenstam. Om Heidenstams ungdomsbiografi se J. Landquist: »Verner v. Heidenstam« (i ser. »Svenskar«) 1909.

Br. 3. 101.22. *förord*] Brandes' förord till den danska översättningen av »Endymion« är återgivet i SS. III, 1900.

Edvard Brandes till Verner von Heidenstam

1890.

Det enda bevarade brev tillhör Heidenstams sterbhus.

Br. 1. 109.4. *Deres Navn i en Polemik med Garborg*] i en polemisk artikel i Pol. 12/8 1890 omnämner Brandes, att danskarna placera »Endymion« långt före Garborgs »Hos Mama«. ¶ 109.5. *Erik Skrams Omtale af Dem*] Erik Skram hade i juninumret av »Tilskueren« i artikeln »Et literært Rundskue« uttalat sig med komiskt förakt om Heidenstam. Det var en olöslig gåta hur goda namn som Georg Brandes kunnat anbefalla Heidenstams »Endymion« till översättning i Danmark, där dock tio personer på hundra kunde skriva läsbart. Det var betydligt mer mening i att översätta Ola Hansson och Geijerstam, vilken senare, när han var som bäst, Maupassant icke kunde överträffa. ¶ 109.7. »Glädje« og »Pepitas bröllop« har jeg . . anmeldt] Tor Hedbergs »Glädje« (1889) omtalas i Pol. 28/7 1890 och Heidenstams och Levertins »Pepitas bröllop« (1890) 10/8. Om den senare heter det: »'Pepitas Bryllup' er et Udbrud af Lede over kedelig og slet Literatur. Navns Nævnelser havde ikke skadet. Vi vil haabe, at de to Digtere selv hyppigt viser Verden, hvad der er skøn

og god Poesi«. ¶ 109.21. *Apsarasernes Dans*] Apsaraser kallades vissa nymfer i den indiska mytologin.

Selma Lagerlöf till Georg Brandes

1891—1920.

Selma Lagerlöfs brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn; de äro meddelade i urval. Brandes' svarsbrev kunde Selma Lagerlöf ej finna, då hon något år före sin död härom tillfrågades.

Br. 1. 113.6 f. *en nyutkommen bok, Gösta Berlings saga*] Brandes uppmärksammade icke detta brevs anmodan att avge något omdöme om Gösta Berlings saga. Men ett år därefter hade boken utkommit i dansk översättning. Vid jultiden 1892 fick Selma Lagerlöf en inbjudan från fröken Sophie Alberti att tillbringa några veckor i Köpenhamn hos henne. En biljett, som Selma Lagerlöf då skrev till Brandes på anmodan av sina vänner, ledde till att han gjorde henne en visit och skrev om hennes bok i Pol. 16/1 1893. Selma Lagerlöf har skildrat denna episod i »Den öppnade dörren» i »Höst» (1933); hon hade då glömt att hon skrivit det här meddelade brevet. Tidigare har hon i sitt tal vid Nobel festen 1909, då hon mottagit Nobelpriset, uttryckt sin tacksamhet över Brandes' insats vid hennes banas begynnelse: »Kom ihåg den store danske kritikern, som vann mig vänner över hela sitt land bara med ett par ord!» (»Troll och människor» 1915 s. 242).

Br. 2. 113.26—114.1. *intrycket af obehag öfver att hafva misslyckats*] Selma Lagerlöf har skickat Brandes berättelsen »Riddardottern och havsman nen», införd i »Ord och Bild» 1892; han synes ha ansett den misslyckad. ¶ 114.16 f. *en annan berättelse af mig*] Selma Lagerlöf sände Brandes »De fågelfria», införd i »Svea» 1893, (tr. 1892), sedan i »Osynliga länkar» (1894).

Br. 3. 114.32. *min bok*] »Jerusalem» I (1901), om vilken Brandes i brev avgivit omdöme. Han omnämnde den i sin artikel »Norske Kvinde-skikkelser» i Pol. 16/6 1902 som »Selma Lagerlöfs beundringsvärdige Bog 'Jerusalem', der betegner den fuldendte Modenhed af hendes Evne» (SS. XVII 270). Se följande brev. ¶ 115.12 f. *fru Elkan*] Selma Lagerlöf

hade i sällskap med fru Sophie Elkan företagit en resa till Jerusalem och på återvägen besökt Köpenhamn.

Br. 4. 116.6. *det vackra tal Ni höll*] talet i Sorö är tryckt i SS. XV; Brandes uppträdde här som Studentersamfundets representant och uttalade sig om universitetens och folkhögskolornas skilda uppgifter.

Br. 6. 118.2. *Die Litteratur*] se anm. till s. 20.27. ¶ 118.12. *professor Heibergs tal*] i sitt tal i Studentersamfundet (tr. i »Det ny Aarhundrede« 2. årg. I 81—84) hade Heiberg dock uttalat något annat: »det er dog værd at huske paa, at det bedste, der er skrevet om vor romantiske Digtning, hidrører fra 70'ernes litteraire Fører, og det er vel ogsaa et Spørgsmaal, om f. Ex. den ypperste Repræsentant for Ny-Romantiken, Selma Lagerlöf, saa hurtigt var trængt igiennem herhjemme, hvis Georg Brandes ikke havde slaaet til Lyd for hende«. ¶ 118.23 f. *en liten spökhistoria*] »Herr Arnes Penningar« (1904). 118.26. ¶ *en utmärkt bok*] »Skogslandet« (1904). ¶ 118.27. *en god historisk roman*] en roman om Gustav IV Adolf, »Konungen. En sannsaga« (1904).

Br. 7. 119.4. *ett uttalande från Er*] i numret den 22/11 1908 hade »Hvar 8 Dag« till Selma Lagerlöfs 50-årsdag publicerat en del uttalanden. Brandes skrev bl. a.: »For min Følelse staar hun højest, naar hun skriver Sider som dem der indleder Bogen Jerusalem. Der er sjelden Iagttagelsesevne, ægte Følelse og stor Stil i de Scener, der fremstille hvorledes Ingmar henter Brita tilbage fra Fængslet«. ¶ 119.7. *ett litet häfte noveller*] »En saga om en saga« (1908), vari titelnovellen behandlar »Gösta Berlings saga«s tillblivelse.

Br. 8. 119.30 f. *den starka och modiga bok*] »Tragediens anden Del« (1919).

Gustaf Fröding och Georg Brandes

1893—1896.

Frödings brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Brandes' brev fröken Hedda Fröding. Frödings brev ha tidigare publicerats av Ruben G:son Berg i »Vår Tid« 1930, varvid ett av Brandes' (nr. 13) togs med.

Br. 1. 123.8. *Boken om Strindberg*] »En bok om Strindberg« utgavs 1894 i Karlstad med Gustaf Fröding som redaktör. Initiativet hade tagits av Birger Mörner. Om bokens förhistoria berättar Mörner i »Den Strindberg jag kände« (1924).

Br. 2. 124.21. *Smaadigte af Dem i Svea*] under rubriken »Tre små visor« hade Fröding i »Svea« 1893 publicerat »Landsvägsmaja«, »En spelmansvisa« och »En vintervisa«.

Br. 3. 125.15 ff. *Adolf Paul . . Bengt Lidforss*] ett bidrag av Adolf Paul om Strindbergs drama »Fordringsägare« inflöt i arbetet, men den nämnda artikeln av Lidforss kom ej med; den publicerades i »Nordisk Revy« 1895. En här icke omtalad studie av Laura Marholm över Strindberg upptogs även. Dessutom medtogs en av Brandes — se br. 5 — insänd sonett, »Frøken Julie«, av Adolf Hansen.

Br. 7. 127.17. *det Ni sagt om mig*] Brandes hade i Pol. 12/6 1893 skrivit en rec. av »Guitarr och Dragharmonika«, upptagen i SS. III. ¶ 128.5. *Han har visst nu gjort någon gruflig faute igän*] Strindberg hade 1893 utgivit »Die Beichte eines Thoren«, som senare i sept. 1893 blev föremål för sedlighetsåtal i Berlin men frikändes.

Br. 10. 129.11. *Hr Thorels . . angrepp på Er*] i »Revue des deux Mondes« 1893 hade författaren Jean Thorel angripit Georg Brandes som vetenskapsman. Denna artikel hade den norska »Aftenposten« tagit till utgångspunkt för ett anfall på Brandes. Här citeras dels Thorel, dels Max Nordau, som fällt några grova omdömen om Brandes, en »parasit på andras ära«, »vilken satt ungdomens sedliga förgiftning till sin livsprincip«. Det är denna »Aftenposten«s artikel, som med gillande återgives i »Post- och Inrikes Tidningar« under rubriken »Brandesianismen på sotsängen« (5/10 1893).

Br. 11. 129.22. *De er kommen i Forlegenhed*] »Stänk och flikar« hade belagts med kvarstad 9/10 1896, och 12/10 hade stadsfiskalen i Stockholm ingivit stämningsansökan på Albert Bonnier eller den han kan visa att författaransvaret åligger. Åtalet förekom vid rätten första gången 24/10. 27/11 förklarade juryn skriften icke skyldig.

Br. 12. 130.5. *en tillägnan till Er*] denna av Fröding kasserade dikt »Till Georg Brandes« har senare blivit tryckt i Frödings SS. VII. Det är en dikt om Kung Valdemar Atterdag, som blev ensam i ett söndrat rike; den slutar:

Och höres det kungliga hornets skall,
som klangfullt ropar om kamp och fall
likt Rolandshorn vid Ronceval,
så sporrar väl någon sin häst som en man
och slåss så gott han kan.

¶ 130.32. *En del af pressen har behandlat mig hårdt*] en redogörelse för den kritik och därutöver de smädelser, för vilka Fröding blev utsatt, ingår i Ruben G:son Bergs inledning till Frödings SS. IV. ¶ 131.13. *den sista samlingen*] »Dikter« (1895).

Br. 13. 132.3. *Der har alt været en Artikel om Digtene*] skriven av Edv. Brandes i Pol. 16/10 1896. Georg Brandes' artikel om »Stänk och flickar« stod i »Verdens Gang« 26/10 och är återgiven i Ruben Bergs artikel »Gustaf Fröding och Georg Brandes« i »Vår Tid«, utg. av Samfundet De Nio, 1930. Den har icke upptagits i Brandes' SS.

Br. 14. 134.2. »skranten samvittighed«] citat ur Ibsens »Bygmester Solness«.

Ellen Key och Georg Brandes

1893—1908.

Ellen Keys brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Brandes' brev K. Biblioteket i Stockholm. Endast brevkort och helt oväsentliga biljetter äro utelämnade.

Br. 1. 137.3. *Deres Bog*] »Anne Charlotte Leffler« (1893). ¶ 137.10. *Vi saas . . i Stockholm*] vid Brandes' föredragsresa febr.—mars 1889. ¶ 137.22. »indifferent« *til Kvindesagen*] Ellen Key talar i boken om vilka »bud« kvinnosakskvinnorna utfärdat. »Det tredje budet förbjuder var kvinna, som vill bibehålla anseende för sinnesrenhet, att beundra geniet hos t. ex. en Georg Brandes eller August Strindberg, som inta en indifferent eller polemisk ställning till kvinnosakssträvandet«. ¶ 138.6. *danske Damer*] Elisabeth Grundtvig m. fl. Se anm. till VI 169.26. ¶ 138.7. *Fru Lefflers Bog*] »Sonja Kovalevsky. Vad jag upplevat med henne«, utg. 1892. ¶ 138.19 ff. *Hun sendte mig . . et gammelt Brev*] se härom VI 153. ¶ 139.4 f. *Helten i Sommersagaen*] den manliga huvudpersonen i »En sommarsaga« (1886) är en norsk radikal folkhögskoleman Falk, som enleverar hjältinnan till Norge i en segelbåt. Adam Hauch var ledare för en latin- och realskola i Köpenhamn och stod fru Leffler nära. Norrmannen Viggo Ullmann var föreståndare för en folkhögskola och en av vänsterns folktalare. Jf. »Anne Charlotte Leffler. En självbiografi, grundad på dagböcker och brev« (1922).

Br. 2. 140.17 f. *Maxime Kovalevsky*] professor i statsrätt i Moskva och broder till prof. Voldemar K., Sonja K:s make, som begick själv-

mord 1883. M. K. föreläste i Stockholm 1887. ¶ 140.27. *festen för Er 1891*] festen i Koncertpalæet i Köpenhamn 25/10 1891 med anledning av att 25 år förflutit sedan utgivandet av Brandes' första skrift, »Dualismen i vor nyeste Philosophie«. Brandes' tal är återgivet i SS. XII.

Br. 3. 141.19. *jeg skrev lidt om Deres Bog*] Brandes' artikel om Ellen Keys biografi över Anne Charlotte Leffler är återgiven i SS. III. ¶ 141.21. *en gammel Bog og et lille Hefte*] se följande brev. Renanartikeln med anledning af Renans död 1892 är återgiven i SS. VII 24 ff. ¶ 141.31. *en gammel Polemik med Prof. Høffding*] i decemberhäftet av »Tilskueren« 1889 hade Harald Høffding i en artikel »Demokratisk Radikalisme« vänt sig mot Brandes' artikel i tidskriftens aug.h. »Aristokratisk Radikalisme«. Polemiken fortsattes t. o. m. tidskriftens majnummer 1890. ¶ 142.7. *Det gamle Udkast om Goethe*] Brandes hade hösten 1888 och mellan påsk och pingst 1889 hållit föreläsningar i Köpenhamn om Goethe; se »Levned« III 223 f. och 256.

Br. 4. 142.23. *min brors*] Mac Key, som var godsägare i Småland. ¶ 143.30. *Er härliga artikel om Taine*] dödsruna över Taine i SS. VII.

Br. 5. 146.14 f. *Der Oberhof*] Immermanns berättelse ur »Münchhausen« (1838—39).

Br. 6. 146.30. *Heftet*] i »Svensk Tidskrift« 1893, h. 12 och 13, hade Eva Fryxell under rubriken »Kvinnliga författartyper för den naturalistiska riktningen på 1880-talet« recenserat A. Ch. Lefflers bok om Sonja Kovalevsky och Ellen Keys om A. Ch. L. I nästa häfte skrev Ellen Key en vidlyftig »Förklaring«. Hon passade här även på att till rättelse av yttrandet i Lefflerboken göra gällande den mening, som Brandes hyste om sig själv i kvinnofrågan. Kvinnofrågan kunde »ej åberopas i samband med Brandes, som alltid yttrat sig med sympati om densamma och som i Danmark i hög grad verkat för rörelsen genom att översätta Stuart Mills Subjection of Women«. ¶ 147.7. *Hefkets . . . Stykke Om Vetenskap forfærdet mig*] »Om vetenskap« av J. A. Eklund (senare biskopen). Bidraget utgjordes av en samling satiriska dialoger om den naturalistiska vetenskapen. 147.8 f. *Udgiverens Navn*] Frans v. Scheele. ¶ 147.20. *Ola Hansson*] om denna kontrovers berättar Brandes i »Levned« III 271 ff. Han hade lånat ut ms. till sina Nietzscheföreläsningar till Laura Marholm för översättning till tyska. Hon uppsköt att ta befattning därmed, tills Ola Hansson fått publicerad sin studie av Nietzsche på tyska. Om Ola Hanssons angrepp på Brandes se anm. till VI 176.8 f.

Br. 7. 148.15 f. *Era . . konturer till Julia och Georg v. Vollmars profiler*] i artikeln »Bebel och von Vollmar«, omtryckt i SS. VII. Julia von Vollmar var svenska, f. Kjellberg, och tillhörde Ellen Keys liksom tidigare Anne Charlotte Lefflers närmaste vänner. Den senare hade 1884 under en vistelse i Dresden sammanfört Julia Kjellberg, som var hennes resällskap, med Vollmar.

Br. 8. 149.19 f. *tal i Studentersamfundet*] föredraget »Om Nationalförelse« (1894).

Br. 9. 150.30 f. *en Slags Bog imod mig*] »Prometheus« (1893).

Br. 11. 152.17. *unge Vogt*] Nils Collett Vogt, som 1894 utgivit sin första diktsamling »Fra Vaar til Høst«. Brandes' artikel om den stod i Pol. 4/5 1894.

Br. 12. 153.4. »*Slutord*«] i »Svensk Tidskrift« 1894 i polemiken med Eva Fryxell. ¶ 153.5. *første Del af Deres Almquist*] »C. J. L. Almquist, Sveriges modernaste diktare« i »Ord och Bild« 1894. 1897 utgavs denna studie i bokform med titeln »Sveriges modernaste diktare«.

Br. 13. 154.20. *en Doppelthed i Goethes Væsen*] artikel i »Tilskueren« 1894. ¶ 154.21. *en artikel till Ord och Bild*] »Från Goethes värld«, två artiklar i »Ord och Bild« 1895. Ellen Key utvidgade sedan denna studie till Goethessayn med samma titel i »Människor« (1899). ¶ 154.33. *V. Vedels bok*] »Svensk Romantik« (1894). Brandes' artikel om den är omtr. i SS. XV.

Br. 14. 156.1. *en Artikel Kohélet*] omtr. i SS. XI. Kohélet är det hebreiska namnet på Predikaren. ¶ 156.23. *hans smukke Digte*] Levertins »Nya Dikter« (1894). ¶ 156.25 f. *Geijerstam . . vil vide min Mening om hans Bog*] »Medusas huvud« (1895).

Br. 15. 157.4 f. *Eder nu døde vän Stepniak*] Serge Stepniak eller med det ursprungliga namnet Kravsjinski var en landsflyktig rysk författare och nihilist, bosatt i London. Brandes hade råkat honom i nov. 1895 i London en månad före hans plötsliga död. I den artikel »Serge Stepniak«, vari Brandes skildrar hans levnadslopp (SS. X) godtar han under rättelsen att Stepniak fallit offer för en naturlig olyckshändelse: han hade vandrat, fördjupad i en bok, på järnvägsskenorna i närheten av sitt hem och icke hört tågets signaler. Ett besök i Stepniaks hem har Brandes skildrat i »Indtryk fra London« i SS. XI 325 ff.

Br. 16. 158.14 f. *min Ven A. Fitger*] om Arthur Fitger, tysk målare och författare, bosatt utanför Bremen, har Brandes skrivit en studie i SS. VII.

Br. 17. 158.28 f. *den rasande fejd, som jag stått i hela vintern*] Ellen Key

hade vintern 1896 varit sysselsatt med de polemiska skrifterna »Missbrukad kvinnokraft« och dess följskrift »Kvinnopsykologi och kvinnlig logik«. Hon hade blivit föremål för åtskilliga angrepp i artiklar och broschyrer, dels från religiösa kvinnor (Mathilda Roos), dels från mera rättrogna kvinnosaksförfäktare. ¶ 160.6 f. *Er lilla teckning av gamla fru Hauch*] Brandes' artikel om Rinna Hauch är omtryckt i SS. II.

Br. 20. 162.16. *Rodrigue* etc.] citat ur Corneille: »Le Cid« III. 4. ¶ 162.31. *Studenterbogen*] skildringar av 30 års danskt studentliv, redigerad av C. N. Starcke, utk. 1896.

Br. 21. 164.11 f. *innetiggande lilla artikel*] »Festvanor« i »Idun« 1896, s. 424, som pläderar för bibehållandet av gamla festseder vid jul och påsk samt överhuvud för en omvårdnad om hemlivet.

Br. 22. 165.30. »*En Patriot utan Fosterland*«] Brandes skrev om Tavaststjernas nya roman i Sv. D. 16/5 1897. Se ovan brev från Tavaststjerna s. 320 f. ¶ 166.1 f. *en . . Bog af . . Sunny Frykholm*] »Lyckans hägringar« (1897). Oscar Levertin hade i Sv. D. 25/5 1897 under rubriken »Fröken Furu. En ny poetissa« en satirisk rec. av arbetet. ¶ 166.13. *haardt Nederlag for Grækerne*] grekerne hade 24/4 1897 utrymt Larissa under grekisk-turkiska kriget.

Br. 26. 170.23. *den fjerde Afgrund*] åsyftar Brandes' artikel från sjukbädden »I den fjerde Afgrund« i Pol. 24/8 1897.

Br. 28. 172.15. *Rafaël En Passionshistoria*] Rafaël var pseudonym för författarinnan Amalia Fahlstedt, vars främsta arbete »En passionshistoria« är. Hon hade uppträtt på Ellen Keys sida i kvinnosaksstriden (i »Nordisk Revy« 1896).

Br. 29. 173.22. *Filomena*] »Filomena. En Studie over romersk Almue«, omtr. i SS. XI, berättar ett ungdomsminne från Italien.

Br. 30. 174.13. *Söderbergs bok*] »Förvillelser« (1895). ¶ 175.1. *Er artikel i Dreyfus-saken*] omtr. i SS. XVI med underrubriken »Forhistorien«. ¶ 175.10. *fr. Zetterberg*] jf. s. 176.15.

Br. 32. 176.26. *Cellfängelset — där jag firar jul hos min syster*] Ellen Keys syster, Ada, var gift med fängelsedirektör P. H. Pettersson. ¶ 177.25. *Er artikel om spøkeriet*] »Paul Heyse: Det spøger« i Pol. 23/12 1897; med anledning av den recenserade bokens titel inleder Brandes sin artikel med en översikt över den samtida litteraturens förkärlek för de hemlighetsfulla makterna. ¶ 178.9. *Selma Lagerlöfs sista bok*] »Antikrists mirakler« (1897).

Br. 33. 179.28. *Ibsens 70aars Dag*] »Samtiden« utgav 1898 en »Festskrift« till Henrik Ibsen, red. av Gerhard Gran. ¶ 179.29. *en lille en om Dreyfus*] omtr. i SS. XVIII 164 f. med titeln »Sagens Gang«. ¶ 180.7. *Heidenstams Brev til Dem i Svensk Dagblad*] Ellen Key hade i »Vintergatan« 1897 skrivit »Om patriotism. Öppet brev till Verner von Heidenstam«. Heidenstam svarade i »Sv. D.« 2/1 1898 med artikeln »Det nationella som teori och känsla. Svar till min vän Ellen Key med anledning av hennes öppna brev i Vintergatan«, omtr. i »Tankar och teckningar« 1899. ¶ 180.20. *Nyrops Kyssets Historie*] Levertins rec. av denna bok 3/1 1898 i Sv. D. är omtryckt i hans SS. XV.

Br. 36. 182.24. *Deres Bog*] »Tankebilder« (1898). Brandes' rec. av den är omtr. i SS. III. ¶ 183.1. *min Bog om Lange*] Brandes' »Julius Lange« hade utkommit 1898 och är omtr. i SS. XIV. ¶ 183.13. *de skjændige Udvisninger af Slesvig*] Brandes skrev också en artikel i den sönderjydska frågan »Danskheden i Sønderjylland«, återgiven i SS. XII. ¶ 183.24. *Hr. Hjärne f. ex.*] Brandes åsyftar en stor artikel av Harald Hjärne »Modern skandinavism« 1/9 1898 i Sv. D. Hjärne skriver här »den schlesvigska skandinavismen«, »den schlesvigska suveräniteten«. Hans artikel innehåller åtskilliga kritiska betraktelser av kulturskandinavismen. Om den tidigare politiska skandinavismen yttrade han: »Det var ju i själva verket Sveriges politik som under sin forna baltiska period gjort den schlesvigska suveräniteten till en påle i det danska köttet. Det var nästan väl mycket begärt att Sverige skulle försona denna sin historiska skuld . . . genom broderskap i ett plötsligt påkommet tyskhät. Med samma fog hade vi å vår sida kunnat yrka, att danskarna, som så troget hjälpt Ryssland att taga från oss våra Östersjöländer, skulle ha räckt oss brodershanden till ett nytt revanschekrig!«

Br. 38. 185.3. *et . . . Brev af 19 Januar*] förkommet. ¶ 185.10. *den danske Tilskueren*] Georg Brandes skriver i jan. h. 1899 av »Tilskueren« om fransk lyrik, i febr. om Annie Vivanti och i mars om »Danskheden i Sønderjylland«.

Br. 39. 186.12. *min nya bok*] »Människor«, som utkom hösten 1899. Den innehöll två större studier: den ena »Två människor« om Robert och Elizabeth Barrett Browning, den andra »Från Goethes värld«. ¶ 186.17. *Karl af Geijerstam*] hade angripit teosofi och mysticism i ett flertal arbeten såsom »Hypnotism och religion« (1890) och »Den avslöjade Isis« (1897). ¶ 186.27. *Hjärne*] Ellen Key åsyftar särskilt professor Harald

Hjärnes artikel »Svensk-rysk grannsjämja« 22/2 1899, vari han varnar för svenska folkstämningars störande av det goda förhållandet mellan Sverige och Ryssland. Hjärne hävdade att Ryssland icke var och icke ens kunde bli en rättsstat i västerländsk mening, och att självhärskardömet innebar den enda möjligheten att hålla samman detta rike. I en följande artikel 25/2 »Den svenska fredsmanifestationens rätta adress« hade Hjärne vänt sig mot yrkandet att med anledning av händelserna i Finland sympatiadresserna för tsarens fredsmanifest skulle inhiberas; Hjärne menade att dessa adresser skulle sändas till svenska regeringen, som därefter finge fatta beslut rörande deras framförande. ¶ 187.3 f. *Geijerstam har haft en stor succés med ett sagospel*] »Stor-Klas och Lill-Klas« har haft åtskilliga repriser och 1940 givits i svensk radio. ¶ 187.13 f. *Levertins . . anmälan*] Levertins rec. av »Tankebilder« i Sv. D. 22/12 1898 är omtr. i SS. XIV.

Br. 40. 188.12 f. *en lille polsk Historie, som . . bliver trykt den 1 Maj*] »To Episoder af Maryla Wielopolska's Levned« i »Tilskueren« 1899. ¶ 188.17. *Denne Adresse fra Slesvigere er den 3die jeg har faaet i et Aar*] den första var från studenterna vid den filosofiska fakulteten av Roms universitet, dat. 13/2 1898, den andra från polska kvinnor i Lwow 21/11 1898.

Br. 41. 189.4. *den usle Artikel*] recensionen av »Tankebilder« i Pol., omtr. i SS. III.

Br. 42. 189.28. *föredraget i Sthm*] ett föredrag om patriotism, som hölls i Stockholm 23/4 1899 och 9/4 i Uppsala. Ellen Key gav inkomsten för föredragen till för sin föreningsrätt kämpande arbetare i Norrland och Halland. Samma år utkom en broschyr »Svensk eller storsvensk patriotism«, som var en samarbetning av fyra föredrag Ellen Key hållit i ämnet. ¶ 190.9. *Oscar Levertin gifter sig*] hans fru var Ebba Mesterton, f. Redlich. ¶ 190.15. *Heidenstam ämnar köpa en gård på landet*] han inköpte Naddö vid Vättern. ¶ 190.18. *Grefven af Antwerpen*] ett blankversdrama av Per Hallström 1899. Det uppfördes 1905.

Br. 43. 191.3. *Sædelighedskrig paany*] se anm. till s. 79.12; också föreningen »Vigilia« ingrep i striden genom att anmoda bokhandlarne om att bojkotta osedlighetslitteraturen. ¶ 191.30 f. *Tidsskriftet Vagten*] utg. av L. Mylius-Erichsen; innehöll dels ett bidrag av Brandes, »Lwow«, dels en serie Brandes-porträtt. ¶ 192.5. »*Matratzengruft*«] Heines ord om sitt sjukläger.

Br. 44. 193.25. *Människor skall den heta*] Ellen Keys bok »Människor« utkom på hösten 1899.

Br. 45. 194.18 f. *en Artikel i Anledning af . . Goethes 150aars Dag*] »Goethe« i Pol. 28/8 1899. ¶ 195.19. *Krapotkin har ønsket jeg skal indlede hans Selvbiografi*] denna inledning, »Peter Krapotkin«, är tr. i SS. X.

Br. 46. 195.29. *Deres Ungarer*] ungraren hette Szags Zombor enl. följande brev. ¶ 196.4 f. *aldrig . . modtaget noget Brev, hvori De tilbød mig en Tilegnelse af nogen Bog*] ett brev härom från Ellen Key har ej nått adressaten, icke heller är det brev bevarat, vari Ellen Key påmint om detta förslag och varpå Brandes nu svarar. Ellen Key har föreslagit, som följande brev visar, att få tillägna Brandes en andra del av »Människor«. Det arbete hon sedan kom att tillägna blev »Rahel Varnhagen«, i tysk uppl. 1907, i sv. 1908. Tillägnan lyder »Till Georg Brandes, kämpan och konstnären«. Se ovan s. 204 f.

Br. 48. 198.20. *din Bog om Finland*] »I Finland och Ryssland. Några intryck« (1900). ¶ 199.1. *Verdensudstillinger*] en världsutställning i Paris 1900. Ellen Key har på ett förkommet brevkort underrättat Brandes att hon skulle se den.

Br. 49. 199.12. *din skildring*] i resebrevet »St. Germain-en-Laye« i Pol. 13/8 1899. ¶ 199.28. *Wirséns smädeskrift*] C. D. af Wirséns skrift »Ellen Keys livsåskådning och verksamhet« (1900).

Br. 51. 201.20. *Bierfreund*] hans bok »Shakespeare og hans Kunst« (1898) hade polemisk udd mot Brandes' Shakespeare-verk. ¶ 201.23 f. *en Bog . . om Rom*] »Svenska minnen och märken i Rom« (1900). ¶ 201.30 f. *en Afhandling om Forfølgelserne mod Jøderne i Rumænien*] den offentliggjordes också på svenska i »Varia«; se anm. till s. 17.3.

Br. 55. 205.3. *Det smärtar mig att du nu skymfas*] frågan gällde Tscherniaksaken. Brandes har omtryckt sina inlägg i debatten i SS. XVIII. Brandes hade först riktat en »Appel til Sveriges offentlige Mening« att icke till Ryssland utlämna den för mord m. m. falskt anklagade revolutionären Tscherniak. Den svenska regeringen avlog utlämningsbegäran med förståndigande till Tscherniak att omedelbart lämna riket. På sjöresa till Antwerpen avled Tscherniak jämte tre andra passagerare av, som det vid svensk undersökning visade sig, förgiftning från gaser av kiseljärn i lasten. På revolutionärt håll hade man antagit att T. blivit mördad.

Per Hallström och Georg Brandes

1895—1910.

Per Hallströms brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Brandes' tillhöra numera genom gåva från Per Hallström likaledes Det kgl. Bibliotek. Urval och utslutningar äro företagna av d:r Hallström.

Br. 1. 209.3. *min sista bok*] »Purpur« (1895). ¶ 209.14. *mina båda förra böcker*] diktsamlingen »Lyrisk och fantasier« (1891) och novellsamlingen »Vilsna fåglar« (1894).

Br. 2. 210.29. *Vrchlicky's bløde Maner*] Brandes hade råkat skalden Vrchlicky i Prag, varom han berättar i »Levned« III 375 ff.

Br. 5. 213.21. *min nya bok*] berättelsen »En gammal historia« (1895).

Br. 6. 214.29 f. *om Ni skulle vilja mottaga en tillegnan*] dedikationen har följande ordalydelse: »Mester! Første Gang jeg begyndte at drømme litterære Drømme, var en af mine kæreste den: en Gang at kunne til egne Dem et Værk, værdigt til at være Udtryk for den Taknemlighed og den Hyldest, som jeg — ligesom en saa betydelig Del af min Generation er Dem skyldig, for hvad De har virket, og hvad De har været. Det skulde jo helst være et Mesterværk; dem er det dog ikke faldet mig saa let at skrive — men da der nu gives mig Lejlighed til i Deres eget Land at bringe Dem min Hyldest, slaar jeg noget af paa min Drøm og beder Dem modtage denne Bog, liden som den er, og dertil min Taknemlighed og Beundring, saa stor som nogensinde før«.

Br. 7. 217.18. *Söderbergs Bog*] romanen »Förvillelser« (1895).

Br. 8. 217.29. *den sista nedrigheten . . (Collin's)*] zoologen Jonas Collin hade i »Nationaltidende« 4/11 1895 med anledning av några H. C. Andersen-anekdoter, som ryska tidningen »Novoje Vremja« återgivit med Brandes som källa, förklarar dem för lögnaktiga och kraftigt angripit Brandes; nästa år utgav Collin broschyren »Dr. Brandes' Anekdoter om H. C. Andersen«. ¶ 218.6. *Ola Hansson*] Ola Hansson hade skrivit om Per Hallström i »Nordisk Revy« 1895 och i »Die Zeit« B. 2, N:r 22 2/3.

Br. 10. 219.3. *tack för er bok*] »Danske Digtere« i 2. uppl. 1896. ¶ 219.23. *Tor Hedberg har anmält den i Aftonbladet*] artikel om Brandes' Shakespearebok 23/5 1896. Den omnämnda anmälan av Geijerstam kom aldrig.

Br. 11. 220.24. *Jørgensens Ærlighed*] Johannes Jørgensen hade 1889—

1892 varit anställd vid Georg Brandes' broder Ernst Brandes' »Børstidende«. 1893—94 utgav han tidskriften »Taarnet«, som förde talan för symbolisterna. 1894 tillkännagav han i diktsamlingen »Bekendelse« sin omvändelse till kristen tro, vilken under följande år medförde övergång till katolicismen. I den suggestiva broschyren »Livsløgn og Livssandhed« (1896) angrep han oförbehållsamt det utsvävande liv och den tänkesättets frivolitet, ja råhet, vartill den naturalistiska åskådningen enligt hans erfarenhet förde. Jørgensen uppger i »Mit Livs Legende«, att han var alltför polemisk i sin ungdom, mer än som passade för en kristen.

Br. 12. 222.1. *en ny bok*] »Briljantsmycket« (1896). Se br. 14. ¶ 222.9. *en diktsamling*] »Stänk och flikar« (1896). ¶ 222.28. *en berättelsesamling af Geijerstam*] »Kampen om kärlek« (1896).

Br. 13. 223.7. *edra ord om Fröding*] se anm. till s. 132.3. ¶ 224.15. *två hederliga seminaristtyper*] »Aftonbladet« hade 9/10 1896 en osignerad artikel »Fy!« Utropet i rubriken riktade sig dock icke mot Fröding, utan mot ett smutsblad, »Budkavlen«, som två gånger avtryckt hans diktcykel »En morgondröm«; om Fröding yttrades: »Illa är det, då den beklagansvärde sjuke skalden, nyss sitt folks älskling, nu ej längre sig själv mäktig, i vanvettigt trots låter sin ännu i sitt djupa fall stora sånggudinna söla sina skära vingar i förnedringens djupaste dy«. »Aftonbladet« uppskattning av Fröding mitt under all veklagan framträdde också 10/10, då tidningen med anledning av en upplysning från Albert Bonnier att Fröding »efter samråd med andra skriftställare« ansett sig vilja bibehålla de omstridda dikterna, bl. a. svarade att »vi kunna icke avhålla oss från den anmärkningen att den som ännu — trots allt — är Sveriges störste nu levande och diktande skald, i slika fall icke behöver bruka råd från gudomligheter av lägre rang inom litteraturen«. Därpå kom 12/10 insändaren från »Lärare«, som med förtrytelse vänder sig mot dem som försvarat och urskuldat Fröding dels som sjuk, dels som ett skaldesnille, alltså just mot »Aftonbladet« föregående uttalanden. »Bort med denna dyrkan av snillet i och för sig!« Det är »en osund moral« att »söka kasta ett förmildrande skimmer över den, som spritt osedlighetens gift i vida kretsar, därför att han förut skrivit vackra och roliga vers«. Denna bornerade artikel kallar A. B. nu i en inledande rad ett »behjärtansvärt meddelande«. ¶ 225.3. *mitt embetsrum*] Per Hallström var 1891—1897 amanuens i Telegrafstyrelsen.

Br. 14. 225.28 f. *de Linjer, der var helliget Dem i Artiklen om Fröding*]

Brandes hade i sin artikel i »Verdens Gang« om »Stänk och Flikar« sammanställt Hallström och Fröding. »Efter dem [o: Heidenstam och Lever-tin] fulgte de to store Talenter Per Hallström og Gustaf Fröding. Den første er farverig, smidigt stilskiftende, mangfoldig, snart stærkt virkende, snart humoristisk som Fortæller; han har sin lyriske Aare som enhver svensk Poet, men han er ikke fortrinsvis Lyriker, saa sjælfuld han end er. Fröding derimod er den fødte Sanger, intet uden Sanger, men en Sanger af den sjeldneste Værdi«. Se vidare anm. till s. 132.3.

Br. 15. 226.23 f. *Den sköna öfversättningen från Mickiewicz*] Hallström syftar på Brandes' versifierade översättning av en hyllning till våren i »Pan Tadeusz» i »Indtryk fra Polen«, SS. X 223.

Br. 16. 227.10 f. *har det aldrig kunnet falde mig ind at udgive Vers*] Brandes utgav 1898 »Ungdomsvers«, senare omtr. i SS. XII. ¶ 227.19. *Kamelernes Spring gennem Naaleøjet*] Brandes åsyftar en satirisk skildring »Från ett kyrkobesök i Amerika« i »Lyrik och fantasier« (1891). Slutstrofen lyder:

Kamelen stormar himlens fästen
och genom nålens öga svingar
med samma grace som cirkushästen
igenom pappersklädda ringar.

Br. 18. 230.14 f. *en mycket lyckad utställning*] Stockholmsutställningen 1897. ¶ 230.20. *Till sist ha vi utställt »Europas mest bildade monark«*] 1897 firades Oscar II:s 25-års jubileum som konung.

Br. 21. 232.27. *Har De da ikke været i Amerika?*] Per Hallström var hösten 1888—våren 1890 kemist på en fabrik i Filadelfia. Flera noveller i »Vilsna fåglar« skildra emigrantöden i Filadelfia.

Br. 23. 233.18. *en ny bok*] romanen »Våren« (1898). ¶ 234.14. *slutstroforna i »Aarets Ran«*] i SS. XII 306. ¶ 234.29. *en roman*] »Äktenskapets komedi« (1898). Till minne av sin 1898 avlidna gosse skrev Geijerstam »Boken om Lillebror« (1900). ¶ 235.2 f. *Drägstpörsmalet, nakenheten och den sexuella etiken*] Frödings artiklar i dessa ämnen äro omtryckta i hans SS. X och XIV. ¶ 235.5. *Strindbergs nya drama*] »Till Damaskus« (1898). ¶ 235.20. *en samling noveller*] »Reseboken« (1898).

Br. 24. 236.18 f. *nogle . . hjertelige Ord om min Bog Julius Lange*] Lever-tins rec. stod i Sv. D. 16/10 1898 och är omtr. i hans SS. XV. ¶ 237.3. *Frk. Lagerlöfs Bog*] »Antikrists mirakler« (1897).

Br. 25. 238.1 f. *Deres sidste nye Skuespil*] blankversdramat »Greven af Antwerpen« (1899).

Br. 26. 238.26. *afhandling om danskheten*] »Danskheden i Sønderjylland« i »Tilskueren« 1899.

Br. 27. 240.25. *Strindbergs pjäser*] »Folkungasagan«, »Gustav Vasa« och »Erik XIV«, som samtliga utkommo hösten 1899.

Br. 28. 242.12. *er artikel i Politiken*] artikeln »Per Hallström« är omtr. i SS. XVII. ¶ 242.25. *uppslag . . i berättande poesi*] utförda i »Skogslandet« (1904).

Br. 29. 243.7. *den lille Artikel om Boerkrigen*] »Vårt intresse i boerkriget« i »Ord och Bild« 1901, s. 493 ff., vilken riktade sig mot en tidigare under året i tidskriften införd artikel »Boerpolitik« av John av Klercker, som kritiserade boernas politik. Ännu en replikväxling i tidskriften följde.

Br. 30. 243.24. *boken*] »Skogslandet« (1904). Hallström hade skrivit denna diktsamling i Florens 1902—1903. Inledningsdikten »I Florens« berättar om hur längtan till hemlandet inspirerat samlingen. Den tolkar svenska naturstämningar och innehåller även ett antal berättande dikter med motiv ur folksägner eller gamla handlingar. ¶ 244.2. *Woldemar*] pseudonym för den danske författaren Viggo Holm, som skrivit kulturhistoriska berättelser och skådespel; bland de förra kan nämnas »Kuriöse Historier fra Hexernes Tid« (1896). Brandes har skrivit om honom i SS. III.

Br. 32. 244.25 f. *den Udmærkelse, der er bleven Dem til Del*] Hallström hade 1908 blivit invald i Svenska Akademien efter C. R. Nyblom.

Br. 33. 246.4. *Madame Toselli*] kronprinsessan Louise av Sachsen hade 1907 gift sig med den italienska musikern Enrico Toselli, men åter blivit skild från honom.

Br. 34. 246.20. *Deres Bog*] essaysamlingen »Skepnader och tankar« (1910) Titeln var densamma som den på Brandes' sista samlingar »Skikkelser og Tanker«, vilket Hallström icke kommit att tänka på, enligt vad han i följande brev, s. 248.5 f., omtalar. Hallström hade i den första uppsatsen, ett minnestal över Oscar Levertin, anført de båda slutstroforna i Brandes' dikt »Julie«: »O naar et Navn forstummer« etc. (i SS. XII 342). ¶ 247.6. *Erotikon*] lustspel, tr. 1908, uppf. 1909.

Hjalmar Söderberg och Georg Brandes

1906—1925.

Hjalmar Söderbergs brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Georg Brandes' brev Hjalmar Söderberg. Breven meddelas här i urval.

Br. 1. 253.4. *Eder vackra gåfva*] se inledn. s. XXIX.

Br. 2. 253.19. *Deres sidste Bog*] »Doktor Glas« (1905). ¶ 254.9. *vitalismen*] vad Brandes här syftar på har ej kunnat utrönas. På förfrågan har Söderberg meddelat at han ej vet vad Brandes avser: »Men ordet måste väl ha något att göra med Vitalis Norström. Har dock inte minne av att jag använt det«. Söderberg sysselsatte sig med Vitalis Norströms filosofi först i »Hjärtats oro« (1909). ¶ 254.18. *Fru Ernest Thiel*] Signe Thiel f. Altin.

Br. 3. 254.28. »*Främlingarna*«] novellsamling (1903).

Br. 5. 257.6. *Jahves eld*] en historia om Moses (1918), vari Söderberg vill visa att Jahve var en mångud och att Jahves eld var krutet, vars beredande var en prästhemlighet. ¶ 257.7. *en docent*] numera professor Johannes Lindblom, som 29/12 recenserat Söderbergs bok i »Stockholms Dagblad«. Söderberg svarade härpå i St. D. 12/1 1919 med replik av Lindblom.

Br. 6. 257.12. *Vängåvan*] en publikation med bidrag från Hjalmar Söderbergs vänner, som utkom till hans 50-årsdag 2/7 1919. En fest tillställdes för Hjalmar Söderberg i Köpenhamn, varvid Georg Brandes höll ett tal, återgivet i »Litteraturen, Nordens kritiske Revue« II 1919, s. 291 ff.

Br. 7. 258.14. *Harald Molander*] om honom och hans kritik av Söderbergs »Förvillelser« se anm. till s. 76.20 f. ¶ 258.28. *Vår tids Ingeborg*] syftar på ett ställe i Brandes' tal, där han talat om en annan Hjalmar, Örvar Odds vän, som blev »varmt elsket af Ingeborg, Datidens Fru Söderberg«.

Br. 8. 259.4. *Deres saa højest venskabelige Artikel*] Söderberg hade med anledning av Georg Brandes' 80-årsdag 4/2 1922 skrivit en artikel i »Ord och Bild« 1922, s. 81 ff.

Br. 10. 261.2. *medfølgende Bagateller*] antagligen bl. a. »Hertuginde af Dino og Fyrsten af Talleyrand« (1923).

Werner Söderhjelm och Georg Brandes

1900—1923.

Werner Söderhjelm's brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Georg Brandes' Werner Söderhjelm's arvingar. Brevens meddelas här i urval.

Br. 1. 265.3. *Ert tal till de finska sångarena*] det danska Studentersamfundet hade 28/6 1900 givit en fest för de finska studentsångarna och Georg Brandes hade därvid hållit ett tal, återgivet i Sv. D. 23/6 1900. Talet är omtr. i SS. XII. ¶ 266.18. *de senaste dagarnas tilldragelser*] 20/6 1900 hade tsaren utfärdat det ryska språkmanifestet, enligt vilket 1/10 1900 ryska språket skulle införas vid statssekretariatet och i senaten vid skriftväxling med monarken och generalguvernören, och från 1/10 1903 även i senatens övriga muntliga och skriftliga förhandlingar. Senaten var splittrad. Några ville vägra promulgation, andra ville helt falla undan, majoriteten stannade vid »ett blekt motanbud om en begränsning i den ryska språkförordningen« (Bernh. Estlander: »Elva årtionden av Finlands historia«, III, s. 93, uppl. 2, 1930). 6/7 1900 befallde monarken omedelbar promulgation. Senaten böjde sig och antog manifestet med 12 röster mot 6. Åtskilliga avskedsansökningar följde och beviljades; i sept. s. å. avgick även Voldemar Söderhjelm, Werner Söderhjelm's far, från sitt ämbete som prokurator. ¶ 266.25 f. *manifestfrågan i februari 1899*] 15/2 1899 hade utfärdats ett kejsarligt manifest, det så kallade februarimanifestet, enligt vilket lagstiftningen i Finland, i den mån den berörde rikets intressen, överflyttades till de ryska myndigheterna. Kejsaren mottog ej det flertal deputationer som med anledning härav avreste till Petersburg; bland dessa förekom den s. k. stora deputationen, vilken skulle framlämna en petition, undertecknad av över 500 000 medborgare, med anhållan att manifestet måtte bringas i överensstämmelse med grundlagarna. ¶ 267.23 f. *Finnländische Rundschau*] den kom ut men måste inom kort upphöra på grund av brist på anslutning. Finnarna realiserade därefter sin plan att skaffa gehör för sin nationella kamp med »L'Européen«, som grundades 1900 för finska pengar (300 000 mark). Se Brandes' artikel »Ugeskriftet L'Européen« i SS. XVI. ¶ 268.3. *en liten bok öfver Tavaststjärna*] »Karl August Tavaststjärna« (1900). ¶ 268.11. *Ert utmärkta företal*] Brandes' företal till Aarestrups dikter står i SS. II.

Br. 3. 269.22. *den annars så osympatiske Bernays]* av Michael Bernays, professor i München, har Söderhjelm givit ett livligt porträtt i »Läroår i främmande länder« (1928); Bernays skildras här som fåfång och teatralisk, men likväl en inspirerande föreläsare med patetisk kärlek till litteraturen. Senare skrev han »Michael Bernays. En forskare och lärare« (Helsingfors 1927). ¶ 269.24 f. *Gaston Paris]* se kapitlet om honom i Söderhjelm's »Läroår i främmande länder«. ¶ 269.30. *min bok om Runeberg]* »Johan Ludvig Runeberg« (1904). ¶ 270.11. *Bielschowski]* Albert Bielschowski, som skrivit »Goethe. Sein Leben und seine Werke« I—II, 1896—1904. Verket avslutades efter B:s död (1902) av Theobald Ziegler. ¶ 270.28. *en bok om den franska novellen]* W. Söderhjelm's »Studier i fransk berättarkonst I. Novellens anor« (1910). ¶ 270.30. *min bok om . . Antoine de la Sale]* »Notes sur Antoine de la Sale et ses oeuvres« (1908) i »Acta Societatis Scientiarum Fennicae« XXXIII. ¶ 271.17 f. *först på svenska . . och sedan, i en viss annan form, på franska]* arbetet utkom först på franska med titeln »La nouvelle française au XV:e siècle« (1910). ¶ 271.29. *en . . vitter tidskrift på finska]* »Valvoja«, som började 1881. ¶ 272.17. *professuren i litteraturhistoria]* Yrjö Hirn fick denna professur. Se nedan br. 10. Söderhjelm blev 1913 professor i litteraturhistoria. ¶ 272.21. *Disciplina Clericalis]* i »Acta Societatis Scientiarum Fennicae« XXXVIII. ¶ 272.27. *bok om konstens ursprung]* »Konstens ursprung« (1902).

Br. 4. 273.14. *Willemoes]* Söderhjelm hade omnämnt Willemoes som »en ung engelsk officer« (»J. L. R.« II, uppl. 1, s. 339). I andra upplagan av »J. L. R.« har S. rättat misstaget och presenterar Willemoes som »den unge danske artilleriofficeren«. Söderhjelm erinrar här om Franzéns dikt »Skärtorsdagen 1807 eller Sång över slaget på Köpenhamns redd«, i vilken Nelson tilltalar Willemoes med orden: »Vad blir ditt mästerverk, min son, — är det ditt lärospån?« (Söderhjelm: »J. L. R.« II, uppl. 2, s. 244 ff.). ¶ 273.20. *Bivuakpoesi]* Söderhjelm har i andra upplagan behållit polemiken mot detta Brandes' uttryck (»J. L. R.« II, s. 295). ¶ 274.8 f. *Tscherniak-Sagen]* se anm. till s. 205.3.

Br. 5. 274.23 f. *min brors och min bok om italiensk renässans]* »Italiensk renässans« (1907) av Torsten och Werner Söderhjelm. ¶ 274.25. *den förkrossande underrättelsen]* den unge Torsten Söderhjelm hade avlidit i tyfus i Florens 19/1 1908.

Br. 7. 276.19. *De har Answaret]* om Brandes tal i Helsingfors, se in-

ledn. s. XXXII. ¶ 276.28. *Deres unge Broders smukke, friske Bog*] »Uppsatser och kritiker« av Torsten Söderhjelm (1908).

Br. 8. 278.16 f. *den unge Frøken som skrev Kärlek*] Maria Haggrén-Jotuni, vars bok »Kärlek« utkom 1908 på sv. i översättning av Bertel Gripenberg. Se nedan anm. till s. 282.6 f. ¶ 278.21. *Cornac*] betyder på franska både 'elefantförare' och 'föreläsare'.

Br. 9. 279.3. *Gogolfesten*] i Moskva hade firats 100-årsminnet av Gogols födelse och Brandes hade som svar på en inbjudan sänt ett tal för Gogol, som upplästes på franska. Talet är återgivet i SS. XVIII. Söderhjelm hade bevisat festen som representant för Helsingfors universitet och hoppats att Brandes skulle vara närvarande.

Br. 10. 279.18. *Min son*] Henning Söderhjelm. ¶ 279.27 f. *en rikslagstiftningsakt*] Stolypin framlade 1910 för ryska duman ett rikslagstiftningsförslag, som 10/6 1910 antogs av duman; den ryska godsägaren Purischkevitsch skall därvid ha utropat: »Finis Finlandiae!« Se Bernh. Estlander: »Elva årtionden« IV 26 ff. ¶ 280.28 f. *en bok om berättarkonstens »origines«*] »La nouvelle française au XV:e siècle«, jf. anm. till s. 271.17 f. ¶ 280.31. *ett par föredrag om Goethe*] »Två föredrag om Goethe« (1909). ¶ 281.1. *några förstudier till Levertin-biografen*] biografien utkom med första bandet 1914 och andra 1918. ¶ 281.14. *Heidenstam som blivit doktor*] Heidenstam blev hedersdoktor vid Stockholms Högskola 1909. ¶ 281.15. *Ellen Key, som Du skrivit så vackert om*] Brandes skrev till Ellen Keys 60-årsdag artikeln »En Fødselsdag« i Pol. 11/12 1909. ¶ 281.27. *Bertel Gripenberg har publicerat några mycket vackra nya dikter*] »Drivsnö« (1909). ¶ 282.6 f. *en förträfflig bondeberättelse*] »Arkielämää« (1909) av Maria Haggrén-Jotuni utkom 1920 på sv. med titeln »Vardagsliv«. Om författarinnan se Björn Collinder: »Finsk prosadiktning« (1932) i Verdandis småskrifter. ¶ 282.7. *Procopé*] Hjalmar Procopé utgav 1909 »Vers och visa«.

Br. 11. 283.24. *Eucken*] den tyske filosofen Rudolf Eucken fick det litterära Nobelpriset 1908.

Br. 12. 284.12 f. *Endog ganske lunefulde . . Privatbreve . . læses . . højt*] utg. vet ej, vad som åsyftas. ¶ 285.12. *Æresdoktor . . i St. Andrews*] Brandes' intryck från resan till Skotland äro återgivna i »Fugleperspektiv« (1913) s. 202 ff.

Br. 13. 285.22 f. *Bog til Minde om . . Albert Edelfelt*] Johannes Öhqvist hade 1910 utgivit en monografi över Alb. Edelfelt. ¶ 285.27. *en ung elskverdig Søn af Dig*] Henning Söderhjelm.

Br. 14. 286.21. *Clemenceaus ankomst till makten (?)*] Clemenceau hade avgått som konseljpresident 1909 och kom åter till samma ledande ställning 1917. Om hans avgång 1909 se Brandes' artikel »Clemenceaus fall« i SS. XVIII. ¶ 287.9 f. *en bra bok av Aho*] romanen »Juha« (1911; sv. övers. »Johan« 1912). ¶ 287.13. *en bok om en italiensk cinquecentoskald*] »Francesco Maria Molza« (1911). ¶ 287.15. *ett par nya franska romaner*] Alphonse de Chateaubriant: »M. des Lourdines« (1911) och Noëlle Roger: »De l'un à l'autre amour« (1912). ¶ 287.18. *Armand Carrel*] Brandes' bok om honom (1911). ¶ 288.17 f. *början till ett stort filologiskt verk*] om »Disciplina clericalis« i »Acta Soc. Scient. Fenn.« XXXVIII.

Br. 17. 291.7 f. *allt vrölet, som Dina . . fiender ställt till i Revue Scandinave*] Dr Konrad Simonsen hade i »Revue Scandinave« 1912, red. av Frithiof Palmér, fått införd en mot Brandes polemisk artikel »L'Âme danoise«. Redaktionen hade försett artikeln med en reservation: »Inutile de dire que nous ne partageons pas l'opinion de notre collaborateur au sujet du grand écrivain danois. . . Le nationalisme danois est cependant un phénomène assez intéressant au point de vue internationale« etc. Simonsen hade vidare utgivit en serie universitetsföreläsningar »Georg Brandes. Jødisk Aand i Danmark« (1913). ¶ 291.14 f. *Oscar Levertin stod . . Edvard Brandes nära och växlade brev med honom*] Söderhjelm blev ej i tillfälle att för sin Levertinbiografi begagna Levertins brev till Edv. Brandes. ¶ 294.23 f. *En ny samling av Bertel Gripenberg*] »Skuggspel« (1912). ¶ 294.27. *Någon yngling här och där debyterar med novellistik à la dansk-svenska dekadenter*] syftar närmast på »Den segrande Eros« (1913) av Runar Schildt; 1911 hade därjämte Ture Janson debuterat med en novellbok »Inga medmänniskor« i »flanörstilen«. ¶ 295.14. *B. B:s »Grotid«*] arbetet innehåller Björnsons brev 1857—1870, utg. av Halvdan Koht (I—II 1912). ¶ 295.18. *den Hegel'ska festpublikationen*] L. C. Nielsen: »Fr. V. Hegel« I—II (1909). ¶ 295.21. *Min son*] Henning Söderhjelm, som 1913 utgav sin i brevet nämnda doktorsavhandling.

Br. 18. 297.20. *gift med en Billedhugger*] Anna Levertin hade varit gift med skulptören David Edström. ¶ 297.27 f. *en . . Tale der endte med et Citat jeg tror af Die Meistersänger*] Levertins tal 14/2 1906 (SS. XXIV) slutade: »i ert höga kall af kritiker och diktare, väckare, befriare, motsägare och ljusbringare är det vi på eder tacksamt tillämpa lärjungeroftet ur »Mästersångarne«: Herr Walther von der Vogelweide ist unser Meister gewesen! Georg Brandes har varit vår mästare!« ¶ 297.29. *han . . tog en*

Smule ilde op] se Levertins br. 16 till Georg Brandes och inledningen s. XII ff. om Brandes' rec. av »Kung Salomo och Morolf« br. 19.

Br. 19. 299.10 f. *jeg skal tale der]* i »Napoleon och Garibaldi« (1917) har Brandes tryckt åtta tal han 26/11—17/12 1913 höll i England under sin föredragsresa där.

Br. 21. 300.7. *din polemik med Cl—eau]* i början av första världskriget bröt Clemenceau med sin mångåriga vän Brandes efter ett offentligt meningsutbyte om det berättigade i neutraliteten under kriget. ¶ 300.27 f. *de fattiga citaten i min bok]* Brandes hade i ett ej bevarat brev uttryckt sin ovilja över ett brevuttalande av Levertin om Brandes' besök i Stockholm 1906, vilket Söderhjelm i sin Levertinbiografi citerat (I 474). Levertin hade skrivit: »Han drog ut oss ur vår lärda enformighet vid Karlaplan och i en virvel av festligheter, som han — erfaren gammal diva som han är — bar bättre än vi med sin oerhörda vitalitet. Det är otroligt, han är katten med nio liv, och talade, förtalade och var kvick som den 'djävul av guds nåde' han — för att begagna hans egna ord om Heine — är. Hans föredrag voro rätt ojämna, det om Ibsen intressant genom sina oväntade indiskretioner och överraskande som när han påstod Snoilsky vara = Rosmer eller rättare alls ej lika, men första upphovet till figuren. Mest undrar man över hans gränslösa intresse för personalia, andras älskarinnor, älskare, skilsmässor etc. Men så går det, när det personliga blir det högsta i historien!« ¶ 301.32. *hans lilla släng]* Levertins uttalande om Brandes' rec. av »Kung Salomo och Morolf« står i Söderhjelm's »O. L.« I 468 f. ¶ 302.15. *en novell]* »Gränsmarksluft« (1917).

Br. 22. 303.5. *en svensk översättning]* »Verdenskrigen« utkom icke på sv., men väl dess fortsättning »Tragediens anden Del« (1919 både på da. och sv.).

Br. 23. 304.1 f. *Svenska Akademiens högtidlighet, där jag fick ett pris]* Söderhjelm fick kungliga priset 1916.

Br. 24. 304.30 f. *det udsagte Selskab]* den första nordiska författarekongressen ägde rum i Köpenhamn i maj 1919, och Söderhjelm hade inbjudit Brandes till lunch tillsammans med några av deltagarna, de flesta nämnda i brevet. ¶ 305.8. *din Søster]* professor Alma Söderhjelm.

Br. 25. 306.21 f. *Purischkevitsch och andra svartsotnjemän]* om Purischkevitsch se anm. till s. 279.27 f. Svarta sotnjan var namnet på hemliga reaktionära organisationer, som efter 1905 anstiftade pogromer og politiska mord. ¶ 306.27. *diplomatin]* Söderhjelm hade 1919 blivit utnämnd till

Finlands minister i Stockholm, på vilken post han verkade till 1929. ¶ 307.10. *Michelangelo*] Brandes utgav 1921 ett arbete i två bd. om Michelangelo.

Br. 26. 308.1. *to lærerige Afhandlinger*] »Pierre de Provence et la belle Maguelone« i bd. 7 av »Mémoires de la Société Néo-philologique« (den av Söderhjelm i Helsingfors stiftade Nyfilologiska föreningens skriftserie) samt »C. J. L. Almquist« i »Samlaren« 1922 (senare omtr. i »Skrifter« IX, 1925).

Juhani Aho och Georg Brandes

1891—1892.

Juhani Ahos brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Brandes' brev Venny Aho.

Br. 1. 311.4 f. *en samling finska noveller*] »Lastuja« första samlingen (1891, s. å. utkommen på sv. under titeln »Spånor«).

Br. 3. 312.10. *Bogen »Alene«*] romanen »Yksin« (»Ensam«, 1891). Om denna se Gunnar Castrén: »Juhani Aho«, 1922, s. 265 ff. ¶ 313.3. *Hårda tider*] Tavaststjernas roman (1891).

Karl A. Tavaststjerna och Georg Brandes

1891—1897.

Tavaststjernas brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Brandes' brev fru Gabrielle Tavaststjerna.

Br. 1. 317.4. *den hyllning*] festen för Brandes 25/10 1891. Se anm. till VI 160.28. ¶ 317.14. *tack för all älskvärdhet*] Tavaststjerna hade vintern 1888 vistats i Köpenhamn och därvid uppvaktat Georg Brandes. Härom W. Söderhjelm: »Karl August Tavaststjerna«, 1913, uppl. 2, s. 150 ff.

Br. 2. 318.8. *Hårda tider*] romanen »Hårda tider« gav en bild av nödåret 1867—68 i Finland. Den är en av den realistiska epokens främsta svenskspråkiga romaner.

Br. 4. 319.9. *Örebro*] Tavaststjerna tillbragte några månader från april 1894 på ett gods vid Örebro, där han avslutade romanen. Brandes synes han ha besökt på resan från Berlin till Örebro. Jfr. W. Söderhjelms, a. a. s. 287. ¶ 319.11. *min senaste lilla bok*] »Kapten Tärnberg med flera berättelser« (1894). I samlingen ingår skissen »Sångarlön«.

Br. 5. 320.4. *Diktsamlingen*] »Dikter« (1896). Ungefär samtidigt hade utkommit romanen »En patriot utan fosterland«.

Br. 6. 320.29. *min kosmopolitiska »Patriot«*] »En patriot utan fosterland« (1896) recenserades av Brandes i Sv. D. 16/5 1897. Se följande brev till Georg Brandes och anm. till s. 14.16. ¶ 321.8. *denna lilla affärsstad*] Tavaststjerna var sedan nyåret 1896 redaktör för »Björneborgs Tidning«.

Leo Mechelin och Georg Brandes

1904.

Leo Mechelins brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn. Av Georg Brandes' brev återgivas blott ett; det tillhör fröken C. Mechelin.

Br. 1. 325.4. *en Protest*] 16 juni 1904 hade Eugen Schauman i trappuppgången till Senatshuset i Helsingfors skjutit Finlands ryske generalguvernör Bobrikoff och omedelbart därpå sig själv. Med hänsyn till att Schauman hade tillhört Nylands nation vid Helsingfors' universitet, beslöt den ryska inrikesministern Plehwe under påverkan av den ryska stämningen att rikta en hämndeakt mot universitetet. 3—4/7 1904 häktades ett flertal professorer: Th. Homén, Ernst Estlander och R. A. Wrede. De bortfördes av gendarmer utan någon rannsaking till Petersburg. Homén och Estlander deporterades till Novgorod »på fem år« och Wrede till Reval likaledes på fem år. En omfattande protest mot dessa ogrundade och laglösa övergrepp förbereddes från de nordiska universiteterna såväl från professorer som från studentsammanslutningar. Emellertid inträffade senare på sommaren en händelse, som medverkade till att den ryska politiken slog till reträtt gentemot Finland. Därmed avstannade också den svenska och danska protestaktionen. 28/7 hade en rysk attentator inkastat en bomb i Plehwes vagn, som omedelbart dödade honom. Med Bobrikoff och Plehwe hade två av Finlands huvudfiender försvunnit, och den tredje, Kuropatkin, hade svå-

righeter i Mandschuriet under rysk-japanska kriget. Tsaren begynte, om ock motvilligt, göra eftergifter. Till Finlands generalguvernör utnämndes Ivan Obolenski, en rysk världsman med älskvärda later. Lantdagsvalen på sommaren 1904 visade en starkt motståndsvilja hos finska folket. 12/8 1904 föddes Nikolaus' son Alexej. Med anledning därav utfärdades ett amnestiplakat. Det var torftigt, särskilt för Finlands del, men gav emellertid generalguvernören rätt att på ansökan »mildra de landsförvisades öde«. Emellertid ville de landsförvisade finnarna — bland dem de nämnda professorerna — inte begära nåd. De ville, berättar Bernh. Estlander i »Elva årtionden« III 245, inte köpslå om sin grundlagsenliga rätt, och ingen ansökte. Då meddelades, att man endast behövde hos vederbörande guvernör anmäla sin önskan att få återvända. Ingen anhöll. Upphävandet av förvisningarna skulle icke få sken av »benådning«. Åtskilliga av de landsförvisade sutto i lantdagen, bland dem Estlander. Lantdagen skulle sammanträda 6/12 1904, och 2/12 meddelades som en tolkning av pardonsplakatet, att valda landsförvisade personer finge återvända för att fullgöra sin skyldighet som lantdagens medlemmar. Till dem hörde även Leo Mechelin; jf. hans brev nr. 6. På nyåret 1905 upphävdes förvisningspåbudet för mängden av landsförvisade. I febr. återvände Homén och Wrede.

Br. 2. 326.9 f. *Ilmarinens . . artikel*] Ilmarinen (överste Waldemar Becker-Bey) hade i »Nordisk Revy«, utg. av Konni Zilliacus, maj—junih. 1904 skrivit en artikel »Ryska studier«. I en not förklarade han, att finnarna hade att tacka svenskarnas sjuhundraåriga inflytande en förändring av sin rasanda, därigenom att de genom dem varit »i ständig beröring med den västerländska odlingen«. »Emellertid«, fortsatte författaren, »visa de senaste händelserna i Finland och hastigheten, med vilken en del av befolkningen böjt sig under den ryska despotismen, att dessa turaners arianisering varit mycket mindre fullständig än man intill år 1809 trott, och att rasatavismen framträtt hos en stor del av dem så snart den råa styrkan gjort sig mera kännbar«. Om överste Becker-Bey och hans växlingsrika öden se Werner Söderhjelm: »Becker-Bey« i »Profiler ur finskt kulturliv«, 1913.

Br. 3. 326.31. *Eder artikel om våldet*] Brandes' artikel är omtr. under rubriken »Finland« i SS. XVII. Han yrkade här på att den studerande ungdomen i de tre nordiska länderna och dessa länders universitetslärare skulle uttala sin medkänsla med studenter och lärare vid universitetet i

Helsingfors och framföra sin protest mot det våld och den misshandel, som förövades mot dem. Det vore då att hoppas att rörelsen spridde sig till andra länders universitet: »Det er en Opgave at bringe den russiske Regering til at føle sig isoleret«. ¶ 327.10. *Castrén*] politikern, härads-hövding Jonas Castrén, landsförvisad från 1903, en av de mest energiska motståndarna mot russificeringspolitiken. ¶ 327.30 f. *det trångbröstade sätt hvarpå monarkens . . . amnesti blifvit tillämpadt*] jf. anm. till s. 325.4.

Br. 6. 333.10. *Seminoff*] G. Seminoff var en i Paris levande rysk emigrant, som behandlade ryska förhållanden i »L'Européen«. ¶ 333.13. *Seignobos*] den franske historikern, Charles Seignobos, som var direktör för »L'Européen«. ¶ 333.21. *frågan om l'Européen*] en schism bland aktieägarna i tidskriften hade föranlett grundandet av konkurrenttidningen »Le Courier Européen«. Någon överenskommelse träffades ej och »L'Européen« nedlades 10/2 1906, efter att ha ägt bestånd sedan 1900.

**FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN**